

ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΕΛ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΣΟΦΟΚΛΗ

@

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ:

Νικόλαος Αλέφαντος, φιλόλογος, Δρ. Διδακτικής της Γλώσσας

Παναγιώτης Σεράνης, φιλόλογος, Δρ. Διδακτικής των Αρχαίων Ελληνικών

Αικατερίνη Τζάμου, φιλόλογος, Δρ. Ιστορίας της Τέχνης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2016-2017 διενεργήσαμε ένα πιλοτικό πρόγραμμα διδασκαλίας στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών για τη δεύτερη τάξη του Λυκείου. Οι λόγοι για τους οποίους προχωρήσαμε στον αναπροσδιορισμό και ανασχεδιασμό της διδασκαλίας είναι πολλοί.

Αρχικά, ένας κύριος λόγος για την επιλογή μας είναι ότι η εμπειρική παρατήρηση έχει δείξει ότι με την υιοθέτηση ενός πιο φορμαλιστικού – κλασικιστικού μοντέλου διδασκαλίας των Αρχαίων, το οποίο στηρίζεται στην ανάδειξη γραμματο-συντακτικών φαινομένων, δεν επιτυγχάνεται η ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών. Βασισμένοι σε αυτή την παραδοχή εφαρμόσαμε την κειμενοκεντρική μέθοδο, σύμφωνα με την οποία δίνεται έμφαση στο ίδιο το κείμενο, το οποίο γίνεται αντιληπτό ως οργανικό σύνολο των μερών του. Στο πλαίσιο αυτό οι γραμματικοσυντακτικές δομές δε χρειάζονται να εξετάζονται απομονωμένα, αλλά ως στενά συνδεδεμένες με τις υπόλοιπες διαστάσεις του κειμένου (λεξιλογική, σημασιολογική, υφολογική, ιδεολογική), με σκοπό να αναδειχθεί η τυπολογία του και να επιχειρηθεί η ερμηνεία του¹.

Άλλος λόγος για την επιλογή μας είναι η πίστη μας ότι μπορεί η φιλολογία να ορίζεται ως αγάπη και μελέτη της λογοτεχνίας και της γλώσσας της, αλλά το καθεαυτό φιλολογικό μάθημα σημαίνει άσκηση στη σωστή ανάγνωση, τη σωστή κατανόηση και τη σωστή (προφορική ή γραπτή) απόδοση του κατανοημένου κειμένου. Δε συμφωνούμε με τις διδακτικές πρακτικές που στενεύουν το εννοιολογικό πλάτος του επιθέτου φιλολογικός ως το σημείο της απόλυτης σύμπτωσής του με του γλωσσικού. Η περιοριστική αυτή άποψη προέρχεται από το παλιό μάθημα των Αρχαίων από το πρωτότυπο που άρχισε με το δύσκολο έργο της γραμματικής και της συντακτικής ανατομίας των λέξεων και τέλειωνε σε αυτό².

Τρίτος λόγος που μας οδήγησε στην απόφαση να εφαρμόσουμε ένα εναλλακτικό πρόγραμμα σπουδών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών της δεύτερης τάξης του Λυκείου είναι το γεγονός ότι το Πρότυπο ΓΕΛ της Βαρβακείου Σχολής, στο οποίο υπηρετούμε, λόγω ιστορικής παράδοσης, αλλά και της τάσης της τεχνοκρατούμενης εποχής μας να δίνεται βαρύτητα στις θετικές σπουδές, δέχεται με εξετάσεις μαθητές/τριες που επιλέγουν σπουδές θετικού προσανατολισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να ανταποκριθούν με επιτυχία σε ένα μάθημα που διδάσκεται με παραδοσιακό τρόπο και έμφαση στις γραμματικοσυντακτικές δομές του κειμένου, ιδίως ενός δύσκολου και απαιτητικού κειμένου, όπως είναι η τραγωδία.

¹ Καζάζης, Ι. κ.α. 2015. Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (τάξεις Α', Β', Γ'). εκδόσεις ΙΕΠ. Αθήνα. σ.σ. 131

² Καζάζης, Ι. 1994. Αρχαία Ελληνικά: Συνείνεση και Εγρήγορση. Φιλολογός. 75. σ.σ. 24-27.

Άλλωστε, η εμμονή σε αυτές τις δομές έχει μικρή προσφορά στην κατανόηση της διαχρονίας της γλώσσας και στην αισθητική και ιδεολογική προσέγγιση ενός αρχαίου λογοτεχνικού κειμένου.

Μάλιστα, τις απόψεις μας αυτές ήρθαν να επιβεβαιώσουν οι οδηγίες για την αναδιάρθρωση και τον εξορθολογισμό της διδακτέας ύλης που εστάλησαν στα Λύκεια της χώρας δύο μέρες αφότου είχαμε καταθέσει στο ΕΠΕΣ του σχολείου μας την πρόταση για την αναδιάρθρωση και τον ανασχεδιασμό του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών για τη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών της Β΄ τάξης του Λυκείου. Στην εισαγωγή των οδηγιών χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ακόλουθα: «Είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθεί αναδιάρθρωση και εξορθολογισμός της διδακτέας ύλης για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας Γενικής Παιδείας στη Β΄ τάξη του Λυκείου, όπως αυτή ορίζεται στο ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Λύκειο, καθώς από την καθημερινή διδακτική πρακτική διαπιστώνεται ότι οι μαθητές/τριες συνήθως δεν εμβαθύνουν στην ουσία του αρχαίου δράματος, δεν κατανοούν τον πολιτικό ρόλο της αρχαίας τραγωδίας, δεν «αναγιγνώσκουν» την τραγωδία κριτικά, ώστε να μπορούν να προβούν σε αντίστοιχες «αναγνώσεις» του σημερινού κοινωνικο-πολιτικού γίγνεσθαι. Παραμένουν, συνήθως, σε μια επιφανειακή ανάγνωση της υπόθεσης- μύθου του έργου εμμένοντας σε μια στείρα απομνημόνευση της μετάφρασης και των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων, αποστηθίζοντας παράλληλα ερμηνευτικά σχόλια, αδυνατώντας να ανάγουν τις αξίες του πολιτικού και πολιτισμικού «συγκεκριμένου» της τραγωδίας στο σήμερα. Η διάρθρωση της διδακτέας ύλης αποτελεί, μεταξύ άλλων, μία από τις αιτίες του παραπάνω προβλήματος, λειτουργώντας ανασταλτικά για την ουσιαστική προσπέλαση του αρχαίου δράματος, το οποίο συχνά αντιμετωπίζεται στην πράξη κυρίως ως αφορμή διδασκαλίας της αρχαιοελληνικής γλώσσας και όχι ως γέννημα συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών ζυμώσεων σύμφυτων με τη γέννηση, την εξέλιξη και την εδραίωση της δημοκρατίας. Εξάλλου, η διδακτέα ύλη σπάνια ολοκληρώνεται, με αποτέλεσμα οι μαθητές/τριες να μην συνειδητοποιούν την εξέλιξη, κορύφωση και λύση του δράματος.»

Πράγματι, ο προσανατολισμός της διδασκαλίας κυρίως στη Γραμματική και το Συντακτικό απομακρύνει τους μαθητές από τον κριτικό προβληματισμό και τη γόνιμη πρόσληψη των δομών και των ζυμώσεων του 5ου αι. σε κοινωνικό - πολιτικό - πολιτισμικό επίπεδο, που διαφαίνονται μέσα από την τραγική δράση, μέσω των οποίων αναδεικνύονται θεμελιώδεις πολιτικές και πολιτισμικές αξίες (διάλογος, δημοκρατία, φιλοσοφία, ηθική και δίκαιο, ρητορική και επιχειρηματολογία κ.λπ). Προσφέρονται, έτσι, περιορισμένες ευκαιρίες για δημιουργική αξιοποίηση της τραγωδίας (π.χ. αξιοποίηση παράλληλων κειμένων) και ενίσχυση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών.

Επίσης, στο εγχείρημά μας οδήγησε η θέση μας ότι για τη διδασκαλία του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών ενδείκνυται να υιοθετηθούν οι αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης που ορίζει ότι για τη νοηματοδότηση του κειμένου

χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη εκτός από την τυπολογική του ταυτότητα και το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον παραγωγής του. Η επικοινωνιακή διδακτική προσέγγιση παρέχει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να εντάξει τα νοήματα της αρχαίας τραγωδίας σε πιο σύγχρονες περιστάσεις επικοινωνίας, με ασκήσεις δημιουργικής γραφής και ανάθεση δραματικών ρόλων που καθιστούν τη μάθηση πιο βιωματική, ζώσα, ενεργητική και ενδιαφέρουσα, αφού έρχεται πιο κοντά στα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών και συμβάλλει στην καλλιέργεια της προσληπτικής τους ικανότητας.

Προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης της προσληπτικής ικανότητας των μαθητών/τριών κινήθηκε το νέο διδακτικό μοντέλο που σχεδιάσαμε στο πλαίσιο του νέου προγράμματος σπουδών και η αναδιάρθρωση της διδακτέας ύλης που συνιστά το περιεχόμενο της διδασκαλίας. Ειδικότερα, υιοθετήθηκαν στοιχεία από τις σύγχρονες αναγνωστικές θεωρίες, όπως η θεωρία της πρόσληψης και της αισθητικής ανταπόκρισης, σύμφωνα με τις οποίες το κέντρο βάρους της ερμηνευτικής προσέγγισης μετατοπίζεται από το κείμενο στον αναγνώστη, καθώς και στις πολλαπλές - όσοι και οι αναγνώστες - ερμηνείες. Πρόθεσή μας ήταν να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες ότι τα κείμενα της Αντιγόνης και του Προμηθέα Δεσμώτη ερμηνεύονται διαφορετικά, ανάλογα με το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο και τις προσωπικές εμπειρίες του αναγνώστη.

Επιχειρήθηκε, τέλος, η μύηση των μαθητών/τριών στις αρχές του κριτικού γραμματισμού. Το κείμενο, εν προκειμένω, το δραματικό κείμενο, αντιμετωπίστηκε όχι μόνο ως παράγωγο, αλλά και ως παράγοντας μετασχηματισμού της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται³. Ο κριτικός γραμματισμός πρέπει να γίνει ένας από τους βασικότερους στόχους της ελληνικής εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, ειδικά σε αυτή του Λυκείου, στην οποία φοιτούν μαθητές/τριες που έχουν ηλικιακά διαμορφώσει κριτική σκέψη. Η κριτική ανάγνωση είναι απόρροια της κριτικής σκέψης⁴. Η χειραφέτηση των μαθητών είναι αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε στην εποχή μας, καθώς διαπιστώνεται παγκοσμίως η άνοδος του αυταρχισμού και της βίας, πρακτικές οι οποίες συχνά νομιμοποιούνται από την ίδια την εξουσία.

Με αυτό το σκεπτικό, κρίναμε ότι η αρχαία ελληνική τραγωδία παρέχει πολύτιμα διδάγματα και πρότυπα αντίστασης απέναντι στον αυταρχισμό, καθώς διαμορφώνει ανθρώπους με χειραφετημένο πνεύμα, σκεπτόμενους, οι οποίοι αντιτάσσουν στον άδικο λόγο της αυταρχικής εξουσίας τον δίκαιο λόγο του ατόμου

³ Γιάννου, Τ. 2014. Οι Τ.Π.Ε. στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών. Επιμορφωτικό Υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα κέντρα στήριξης επιμόρφωσης. Τεύχος 3 (κλάδος ΠΕ02). 3^η έκδοση, αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη. Πάτρα (ΙΤΥ). σ.σ. 139.

⁴ Βασικά δομικά στοιχεία της κριτικής σκέψης είναι: α) οι λογικοί συλλογισμοί (επαγωγικός, παραγωγικός, αναλογικός), β) οι γνωστικές δεξιότητες (συλλογή, οργάνωση και ανάλυση δεδομένων), γ) το μεταγνωστικό (γνώση, δεξιότητες, στάσεις). Γνωστικά προϊόντα της κριτικής σκέψης είναι: οι έννοιες, οι κρίσεις, οι γενικεύσεις, τα σχήματα, οι διαδικασίες, οι αξίες και οι στάσεις (βλ. Ηλίας Γ. Μαρσαγγούρας. 2006. Στρατηγικές διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη. Αθήνα: Gutenberg. σ. 83).

που έχει πίστη στις δυνάμεις του και αντιμετωπίζει την εξουσία ως ίσος προς ίσο. Δώσαμε, επίσης, έμφαση στην ιδεολογική λειτουργία της τραγωδίας στο πλαίσιο της «πόλεως» και στη δημόσια κρίση και αντιπαράθεση που πρόσφερε η «διδασκαλία» της. Σε αυτό το πλαίσιο δώσαμε ερεθίσματα στους/στις μαθητές/τριες με εφελτήριο σχετικούς στίχους και των δύο τραγωδιών (Αντιγόνη, Προμηθέας Δεσμώτης), προκειμένου να εντοπίσουν τα ρητά και κυρίως τα άρρητα νοήματα που κρύβονται στα λόγια των πρωταγωνιστών και εκφράζουν την πρόθεση του δημιουργού τους (τραγικού ποιητή).

Ορμώμενοι από τις παραπάνω διδακτικές αρχές, προβληματισμούς και προθέσεις αποφασίσαμε να εφαρμόσουμε στη διάρκεια του σχολικού έτους 2016-2017 ένα εναλλακτικό διδακτικό μοντέλο της Αρχαίας Τραγωδίας που να μην περιορίζεται στη διδασκαλία της Αντιγόνης του Σοφοκλή, αλλά να περιλαμβάνει και τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου και τον Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή. Ο αρχικός, ωστόσο, διδακτικός προγραμματισμός δεν επιτεύχθηκε και τούτο φάνηκε στο τέλος του πρώτου τετραμήνου κατά τον απολογισμό που επιχειρήσαμε και διαπιστώσαμε ότι εφικτός στόχος ήταν η ολοκλήρωση της διδασκαλίας της τραγωδίας «Προμηθέας Δεσμώτης» του Αισχύλου.

Οι λόγοι για τους οποίους καταλήξαμε στην παραπάνω επιλογή είναι πολλοί. Αρχικά, το πρόσωπο του Προμηθέα, που είναι πρωταγωνιστής στην ομώνυμη τραγωδία, έχει πολλά κοινά στοιχεία με αυτό της Αντιγόνης, η οποία είναι εκ των δύο πρωταγωνιστών στην άλλη τραγωδία. Τόσο ο Προμηθέας όσο και η Αντιγόνη εναντιώνονται στην εξουσία, ο πρώτος στη θεϊκή και η δεύτερη στην κοσμική. Κύριο κίνητρό τους είναι το συναίσθημα της τιμής, το οποίο αποβαίνει ο ρυθμιστής της συμπεριφοράς τους και το βασικό αίτιο της τύχης τους. Ο αγώνας και των δύο υποβάλλεται από την αξιοπρέπεια και δείχνει τον βαθμό ελευθερίας τους στέλλοντας το διαχρονικό μήνυμα ότι στον τραγικό κόσμο μια μόνο δυνατότητα έχει ο ήρωας, να γίνει παρανάλωμα της φλόγας του⁵. Η δικαίωσή του είναι η διατήρηση της αξιοπρέπειάς του. Υπό αυτή την οπτική, θεωρήσαμε ότι η παράλληλη διδασκαλία των δύο τραγωδιών θα συμβάλει στην καλλιέργεια της αυτοαντίληψης των μαθητών/τριών μας.

Από την άλλη, κρίναμε προτιμότερη τη διδακτική προσέγγιση και ερμηνευτική ανάλυση του κειμένου του Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου από το αντίστοιχο του Οιδίποδα Τυράννου του Σοφοκλή, διότι ο Αισχύλος – σε αντίθεση με τους άλλους δύο μεγάλους αρχαίους τραγικούς ποιητές, τον Ευριπίδη και τον Σοφοκλή – δεν έχει θέση στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για τα Αρχαία Ελληνικά σε Γυμνάσιο και Λύκειο. Για αυτό τον λόγο θελήσαμε να έλθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τον Λόγο και των τριών τραγικών ποιητών δεδομένου ότι έχουν διδαχθεί την «Ελένη» του Ευριπίδη στην τρίτη τάξη του Γυμνασίου και είναι δεδομένη η επαφή με την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή στη δεύτερη τάξη του Λυκείου.

⁵ Κουκουλομμάτης, Δ. 1993. Το συναίσθημα της τιμής στην τραγική ποίηση και η παιδευτική του διάσταση. Αθήνα.

Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι υπάρχει σημαντική ασυμβατότητα ανάμεσα στον θεωρητικό σχεδιασμό της διδασκαλίας και στην πρακτική του υλοποίησης. Αυτό οφείλεται κυρίως στον περιορισμένο διδακτικό χρόνο που έχει ο εκπαιδευτικός για την υλοποίηση και ολοκλήρωση της διδασκαλίας, καθώς η εμπειρία δείχνει ότι στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς χάνονται αρκετές διδακτικές ώρες είτε για λόγους που σχετίζονται με τη λειτουργία και τις δράσεις ενός σχολείου (εκδρομές, περίπατοι, εκλογές για μαθητικά συμβούλια κ.α.) είτε για λόγους που δε σχετίζονται με τη λειτουργία του σχολείου (σχολικές αργίες). Ο παραπάνω παράγοντας αναδεικνύεται πάντοτε σχεδόν στον πιο αστάθμητο για την αποτελεσματική υλοποίηση του διδακτικού σχεδιασμού και τελικά λειτούργησε και στην περίπτωσή μας, με αποτέλεσμα να μη διδάξουμε τον Οιδίποδα Τύραννο, όπως αρχικά είχαμε προγραμματίσει.

Ο αρχικός, λοιπόν, προγραμματισμός ήταν ο ακόλουθος:

Αντιγόνη Σοφοκλή (27 διδακτικές ώρες)

2 ώρες: Εισαγωγή στο Δράμα

1 ώρα: Εισαγωγή στην τραγωδία και στον μύθο των Λαβδακιδών

2 ώρες: Στίχοι 1-99 (από μετάφραση): Ιδεολογική και ερμηνευτική ανάλυση

1 ώρα: Στίχος 92: Συγκριτική ανάλυση με το ποίημα του Τένισον «Οδυσσέας» (βιβλίο Λογοτεχνίας Β΄ Λυκείου)

1 ώρα: Στίχοι 100-154: Πάροδος (από μετάφραση)

1 ώρα: Στίχοι 155-222: Προγραμματικές δηλώσεις του Κρέοντα (από μετάφραση)

1 ώρα: Στίχοι 223 – 279: Ανακοίνωση της είδησης της ταφής του Πολυνείκη.

2 ώρες: Στίχοι 280-301: Ανάλυση κειμένου από πρωτότυπο

1 ώρα: Στίχοι 302 – 331 (από μετάφραση) και στίχοι 332 – 375 (Ωδή στον Άνθρωπο)

1 ώρα: Στίχοι 376 – 440: Εμφάνιση Φύλακα και ανακοίνωση της σύλληψης της Αντιγόνης

4 ώρες: Στίχοι 441-496: Ανάλυση στίχων από πρωτότυπο

2 ώρες: Στίχοι 497-581: Ανάλυση κειμένου από μετάφραση
1 ώρα: Στίχοι 604-634 και στίχοι 635-660 (από μετάφραση)
2 ώρες: Στίχοι 661-700: Ανάλυση κειμένου από πρωτότυπο
1 ώρα: Στίχοι 701-780: Ανάλυση κειμένου από μετάφραση
1 ώρα: Στίχοι 781-987: Περιληπτική απόδοση
1 ώρα: Στίχοι 988-1114: Συνάντηση Τειρεσία – Κρέοντα
(περιληπτική απόδοση)
1 ώρα: Στίχοι 1115-1260: Ευρυδίκη και Άγγελος
1 ώρα: Στίχοι 1261-1353: Εξάγγελος – Κρέοντα – εξόδιο άσμα
Χορού.

Από την άλλη, στο δεύτερο τετράμηνο του σχολικού έτους προτείναμε τη διδασκαλία δύο τραγωδιών, του «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου και του «Οιδίποδα Τυράννου» του Σοφοκλή. Οι προβλεπόμενες διδακτικές ώρες ήταν 22, οι οποίες θα κατανέμονταν ως εξής:

Προμηθέας Δεσμώτης (11 διδακτικές ώρες)

1 ώρα: Εισαγωγή στην υπόθεση του έργου
1 ώρα: Στίχοι 128-188: Πάροδος/ Διάλογος Χορού – Προμηθέα
1 ώρα: Στίχοι 199-224: Το πάθος και η άδικη τιμωρία του
Προμηθέα
1 ώρα: Στίχοι 338-398: Διάλογος Προμηθέα – Ωκεανού
1 ώρα: Στίχοι 441-510: Ο Προμηθέας ως ευεργέτης του ανθρώπου
1 ώρα: Περιληπτική απόδοση του διαλόγου Ινώς και Προμηθέα
3 ώρες: Στίχοι 900-1093: Έξοδος
1 ώρα: Σύγκριση Προμηθέα – Αντιγόνης
1 ώρα: Σύγκριση Προμηθέα – Σωκράτη με κριτήριο τη στάση τους
απέναντι στον Νόμο.

Οιδίπους Τύραννος (11 διδακτικές ώρες)

1 ώρα: Υπόθεση του δράματος

1 ώρα: Στίχοι 1-57 (από μετάφραση): Διάλογος Οιδίποδα – Χορού
– περιγραφή της κείμενης κατάστασης στη Θήβα

1 ώρα: Στίχοι 95-146 (από μετάφραση): Διάλογος Κρέοντα –
Οιδίποδα –ανακοίνωση του Δελφικού χρησμού

1 ώρα: Στίχοι 216-289: Δέσμευση Οιδίποδα να βρει τον ένοχο –
Διάλογος με Χορό που προαναγγέλλει την άφιξη του Τειρεσία.

2 ώρες: Στίχοι 350-428: Διάλογος Οιδίποδα – Τειρεσία:

Αποκαλύψεις του μάντη – Ασέβεια και παρανόηση του Οιδίποδα

1 ώρα: Στίχοι 583-634: Διάλογος Οιδίποδα-Κρέοντα

1 ώρα: Στίχοι 697-770: Διάλογος Οιδίποδα-Ιοκάστης

1 ώρα: Στίχοι 771-858: Διάλογος Κρέοντα-Οιδίποδα

Ανασχεδιασμός της διδασκαλίας στο Β΄ Τετράμηνο:

Στο πρώτο τετράμηνο του σχολικού έτους 2016-2017 η διδασκαλία προσέγγισε τον στίχο 706 από το πρωτότυπο κείμενο της Αντιγόνης, γι' αυτό συμφωνήσαμε στον ακόλουθο διδακτικό προγραμματισμό για το δεύτερο τετράμηνο:

Αντιγόνη

1 ώρα: Στ. 707-723: Πρωτότυπο

1 ώρα: Στ. 724-780: από μετάφραση

1 ώρα: Στ. 781-882: από μετάφραση

1 ώρα: Στ. 883-987: από μετάφραση

1 ώρα: Στ. 988-1114: από μετάφραση

1 ώρα: Στ. 1115-1327: από μετάφραση

1 ώρα: Στ. 1328-1353: από πρωτότυπο

Προμηθέας

- 1 ώρα: Εισαγωγή στην υπόθεση του Προμηθέα Δεσμώτη
- 1 ώρα: Πρόλογος: 1-127 από μετάφραση
- 1 ώρα: Πάροδος (128-195) και Α΄ Επεισόδιο (196-244) από μετάφραση
- 1 ώρα: Α΄ Επεισόδιο (245-398), Α΄ Στάσιμο (399-435) από μετάφραση
- 1 ώρα: Β΄ Επεισόδιο: Στίχοι 436-475: από πρωτότυπο
- 1 ώρα: Β΄ Επεισόδιο (476-525), Β΄ Στάσιμο (526-560)
- 1 ώρα: Γ΄ Επεισόδιο (561-886): Περιληπτικά από μετάφραση
- 1 ώρα: Γ΄ Στάσιμο (887-906), Έξοδος (907-937)
- 2 ώρες: Στ. 938-996: από πρωτότυπο
- 1 ώρα: Έξοδος (938-1093)

Τελικός διδακτικός σχεδιασμός:

Τα δεδομένα που προέκυψαν από την εμπειρία του προηγούμενου χρόνου και οι αντιξοότητες, που συναντήσαμε και έχουν να κάνουν με τη λειτουργία και τις δραστηριότητες κάθε σχολείου, μας οδήγησαν στον τελικό σχεδιασμό της ετήσιας διδασκαλίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών για τη Β΄ τάξη του Λυκείου. Ο σχεδιασμός αυτός μπορεί να αποτελέσει και έναν πάγιο χρονοπρογραμματισμό για τις επόμενες διδακτικές χρονιές, ανεξάρτητα από τους συναδέλφους που θα κληθούν να το διδάξουν. Άλλωστε, αυτός ο διδακτικός σχεδιασμός – χρονοπρογραμματισμός είναι σύμφωνος και με τη φιλοσοφία των οδηγιών για τη διδασκαλία του μαθήματος που εστάλησαν τον Σεπτέμβριο του 2016 στα Λύκεια της χώρας από το Ι.Ε.Π. στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης και του εξορθολογισμού της διδακτέας ύλης των Αρχαίων Ελληνικών της Β΄ τάξης του Λυκείου. Ειδικότερα:

Αντιγόνη Σοφοκλή (33 διδακτικές ώρες)

- 2 ώρες:** Εισαγωγή στο αρχαίο δράμα και εισαγωγή στον μύθο των Λαβδακιδών.
- 2 ώρες:** Πρόλογος (στ. 1-99) από μετάφραση

- 2 ώρες:** 1 ώρα: Σύγκριση του στίχου 68 της Αντιγόνης με το ποίημα του Α. Τένισον «Οδυσσέας» 1 ώρα: Πάροδος (στ. 100-156)
- 2 ώρες:** Στίχοι 162-222 και 223-279 (Α΄ Επεισόδιο)
- 2 ώρες:** Στίχοι 280-331 (Α΄ Επεισόδιο) από το πρωτότυπο
- 2 ώρες:** Στίχοι 332-375 (Α΄ Στάσιμο) και στίχοι 376-440 (Β΄ Επεισόδιο) από μετάφραση.
- 2 ώρες:** Στίχοι 441-496 (Β΄ Επεισόδιο) από πρωτότυπο
- 2 ώρες:** Στίχοι 496-581 (Β΄ Επεισόδιο) από πρωτότυπο
- 2 ώρες:** Στίχοι 582-625 (Β΄ Στάσιμο) και στίχοι 626-634 (Γ΄ Επεισόδιο) από μετάφραση.
- 2 ώρες:** Στίχοι 661-700 (Γ΄ Επεισόδιο) από πρωτότυπο
- 3 ώρες:** Στίχοι 701-780 (Γ΄ Επεισόδιο) από πρωτότυπο και στίχοι 781-800 (Γ΄ Στάσιμο)
- 3 ώρες:** Στίχοι 801-943 (Δ΄ Επεισόδιο) από μετάφραση και στίχοι 944-987 (Δ΄ Στάσιμο)
- 3 ώρες:** Στίχοι 988-1114 (Ε΄ Επεισόδιο) από μετάφραση και στίχοι 1115-1152 (Ε΄ Στάσιμο)
- 4 ώρες:** Στίχοι 1155-1353 (Εξοδος): Οι στίχοι 1328-1353 θα διδάσκονται από το πρωτότυπο.

Προμηθέας Δεσμώτης (14 διδακτικές ώρες)

- 1 ώρα:** Εισαγωγή στην υπόθεση της τραγωδίας.
- 2 ώρες:** Στίχοι 1-127 (Πρόλογος) από μετάφραση και στίχοι 128-195 (Πάροδος)
- 2 ώρες:** Στίχοι 196-398 (Α΄ Επεισόδιο) από μετάφραση και στίχοι 399-435 (Α΄ Στάσιμο)
- 3 ώρες:** Στίχοι 436-525 (Β΄ Επεισόδιο). Οι στίχοι 436-475 θα διδάσκονται από το πρωτότυπο. Στίχοι 526-560 (Β΄ Στάσιμο)

2 ώρες: Στίχοι 561-886 (Γ΄ Επεισόδιο) από μετάφραση, στίχοι 887-906

(Γ΄ Στάσιμο)

4 ώρες: Στίχοι 906-1093 (Εξοδος) από μετάφραση. Οι στίχοι 937-996 θα

διδάσκονται από το πρωτότυπο κείμενο της τραγωδίας.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι ο συνολικός διδακτικός χρόνος που προβλέπεται για την ολοκλήρωση της διδασκαλίας του Λόγου της Τραγωδίας, σύμφωνα με τον σχεδιασμό μας, είναι 47 διδακτικές ώρες. Σε αυτές προβλέπονται και οι εργασίες συνολικής θεώρησης των τραγωδιών, τις οποίες έχουμε θέσει στο τέλος κάθε τραγωδίας στο εκπαιδευτικό υλικό που ετοιμάσαμε. Οι εργασίες αυτές μπορεί να είναι ομαδικές και ορισμένες από αυτές να λειτουργήσουν και ως δημιουργικές εργασίες, σύμφωνα με τη νέα νομοθετική ρύθμιση που καθιστά υποχρεωτική την εκπόνηση δημιουργικών εργασιών στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου. Όπως και να έχει, θεωρούμε ότι η εκπόνηση και αυτών των εργασιών –εκτός από τις δραστηριότητες που τίθενται στη διάρκεια των μαθημάτων - συνιστά μια βασική παράμετρο για την αξιολόγηση των μαθητών/τριών στα δύο τετράμηνα του σχολικού έτους. Άλλωστε, η εκπόνηση ανάλογων εργασιών είναι συμπλέουσα με τη φιλοσοφία μιας ολιστικής αξιολόγησης που πρέπει να διέπει τα μαθήματα γενικής παιδείας.

Διδακτικές τεχνικές και πρακτικές που εφαρμόσαμε:

Στο πλαίσιο της εναλλακτικής διδακτικής προσέγγισης που επιχειρήσαμε προωθήσαμε τη διακειμενική προσέγγιση του έργου. Κατά την προσέγγιση αυτή δόθηκε έμφαση στην αποκάλυψη των κοινωνικοπολιτισμικών συμφραζόμενων που επηρέασαν τις νέες αναγνώσεις του έργου και αποφεύχθηκαν οι ανιστόρητες συγκρίσεις βάσει μόνο του ιστορικού παρόντος του μαθητή. Με αυτό το σκεπτικό έγινε σύγκριση της Αντιγόνης του Σοφοκλή με την Αντιγόνη του Ανουίγ και της Αντιγόνης του Μπρέχτ με τρόπο που λήφθηκαν υπόψη οι διαφορετικές πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες που ανέδειξαν τα δύο έργα. Η Αντιγόνη του Ανουίγ (1942) και η Αντιγόνη του Μπρέχτ (1947) εντάσσονται στα έργα του 20ου αιώνα στα οποία ο λογοτεχνικός μύθος της Αντιγόνης εντοπίζεται κυρίως στο πλαίσιο του πολέμου και της πολεμικής πολιτικής. Οι μαθητές/τριες της δεύτερης τάξης του Λυκείου είχαν τη δυνατότητα να κατανοήσουν τη δυναμική των κοινωνικοπολιτισμικών και ιστορικών δεδομένων στη διαμόρφωση ενός λογοτεχνικού έργου και στην αξιοποίηση προς αυτή την κατεύθυνση προηγούμενων έργων που λειτούργησαν ως πηγές έμπνευσης και προβληματισμού. Αυτό έγινε με την εκπόνηση σχετικής εργασίας με την οποία ζητήθηκε η σύγκριση των έργων στην παραπάνω βάση.

Στην ίδια διακειμενική βάση κινήθηκαν και άλλες δραστηριότητες που εκπόνησαν οι μαθητές/τριες της δεύτερης τάξης του Λυκείου. Για παράδειγμα,

ζητήθηκε η συνεξέταση του στίχου 92, στον οποίο η Ισμήνη λέει στην αδελφή της ότι δεν έχει κανένα νόημα να κάνει κανείς πράγματα πάνω από τις δυνάμεις του, με τον μονόλογο του Οδυσσέα στο ομώνυμο ποίημα του Τένισον (βρίσκεται στο βιβλίο Λογοτεχνίας της Β΄ τάξης του Λυκείου). Στη συνεξέταση τέθηκαν τα ακόλουθα ερωτήματα: Είναι η άποψη της Ισμήνης έκφραση σύνεσης και μέτρου ή δειλίας και αναβλητικότητας; Πώς παρουσιάζεται ο Οδυσσέας κατά τη δυτικότροπη λογοτεχνική παράδοση, όπως προβάλλεται στο ποίημα του Τένισον; Επιθυμεί και επιχειρεί πράγματα πάνω από τις δυνάμεις του; Είναι καλό να δοκιμάζει ο άνθρωπος πράγματα πάνω από τις δυνάμεις του; Είναι τελικά οι δυνάμεις του αυτές που νόμιζε ή όχι; Μήπως έτσι μαθαίνει περισσότερα για τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του; Μήπως τελικά φαίνεται να είναι μοιρολατρική η θέση και στάση της Ισμήνης; Οι απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, εκτός του ότι βοήθησαν στην βαθύτερη προσέγγιση της ψυχολογίας και του ήθους της Ισμήνης, δίνουν στους/στις μαθητές/τριες τη δυνατότητα να κατανοήσουν την έννοια της διακειμενικότητας στη Λογοτεχνία.

Επίσης, σημαντική διακειμενική προσέγγιση, που φώτισε περισσότερο και τις πολιτικές απόψεις του Σοφοκλή, επιχειρήθηκε με δραστηριότητες σύγκρισης σχετικών χωρίων της Αντιγόνης με αντίστοιχα μεταφρασμένα αποσπάσματα από τον «Οιδίποδα Τύραννο» του ίδιου ποιητή. Η διδακτική αυτή προσέγγιση έλαβε χώρα στο Β΄ Τετράμηνο, καθώς τότε έγινε ο ανασχεδιασμός της διδασκαλίας και αποφασίστηκε να περιοριστούμε λόγω χρονικής στενότητας στην επιπλέον διδασκαλία του Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου για λόγους που εξηγήσαμε παραπάνω. Με αυτό το σκεπτικό, επιχειρήθηκε η σύγκριση του Οιδίποδα με τον Κρέοντα, η στάση και των δύο απέναντι στον μάντη Τειρεσία, η στάση της Ευρυδίκης και της Ιοκάστης μόλις μαθαίνουν την συμφορά που τις έπληξε και άλλες ανάλογες συγκρίσεις.

Από την άλλη, η προσέγγιση μεγάλου τμήματος της τραγωδίας «Αντιγόνη» έγινε με τη συνδρομή των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων (διαδραστικός πίνακας ή χρήση προσωπικού Η/Υ στις αίθουσες που δεν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης του διαδραστικού πίνακα) και την προβολή της δραματοποιημένης μεταφοράς της «Αντιγόνης» για το βρετανικό τηλεοπτικό κανάλι BBC σε μετάφραση και σκηνοθεσία του Don Taylor. Η συγκεκριμένη παραγωγή έχει προβληθεί και από το ελληνικό κρατικό κανάλι (ΕΡΤ) στην Ελλάδα με ελληνικούς υπότιτλους, με αποτέλεσμα να γίνει πιο εύχρηστη η προβολή της στην τάξη. Με τη συγκεκριμένη διδακτική πρακτική οι μαθητές/τριες απέκτησαν καλύτερη αίσθηση των διαλόγων των πρωταγωνιστών, του χώρου και του χρόνου (συμβάσεων της τραγωδίας) και του ήθους των προσώπων. Επίσης, με αφορμή τις αντιδράσεις των μαθητών/τριών στη διάρκεια της προβολής ή ερωτήματα που διατύπωσαν μετά από αυτήν (να σημειωθεί ότι επιλέγονταν σχετικά αποσπάσματα διάρκειας 10 περίπου λεπτών) προέκυψαν ουσιαστικοί, αυθεντικοί διάλογοι στους οποίους συμμετείχαν και είχαν άποψη σχεδόν όλοι οι μαθητές/τριες της τάξης.

Αυτή, άλλωστε, ήταν μια άλλη βασική διδακτική τεχνική που γενικότερα εφαρμόσαμε για να πετύχουμε την ενεργητική μάθηση, ο διάλογος. Η συγκεκριμένη

τεχνική υιοθετήθηκε και κατά την ανάγνωση τμημάτων της τραγωδίας από πρωτότυπο ή μετάφραση. Στη διάρκεια της ανάγνωσης ή μετά από αυτήν δημιουργήθηκαν πολλές αφορμήσεις για διάλογο είτε από τους/τις μαθητές/τριες με ερωτήσεις ή απορίες που εξέφραζαν ή με την τεχνική της φθίνουσας καθοδήγησης που με στοχευμένες ερωτήσεις εφαρμόσαμε, για να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα αναφορικά με τις ιδέες του κειμένου ή το ήθος των πρωταγωνιστών.

Επίσης, στη διάρκεια της διδακτικής προσέγγισης του πρωτότυπου κειμένου παρείχαμε έτοιμη τη μετάφραση στους/στις μαθητές/τριες και με αυτή ως αφετηρία μελετήσαμε το αρχαίο κείμενο, με εστίαση στις γλωσσικές επιλογές του μεταφραστή⁶. Σε δύο περιπτώσεις χωρίσαμε τους μαθητές σε μεταφραστικές ομάδες, που παρουσίασαν και συνέκριναν τις μεταφράσεις τους. Με αυτό τον τρόπο εφαρμόσαμε την τεχνική της ομαδοσυνεργατικής μάθησης, με την οποία δίνεται η ευκαιρία για μια πιο δημιουργική και συλλογική εργασία και για την ανάπτυξη των διαμαθητικών σχέσεων. Με αυτούς τους εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης του νοήματος η μετάφραση από μια επίπονη, απαιτητική και χρονοβόρα εργασία μέσα στην τάξη έγινε μια ευχάριστη ενασχόληση⁷.

Παράλληλα, στη διάρκεια της διδακτικής πράξης εφαρμόσαμε καινοτόμες διδακτικές πρακτικές ανάθεσης δραματικών ρόλων στους/στις μαθητές/τριες. Ειδικότερα, η ηλεκτρική καρέκλα αποδείχθηκε ιδιαίτερα δημοφιλής στην τάξη. Ένας από τους μαθητές κλήθηκε να αναλάβει τον ρόλο ενός βασικού ήρωα (Αντιγόνης, Κρέοντα) και οι υπόλοιποι σημείωναν ερωτήσεις που θα του υπέβαλλαν, ανάλογα με τα κίνητρα, τις πράξεις, τις αποφάσεις του, τις σκέψεις και τη συμπεριφορά του στους άλλους ήρωες μέσα στο έργο. Επίσης, εφαρμόσαμε τον διάδρομο συνείδησης στο σημείο που η Ισμήνη καλείται να επιλέξει στο δίλημμα που της θέτει η Αντιγόνη στο Προοίμιο της τραγωδίας και στο σημείο που ο Φύλακας αφηγείται στον Κρέοντα τα διλήμματα που είχε ερχόμενος να του ανακοινώσει την ταφή του Πολυνείκη.

Τέλος, στο πλαίσιο της επικοινωνιακής διδασκαλίας της τραγωδίας δόθηκαν στους/στις μαθητές/τριες πολλές δημιουργικές εργασίες στη διάρκεια της χρονιάς. Χαρακτηριστικά παραθέτουμε τη συγγραφή μιας επιστολής σε ένα φανταστικό πρόσωπο που τους ασκεί εξουσία και τους καταπιέζει, με αποτέλεσμα να μην τους αφήνει να εκφραστούν ελεύθερα. Άλλη άσκηση που στόχευε στην ενσυναίσθηση των μαθητών/τριών ήταν να υποθέσουν ότι είναι ένα από τα κύρια πρόσωπα ενός επεισοδίου (Φύλακας, Ισμήνη, Κρέοντας) και σε διάλογο που είχαν με γνωστό τους να αποτυπώσουν το περιεχόμενο της υπόθεσης από τη δική τους οπτική γωνία. Οι ασκήσεις δημιουργικής γραφής είχαν μεγάλη ανταπόκριση στους/στις μαθητές/τριες, όπως φάνηκε από το ενδιαφέρον που έδειξαν και το περιεχόμενο των εργασιών τους.

⁶ Τσάφος, Β. 2004. Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και Γλώσσας. Αθήνα. Μεταίχιμο. σ. 42.

⁷ Σιπητάνου Α. Μαυροσκούφης, Δ. κ.α. 2008. Εκπόνηση ολοκληρωμένης μελέτης: Διδακτική Αρχαίων Ελληνικών – Ιστορίας. Παροχή Εξειδικευμένων Υπηρεσιών για την Εκπόνηση Μελετών. Μελέτη 10/ΟΕΠΕΚ. Θεσσαλονίκη. σ.σ. 12-14.

Τα αποτελέσματα της διδασκαλίας – εντυπώσεις:

Η ολοκλήρωση του πιλοτικού προγράμματος σπουδών στη διδακτική πράξη μας έδωσε την εντύπωση ότι υλοποιήθηκαν πολλοί από τους στόχους που είχαμε θέσει κατά τον σχεδιασμό του και είχαμε καταθέσει στο ΕΠΕΣ του σχολείου τον Σεπτέμβριο του 2016. Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι η διδασκαλία είχε σε μεγάλο βαθμό τις αρχές του κριτικού γραμματισμού, καθώς οι μαθητές/τριες κατανόησαν ότι σε ένα λογοτεχνικό και θεατρικό κείμενο, ανεξάρτητα από τον τόπο και τον χρόνο, υπάρχουν ρητά ή άρρητα νοήματα που αφορούν ιδέες για την πολιτική ζωή. Τόσο στην Αντιγόνη του Σοφοκλή όσο και στον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου οι τραγικοί ποιητές με τα νοήματά τους αξιοποιούν τον μύθο για να εκφράσουν την αντίθεσή τους στην αυταρχική και ανεξέλεγκτη εξουσία των τυράννων. Ειδικά στην Αντιγόνη τονίσθηκε και έγινε σαφές ότι ο Σοφοκλής κάνει ένα μάθημα δημοκρατικής αγωγής στο ακροατήριο σε μια περίοδο ακμής της Δημοκρατίας στην Αθήνα της εποχής του.

Παράλληλα, το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών ενισχύθηκε σημαντικά συγκριτικά με το αντίστοιχο προηγούμενων ετών. Αυτό το στοιχείο μπορούμε να το επιβεβαιώσουμε εμπειρικά από το γεγονός ότι στη διάρκεια των μαθημάτων η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε κάθε τμήμα ήταν πολύ ενισχυμένη, ενώ σε προηγούμενα χρόνια η μέθοδος της πιο παραδοσιακής και φορμαλιστικής διδακτικής προσέγγισης είχε ως αποτέλεσμα το περιορισμένο ενδιαφέρον των μαθητών, ακόμη και αυτών που είχαν επιλέξει ανθρωπιστικές σπουδές. Στη διάρκεια της διδακτικής πράξης έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον μαθητές που είχαν επιλέξει τον θετικό προσανατολισμό, μάλιστα το δήλωσαν, όπως αυτό αποτυπώνεται σε σχετικές τους απαντήσεις, όταν τους ζητήθηκε στο τέλος της διδασκαλίας της Αντιγόνης να καταγράψουν τις εντυπώσεις τους για τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίστηκε διδακτικά η τραγωδία.

Άλλωστε, όπως διαπιστώνεται από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών, προφορικές και γραπτές, στη διάρκεια της διδακτικής πράξης, δόθηκε η ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν ότι ο Σοφοκλής παρουσιάζει τους χαρακτήρες του ως πολύπλευρες προσωπικότητες, με προτερήματα και αδυναμίες, και όχι ως υπεραπλουστευμένους ήρωες με διακριτούς ρόλους, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες ταινίες με τις οποίες είναι εξοικειωμένοι οι μαθητές σήμερα. Από την άλλη, έγινε αντιληπτό ότι ο Αισχύλος σκιαγραφεί τους χαρακτήρες με πνεύμα παρρησίας και μεγαλοπρέπεια, όπως φάνηκε στον Προμηθέα Δεσμώτη, όπου ο ομώνυμος ήρωας δε διστάζει να διαπραγματευτεί με τους θεούς την ελευθερία του από τα δεσμά που οι ίδιοι του έθεσαν με αντάλλαγμα το μυστικό που γνωρίζει για τη διατήρηση της ηγεμονίας του Δία.

Επιπλέον, ένα από τα πιο ενθαρρυντικά αποτελέσματα αυτής της διδακτικής προσέγγισης ήταν ότι οι μαθητές/τριες συμμετείχαν σε ουσιαστικούς, αυθεντικούς διαλόγους που ξεκινούσαν οι ίδιοι τις περισσότερες φορές, χωρίς τη δική μας παρέμβαση και καθοδήγηση. Αυτό το στοιχείο είναι δείγμα ενεργητικής μάθησης και ενεργού ενδιαφέροντος εκ μέρους των μαθητών. Ανάλογη ανταπόκριση έδειξαν σε εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις που εφαρμόσαμε, όπως ο διάδρομος συνείδησης, η ηλεκτρική καρέκλα, οι εργασίες δημιουργικής γραφής. Οι προφορικές δραστηριότητες και η ανάθεση ρόλων συνέβαλαν στη δημιουργία θετικού κλίματος για την ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών και τη βιωματική προσέγγιση των τραγωδιών.

Τέλος, πίστη μας είναι ότι με το πιλοτικό πρόγραμμα σπουδών που επιχειρήσαμε υλοποιήθηκε ένας ακόμη βασικός στόχος που θέσαμε κατά τον σχεδιασμό της διδασκαλίας, να έρθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τον Λόγο της τραγωδίας και τις υπερχρονικές αξίες που αυτή προβάλλει. Ειδικότερα, αναδείχθηκαν θέματα, όπως η έννοια της τιμής και πώς η υπερβολή με την οποία την εκφράζει ο τραγικός ήρωας οδηγεί στην έλλειψη του μέτρου, στην ύβρη και στην εκδίκηση των θεών. Τονίσθηκε ότι ο τραγικός ποιητής δε θεωρεί τις αντιμαχόμενες αρχές των ηρώων ασυμβίβαστες, αλλά η απόλυτη υπεράσπισή τους είναι αυτή που τους κάνει υβριστές. Επισημάνθηκε η σύγκρουση του ατόμου με το κράτος και τα γνωρίσματα της εξουσίας και στις δύο τραγωδίες και το θέμα της μοίρας στην οποία οι αρχαίοι έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα.

Επιστέγασμα όλων των παραπάνω στοχεύσεων και διδακτικών μας προσεγγίσεων στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2016-2017 θεωρούμε ότι είναι το παρόν εκπαιδευτικό υλικό. Το υλικό αυτό αποτέλεσε στη διάρκεια των διδασκαλιών όλη τη χρονιά την πυξίδα για την ολοκλήρωση της ανάλυσης των δύο τραγωδιών, της Αντιγόνης του Σοφοκλή και του Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου. Επίσης, μετά την ολοκλήρωση των διδασκαλιών και με την εμπειρία από αυτές σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς μας δόθηκε η δυνατότητα να το εμπλουτίσουμε και αναπροσαρμόσουμε στον τελικό σχεδιασμό της διδασκαλίας. Η φιλοσοφία που το διέπει είναι σύμφωνη με τη διδακτική λογική και προσέγγιση που αναπτύξαμε εισαγωγικά και ευελπιστούμε να αποτελέσει τη βάση της διδακτικής προσέγγισης της τραγωδίας για κάθε συνάδελφο που έχει ανάλογη διδακτική κουλτούρα αναφορικά για τη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών, ειδικά ενός μαθήματος γενικής παιδείας, όπως είναι η Αντιγόνη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΣΟΦΟΚΛΗ

1^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

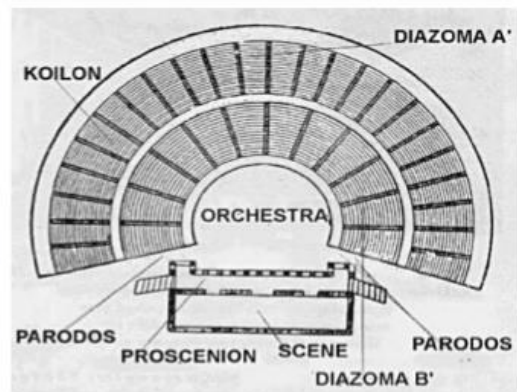
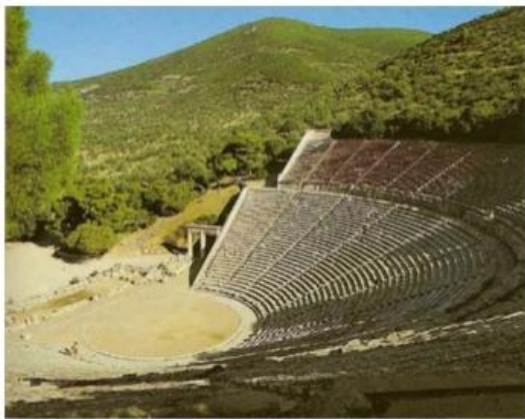
Προβλεπόμενος χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Διδακτικοί στόχοι:

να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες:

- Την έννοια της τραγωδίας
- Τη στενή σχέση της με την καθημερινή ζωή των Αρχαίων
- Την έννοια του τραγικού
- Τα μέρη του δράματος
- Το αρχαίο θέατρο
- Τους συντελεστές της παράστασης
- Τα γνωρίσματα του έργου καθενός από τους τρεις μεγάλους τραγικούς ποιητές.

Το θέατρο της Επιδαύρου

1. Χρόνος των παραστάσεων

- **Τα Μεγάλα ή ἐν ἄστει Διονύσια**: τελούνταν τον αττικό μήνα Ελαφηβολιών (μέσα Μαρτίου-Απριλίου). Ήταν η λαμπρότερη εορτή του Διονύσου· η διάρκειά τους ήταν έξι μέρες και παρουσιάζονταν σ' αυτή νέα δράματα.
- **Τα Μικρά ή κατ' ἀγρούς Διονύσια**: εορτάζονταν τον μήνα Ποσειδεώνα (μέσα Δεκεμβρίου-Ιανουαρίου) και παρουσιάζονταν σ' αυτά επαναλήψεις των επιτυχημένων δραμάτων. Ονομαστά ήταν τα κατ' αγρούς Διονύσια, που εορτάζονταν στο περίφημο Διονυσιακό θέατρο του Πειραιά.
- **Τα Λήναια**, που εορτάζονταν τον μήνα Γαμηλιώνα (μέσα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου)· στη διάρκεια της εορτής παριστάνονταν νέες τραγωδίες και κωμωδίες.
- **Τα Ἀνθεστήρια**, που εορτάζονταν τον μήνα Ανθεστηριώνα (μέσα Φεβρουαρίου-Μαρτίου). Ήταν εορτή της ανθοφορίας στην αρχή της Άνοιξης. Παλαιότερα δε γίνονταν δραματικοί αγώνες· πολύ αργότερα προστέθηκαν και αυτοί ως μέρος της εορτής

2. Η τραγωδία

- Η λέξη **τραγωδία** έχει αβέβαιη προέλευση. Οι δύο γνωστές απόψεις, ότι δηλαδή τραγωδία σημαίνει : 1) *ῥῶδή τῶν τράγων* = χορικό ἄσμα των λατρευτῶν του Διονύσου που φορούσαν δέρματα τράγων ή 2) χορικό ἄσμα σε διαγωνισμό, όπου το βραβείο για τον νικητή ήταν τράγος, θεωρούνται αυθαίρετες και χωρίς ισχυρή επιστημονική στήριξη.
- Ο Αριστοτέλης στην **Ποιητική** του (1448b-24 κ.ε) δίνει τον ακόλουθο ορισμό της τραγωδίας : « Ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἑλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.
- Σκοπός της τραγωδίας είναι να οδηγήσει τον θεατή, μέσα από τον ἔλεο και τον φόβο, στην *κάθαρση* —έναν ὄρο δύσκολο που έχει απασχολήσει επί αιώνες τους ερμηνευτές. Κατά τον Αριστοτέλη, ο φόβος και ο ἔλεος (συμπάθεια), αποτελούν την *οἰκεία*, τη χαρακτηριστική ηδονή, που προκαλεί η τραγωδία. Οι θεατές συμμετέχουν λογικά και συναισθηματικά στα δρώμενα, γι' αυτό και συμπάσχουν με τους ήρωες, οι οποίοι συγκρούονται συνήθως με τη Μοίρα, εξαιτίας κάποιου λάθους, και συντρίβονται. Κατά την επικρατέστερη ερμηνεία, με την κάθαρση, την οποία προκαλεί η τραγωδία ως ἔργο τέχνης, οι θεατές ανακουφίζονται και ηρεμούν ψυχικά, γιατί διαπιστώνουν είτε την ηθική νίκη του τραγικού ἥρωα ή την αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Γενικότερα οι θεατές, καθώς ζουν έντονα τον ανθρώπινο μύθο μέσα στο τραγικό μεγαλείο του έργου, λυτρώνονται, με τη μαγεία της τέχνης, και γίνονται ελεύθεροι και ανώτεροι ἄνθρωποι.

3. Η διάρθρωση της τραγωδίας

Ο Αριστοτέλης περιγράφει και την τυπική διάρθρωση μιας τραγωδίας. Τα μέρη, στα οποία χωρίζεται, τα ονομάζει **κατά ποσόν**, για να τα ξεχωρίσει από τα **κατά ποιόν**, τα οποία είναι αποτέλεσμα αναλύσεως του έργου.

- Η τραγωδία είναι σύνθεση επικών και λυρικών στοιχείων τα οποία είναι ευδιάκριτα. Το **επικό** στοιχείο (διάλογοι-αφήγηση) αποτελούν ο **πρόλογος**, τα **ἐπεισόδια** και η **ἐξοδος**, ενώ το **λυρικό** (χορός) η **πάροδος** και τα **στάσιμα**.
- Τα **κατά ποιόν** μέρη είναι κυρίως τα εσωτερικά και ουσιαστικότερα στοιχεία της τραγωδίας τα οποία, κατά τον Αριστοτέλη, βρίσκονται σε όλα σχεδόν τα τμήματά της και προκύπτουν από την ανάλυση. Τα δομικά αυτά μέρη είναι τα εξής: ο **μύθος**, το **ήθος**, η **λέξις**, η **διάνοια**, το **μέλος** και η **όψη**.

4. Η έννοια του τραγικού στην τραγωδία

Τους ήρωες των τραγωδιών χαρακτηρίζει η τραγικότητα, μια κατάσταση που υποδηλώνει τη σύγκρουσή τους με υπέρτερες δυνάμεις. Και, όντως, ο τραγικός ήρωας συγκρούεται, κυρίως, με τη Μοίρα και τη θεία δίκη, αλλά και με τους ανθρώπους, ακόμη και με τον εαυτό του. Σ' αυτή τη σύγκρουση εκδηλώνεται όλο το ηθικό του μεγαλείο, γιατί δεν αγωνίζεται για το υλικό συμφέρον, αλλά για ηθικές αξίες. Η έννοια της τραγικότητας συμπεριλαμβάνει και τη μετάβαση από την άγνοια στη γνώση, μέσα από την περιπλοκή του ήρωα σε αντιφατικές καταστάσεις, τρομερά διλήμματα και αδιέξοδα μαζί και με τις συνέπειες αυτών των καταστάσεων (ενοχή, ψυχική οδύνη, μοναξιά, συντριβή ή λύτρωση). Το αποτέλεσμα πάντως της τραγικής σύγκρουσης είναι η ηθική ελευθερία που καταξιώνει την προσωπικότητα του τραγικού ανθρώπου.

5. Το αρχαίο θέατρο

- Τρία ήταν τα βασικά μέρη του αρχαίου θεάτρου:
 - α) Το **κυρίως θέατρον ή κοίλον**, το μέρος που προοριζόταν για τους θεατές.
 - β) Η **ορχήστρα**, ο κυκλικός ή ημικυκλικός χώρος, όπου *ὠρχεῖτο*, ο χορός.
 - γ) Η **σκηνή**, ο χώρος των υποκριτών.
- Το κυρίως θέατρο περιλαμβάνει τα **εδώλια** (καθίσματα) των θεατών τα οποία περιβάλλουν ημικυκλικά την ορχήστρα. Είναι κτισμένα αμφιθεατρικά και ακολουθούν την πλαγιά του λόφου, στον οποίο συνήθως κατασκευαζόταν το θέατρο. Ένα ή δύο **διαζώματα** (πλατείς οριζόντιοι διάδρομοι) χώριζαν το κοίλον σε δύο ή

τρεις ζώνες, για να διευκολύνουν την κυκλοφορία των θεατών. Τις σειρές των εδωλίων διέκοπταν κάθετα προς την ορχήστρα, κλίμακες από τις οποίες οι θεατές ανέβαιναν στις ψηλότερες θέσεις. Τα τμήματα των εδωλίων ανάμεσα στις κλίμακες ονομάζονταν **κερκίδες**.

- Ο κυκλικός ή ημικυκλικός χώρος ανάμεσα στο κοίλο και τη σκηνή αποτελούσε την ορχήστρα. Όπως φαίνεται από τα θέατρα που έχουν διασωθεί, η ορχήστρα βρισκόταν λίγο χαμηλότερα από τη σκηνή. Σε ορισμένα θεατρικά έργα φαίνεται ότι ο χορός αναμειγνυόταν με τους υποκριτές, ιδιαίτερα στις κωμωδίες και το πιθανότερο είναι ότι υποκριτές και χορευτές αρχικά κινούνταν στο ίδιο επίπεδο. Αργότερα οι υποκριτές χωρίστηκαν από τον χορό και έπαιζαν σε υπερυψωμένο δάπεδο. Η είσοδος του χορού στην ορχήστρα γινόταν από δύο πλευρικές διόδους, τις **παρόδους**. Στο κέντρο της ορχήστρας βρισκόταν ο βωμός του Διονύσου, η **θυμέλη**. Πίσω από τη θυμέλη έπαιρναν θέση ο αυλητής και ο υποβολέας.

- Η σκηνή, το τρίτο αρχιτεκτονικό μέλος του θεάτρου, εκτεινόταν πίσω

από την ορχήστρα. Ήταν η σκηνή ένα απλό επίμηκες οικοδόμημα, που παρέμεινε ξύλινο μέχρι τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αι. Προοριζόταν, στην αρχή τουλάχιστον, για να φυλάγουν οι υποκριτές τα σκεύη και τα υλικά τους. Κατά μήκος του τοίχου της σκηνής, προς το μέρος των θεατών, κατασκευάστηκε ένα ξύλινο και αργότερα πέτρινο ή μαρμάρινο υπερυψωμένο δάπεδο, πάνω στο οποίο έπαιζαν οι ηθοποιοί. Ο χώρος αυτός ονομάστηκε **λογεῖο** και δεν υπήρχε κατά τους κλασικούς χρόνους.

Ο τοίχος της σκηνής πίσω από το λογεῖο παρίστανε ό,τι απαιτούσε το διδασκόμενο έργο. Συνήθως απεικόνιζε πρόσωπη ναού ή ανακτόρου με δύο ορόφους. Είχε μία ή τρεις θύρες, από τις οποίες έβγαιναν στην ορχήστρα τα πρόσωπα του δράματος που βρίσκονταν στα ανάκτορα. Τα πρόσωπα που έρχονταν απέξω και όχι από τα ανάκτορα, έμπαιναν από τις δύο παρόδους.

Στην Αθήνα και στο θέατρο του Διονύσου επικράτησε η εξής συνήθεια: οι ερχόμενοι από την πόλη ή το λιμάνι έμπαιναν στη σκηνή από τη δεξιά, σε σχέση με τον θεατή, πάροδο, ενώ όσοι έφταναν από τους αγρούς από την αριστερή. Η σύμβαση αυτή ίσως συνδέεται με τα τοπογραφικά δεδομένα της Αθήνας.

6. Οι συντελεστές της παράστασης

- Ο βασικός συντελεστής της αρχαίας παράστασης ασφαλώς ήταν ο ποιητής. Συγκέντρωνε πολλαπλούς ρόλους που έπρεπε να εκπληρώνει στο ακέραιο, για να επιτύχει η παράσταση. Ο ποιητής ήταν ο συγγραφέας, ο σκηνοθέτης, ο μουσικοσυνθέτης, ο χορογράφος, ο σκηνογράφος και τουλάχιστον στα πρώτα δράματα και ο ερμηνευτής.

- Κατά την παράσταση η εμφάνιση των ηθοποιών ήταν μεγαλοπρεπής. Ο τελετουργικός χαρακτήρας του αρχαίου θεάτρου αλλά και η ίδια η φύση των ρόλων (ήρωες, θεοί, ημίθεοι, βασιλιάδες) επέβαλαν και την ανάλογη σκευή (ενδυμασία). Έτσι οι βασιλιάδες και οι βασίλισσες φορούσαν χιτώνες ποδήρεις στολισμένους με ζωηρά χρώματα, όταν ήταν ευτυχισμένοι, και φαιά, όταν έπεφταν σε δυστυχία. Οι θεοί διακρίνονταν από τα σύμβολά τους και οι μάντεις, όπως ο Τειρεσίας, έφεραν μάλλινο ένδυμα (**άγρηγόν**) πάνω από τον χιτώνα. Φορούσαν ακόμη οι ηθοποιοί υψηλά υποδήματα που αργότερα ονομάστηκαν **κόθορνοι**, ενώ διάφορα παραγεμίσματα, κάτω από τα ενδύματα, τους έκαναν μεγαλόσωμους. Το πρόσωπο των ηθοποιών κάλυπτε προσωπίδα, η παρουσία της οποίας συνέχιζε τη διονυσιακή παράδοση, αλλά και παράλληλα διαμόρφωνε τον κατάλληλο για το έργο ανθρώπινο τύπο. Η χρήση ιδιαίτερα της προσωπίδας οδηγεί τους θεατές πρώτα στην εξιδανίκευση των ηρώων έπειτα ο θεατής, χάρη στο προσωπίο, απομακρύνεται από την καθημερινότητα και μεταφέρεται σ' έναν άλλο κόσμο, όπου οι ήρωες δρουν και υποφέρουν. Έτσι καθορίζεται και ο τρόπος της υποκριτικής του ηθοποιού. Ο ηθοποιός πρέπει να χρησιμοποιήσει τη μεγαλόπρεπη χειρονομία, τη μεγαλόπρεπη στάση. Καθώς μάλιστα το προσωπίο δεν επέτρεπε μορφασμούς, η υποκριτική των ηθοποιών στηριζόταν σε κινησιακά και φωνητικά μέσα. Στην αρχαιότητα γυναίκες ηθοποιοί δεν υπήρχαν. Τους γυναικείους ρόλους υποδύονταν άνδρες. Οι ηθοποιοί **απάγγελαν** τα επικά μέρη του δράματος, με τη συνοδεία ή χωρίς τη συνοδεία αυλού, ανάλογα με το μέτρο του ποιητικού κειμένου. Πεζά δράματα δεν υπήρχαν στην αρχαιότητα. Τα λυρικά μέρη του δράματος τα τραγουδούσε ο χορός.

- Ο χορός του αρχαίου δράματος ταυτόχρονα με το τραγούδι χόρευε με έναν εκφραστικό και μιμητικό τρόπο. Έτσι ο χορός, με το τραγούδι και τις κινήσεις του σώματος των χορευτών, εξέφραζε τα συναισθήματά του. Έγραψε για τον χορό ο Κ. Κουν: «Πρωταρχικός παράγοντας του αρχαίου θεάτρου θα είναι πάντοτε ο χορός. Νοηματικά και λεκτικά, ηχητικά και μουσικά, κινησιακά και πλαστικά ο χορός διαμορφώνει το κλίμα του έργου, φωτίζει τους ήρωες και προβάλλει με το πάθος του τα μηνύματα του ποιητή». Συνήθως ο χορός αντιπροσώπευε την κοινή γνώμη. Ο χορός έμπαινε από τη δεξιά προς τον θεατή πάροδο κατά ζυγά (5X3) ή κατά στοίχους (3X5). Επικεφαλής του χορού κατά την είσοδό του βάδιζε ο αυλητής που με τον ήχο του αυλού συνόδευε την κίνηση και την όρχησή του. Τραγουδούσε ο χορός τις επωδούς ακίνητος. Εκτελούσε όμως με τον ίδιο ήχο και την ίδια όρχηση τις στροφές από τα αριστερά προς τα δεξιά, αλλά τις αντιστροφές αντίθετα. Το χαρούμενο τραγούδι, το **υπόρχημα**, όπως αυτό της Αντιγόνης (στ. 1115-1154), συνόδευε ζωηρή όρχηση. Κατά τη διδασκαλία του δράματος ο χορός είχε τα νώτα στραμμένα προς τους θεατές και μόνο ο κορυφαίος συχνά διαλεγόταν με τους ηθοποιούς. Οι χορευτές ήταν ντυμένοι απλούστερα από τους υποκριτές. Η ενδυμασία τους ήταν ανάλογη προς τα πρόσωπα τα οποία υποδύονταν.

7. Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί ποιητές

- **Αισχύλος:** Η ποίηση του Αισχύλου χαρακτηρίζεται από τη βαθιά θρησκευτικότητα, τη φιλοσοφική σκέψη και τη φιλοπατρία. Οι θεοί και η θεία δίκη είναι παντού στον Αισχύλο. Η τραγική μοίρα του ανθρώπου αποκαλύπτεται μέσα από τη σύγκρουση με το θείο. Πίσω από τους ανθρώπους υπάρχουν οι θεοί, οι οποίοι είναι δυνάμεις σκληρές αλλά δίκαιες, που φυλάσσουν τις μεγάλες αξίες της ζωής (*Ικέτιδες*). Οι άνθρωποι έχουν πλήρη ευθύνη των πράξεων τους, ακόμη κι αν αυτές εξελίσσονται, χωρίς να έχουν επίγνωση οι ίδιοι, και μπορεί να τους αφανίσουν. Όσοι έπαθαν, έφτασαν στη σωφροσύνη (πάθος- μάθος). Οι θεοί τιμωρούν την ανθρώπινη αλαζονεία, την *ὑβριν*, (*Πέρσαι, Προμηθεὺς Δεσμώτης*) και προστατεύουν όσους εκτελούν το καθήκον τους (*Ἐπτά ἐπὶ Θήβας*). Πάνω όμως από τους θεούς υπάρχουν άλλες δυνάμεις, η Ανάγκη και η Μοίρα, στις οποίες υποτάσσονται και οι ίδιοι. Εξάλλου και η φιλοπατρία του, όπως φαίνεται στους Πέρσες, μέσα από το εγκώμιο του νικημένου εχθρού, συνδυάζεται με τον βαθύ σεβασμό του νικητή προς τον ηττημένο.

- **Ευριπίδης:** Τα θέματα των έργων του ακολουθούν την παράδοση, αλλά αναφέρονται κυρίως στα πολιτικά και ηθικά προβλήματα του καιρού του. Μέσα από αυτά προβάλλει τα ανθρώπινα πάθη, τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, τη βία και το δικαίωμα του ανθρώπου να αγωνίζεται εναντίον της αδικίας. Η ποίησή του χαρακτηρίζεται από νεωτερικό πνεύμα. Αναλύει με βαθιά φιλοσοφική διάθεση τα ανθρώπινα πάθη, αντιμετωπίζει τις παραδόσεις με ορθολογιστικό τρόπο, κρίνει και αμφισβητεί τους θεσμούς. Επηρεασμένος από τους σοφιστές, αν και κατηγορήθηκε για ασέβεια και αθεΐα, δε στρέφεται εναντίον της θρησκείας, αλλά επικρίνει και σαρκάζει τις λαϊκές αντιλήψεις των συγχρόνων του για τους θεούς. Θεωρήθηκε ο τραγικότατος των ποιητών και ονομάστηκε από σκηνής φιλόσοφος. Παρουσιάζει τους ήρωές του πιο ανθρώπινους, με τα πάθη και τις αδυναμίες τους, όπως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα, και όχι, όπως οι άλλοι τραγικοί, εξιδανικευμένους ή υπερφυσικούς. Η φιλοσοφία του Ευριπίδη είναι ότι ο άνθρωπος, τελείως μόνος, αποφασίζει και ευθύνεται ο ίδιος για τις πράξεις του.

- **Σοφοκλής:** Ο Σοφοκλής, τρέφει βαθύ σεβασμό στις μυθικές και θρησκευτικές παραδόσεις της πόλης. Δεν τον προβλημάτισαν όμως, όπως τον Ευριπίδη, οι αντιφάσεις ανάμεσα στη μυθική παράδοση και τις ηθικές αντιλήψεις της εποχής του, ούτε τον διέκρινε ο μεταφυσικός προβληματισμός του Αισχύλου. Η παρουσία των θεών είναι πάντοτε αισθητή στο έργο του· αντιπροσωπεύουν το φως, την ηρεμία αλλά και τη δύναμη· ο άνθρωπος είναι ασταθής και εφήμερος, γι' αυτό και οι θεϊκοί νόμοι, συγκρινόμενοι με τους ανθρώπινους, υπερσχύουν σε όλα. Οι ήρωες των έργων του δεν έχουν τις τιτανικές διαστάσεις των ηρώων του Αισχύλου, ούτε είναι καθημερινοί άνθρωποι, όπως στον Ευριπίδη. Είναι γενναιότεροι από τον μέσο άνθρωπο και παλεύουν, χωρίς καμιά ανθρώπινη βοήθεια, μέσα στη μοναξιά που επιβάλλει ο ηρωισμός και η βούλησή τους. Το μεγαλείο τους βρίσκεται στην αλύγιστη δύναμή τους και στη συναίσθηση ότι εκτελούν το καθήκον τους, ακόμη κι αν τους απαρνούνται όλοι και τους εμπαίζουν οι θεοί. Παρότι είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις

τους εξαιτίας της εσωτερικής τους ελευθερίας, δεν είναι όμως και κύριοι της τύχης τους. Ακόμη και όταν σφάλουν, έχουν κάτι το ευγενικό και το υψηλό· δεν παρουσιάζονται με ταπεινά αισθήματα, αλλά διακρίνονται για την αίσθηση του χρέους τους. Κατά τον Αριστοτέλη, ο Σοφοκλής, βάζοντας στο κέντρο του τραγικού του κόσμου τον άνθρωπο, παριστάνει τους ήρωές του όπως πρέπει να είναι, *οἷους δεῖ εἶναι*, δηλαδή εξιδανικευμένους, σύμφωνα με την ηθική και αισθητική δεοντολογία, ώστε ο θεατής να αναγνωρίζει σ' αυτούς τις δικές του αρετές και τα δικά του πάθη. Αντίθετα τα δευτερεύοντα πρόσωπα είναι εντελώς διαφορετικά από τους ήρωες. Δεν τα διακρίνει η δύναμη, η αποφασιστικότητα, το πάθος, η υπερηφάνεια, όπως τους ήρωες, αλλά η έλλειψη θάρρους, η αδυναμία, ο φόβος και η αφέλεια. Έτσι ο χαρακτήρας του ήρωα διαγράφεται πληρέστερα, καθώς συγκρίνεται με κάποιο άλλο πρόσωπο. Γι' αυτό και ο θεατής μιας θεατρικής παράστασης του Σοφοκλή αισθάνεται τους ήρωες των έργων του πολύ κοντά του και ανησυχεί για την τύχη τους.

Ο Μύθος των Λαβδακιδών

Η ιστορία ξεκινά από τον Κάδμο, τον ιδρυτή της Θήβας, ο οποίος σκότωσε το ιερό φίδι του Άρη που φύλαγε την πηγή του θεού. Ο εγγονός του Κάδμου, ο Λάβδακος, καταδίωξε τη λατρεία του θεού Διονύσου και αμάρτησε κατά του θεού. Ο γιος του Λαβδάκου, ο Λαΐος, απήγαγε τον γιο του Πέλοπα, τον Χρύσιππο, και ο Πέλοπας τον καταράστηκε να πεθάνει άτεκνος ή να σκοτωθεί από το παιδί του. Από την κατάρα του Πέλοπα ξεκινούν οι συμφορές της οικογένειας των Λαβδακιδών.

Ο Λαΐος λοιπόν ήταν βασιλιάς στη Θήβα, παντρεμένος με την Ιοκάστη και άτεκνος. Μετά από χρόνια η γυναίκα του μένει έγκυος και ο ίδιος αρχίζει να ανησυχεί μήπως ενεργοποιηθεί η κατάρα του Πέλοπα. Τις ανησυχίες του επιβεβαιώνει και το μαντείο των Δελφών, το οποίο συμβουλευτήκε κατά τη συνήθεια της εποχής. Μόλις γεννιέται το παιδί του, γιος, και ενώ είναι ακόμη μωρό, αφού το έδεσε με σκοινί στους αστραγάλους (από αυτό και το όνομα Οιδίπους, ο έχων δηλαδή πρησμένα πόδια), το παρέδωσε στο βασιλικό βοσκό για να το αφήσει έκθετο στο έλεος των θηρίων στον Κιθαιρώνα, όπου βρισκόταν το βοσκοτόπι του. Αυτός, όμως, λυπήθηκε το μωρό και το παρέδωσε στον βοσκό του κοπαδιού του βασιλιά της Κορίνθου, του Πολύβιου, ο οποίος ήταν φίλος του και έβασκε στο ίδιο βουνό τα πρόβατα.

Ο Κορίνθιος βοσκός θεώρησε το δώρο του φίλου του ευκαιρία, για να κερδίσει την εύνοια του βασιλικού ζεύγους της πόλης του, γιατί ήταν και αυτό άτεκνο και επεδίωκε την τεκνοποιία. Έτσι και έγινε: Τον Οιδίποδα τον υιοθέτησαν ο Πολύβιος και η Μερόπη, βασιλείς της Κορίνθου, και τον μεγάλωσαν με αγάπη σαν να ήταν δικό τους παιδί. Ωστόσο, σε ένα συμπόσιο ανάμεσα σε έφηβους αριστοκράτες, ανάλογο με εκείνα που γίνονταν στην αρχαία Ελλάδα, ένας μεθυσμένος φίλος συνομήλικος αποκαλεί τον Οιδίποδα νόθο, χαρακτηρισμός που θα τον σημαδέψει, με αποτέλεσμα να κινήσει σύντομα για το μαντείο των Δελφών, για να ζητήσει πληροφορίες σχετικά με την πατρότητά του.

Η Πυθία, λοιπόν, του απάντησε να μην επιστρέψει σπίτι του, γιατί από τη μοίρα ορίζεται να σκοτώσει τον πατέρα του και να νυμφευθεί τη μητέρα του. Ο Οιδίποδας θορυβημένος από τη μαντεία αποφασίζει να πάρει αντίθετο δρόμο από την Κόρινθο και για αυτό κινείται προς τη Θήβα. Η Θήβα εκείνη την περίοδο

ταλανιζόταν από τη Σφίγγα, ένα μυθολογικό τέρας που υπέβαλλε σε δοκιμασία τους περαστικούς δίνοντάς τους το γνωστό πλέον αίνιγμα: Ποιο είναι το ον που, όταν γεννιέται, περπατά στα τέσσερα, όταν μεγαλώνει θέλει δύο πόδια και όταν γερνάει χρειάζεται και βακτηρία (μπαστούνι, στήριγμα). Η απάντηση ήταν ο Άνθρωπος, αλλά κανένας περαστικός δεν απαντούσε σωστά, με αποτέλεσμα να γίνεται θύμα της Σφίγγας. Επειδή λοιπόν η Σφίγγα είχε ερημώσει την Θήβα από ξένους, την ίδια στιγμή που ο Οιδίποδας κινούσε προς αυτήν, ο Λαΐος με τη συνοδεία του πήγαινε προς το μαντείο των Δελφών, για να πληροφορηθεί αν και πότε θα λυτρωνόταν η πόλη του από το τέρας.

Σε ένα τρίστρατο λοιπόν συναντάται η βασιλική άμαξα με τον Οιδίποδα. Οι συνοδοί του βασιλιά φάνηκαν αγενείς προς τον ξένο, με αποτέλεσμα να εμπλακούν σε μάχη τιμής και να εξολοθρευθούν όλοι από τον Οιδίποδα, ακόμη και ο Λαΐος, ο πραγματικός του πατέρας. Στη συνέχεια ο νεαρός συναντά τη Σφίγγα, απαντά σωστά στο αίνιμά της και γκρεμίζει το τέρας απελευθερώνοντας τη Θήβα. Φθάνει θριαμβευτικά στην πόλη, ενώ παράλληλα φθάνει και η δυσάρεστη είδηση ότι ο βασιλιάς και η συνοδεία του είναι νεκροί. Επόμενο είναι λοιπόν το κενό της εξουσίας να το καλύψουν οι Θηβαίοι με τον σωτήρα και λυτρωτή της πόλης, ο οποίος εκτός από την εξουσία θα έπαιρνε ως δώρο και τη βασίλισσα!

Ο Οιδίποδας, ο νέος βασιλιάς της Θήβας, θα τεκνοποιήσει με την Ιοκάστη, γυναίκα και μητέρα του, διπλή τραγική ιδιότητα, τέσσερα παιδιά, τον Ετεοκλή, τον Πολυνείκη, την Αντιγόνη και την Ισμήνη. Μετά από χρόνια ευημερίας και ευτυχίας τόσο για τον ίδιο όσο και για την πόλη θα ενσκήψει στην Θήβα μια επιδημική ασθένεια που θα την φέρει σε δύσκολη θέση. Εκείνη την εποχή τις επιδημίες τις ονόμαζαν θεομηνίες, πίστευαν δηλαδή ότι τις προκαλούσε η οργή των θεών. Για αυτό ο Οιδίποδας συμβουλεύεται το μαντείο των Δελφών και ξεκινά έρευνα στην πόλη, για να βρει τον ένοχο, που έχει διαπράξει ένα μεγάλο ηθικό παράπτωμα, χωρίς να ξέρει ότι πρόκειται για τον ίδιο! Η αποκάλυψη της αλήθειας θα οδηγήσει την Ιοκάστη στον απαγχονισμό και τον ίδιο στην αυτοτύφλωση και αυτοεξορία. Θα φύγει από τη Θήβα και σύμφωνα με την παράδοση θα καταλήξει στην Αθήνα, όπου θα χαθούν τα ίχνη του στον Κολωνό, περιοχή που τα παλιά χρόνια είχε άγρια βλάστηση και δάσος στο οποίο υπήρχαν άγρια θηρία!

Στη Θήβα, ύστερα από αυτές τις ξαφνικές και δυσάρεστες εξελίξεις, το κενό της εξουσίας αποφάσισαν να το καλύψουν ως νόμιμοι διάδοχοι του θρόνου οι δύο γιοί του, ο Ετεοκλής και ο Πολυνείκης, με τη συμφωνία να βασιλεύουν διαδοχικά ανά ένα χρόνο. Πρώτος βασίλεψε ο Ετεοκλής, αλλά αρνήθηκε, όταν έφτασε το πλήρωμα του χρόνου για τη διαδοχή, να παραδώσει την εξουσία. Τότε ο Πολυνείκης χολωμένος και διψώντας για εκδίκηση κατέφυγε στο Άργος, όπου παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά Αδράστου. Μαζί με τον πεθερό του και άλλους πέντε Αργείους ηγεμόνες εκστράτευσε εναντίον της Θήβας, για να διεκδικήσει την εξουσία.

Απέναντι στους πέντε ηγεμόνες των Αργείων, τον Άδραστο και τον Πολυνείκη τάσσονται στις επτά πύλες της Θήβας ο Ετεοκλής και έξι Θηβαίοι ευγενείς, ανάμεσα στους οποίους είναι ο Κρέοντας (στρατηγός, αδελφός της Ιοκάστης και θεός των παιδιών του Οιδίποδα) και οι δύο γιοί του, εκ των οποίων ο ένας θα χάσει τη ζωή του. Οι Θηβαίοι νικούν, αλλά στη μεσαία πύλη της Θήβας τα δύο αδέρφια θα χάσουν τη ζωή τους χτυπώντας ο ένας τον άλλο. Την εξουσία την αναλαμβάνει ο Κρέοντας, καθώς είναι ο μοναδικός άνδρας συγγενής.

Ο νέος άρχοντας της Θήβας εκδίδει διαταγή να ταφεί ο Ετεοκλής με όλες τις τιμές ως υπερασπιστής της πόλης, ενώ να απαγορευτεί η ταφή του Πολυνείκη και το σώμα του να γίνει βορά στα σκυλιά και στα όρνια, γιατί κινήθηκε προδοτικά εναντίον της πατρίδας του. Η διαταγή του Κρέοντα δημοσιοποιείται στην πόλη το απόγευμα

της μάχης και της φυγής των Αργείων και πυροδοτεί την αντίδραση της Αντιγόνης, όπως θα δούμε στην τραγωδία, ο χρόνος της οποίας είναι τα ξημερώματα της επόμενης μέρας.

2^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Προβλεπόμενος χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Διδακτικοί στόχοι:

Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες

- Τη λειτουργία του προλόγου αισθητικά και πληροφοριακά
- Την υπόθεση του έργου μέσα από τα στοιχεία του προλόγου
- Το ήθος της Αντιγόνης και της Ισμήνης
- Την πρόθεση της Αντιγόνης να θάψει τον Πολυνείκη και το σκεπτικό αυτής.
- Την παρουσία του Κρέοντα στη σκηνική ενότητα, αν και απών
- Τις διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο ηρωίδων για την εξουσία και το φύλο τους.

Στίχοι 1-99 από πρωτότυπο

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ἽΩ κοινὸν ἀντάδελφον Ἰσμήνης κάρα,
ἄρ' οἶσθ' ὃ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίου κακῶν
ὅποιον οὐχὶ νῶν ἔτι ζῶσαιν τελεῖ;
οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἄτης ἄτερ
οὔτ' αἰσχροὺς οὔτ' ἄτιμόν ἐσθ' ὅποιον οὐ
τῶν σῶν τε κάμῶν οὐκ ὄπωπ' ἐγὼ κακῶν.
καὶ νῦν τί τοῦτ' αὖ φασὶ πανδήμῳ πόλει
κήρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
ἔχεις τι κείσῃκουσας; ἢ σε λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;

5

10

ΙΣΜΗΝΗ

ἔμοι μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων
οὐθ' ἠδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου
δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο
μιᾶ θανόντων ἡμέρα διπλῆ χερί·
ἐπεὶ δὲ φρουρὸς ἐστὶν Ἀργείων στρατὸς
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον,
οὔτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη.

15

ΑΝ. ἤδη καλῶς καὶ σ' ἐκτὸς αὐλείων πυλῶν
τοῦδ' οὐνεκ' ἐξέπεμπον, ὡς μόνη κλύοις.

ΙΣ. Τί δ' ἔστι; δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος. 20

ΑΝ. Οὐ γὰρ τάφου νῶν τῷ κασιγνήτῳ Κρέων
τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;
Ἐτεοκλέα μὲν, ὡς λέγουσι, σὺν δίκη
χρησθεὶς δικαίᾳ καὶ νόμῳ, κατὰ χθονὸς
ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς,
τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν
ἀστοῖσιν φασὶν ἐκκεκηρῦχθαι τὸ μὴ
τάφῳ καλύψαι μηδὲ κωκῦσαί τινα,
ἔᾶν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν
θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς.

25

Τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ
κάμοί, λέγω γὰρ κάμέ, κηρύξαντ' ἔχειν,
καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν
σαφῆ προκηρύζοντα, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν
οὐχ ὡς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὅς ἂν τούτων τι δρᾷ
φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει.
Οὕτως ἔχει σοὶ ταῦτα, καὶ δείξεις τάχα
εἴτ' εὐγενῆς πέφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακῆ.

30

35

ΙΣ. Τί δ', ὦ ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
λύουσ' ἂν εἴθ' ἄπτουσα προσθείμην πλέον;

40

ΑΝ. Εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάση σκόπει.

ΙΣ. Ποῖόν τι κινδύνευμα; ποῖ γνώμης ποτ' εἶ;

- AN. Εἰ τὸν νεκρὸν ζῆν τῆδε κουφιεῖς χερί.
- ΙΣ. ἼΗ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;
- AN. Τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἦν σὺ μὴ θέλης, 45
ἀδελφόν· οὐ γὰρ δὴ προδοῦς' ἀλώσομαι.
- ΙΣ. ἽΩ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;
- AN. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτῶ τῶν ἐμῶν μ' εἵργειν μέτα.
- ΙΣ. Οἴμοι· φρόνησον, ὦ κασιγνήτη, πατήρ 50
ὡς νῶν ἀπεχθῆς δυσκλεῆς τ' ἀπώλετο,
πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς
ὄψεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῶ χερί·
ἔπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος,
πλεκταῖσιν ἀρτάναισι λωβᾶται βίον· 55
τρίτον δ' ἀδελφῶ δύο μίαν καθ' ἡμέραν
αὐτοκτονοῦντε τῷ ταλαιπώρῳ μόρον
κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιον χεροῖν.
Νῦν δ' αὖ μόνον δὴ νῶ λειμιμένα σκόπει
ὄσφ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βία 60
ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.
Ἄλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναῖχ' ὅτι
ἔφουμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχομένα·
ἔπειτα δ' οὔνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων
καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα. 65
Ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς
ξύγγοιαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.
- AN. οὔτ' ἂν κελεύσαιμ' οὔτ' ἂν, εἰ θέλοις ἔτι 70
πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἠδέως δρόφης μέτα.
Ἄλλ' ἴσθ' ὅποια σοὶ δοκεῖ, κείνον δ' ἐγὼ
θάψω· καλὸν μοι τοῦτο ποιούση θανεῖν.
Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασ'· ἐπεὶ πλείων χρόνος 75
ὄν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἐντιμ' ἀτιμάσασ' ἔχε.

- ΙΣ. Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄτιμα ποιῶμαι, τὸ δὲ
βία πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος.
- ΑΝ. Σὺ μὲν τάδ' ἂν προὔχοι', ἐγὼ δὲ δὴ τάφον 80
χώσουσ' ἀδελφῶ φίλτάτῳ πορεύσομαι.
- ΙΣ. Οἴμοι ταλαίνης, ὡς ὑπερδέδοικά σου.
- ΑΝ. Μὴ 'μοῦ προτάρβει· τὸν σὸν ἐξόρθου πότμον.
- ΙΣ. Ἄλλ' οὖν προμηνύσης γε τοῦτο μηδενὶ 85
τοῦργον, κρυφῆ δὲ κεῦθε, σὺν δ' αὐτῶς ἐγώ.
- ΑΝ. Οἴμοι, καταύδα· πολλὸν ἐχθίων ἔση
σιγῶσ', ἐὰν μὴ πᾶσι κηρύξης τάδε.
- ΙΣ. Θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις.
- ΑΝ. Ἄλλ' οἶδ' ἀρέσκουσ' οἷς μάλισθ' ἀδεῖν με χρή.
- ΙΣ. Εἰ καὶ δυνήση γ'· ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρᾶς. 90
- ΑΝ. Οὐκοῦν, ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι.
- ΙΣ. Ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τὰμήχανα.
- ΑΝ. Εἰ ταῦτα λέξεις, ἐχθαρῆ μὲν ἐξ ἐμοῦ,
ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προσκείση δίκη.
Ἄλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν 95
παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο· πείσομαι γὰρ οὐ
τοσοῦτον οὐδὲν ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.
- ΙΣ. Ἄλλ', εἰ δοκεῖ σοι, στεῖχε· τοῦτο δ' ἴσθ' ὅτι
ἄνους μὲν ἔρχη, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλη.

Μετάφραση Στίχων: 1-99

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Πολυαγαπημένη μου αδερφή Ισμήνη,
άραγε ξέρεις αν υπάρχει καμιά από τις
συμφορές που μας κληροδότησε
ο Οιδίποδας που να μην την εκτελεί
ο Δίας σ' εμάς που ακόμα ζούμε;
Γιατί τίποτα δεν υπάρχει ούτε
δυσάρεστο ούτε γεμάτο συμφορά
ούτε ντροπή ούτε επονείδιστο,
που να μην έχω δει μέσα στα δικά σου
και τα δικά μου βάσανα.
Και τώρα (τι είναι) πάλι αυτή η διαταγή
(που) λένε ότι διακήρυξε ο στρατηγός
πριν από λίγο σε ολόκληρη την πόλη;
Ξέρεις τίποτε και έχεις ακούσει;
Η μήπως σου διαφεύγει ότι
έρχονται ενάντια στους αγαπημένους
κακά που ταιριάζουν στους εχθρούς;

ΙΣΜΗΝΗ:

Σε μένα τουλάχιστον Αντιγόνη,
κανένας λόγος δεν έφτασε
για τα αγαπημένα μου πρόσωπα
ούτε ευχάριστος ούτε δυσάρεστος,
αφότου δύο εμείς στερηθήκαμε
τα δυο μας αδέρφια που σκοτώθηκαν
σε μια μέρα με αμοιβαίο φόνο.
Από τότε όμως που ο στρατός των
Αργείων τράπηκε σε φυγή, τη νύχτα
αυτή, τίποτα περισσότερο δε γνωρίζω,
ούτε ότι είμαι πιο ευτυχισμένη
ούτε πιο δυστυχισμένη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ήμωνα σίγουρη και γι' αυτό το λόγο
ζήτησα να σε φέρω έξω από τις εξώπορτες
του ανακτόρου για να (τα) ακούσεις μόνη.

ΙΣΜΗΝΗ:

Τι συμβαίνει λοιπόν;
Γιατί δείχνεις ότι κάποια είδηση σε βασανίζει;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Γιατί από τα δύο μας αδέρφια ο Κρέοντας
τον ένα (έκρινε) άξιο ταφής,

ενώ τον άλλο ανάξιο (να ταφεί).
Τον Ετεοκλή διέταξε να θάψουν,
ώστε να είναι τιμημένος ανάμεσα
στους νεκρούς στον κάτω κόσμο,
αφού του φέρθηκε, όπως υποστηρίζουν,
με δίκαιη κρίση και σύμφωνα με τον νόμο,
αλλά το κορμί του Πολυνείκη,
ο οποίος πέθανε με αξιολύπητο τρόπο,
λένε ότι έχει διακηρυχθεί στους πολίτες
κανείς να μην τον θάψει,
κανείς να μην τον κλάψει,
αλλά να τον αφήσουν άκλαυτο,
άταφο, γλυκό εύρημα στα όρνια
που λαίμαργα ψάχνουν
για την τροφή τους.

Τέτοια λένε ότι έχει διακηρύξει
ο καλός ο Κρέοντας για 'σενα
και για 'μενα – λέω και για 'μένα-
και λένε ότι έρχεται εδώ
για να διακηρύξει αυτά δημόσια,
ώστε να είναι σαφή σε όσους δεν ξέρουν,
και δεν θεωρεί την υπόθεση
κάτι ασήμαντο,
αλλά τον περιμένει ο θάνατος
με δημόσιο λιθοβολισμό
μπροστά στην πόλη (εκείνον),
ο οποίος κάνει κάτι από αυτά.
Έτσι έχουν αυτά για 'σενα,
και γρήγορα θα αποδείξεις
αν γεννήθηκες από ευγενική γενιά
και γενναία στο ήθος
ή τιποτένια από ευγενική γενιά.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αν έτσι έχουν τα πράγματα,
τι όφελος θα μπορούσα
να φέρω δύστυχη,
με το να χαλαρώνω ή να σφίγγω τον κόμπο;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Σκέψου , αν θα με βοηθήσεις
και θα συνεργαστείς μαζί μου.

ΙΣΜΗΝΗ:

Για ποια επικίνδυνη πράξη;
Τι τάχα έχεις στο μυαλό σου;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αν θα σηκώσεις το νεκρό
με αυτό εδώ το χέρι;

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλήθεια σκέφτεσαι να θάψεις
αυτόν, αν και απαγορεύεται
ρητά στους πολίτες;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Το δικό μου βέβαια και τον δικό σου
αδερφό, αν συ δε θέλεις.
Γιατί δεν θα κατηγορηθώ
ότι τον πρόδωσα.

ΙΣΜΗΝΗ:

Δύστυχη, ενώ ο Κρέοντας
το έχει απαγορεύσει;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αλλά αυτός δεν έχει κανένα
δικαίωμα να με εμποδίσει
να θάψω τους δικούς μου.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλίμονο! Σκέψου, αδερφή (μου),
πόσο μισητός και ντροπιασμένος
μας χάθηκε ο πατέρας μας
αφού χτύπησε δυνατά τα δυο του μάτια
με το ίδιο του το χέρι
για τα αμαρτήματα που μόνος του
έφερε στο φως.

Έπειτα η μάνα και η γυναίκα του,
διπλό όνομα (για το ίδιο πρόσωπο)
πέθανε ντροπιασμένη με πλεκτή θηλιά.
τρίτη συμφορά, τα δυο μας αδέλφια
που αλληλοσκοτώθηκαν
οι δυστυχισμένοι σε μια μέρα,
βρήκαν αμοιβαίο θάνατο με χέρια
που σήκωσαν ο ένας εναντίον του άλλου.

Τώρα πάλι σκέψου πόσο ατιμωτικά
θα χαθούμε

που έχουμε μείνει ολομόναχες,
αν παραβούμε την απόφαση
ή την βασιλική εξουσία,
παραβιάζοντας τον νόμο.

Αλλά πρέπει να σκεφτείς το εξής,
ότι δηλαδή γεννηθήκαμε γυναίκες,
και από την άλλη δεν μπορούμε
να τα βάζουμε με άντρες.

Ύστερα επίσης ότι κυβερνιόμαστε
από ισχυρότερους, ώστε να υπακούμε
και σ' αυτά και ακόμα οδυνηρότερα από αυτά.

Εγώ λοιπόν θα υποταχθώ στους άρχοντες
παρακαλώντας αυτούς που είναι
στον κάτω κόσμο να με συγχωρήσουν,
επειδή κάνω αυτά χωρίς τη θέλησή μου,
γιατί το να κάνει κανείς ανώτερα
από τις δυνάμεις του είναι εντελώς ανόητο.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ούτε θα σε παρακαλούσα,
ούτε θα δεχόμουν τη σύμπραξή σου

με ευχαρίστηση, εάν δεν ήθελες
ακόμα και τώρα να με βοηθήσεις.
Μα έχει όποια γνώμη θέλεις,
εγώ όμως εκείνον θα θάψω.
Θα είναι ωραίο για 'μένα να θάψω
τον αδερφό μου και να πεθάνω.
Μαζί του αγαπημένη θα αναπαύομαι
πλάι σε αγαπημένο,
αφού διαπράξω μια ιερή παρανομία,
γιατί είναι περισσότερος ο καιρός
που πρέπει να αρέσω σ' αυτούς
που είναι στον κάτω κόσμο,
παρά σ' αυτούς που είναι εδώ.
Γιατί αιώνια εκεί θα κείτομαι.
Αν εσύ το κρίνεις σωστό,
περιφρόνα όσα είναι τίμια για τους θεούς.

ΙΣΜΗΝΗ:

Εγώ δεν περιφρονώ αυτά,
από τη φύση μου όμως είμαι ανίκανη
να ενεργώ ενάντια στη θέληση των πολιτών.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Εσύ αυτά να προφασίζεσαι,
εγώ όμως θα πάω να σωρεύσω χώμα
για να φτιάξω τάφο
για τον πολυαγαπημένο αδελφό.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλίμονο δυστυχισμένη,
πόσο φοβάμαι για 'σένα!

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Μη φοβάσαι για 'μένα,
για τη δική σου μοίρα φρόντιζε.

ΙΣΜΗΝΗ:

Όμως τουλάχιστον σε κανέναν
μην αποκαλύπτεις αυτό το έργο,
κράτησέ το μυστικό, όμοια κι εγώ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αλίμονο, διακήρυξέ το σε όλους,
πολύ πιο μισητή θα είσαι
αν σωπάσεις, εάν σε όλους
δεν διακηρύξεις αυτά εδώ.

ΙΣΜΗΝΗ:

Έχεις θερμή καρδιά
για ψυχρά πράγματα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αλλά ξέρω ότι είμαι αρεστή
σ' εκείνους που πρέπει
περισσότερο να αρέσω.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αν θα έχεις και τη δύναμη,
αλλά επιδιώκεις τα αδύνατα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Θα σταματήσω βέβαια,
όταν πια δεν έχω δύναμη.

ΙΣΜΗΝΗ:

Καθόλου όμως δεν πρέπει
τα αδύνατα κανείς να κυνηγά.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αν συνεχίσεις να λες αυτά,
θα μισηθείς από 'μένα,
δίκαια θα σε μισεί για πάντα ο νεκρός.
Αλλά άφησε εμένα και τη δική μου
παραφροσύνη να πάθω αυτό το φοβερό,
γιατί τίποτα τόσο φοβερό δεν θα πάθω
ώστε να μην πεθάνω έντιμα.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλλά προχώρα, αν έτσι κρίνεις,
αυτό μόνο να ξέρεις,
ότι βαδίζεις ασυλλόγιστη,
όμως αληθινά αγαπημένη στους αγαπημένους.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εντοπίσετε στίχους στον Πρόλογο, στους οποίους το πάθος της Αντιγόνης φαίνεται ότι δίνει τον κυρίαρχο τόνο στην τραγωδία.
2. Δικαιολογήστε τους χαρακτηρισμούς «στρατηγόν» (στ. 8) και «τὸν ἀγαθὸν» (στ. 31) που η Αντιγόνη στη συζήτησή της με την Ισμήνη αποδίδει στον Κρέοντα.
3. Να σχολιάσετε την επιλογή της ερώτησης στους στίχους 21-22, με τους οποίους η Αντιγόνη ξεκινά τον μονόλογό της.
4. Να εντοπίσετε στους στίχους 21-38 τα σημεία στα οποία η Αντιγόνη προσπαθεί να κεντρίσει τη φιλοτιμία της Ισμήνης.
5. Με ποια επιχειρήματα η Ισμήνη προσπαθεί στους στίχους 51-68 να αποτρέψει την Αντιγόνη από την απόφασή της να παραβεί την εντολή του Κρέοντα;
6. «Ἄλλ' ἐννοεῖν χρή τοῦτο μὲν γυναῖχ' ὅτι ἔφουμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα·»: Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των στίχων 61-62 με άξονες τις αντιλήψεις εκείνης της εποχής και τις αντίστοιχες που έχουμε σήμερα.
7. «ὄσια πανουργήσασ'»: Να σχολιάσετε το οξύμωρο σχήμα στον στίχο 74.
8. Πώς διαγράφεται στον Πρόλογο το ήθος της Αντιγόνης;
9. Να περιγράψετε το ήθος της Ισμήνης, όπως αυτό παρουσιάζεται στον Πρόλογο.

10. Στον Πρόλογο ο Κρέοντας, αν και απών, είναι έντονα παρών, σε σημείο που να αναμένουμε την είσοδό του στη σκηνή. Πώς το πετυχαίνει αυτό ο ποιητής; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας βασισμένοι σε συγκεκριμένους στίχους.
11. Στην αρχή του μονολόγου της (στίχοι 51-68) η Ισμήνη περιγράφει τις συμφορές της οικογένειας. Δικαιολογήστε αυτή την επιλογή της.
12. Προσπαθήστε να αποδώσετε σε δημοσιογραφικό λόγο το περιεχόμενο των στίχων 1-99, προκειμένου να ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για τα γεγονότα και τις προθέσεις των πρωταγωνιστών.

3^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες:

- Την έννοια της διακειμενικότητας στην λογοτεχνία
- Την αντίθεση κουλτούρας του Οδυσσέα του Τένισον και της Ισμήνης του Σοφοκλή
- Τη λειτουργία της Παρόδου στην τραγωδία.

Οδυσσέας

Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ του Τένισον περιέχεται στη συλλογή του Ποιήματα (1842), που είναι επηρεασμένη από το κλίμα του ρομαντισμού. Ο Άγγλος ποιητής βασίστηκε σε κάποια μεθομηνική παράδοση σχετικά με τη ζωή του Οδυσσέα, που την ακολούθησαν οι συγγραφείς Πλίνιος, Σολίνο και Δάντης. Σύμφωνα με την παράδοση αυτή ο Οδυσσέας μετά την επιστροφή του στην Ιθάκη ρίχτηκε σε νέες περιπέτειες. Συγκέντρωσε τους συντρόφους του που απόμειναν, αρμάτωσε ένα καράβι και ξεκίνησε πλέοντας προς τη Δύση. Αφού πέρασαν το Γιβραλτάρ, έπλεαν δυτικότερα στον ωκεανό ως τη στιγμή που ένας ανεμοσίφουνας άρπαξε και βούλιαξε το καράβι πνίγοντας όλο το πλήρωμα. Παραθέτουμε από τη Θεία Κωμωδία του Δάντη λίγους στίχους, όπου ο Οδυσσέας εμψυχώνει τους συντρόφους του να συνεχίσουν το ταξίδι, για να δούμε τη βασική πηγή της έμπνευσης του Τένισον:

— Αδέλφια μου, που από εκατό
κιντύνους, κράζω, φτάσατε στη δύση
στην τόσο πια μικρή που μένει αγρύπνια
του νου και του κορμιού, μην αρνηθείτε,
τον ήλιο ακολουθώντας, να γνωρίστε,
στα πέρατα, τη γης χωρίς ανθρώπους.
Το ευγενικό σας σπέρμα μην προδώστε·

σεις δεν πλαστήκατε σα ζα να ζείτε,
μα γνώση κι αρετή ν' ακολουθάτε!

(Κόλαση, Άσμα ΚΣΤ', στ. 112-120, μτφρ. Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ)

Το ποίημα του Τένισον έχει τη μορφή ενός μονολόγου του Οδυσσέα. Ο ήρωας έχει επιστρέψει στην Ιθάκη, αλλά η πατρίδα του δεν μπορεί πια να τον κρατήσει. Οραματίζεται, στα λίγα χρόνια που του απομένουν ακόμη να ζήσει, καινούριες περιπέτειες και εμπειρίες.

Τι αξίζει, αν στην ατάραχη γωνιά μου
σαν οκνός βασιλιάς στέκω στο πλάγι
γριάς συντρόφισσας και σωστά μοιράζω
το δίκιο στους ανίδεους ανθρώπους,
που τρώνε, θησαυρίζουν και κοιμούνται
και δε με νιώθουν! Δεν μπορώ να πάψω
να γυροφέρνω πάντα σε ταξίδια·
θέλω να πω της ζωής τη στερνή στάλα.
Εχάρηκα πολλά, πολλά έχω πάθει
μονάχος μου ή με όσους μ' αγαπούσαν
πότε σε ξένη γη, πότε στα μάκρη
σκοτεινού πολυκύμαντου πελάγου.
Τ' όνομά μου διαλάλησεν η φήμη
κι η αχόρταγη καρδιά καινούριο πόθο
πάντα γρικόει κι ας έμαθα κι ας είδα
σε άλλες χώρες πώς ζουν, πώς κυβερνάνε.
Κι εγώ στερνός δεν είμαι, αφού με σέβας
με δέχτηκαν παντού κι έχω γνωρίσει
της μάχης το μεθύσι, πολεμώντας
με τους όμοιους μου μόνο μες στους κάμπους
τους βοερούς κι ανεμόδαρτους της Τροίας.
Κι είμαι εγώ καθετί που μου 'χει τύχει,
κι ό,τι είδα κι ό,τι ξέρω τώρα μοιάζει

με αφιδωτή στοά, που ανάμεσό της
φαίνεται κόσμος άγνωστος, μα πάντα
σαν σιμώνω τα σύνορα ξεφεύγουν...
Είναι άγνωμος ο πόθος που γυρεύει
να βρει τέλος κι ανάπαυση σαν όπλο,
που δεν αστράφτει πλια κι απορριγμένο
σκουριάζει. Όχι, δε ζει όποιος αναπνέει
μονάχα. Δεν αξίζει στριμωγμένοι
οι άνθρωποι να 'ναι ο ένας κοντά στον άλλο.
Κι αν τώρα ζωή λίγη μου απομένει,
μα και μιαν ώρα μόνο σαν μπορέσεις
απ' την αιώνια τη στιγμή ν' αρπάξεις,
πολλά πράγματα νέα θα ιδείς, θα μάθεις!...
Θα ήμουν δειλός, αν ήθελα για λίγο
καιρό, που ακόμα θα χαρώ τον ήλιο,
προσεχτικά να ζήσω μετρημένα,
αφού ο πόθος φλογίζει την ψυχή μου
ν' ακλουθήσω τη γνώση σαν αστέρι
πέρα απ' τα ουράνια, εκεί που ο νους δε φτάνει.
Το θρόνο μου και το νησί χαρίζω
τόρα στο γιο μου, τον αγαπημένο
Τηλέμαχο, που ξέρει τη δουλειά του,
με φρόνηση σιγά σιγά ημερώνει
τ' άγριο πλήθος, γλυκότροπα του δείχνει
εκείνο που ωφελεί και που συμφέρει.
Κι είναι άσπιλος, πιστός στο κοινό χρέος
και στο στήθος θερμής αγάπη κρύβει,
τους θεούς, που πιστεύουμε, λατρεύει
κι εγώ σαν φύγω μένει αυτός. Κι οι δυο μας
κάνουμε το έργο, που ποθεί η ψυχή μας.
Στο λιμάνι εκεί κάτω το καράβι
με πανιά φουσκωμένα περιμένει...
κι η θάλασσα η πλατιά πέρα μαυρίζει...

Ω ναύτες, που με ανδρεία ψυχή μαζί μου
στις έγνοιες, στους αγώνες και στους κόπους
δειχτήκατε με χαμόγελο πάντα,
μ' ελεύθερη καρδιά και περηφάνια,
κι αν έλαμπαν τα ουράνια ή κι αν βροντούσαν
είμαστε γέροι, αλλά δεν απολείπουν
από τα γερατειά το χρέος και η δόξα.
Όλα τα κόβει ο θάνατος. Μα τώρα,
πριν φτάσει εμείς να κάμουμε μπορούμε,
έργο τρανό κι αντάξιο των ανθρώπων,
που ακόμη και στους θεούς αντισταθήκαν.
Στους βράχους φέγγουν λύχνοι από τα σπίτια,
η μέρα σβει και το φεγγάρι βγαίνει
κι ολόγυρα μυριόφωνο μουγκρίζει
το πέλαγος. Ελάτε, ω φίλοι, τώρα
δεν είναι αργά για κείνους που ζητούνε
νέους κόσμους. Σπρώχτε, σύντροφοι, το πλοίο
στ' ανοιχτά και καθίστε στην αράδα
σαν άξιοι λαμνοκόποι. Εμπρός τραβάτε
σχίζοντας ρυθμικά το βοερό κύμα,
αφού η καρδιά μου απόφασην επήρε
στη μακρινή χώρα να πάω ν' αράξω,
πέρα απ' τη δύση, που βυθίζουν τ' άστρα.
Κι αν δε μας πνίξει η τρικυμία, θα πάμε
στα μακάρια νησιά, τον Αχιλλέα
τον μεγαλόψυχο να ξαναϊδούμε!
Αρκετά κατορθώσαμε, μα πάντα
πολλά μένουν ακόμα, για να γίνουν,
κι αν δυνατοί δεν είμαστε σαν πρώτα
στα παλιά χρόνια, που δικά μας ήταν
γη κι ουρανός, είμαστε ακόμη κάτι,
γιατί καρδιές ανδρείες δε θ' αλλάξουν
κι αν ο καιρός κι η μοίρα τις κουράσουν,

μα στο έργο σταθερή και στον αγώνα
βαθιά τους ζωντανή θέληση μένει,
που δύναμη καμιά δεν τη δαμάζει.

μτφρ.: ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ

Πάροδος: στίχοι 100-156

(Εξοδος της Αντιγόνης από την πόλη που οδηγεί στους αγρούς. Η Ισμήνη αποσύρεται στο παλάτι. Στην ορχήστρα μπαίνει ο χορός.)

Ω! Ηλιαχτίδα, τ' ομορφότατο 100
που φάνηκε παρά ποτέ το φως
στη Θήβα την επτάπυλη,
φώτισες πια, της μέρας
της χρυσής ματόκλαδο,
ήρθες απ' τις πηγές της Δίρκης πέρα
και τον πολεμιστή με την ασπίδα τη λευκή
τον έβαλες στο δρόμο της φυγής
με πιο γοργό, σφιχτό το χαλινάρι τώρα.

Ο Πολυνείκης τον οδήγησε στη γη μας 110
που πήρε αέρα από φιλόνικα μισόλογα
και κράζοντας στριγκιά σαν αετός
πάνω απ' τη γη πετούσε
χωμένος σε λευκή φτερούγα χιόνι
με τα πολλά του τα' άρματα, τα κράνη του
με των αλόγων τις ουρές λοφία.

Ζυγιάστηκαν από τις στέγες πάνω
τα νύχια φόνο διψώντας,
επτάπυλο το στόμα γύρω χάσκοντας
και χάθηκε· προτού στο αίμα μας 120
το ράμφος του χορτάσει,
προτού με το δαδί πυρποληθούν
οι πύργοι, τα στέφανα της πόλης μας·
τέτοια πολέμου ταραχή

που πήρε πλάτες και φτερά
και δύσκολα τον έβαλεν ο Δράκοντας στο χέρι.

Ο Δίας απεχθάνεται τα λόγια τα παχιά
του κομπασμού· κι ως τους είδε
χείμαρρος να ξεχύνονται
βροντοχτυπώντας υπερόπτες τα φλουριά τους, 130
αστροπελέκι ρίχνει σύρριζα,
καθώς στις ντάπιες όρμαγε
τη νίκη ν' αλαλάξει.

Πέφτει, κι ο κόσμος σείεται και τον αντιλαλεί·
αυτός που πριν με τη φωτιά ριπές ανέμων
άγριων θεοκρουσμένος φυσομανούσε·
κι άλλους εδώ κι άλλους εκεί
σκόρπια, κοπαδιαστά χτυπούσε
ο μέγας Άρης επιδέξιος.
Επτά λοχαγοί στις πύλες τις επτά 140
αντίκρυ, ίσος προς ίσο, σταθήκαν
και στο Δία τροπαιούχο τάμα κρεμάσαν χάλκινο·
εκτός από τους δόλιους δυο,
ενός πατέρα και μιας μάνας φύτρες,
που σήκωσαν κοντάρια ισοδύναμα
κι ένας στον άλλο έδωσε μερίδιο θανάτου.

Τώρα πια η Νίκη μας ήρθε μεγαλόχαρη,
αντίδωρο στη Θήβα που αρματώθηκε
και στο νωπό τον πόλεμο ρίξαμε λησμονιά.
Στους ναούς των θεών να χυθούμε 150
κι ίσαμε το ξημέρωμα να στήσουμε χορό,
και πρώτος πρώτος το χορό να σέρνει
ο Βάκχος, που σειέται και λυγίεσαι, Θήβα.

(Ερχεται ο Κρέοντας από το παλάτι, συνοδευόμενος από φρουρούς.)

Αλλά να, ο Κρέοντας του Μενοικέα μπαίνει,
βασιλέας της χώρας νεόκοπος,
φορτωμένος νωπές θεϊκές συγκυρίες.
Πού τάχα το μυαλό του πελάγωσε
και κάλεσε τους γέροντες
στέλνοντας προσταγή κοινή
για τούτη τη συνάθροιση;

160

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς παρουσιάζεται ο Οδυσσέας στο ποίημα του Τένισον και ποιες διαφορές παρουσιάζει από τον Οδυσσέα που γνωρίσαμε στον Όμηρο;
2. Να συγκρίνετε τα λόγια της Ισμήνης στο στίχο 68 της τραγωδίας με τις απόψεις που εκφράζει ο Οδυσσέας στο ποίημα του Τένισον.
3. Διερευνήστε τον βαθμό στον οποίο η Πάροδος της τραγωδίας σχετίζεται με τον μύθο της τραγωδίας, όπως τον μάθαμε στην προηγούμενη ενότητα.
4. Ποια κοινή αναφορά στον χρόνο εντοπίζετε ανάμεσα στην Πάροδο και τον Πρόλογο;
5. Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία γίνεται αναφορά στον στρατό των Αργείων και με ποια χαρακτηριστική παρομοίωση τονίζεται η ορμητικότητά του και το μέγεθος της απειλής;
6. Πιστεύετε ότι η Πάροδος είναι περιττό ή αναγκαίο κομμάτι της τραγωδίας;
7. Νομίζετε ότι από πλευράς συναισθημάτων υπάρχει αντίθεση ανάμεσα στον Πρόλογο και την Πάροδο;
8. Φαίνεται στην Πάροδο η στάση του Χορού προς τον Κρέοντα;

4^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες:

- Ότι ο λόγος του Κρέοντα είναι πολιτικός και ως εκ τούτου περιλαμβάνει ρητά και άρρητα νοήματα.
- Τη σύνθεση και τα χαρακτηριστικά του Χορού της τραγωδίας
- Την κλιμάκωση της δράσης στο Α΄ Επεισόδιο.
- Την πλημελή εκτέλεση του καθήκοντος εκ μέρους των φυλάκων και Την προσπάθεια του αγγελιαφόρου τους να γλυτώσει τη ζωή του.
- Την σταδιακή αλλαγή της συμπεριφοράς του Κρέοντα.

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: ΣΤΙΧΟΙ 162-222

ΚΡΕΩΝ

Ἄνδρες, τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ
πολλῶ σάλῳ σείσαντες ὄρθωσαν πάλιν·
ὕμᾱς δ' ἐγὼ πομποῖσιν ἐκ πάντων δίχα
ἔστειλ' ἰκέσθαι, τοῦτο μὲν τὰ Λαΐου
σέβοντας εἰδῶς εὖ θρόνων ἀεὶ κράτη,
τοῦτ' αὖθις, ἠνίκ' Οἰδίπους ὄρθου πόλιν

κάπει διώλετ', ἀμφὶ τοὺς κείνων ἔτι
παῖδας μένοντας ἐμπέδοις φρονήμασιν.
'Ότ' οὖν ἐκεῖνοι πρὸς διπλῆς μοίρας μίαν 170
καθ' ἡμέραν ὄλοντο παῖσαντές τε καὶ
πληγέντες αὐτόχειρι σὺν μιάσματι,
ἐγὼ κράτη δὴ πάντα καὶ θρόνους ἔχω
γένους κατ' ἀγχιστεῖα τῶν ὀλωλότων.
Ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν 175
ψυχὴν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν
ἀρχαῖς τε καὶ νόμοισιν ἐντριβῆς φανῆ.
'Εμοὶ γὰρ ὅστις πᾶσαν εὐθύνων πόλιν
μὴ τῶν ἀρίστων ἄπτεται βουλευμάτων,
ἀλλ' ἐκ φόβου του γλῶσσαν ἐγκλήσας ἔχει, 180
κάκιστος εἶναι νῦν τε καὶ πάλαι δοκεῖ·
καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.
'Εγὼ γάρ, ἴστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὀρῶν ἀεὶ,
οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄτην ὀρῶν 185
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας,
οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἄνδρα δυσμενῆ χθονὸς
θεῖμην ἐμαυτῶ, τοῦτο γινώσκων ὅτι
ἦδ' ἐστὶν ἡ σφύζουσα καὶ ταύτης ἔπι
πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα· 190
τοιοῖσδ' ἐγὼ νόμοισι τήνδ' αὖξω πόλιν.
Καὶ νῦν ἀδελφὰ τῶνδε κηρύξας ἔχω
ἀστοῖσι παίδων τῶν ἀπ' Οἰδίου περὶ·
'Ετεοκλέα μὲν, ὃς πόλεως ὑπερμαχῶν
ὄλωλε τῆσδε, πάντ' ἀριστεύσας δορί, 195
τάφω τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ' ἀφαγνίσαι
ἂ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω νεκροῖς·
τὸν δ' αὖ ξύναιμον τοῦδε, Πολυνείκην λέγω,
ὃς γῆν πατρώαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
φυγὰς κατελθὼν ἠθέλησε μὲν πυρὶ 200

πρῆσαι κατάκρας, ἠθέλησε δ' αἵματος
 κοινοῦ πάσασθαι, τοὺς δὲ δουλώσας ἄγειν,
 τοῦτον πόλει τῆδ' ἐκκεκήρυκται τάφῳ
 μήτε κτερίζειν μήτε κωκῦσαί τινα,
 ἔἄν δ' ἄθαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας 205
 καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθέν τ' ἰδεῖν.
 Τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, κοῦποτ' ἔκ γ' ἐμοῦ
 τιμὴν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων.
 Ἄλλ' ὅστις εὖνους τῆδε τῆ πόλει, θανῶν
 καὶ ζῶν ὁμοίως ἐξ ἐμοῦ τιμῆσεται. 210

XO. Σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως, ποιεῖν
 τὸν τῆδε δύσνον καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει·
 νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντί, τοῦτ' ἔνεστί σοι
 καὶ τῶν θανόντων χῶπόσοι ζῶμεν πέρι.

KP. Ὡς ἂν σκοποὶ νῦν ἦτε τῶν εἰρημένων. 215

XO. Νεωτέρῳ τῷ τοῦτο βαστάζειν πρόθεσ.

KP. Ἄλλ' εἴς' ἐτοῖμοι τοῦ νεκροῦ γ' ἐπίσκοποι.

XO. τί δῆτ' ἂν ἄλλο τοῦτ' ἐπεντέλλοις ἔτι;

KP. Τὸ μὴ ἰπιχωρεῖν τοῖς ἀπιστοῦσιν τάδε.

XO. Οὐκ ἔστιν οὕτω μῶρος ὃς θανεῖν ἐρᾷ. 220

KP. Καὶ μὴν ὁ μισθός γ' οὗτος· ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων
 ἄνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΡΕΩΝ

Πολίτες, την πόλη πάλι στήσανε στα πόδια της,
αφού τη σείσαν οι θεοί με μέγα σάλο.
Εγώ με κήρυκες κι απ' όλους χώρια
έστειλα και σας κάλεσα· ήξερα κατ' αρχήν
τη σταθερή σας αφοσίωση στο θρόνο του Λαίου·
όταν με τον Οιδίποδα η πόλη ορθοπόδισε
κι όταν εκείνος χάθηκε, με νομιμοφροσύνης
κύρος περιφρουρήσατε και τα παιδιά του.
Όταν εκείνα χάθηκαν την ίδια μέρα
δίνοντας παίρνοντας πληγές που μοίρασαν
με βέβηλο το χέρι μεταξύ τους,
εγώ την εξουσία δικαιοματικά κατέλαβα,
λόγω συγγενικών δεσμών με τους χαμένους.
Αδύνατο να μάθεις ανθρώπου κανενός
φρόνημα, γνώμη και ψυχή, προτού
ν' ακονιστεί στην εξουσία και στο νόμο.
Για μένα, όποιος καθοδηγεί μια πόλη
και δε φτάνει στις καλύτερες δυνατές αποφάσεις
αλλά φοβάται καταπίνοντας τη γλώσσα του,
είναι φαύλος ηγέτης και τώρα και παντού.
Κι όποιος απ' την πατρίδα του το φίλο
προτιμά, τον έχω για μηδενικό.
Εγώ —μάρτυρας ο θεός ο παντεπόπτης—
ούτε θα σιωπούσα βλέποντας τη συμφορά
την πόλη να σιμώνει αντί τη σωτηρία
ούτε φίλο μου θα 'κανα της χώρας τον εχθρό,
γιατί το ξέρω πως είναι μοναδικό σωσίβιο
και μόνο πάνω στην πόλης το σκαρί,
ορθό σαν πλέει, δημιουργούμε τις φιλίες μας.
Εγώ με τέτοιους νόμους του κράτους την ισχύ θ' αυξήσω.
Και τώρα, σύμφωνα μ' αυτά στην πόλη
διακήρυξα για τα παιδιά του Οιδίποδα:
τον Ετεοκλή, που χάθηκε σαν ήρωας στη μάχη
υπερασπίζοντας την πόλη του, τάφος να τον δεχτεί
με προσφορές τιμής, καθώς αρμόζει στους ήρωες νεκρούς.

170

180

190

- Τον αδερφό του πάλι, τον Πολυνεΐκη εννοώ,
 που χώρα πατρική και ντόπιους θεούς
 εξόριστος γυρνώντας θέλησε πέρα για πέρα
 να πυρπολήσει, δικό του αίμα
 θέλησε να πει, δικούς του στη σκλαβιά να σύρει,
 αυτόν, λέω, στην πόλη τούτη βγήκε προσταγή
 κανείς να μη νεκροστολίσει, να μη θρηνήσει κανείς,
 να τον αφήσουν άθαφτο, κορμί ρημάδι,
 τα σκυλιά να τον ξεσκίσουν και τα όρνια.
 Αυτή 'ναι η θέλησή μου· ποτέ δε θα τιμήσω
 εγώ περισσότερο τους άδικους από τους δίκαιους.
 Νεκρό και ζωντανό το ίδιο θα τιμήσω
 αυτόν που με της πόλης τα νερά πηγαίνει. 200
- ΧΟ. Ό,τι σ' αρέσει, Κρέοντα, να κάνεις,
 γι' αυτόν που δυστροπεί, γι' αυτόν που πειθαρχεί στην πόλη.
 Είναι δικαίωμά σου να κάνεις χρήση νόμου, όπου θες,
 για πεθαμένους· ακόμη και για μας τους ζωντανούς.
- ΚΡ. Εγγυητές τώρα να γίνετε των λόγων μου.
- ΧΟ. Βάλε να φορτωθεί το βάρος νεότερος κανείς.
- ΚΡ. Οι σκοπιές του νεκρού είναι στη θέση τους.
- ΧΟ. Έξω απ' αυτό, τι άλλο θες ακόμη;
- ΚΡ. Να μη σας βρούνε βολικούς οι παραβάτες.
- ΧΟ. Πού να βρεθεί τρελός που θέλει να πεθάνει. 210
- ΚΡ. Έτσι θα πληρωθεί στ' αλήθεια· όμως πολλές φορές
 τον άνθρωπο τον έφαγαν ελπίδες κέρδους.

(Φτάνει από τους αγρούς ένας από τους φύλακες του νεκρού Πολυνεΐκη.)

Στίχοι 223- 279

ΦΥΛΑΞ

Ἄναξ, ἐρῶ μὲν οὐχ ὅπως τάχους ὑπο
 δύσπνους ἰκάνω κοῦφον ἐξάρας πόδα.
 Πολλὰς γὰρ ἔσχον φροντίδων ἐπιστάσεις,
 ὁδοῖς κυκλῶν ἐμαυτὸν εἰς ἀναστροφὴν·
 ψυχὴ γὰρ ἠῦδα πολλὰ μοι μυθουμένη,

225

τάλας, τί χωρεῖς οἷ μολῶν δώσεις δίκην;
τλήμων, μενεῖς αὖ; κεί τάδ' εἴσεται Κρέων
ἄλλου παρ' ἀνδρός, πῶς σὺ δῆτ' οὐκ ἀλγυνῆ; 230
Τοιαῦθ' ἐλίσσω ἦνυτον σχολῆ βραδύς,
χοῦτως ὁδὸς βραχεῖα γίγνεται μακρά.
Τέλος γε μέντοι δεῦρ' ἐνίκησεν μολεῖν
σοί· κεί τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω δ' ὅμως.
Τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔρχομαι δεδραγμένος, 235
τὸ μὴ παθεῖν ἂν ἄλλο πλὴν τὸ μόρσιμον.
ΚΡ. Τί δ' ἐστὶν ἀνθ' οὗ τήνδ' ἔχεις ἀθυμίαν;
ΦΥ. Φράσαι θέλω σοι πρῶτα τὰμαυτοῦ· τὸ γὰρ
πρᾶγμ' οὔτ' ἔδρασ' οὔτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν
οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι. 240
ΚΡ. Εὖ γε στοχάζῃ κάποφράγνυσαι κύκλω
τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ὥς τι σημανῶν νέον.
ΦΥ. Τὰ δεινὰ γάρ τοι προστίθης ὄκνον πολύν.
ΚΡ. Οὐκ οὐκ ἐρεῖς ποτ', εἴτ' ἀπαλλαχθεὶς ἄπει;
ΦΥ. Καὶ δὴ λέγω σοι· τὸν νεκρὸν τις ἀρτίως 245
θάψας βέβηκε κατὰ χρωτὶ διψίαν
κόνιν παλύνας κάφαγιστεύσας ἅ χρή.
ΚΡ. Τί φῆς; τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε;
ΦΥ. Οὐκ οἶδ'· ἐκεῖ γὰρ οὔτε του γενῆδος ἦν
πλῆγμ', οὐ δικέλλης ἐκβολή· στύφλος δὲ γῆ 250
καὶ χέρσος, ἀρρῶξ οὐδ' ἐπημαξευμένη
τροχοῖσιν, ἀλλ' ἄσημος οὐργάτης τις ἦν.
Ὅπως δ' ὁ πρῶτος ἡμῖν ἡμεροσκόπος
δείκνυσι, πᾶσι θαῦμα δυσχερὲς παρῆν·
ὁ μὲν γὰρ ἠφάνιστο, τυμβήρης μὲν οὔ, 255
λεπτὴ δ' ἄγος φεύγοντος ὧς ἐπῆν κόνις.
Σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του κυνῶν
ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος, ἐξεφαίνετο.
Λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν κακοί,
φύλαξ ἐλέγχων φύλακα, κἂν ἐγίγνετο 260

πληγή τελευτῶσ', οὐδ' ὁ κωλύσων παρήν.
 Εἷς γάρ τις ἦν ἕκαστος οὐξειργασμένος,
 κούδεις ἐναργής, ἀλλ' ἔφευγε μὴ εἰδέναι.
 Ἴμεν δ' ἑτοῖμοι καὶ μύδρους αἶρειν χεροῖν,
 καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὀρκωμοτεῖν 265
 τὸ μῆτε δρᾶσαι μῆτε τῷ ξυνειδέναι
 τὸ πρᾶγμα βουλευσάντι μῆτ' εἰργασμένῳ.
 Τέλος δ' ὅτ' οὐδὲν ἦν ἐρευνῶσιν πλέον,
 λέγει τις εἷς ὃς πάντας ἐς πέδον κάρα
 νεῦσαι φόβῳ προὔτρεψεν· οὐ γὰρ εἶχομεν 270
 οὔτ' ἀντιφωνεῖν οὔθ' ὅπως δρῶντες καλῶς
 πράξαιμεν. Ἴην δ' ὁ μῦθος ὡς ἀνοιστέον
 σοὶ τοῦργον εἶη τοῦτο κούχῃ κρυπτέον.
 Καὶ ταῦτ' ἐνίκα, κάμῃ τὸν δυσδαίμονα
 πάλος καθαιρεῖ τοῦτο τὰγαθὸν λαβεῖν. 275
 Πάριμι δ' ἄκων οὐχ ἔκοῦσιν, οἷδ' ὅτι·
 στέργει γὰρ οὐδεις ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.
 ΧΟ. Ἄναξ, ἐμοί τοι μὴ τι καὶ θεήλατον
 τοῦργον τόδ' ἢ ξύννοια βουλεύει πάλαι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΦΥΛΑΚΑΣ

Βασιλιά, δε θα σου πω πως έφτασα πετώντας
 ούτε πως η πιλάλα μ' έχει λαχανιάσει·
 το γυρόφερνα, κοντοστάθηκα πολλές φορές,
 είπα να τα μαζεύω και να κάνω πίσω.

Η ψυχούλα μου το 'λεγε και το ξανάλεγε:

δόλιε, πού πας, θα σε καθίσουν στο σκαμνί·
σταμάτησες, κακόμοιρε; Κι αν ο Κρέοντας τα μάθει
από κανέναν άλλονε, θα σε παιδέψει.

Το κλωθογύριζα κι ερχόμουνα κι αργά και σιγανά,
έτσι που δρόμος λιγοστός παραμεγάλωσε.

Με τα πολλά, πάντως, κατάφερα να 'ρθώ σε σένα.
Δεν ξέρω τίποτα, μα θα μιλήσω.

Έρχομαι και κρατώ στη χούφτα την ελπίδα
πως το γραμμένο θα με βρει και τίποτε άλλο.

KP. Τι συμβαίνει κι έχεις αναστατωθεί;

ΦΥ. Πρώτα να πω τα δικά μου· ούτε το 'καμα
ούτε κι είδα ποιος ήταν που το 'καμε,
ούτε και δίκιο θα 'ναι εγώ να το πληρώσω.

KP. Μια στο καρφί χτυπάς και μια στο πέταλο·
κάτι σημαντικό μας φέρνεις σίγουρα.

ΦΥ. Οκνό καματερό κακό μαντάτο.

KP. Πριν πάρεις πόδι, θα μιλήσεις τέλος πάντων;

ΦΥ. Θα σου μιλήσω, να! Κάποιος προσώρας τον νεκρό
τον έθαψε και λάκισε, αφού με σκόνη
τον πασπάλισε ξερή και μ' αγιασμό τον ράντισε.

KP. Τι λες; Ποιος άντρας τόλμησε μια τέτοια πράξη;

ΦΥ. Δεν ξέρω. Δεν είχε ο τόπος λάκκο από τσαπί
ουδέ σωρό από φτυάρι· χώμα χέρσο,
σκληρό σαν πέτρα και πουθενά ροδιές
από αμάξι· ο δράστης άφαντος.

Μόλις μας το 'δειξε της μέρας ο σκοπός
ο πρώτος, μας φάνηκε παράξενο μυστήριο.

Ο πεθαμένος άφαντος, όχι θαμμένος,
σκόνη τον σκέπαζε λεπτή, για να ξορκίσει το κακό.

Χνάρι θεριού, σκυλιού, κανένα
που να 'ρθε και τον σπάραξε δε φαίνονταν.

Βαρύ βρισίδι ξέσπασε· ο ένας στον άλλο
το 'ριχνε και θα 'πεφτε και ξύλο στα στερνά·
κανείς δε βρίσκονταν να μπει στη μέση.

Ο ένας τον άλλο έπαιρνε για φταίχτη,
όμως κανένας τσακωτός· γλίστραγε πως δεν ήξερε.

ΧΟ.

Ήμαστε πρόθυμοι και σίδηρο να πιάσουμε καυτό,
να μπούμε στη φωτιά μπουσουλητά, να ορκιστούμε
πως δεν το κάναμε, ούτε που ξέραμε να το 'βαλε
κανείς στο νου του ούτε κι αν το 'κανε ποτές.
Τέλος, όσο κι αν ψάχναμε, δε βρίσκαμε λογαριασμό.
Ξέρω 'γω ποιος, κάτι λέει και μας έσπρωξε στη γη
να σκύψουμε κεφάλι φοβισμένοι· αντίρρηση
δεν είχαμε και πως να βρούμε το σωστό δεν ξέραμε.
Έλεγε λοιπόν να καταγγείλουμε σε σένα
την περίπτωση, κι ότι δεν έπρεπε κρυφή να μείνει.
Ο λόγος τούτος κέρδισε, και μένα τον κακότυχο
ο κλήρος καταδίκασε να φέρω το καλό μαντάτο·
ήρθα με το στανιό, με το στανιό με δέχονται, το ξέρω.
Ποιος καλοδέχεται κακό μαντατοφόρο;
Βασιλιά, ώρα πολλή γυρίζει στο μυαλό μου
μήπως είναι θεόσταλτο το πράγμα τούτο 'δω.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Σε ποια βασικά στοιχεία του ηγέτη αναφέρεται ο Κρέοντας στον μονόλογό του;
2. Από ποια οπτική γωνία διακηρύσσει ο Κρέοντας το διάταγμά του και ποια η διαφορετική προσέγγιση της Αντιγόνης στον Πρόλογο της τραγωδίας, όταν αναφέρεται και αυτή στο εν λόγω διάταγμα;
3. Ποια η κοινωνική και ηλικιακή σύνθεση του Χορού, όπως φαίνεται στην ποιητική Αφήγηση;
4. Ποια στάση τηρεί ο Χορός απέναντι στον Κρέοντα; Εσείς, αν ήσασταν στη θέση του

Ποια στάση θα τηρούσατε;

5. Ποια η διάρθρωση του λόγου του Κρέοντα και ποια σκοπιμότητα εξυπηρετεί;
6. Πώς διαγράφεται το ήθος του Κρέοντα στους στίχους 162-222;
7. Ο Κρέοντας εισέρχεται στην ορχήστρα από τη δεξιά ή την αριστερή Πάροδο;
Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
8. Για ποιους λόγους ο Φύλακας μπορεί να χαρακτηριστεί ως γνήσιος λαϊκός τύπος,
όπως αυτοί που συναντάμε συχνά και στη νεότερη λογοτεχνία;
9. Η είδηση που έφερε ο Φύλακας προωθεί την υπόθεση του έργου; Αν ναι, γιατί;
10. Για ποιους λόγους η διήγηση του Φύλακα είναι πολύ φλύαρη;
11. Να σχολιάσετε την παρέμβαση του Χορού στους στίχους 278-279.
12. Να σχολιάσετε την ερώτηση - απορία του Κρέοντα στον στίχο 248.
13. Γιατί ο Φύλακας προβαίνει στους στίχους 223-236 σε αυτή την εισαγωγή;
14. Από ποια Πάροδο εισέρχεται ο Φύλακας στην ορχήστρα και γιατί;

	πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων, τόδ' ἐκιδιάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας χρηστάς πρὸς αἰσχροῦ πράγμαθ' ἴστασθαι βροτῶν πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι. Ἵσοι δὲ μισθαρνοῦντες ἦνυσαν τάδε, χρόνω ποτ' ἐξέπραξαν ὡς δοῦναι δίκην. Ἄλλ', εἶπερ ἴσχει Ζεὺς ἔτ' ἐξ ἐμοῦ σέβας, εὖ τοῦτ' ἐπίστασ', ὄρκιος δέ σοι λέγω, εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα τοῦδε τοῦ τάφου εὐρόντες ἐκφανεῖτ' ἐς ὀφθαλμοὺς ἐμούς, οὐχ ὑμῖν Ἄιδης μῦθος ἀρκέσει, πρὶν ἂν ζῶντες κρεμαστοὶ τήνδε δηλώσηθ' ὕβριν, ἴν' εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον τὸ λοιπὸν ἀρπάζητε καὶ μάθηθ' ὅτι οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν. Ἐκ τῶν γὰρ αἰσchrῶν λημμάτων τοὺς πλείονας ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἢ σεσωσμένους.	300
ΦΥ. ΚΡ. ΦΥ. ΚΡ.	Εἰπεῖν δὲ δώσεις, ἢ στραφεῖς οὕτως ἴω; Οὐκ οἶσθα καὶ νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις; Ἐν τοῖσιν ὡσὶν ἢ 'πὶ τῇ ψυχῇ δάκνη; τί δὲ ρυθμίζεις τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου;	305
ΦΥ. ΚΡ. ΦΥ. ΚΡ. ΦΥ. ΚΡ. ΦΥ.	Ὁ δρῶν σ' ἀνιᾶ τὰς φρένας, τὰ δ' ὧτ' ἐγώ. Οἴμ', ὡς λάλημα δηλὸν ἐκπεφυκὸς εἶ. Οὐκουν τό γ' ἔργον τοῦτο ποιήσας ποτέ. Καὶ ταῦτ' ἐπ' ἀργύρῳ γε τὴν ψυχὴν προδούς. Φεῦ· ἢ δεινὸν ᾧ δοκεῖ γε καὶ ψευδῇ δοκεῖν.	310
ΚΡ.	Κόμψευέ νυν τὴν δόξα· εἰ δὲ ταῦτα μὴ φανεῖτέ μοι τοὺς δρῶντας, ἐξερεῖθ' ὅτι τὰ δειλὰ κέρδη πημονὰς ἐργάζεται.	315
ΦΥ.	Ἄλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστ'· ἐὰν δέ τοι ληφθῇ τε καὶ μὴ, τοῦτο γὰρ τύχη κρινεῖ, οὐκ ἔσθ' ὅπως ὄψει σὺ δεῦρ' ἐλθόντα με. Καὶ νῦν γὰρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς σωθεῖς ὀφείλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.	320
		325
		330

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΡΕΩΝ

Πάψε, προτού με γεμίσεις
θυμό με τα λόγια σου,
μήπως αποδειχτείς άμυαλος
αν και είσαι γέρος.
Γιατί λες πράγματα ανυπόφορα,
όταν υποστηρίζεις
ότι οι θεοί προνοούν γι' αυτόν τον νεκρό.
Πιο από τα δύο, επειδή τον τιμούσαν

σαν ευεργέτη έθαπταν αυτόν,
ο οποίος ήθελε να κάψει
τους περίστυλους ναούς και τα αφιερώματα
και τη γη εκείνων να ερημώσει
και να καταλύσει τους νόμους;
Ή μήπως βλέπετε οι θεοί να τιμωρούν
τους κακούς; Δεν είναι δυνατό.
Αλλά κάποιοι άντρες μέσα στην πόλη
από την πρώτη στιγμή της βασιλείας μου
που με δυσκολία υπέφεραν τη διαταγή μου,
σιγομουρμούριζαν εναντίον μου κρυφά
κουνώντας το κεφάλι, ούτε έβαζαν κάτω
από τον ζυγό υπάκουα τον τράχηλο,
ώστε να πειθαρχήσουν σ' εμένα.
Από αυτούς εδώ γνωρίζω πολύ καλά
ότι παρασυρμένοι αυτοί με χρήματα
έκαναν αυτά εδώ.
Γιατί καμιά συνήθεια ανάμεσα
στους ανθρώπους δεν βλάστησε άλλη
τόσο κακή σαν το χρήμα.
Αυτό και πόλεις κυριεύει,
αυτό και ξεσπιτώνει άντρες,
αυτό και καθοδηγεί και διαστρέφει
τις δίκαιες γνώμες των ανθρώπων,
ώστε να στρέφονται σε αισχρές πράξεις.
Δείχνει δε στους ανθρώπους
να κάνουν πανουργίες και
να γνωρίζουν κάθε ανόσιο έργο.
Όσοι όμως πληρώθηκαν και έκαναν αυτά εδώ,
αργά ή γρήγορα πέτυχαν ώστε να τιμωρηθούν.
Αν βέβαια τιμώ και σέβομαι τον Δία,
καλά κατάλαβέ το με όρκο σου το λέω,
αν δεν βρείτε και παρουσιάσετε
μπροστά στα μάτια μου (τον δράστη)
αυτής της ταφής,
δεν θα είναι αρκετός για 'σας
παρά μόνο ο θάνατος,
πριν ζωντανοί στην κρεμάλα
φανερώσετε αυτήν εδώ την παρανομία.
Αφού μάθετε από πού πρέπει να ζητάτε
το κέρδος από δω και πέρα,
από 'κει να το αρπάζετε,
για να αντιληφθείτε ότι δεν πρέπει
να αγαπάτε να κερδίζετε από παντού.
Γιατί μπορεί να δεις από τα παράνομα κέρδη
τους περισσότερους να καταστρέφονται,
παρά να έχουν σωθεί.
ΦΥΛΑΚΑΣ:
Θα μου επιτρέψεις να πω κάτι
ή να φύγω χωρίς να πω τίποτα

αφού κάνω μεταβολή;

ΚΡΕΩΝ:

Δεν καταλαβαίνεις ότι και τώρα
λες ενοχλητικά;

ΦΥΛΑΚΑΣ:

Στ' αυτιά ή στην ψυχή ενοχλείσαι;

ΚΡΕΩΝ:

Τι λοιπόν κανονίζεις πού είναι
η λύπη μου;

ΦΥΛΑΚΑΣ:

Αυτός ο οποίος το έκανε
ταράζει την ψυχή σου,
εγώ μόνο τα αυτιά σου.

ΚΡΕΩΝ:

Αλίμονο πόσο φαίνεται
ότι γεννήθηκες φλύαρος.

ΦΥΛΑΚΑΣ:

Σε καμιά περίπτωση δεν έχω
κάνει αυτή την πράξη.

ΚΡΕΩΝ:

Και μάλιστα αφού πούλησες
βέβαια την ψυχή σου για χρήματα.

ΦΥΛΑΚΑΣ:

Αλίμονο! Αλήθεια είναι φοβερό
να σχηματίζει λανθασμένες αντιλήψεις
εκείνος που παίρνει αποφάσεις.

ΚΡΕΩΝ:

Κάνε τον έξυπνο τώρα με τη λέξη δόξα.
Εάν δε μου αποκαλύψετε αυτούς
οι οποίοι έκαναν αυτά, θα ομολογήσετε
ότι τα ανέντιμα κέρδη φέρνουν συμφορές.

ΦΥΛΑΚΑΣ:

Μακάρι και κάτι περισσότερο
να βρεθεί (ο δράστης).

Εάν όμως πιαστεί ή όχι,
γιατί αυτό θα το κρίνει η τύχη,
με κανένα τρόπο δε θα με δεις
να ξανάρθω εδώ.

Γιατί και τώρα επειδή σώθηκα ,
χωρίς να το ελπίζω
και να το περιμένω,
χρωστώ στους θεούς
μεγάλη ευγνωμοσύνη.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια η αντίδραση του Κρέοντα στην παρέμβαση του Χορού στους

στίχους 278-279;

2. Να εντοπίσετε το σημείο στο οποίο είναι εμφανής η καχυποψία του Κρέοντα.
3. Πόσο συμφωνείτε με τις απόψεις του Κρέοντα για το χρήμα, όταν γίνει αυτοσκοπός του ανθρώπου;
4. Μελετήστε τους στίχους 309-312 και εξετάστε κατά πόσο απειλές τέτοιου Είδους διαφυλάσσουν το πολιτικό κύρος του Κρέοντα.
5. Να εντοπίσετε στους στίχους 280-331 σημεία στα οποία είναι εμφανής η τραγική ειρωνεία.
6. Ποια είναι η ψυχική κατάσταση του Κρέοντα μετά την είδηση του Φύλακα και σε ποια σημεία φαίνεται;
7. Παῦσαι, ἴσχειν, πυρώσων, εἰργάσθαι, εὐρόντες: Να γράψετε δύο ομόρριζες, Της νέας ελληνικής ή της αρχαίας, για καθεμία από τις παραπάνω λέξεις.
8. Να υπογραμμίσετε τις προστακτικές που βρίσκονται στους στίχους 280-314 και να τις κλίνετε στον χρόνο που βρίσκονται.
9. Στίχοι 295-301: Να διερευνήσετε τη διαχρονικότητα του μηνύματος των στίχων.
10. Να υπογραμμίσετε τις μετοχές στους στίχους 284-287 και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικά.

6^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες:

- Τον λειτουργικό θεατρικό ρόλο του Στάσιμου.
- Την ηθική αστάθεια του ανθρώπου παρά την πρόοδο που έχει σημειώσει.
- Τη διαφορά ήθους ανάμεσα στον Φύλακα και στην Αντιγόνη.
- Ότι η δεύτερη ταφή του Πολυνείκη είναι εύρημα του Σοφοκλή για την εξυπηρέτηση της θεατρικής οικονομίας του έργου.

Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ: Στίχοι 332-375

ΧΟ.

Πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδέν ἀν-
θρώπου δεινότερον πέλει·
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίῳ νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἴδμασιν, θεῶν
τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
ἄφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται,
ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος,
ἰπείῳ γένει πολεῦων.

Κουφονόων τε φῦλον ὀρ-
νίθων ἀμφιβαλὼν ἀγρεῖ,
καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη
πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν
σπεύραισι δικτυοκλώστοις
περιφραδῆς ἀνήρ· κρατεῖ
δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ'
ἵππον ὑπαξέμεν ἀμφίλοφον ζυγὸν
οὔρειόν τ' ἀκμηῆτα ταῦρον.

Καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν
φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
ὀργὰς ἐδιδάξατο, καὶ δυσαύλων
πάγων ὑπαίθρεια καὶ
δύσομβρα φεύγειν βέλη
παντοπόρος· ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
τὸ μέλλον· Ἄϊδα μόνον
φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
ξυμπέφρασται.

Σοφόν τι τὸ μηχανόεν

τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων,
τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει,
νόμους παρείρων χθονὸς
θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν
ὑψίπολις· ἄπολις ὄτω τὸ μὴ καλὸν
ξύνεστι τόλμας χάριν·
μήτ' ἐμοὶ παρέστιος
γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν
ὄς τάδ' ἔρδοι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

- ΧΟ. Πολλά γεννούν το δέος·
το μέγα δέος ο ἄνθρωπος γεννά·
περνά τον αφρισμένο πόντο
με τις φουρτούνες του νοτιά,
στη μέση σκάβει το βαθύ
και φουσκωμένο κύμα·
και την υπέρτατη θεά, τη Γη,

την άφθαρτη παιδεύει την ακάματη
οργώνοντας με τα καματερά 340
χρόνο το χρόνο φιδοσέροντας τ' αλέτρι.

Και των αστόχαστων πτηνών
τις φυλές κυνηγά με τα βρόγια,
των αγρίων θηρίων τα έθνη,
των βυθών την υδρόβια φύτρα
με δίχτυα πλεγμένα στριφτά,
ο τετραπέρατος· τ' αγρίμι της βουνοκορφής
δαμάζει με τεχνάσματα· φορεί 350
στων αλόγων την πλούσια χαίτη ζυγό
και στον ταύρο, που βαρβάτος βοσκάει στα όρη.

Ένας τον άλλο δίδαξε λαλιά,
τη σκέψη, σαν το πνεύμα των ανέμων,
την όρεξη να ζει σε πολιτείες·
πώς να γλιτώνει το χαλάζι μες στ' αγιάζι,
την άγρια δαρτή βροχή μέσα στον κάμπο,
ο πολυμήχανος· αμήχανος δε θ' αντικρίσει
τα μελλούμενα· το χάρο μόνο 360
να ξεφύγει δεν μπορεί·
μόλο που βρήκε ψάχνοντας και γιατρείς
σ' αγιάτρευτες αρρώστιες.

Τέχνες μαστορικές σοφίστηκε
που δεν τις βάζει ο νους,
κι όμως μια στο καλό, μια στο κακό κυλάει·
όποιος κρατεί τον ανθρώπινο νόμο
και του θεού το δίκιο, που όρκος το δένει φριχτός,
πολίτης· αλήτης και φυγάς, 370
όποιος κλωσάει τ' άδικο, μακάρι και μ' αποκοτιά,
ποτέ σε τράπεζα κοινή
ποτέ μου βούληση κοινή
με κείνον που τέτοια τολμάει.
(Μπαίνει η Αντιγόνη οδηγούμενη από τον φύλακα.)

Β' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ:στίχοι 376-440

	Ἐς δαιμόνιον τέρας ἀμφίνοῶ τόδε· πῶς εἰδῶς ἀντιλογήσω τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην; ᾧ δὴ δὴσθηνος καὶ δυστήνου πατρὸς Οἰδιπόδα,	380
	τί ποτ' ; οὐ δὴ που σέ γ' ἀπιστοῦσαν τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις καὶ ἐν ἀφροσύνη καθελόντες;	
ΦΥ.	Ἦδ' ἔστ' ἐκείνη τοῦργον ἢ ἔξαιργασμένη· τήνδ' εἴλομεν θάπτουσαν· ἀλλὰ ποῦ Κρέων;	385
ΧΟ.	Ἦδ' ἐκ δόμων ἄψορρος εἰς δέον περᾶ.	
ΚΡ.	Τί δ' ἔστι; ποία ζύμμετρος προῦβην τύχη;	
ΦΥ.	Ἄναξ, βροτοῖσιν οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον· ψεύδει γὰρ ἢ πίνοια τὴν γνώμη· ἐπεὶ σχολῆ ποθ' ἤξειν δεῦρ' ἂν ἐξηύχουν ἐγὼ ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς αἷς ἐχειμάσθην τότε. Ἄλλ', ἢ γὰρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρὰ ἔοικεν ἄλλη μῆκος οὐδέν ἠδονῆ, ἦκω, δι' ὄρκων καίπερ ὦν ἀπώμοτος, κόρην ἄγων τήνδ', ἢ καθευρέθη τάφον κοσμοῦσα. Κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο, ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θοῦρμαιον, οὐκ ἄλλου, τόδε. Καὶ νῦν, ἄναξ, τήνδ' αὐτὸς ὡς θέλεις λαβὼν καὶ κρῖνε κἀξέλεγχ'· ἐγὼ δ' ἐλεύθερος δίκαιός εἰμι τῶνδ' ἀπηλλάχθαι κακῶν.	390
ΚΡ.	Ἄγεις δὲ τήνδε τῷ τρόπῳ πόθεν λαβῶν;	395
ΦΥ.	Αὐτὴ τὸν ἄνδρ' ἔθαπτε· πάντ' ἐπίστασαι.	
ΚΡ.	Ἦ καὶ ξυνίης καὶ λέγεις ὀρθῶς ἂ φῆς;	
ΦΥ.	Ταύτην γ' ἰδὼν θάπτουσαν ὄν σὺ τὸν νεκρὸν ἀπεῖπας. ἄρ' ἐνδηλα καὶ σαφῆ λέγω;	405
ΚΡ.	Καὶ πῶς ὀρᾶται κἀπίληπτος ἠρέθη;	
ΦΥ.	Τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμα· ὅπως γὰρ ἤκομεν πρὸς σοῦ τὰ δεῖν' ἐκεῖν' ἐπηπειλημένοι, πᾶσαν κόνιν σήραντες ἢ κατεῖχε τὸν νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὔ, καθήμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπήνεμοι, ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ μὴ βάλῃ πεφευγότες,	410

<p> ἐγερτὶ κινῶν ἄνδρ' ἀνήρ ἐπιρρόθοις κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀκηδήσοι πόνου. Χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αἰθέρι μέσῳ κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος καὶ καῦμ' ἔθαλπε· καὶ τότε' ἐξαίφνης χθονὸς τυφῶς ἀείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος, πίμπλησι πεδίον πᾶσαν αἰκίζων φόβην ὔλης πεδιάδος, ἐν δ' ἐμεστώθη μέγας αἰθήρ· μύσαντες δ' εἴχομεν θεῖαν νόσον. Καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ, ἢ παῖς ὄραται κἀνακωκύει πικρᾶς ὄρνιθος ὄξυν φθόγγον, ὡς ὅταν κενῆς εὐνῆς νεοσσῶν ὄρφανὸν βλέψη λέχος· οὔτω δὲ χαῦτη, ψιλὸν ὡς ὄρᾳ νέκυν, γόοισιν ἐξώμωξεν, ἐκ δ' ἀρὰς κακὰς ἠρᾶτο τοῖσι τοῦργον ἐξειργασμένοις. Καὶ χερσὶν εὐθύς διψίαν φέρει κόνιν, ἔκ τ' εὐκροτήτου χαλκέας ἄρδην πρόχου χοαῖσι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει. Χήμεῖς ἰδόντες ἰέμεσθα, σὺν δέ νιν θηρώμεθ' εὐθύς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην, καὶ τάς τε πρόσθεν τάς τε νῦν ἠλέγχομεν πράξεις· ἄπαρνος δ' οὐδενὸς καθίστατο, ἅμ' ἠδέως ἔμοιγε κάλγεινῶς ἅμα. Τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκ κακῶν πεφευγέναι ἦδιστον, ἐς κακὸν δὲ τοὺς φίλους ἄγειν ἀλγεινόν. ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἦσσω λαβεῖν ἔμοι πέφυκεν τῆς ἐμῆς σωτηρίας. </p>	<p>415</p> <p>420</p> <p>425</p> <p>430</p> <p>435</p> <p>440</p>
--	---

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΦΥ.	<p> Ακατανόητο μυστήριο που με διχάζει βλέπω· την κόρη πώς να πω δεν τη γνωρίζω, την Αντιγόνη; Κόρη κακορίζικη του κακορίζικου πατέρα Οιδίποδα, τι τρέχει; Μήπως και πάτησες του βασιλιά το νόμο; μήπως τρελάθηκες, σε πιάσαν και σε φέρανε; Αυτή 'ναι εκείνη που σκάρωσε τη δουλειά· την πιάσαμε να θάβει· μα πού 'ναι ο Κρέοντας; (Μπαίνει ο Κρέοντας) </p>	380
-----	---	-----

- ΧΟ. Να τος, απ' το παλάτι πάνω στην ώρα βγαίνει.
 ΚΡ. Τι συμβαίνει; Τι πέτυχα πάνω στην ώρα;
 ΦΥ. Βασιλιά, δεν πρέπει πια κανείς να παίρνει όρκο·
 στερνή μου γνώση να σε είχα πρώτα.
 Κι εγώ ορκίστηκα να μην ξαναπατήσω πόδι,
 όταν με κοψοχόλιασες με τις φοβέρες σου.
 Όμως η ξαφνική κι ανέλπιστα χαρά
 απ' όλες τις χαρές έχει περίσσια γλύκα.
 Εδώ 'μαι πάλι —κι ας ορκίστηκα—
 σου φέρνω το κορίτσι που πιάστηκε
 τον τάφο να στολίζει. Εδώ δεν μπήκε κλήρος·
 δικά μου τα βρετίκια και άλλου κανενός.
 Και τώρα, βασιλιά μου, πάρ' τη γι' ανάκριση·
 ξεψάχνισε μονάχος σου και βρες τα· δίκιο είναι
 εγώ να φύγω λεύτερος και δίχως ρετσίνα.
 390
- ΚΡ. Κι αυτή που κουβαλάς πότε και πώς την έπιασες;
 ΦΥ. Έθαβε τον νεκρό· αυτό είν' όλο.
 ΚΡ. Είσαι με τα σωστά σου; ξέρεις καλά τις λες;
 ΦΥ. Να θάβει την είδα τον νεκρό που αποκήρυξες·
 μιλάω τάχα καθαρά και ξάστερα;
 ΚΡ. Και πώς την είδατε και πώς την πιάσατε· επ'
 αυτοφώρω;
 ΦΥ. Άκου πώς έχει το πράγμα· όταν γυρίσαμε,
 απ' τις πολλές φοβέρες τις δικές σου τρομαγμένοι,
 σαρώσαμε τη σκόνη που σκέπαζε τον πεθαμένο
 και καλά καλά γυμνώσαμε το σάπιο πτώμα.
 410
 Απάνεμα καθόμαστε στων βράχων την κορφή,
 για να γλιτώσουμε τις μύτες απ' τη βρώμα.
 Ο ένας τον άλλο ξάγρυπνο κρατούσε με
 βρισιές, μην τύχει κι έπαιρνε στ' αφήφιστα το πράγμα.
 Αυτό θα τράβηξε πολύ, ώσπου μεσουρανίς
 ο δίσκος ο λαμπρός σκαρφάλωσε του ήλιου
 κι έβραζε το λιοπύρι· και τότε ξαφνικά
 λίβας ξεσήκωσε στη γη μεγάλο κουρνιαχτό,
 θεομηνία, στον κάμπο χίμηξε και μάδησε
 των δέντρων τις κορφές κι ο ουρανός αντάριασε.
 420
 Βαστάγαμε την οργή του θεού με τα μάτια κλειστά.
 Κράτησεν ώρα πολλή και τέλος καταλάγιαζε,
 όταν η κόρη φάνηκε· θρηνεί σαν το πικρό
 πουλί βραχνά που την άδεια θα βρει,
 ορφανή, χωρίς τα μικρά, τη φωλιά του.
 Έτσι κι αυτή, γυμνό σα βλέπει το νεκρό,
 σπαράζει, δέρνεται και με κατάρες άγριες
 αυτούς που το 'χαν κάνει καταριέται.

Στα δυο της χέρια κουβαλά χόμα στεγνό
κι από ροῖ χαλκωματένιο ραντίζει
τον πεθαμένο τρεις φορές με τ' άγιασμα. 430
Εμείς την είδαμε κι ορμήσαμε και με το πρώτο
την πιάσαμε· δεν έμοιαζε καθόλου ταραγμένη.
Την ξεψαχνίζαμε και για τα τώρα και για τα πριν·
τίποτα δεν αρνιότανε, κι αυτό μου φέρνει
γλυκόπικρη χαρά στ' αλήθεια.
Όταν γλυτώνεις συμφορές είναι γλυκό,
κι όμως πικρό στη συμφορά να σέρνεις φίλους.
Όμως για μένα δε μετρούν αυτά,
μπροστά στη σωτηρία μου. 440

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Διερευνήστε τον λειτουργικό ρόλο του Στάσιμου στην τραγωδία με άξονα τα συναισθήματα των θεατών.
2. Το Στάσιμο έχει ονομασθεί Ωδή στον Άνθρωπο. Συμφωνείτε με τον χαρακτηρισμό που του έχει αποδοθεί;
3. Να επισημάνετε την αντίθεση που διαγράφεται στο Στάσιμο ανάμεσα στον τεχνικό – πνευματικό πολιτισμό από τη μια και στον ηθικό από την άλλη.
4. Ο Χορός υμνεί την παντοδυναμία του ανθρώπου. Στον εξωσκηνικό χώρο οι θεατές φαντάζονται την καταξίωση της Αντιγόνης. Ποια νομίζετε πως είναι τα συναισθήματά τους;
5. Να παρακολουθήσετε την κλιμάκωση των συναισθημάτων του Χορού στο Στάσιμο.
6. Πού οφείλεται η έκπληξη του Κορυφαίου του Χορού στους στίχους 376-383;
7. Γιατί η Αντιγόνη προβαίνει στη δεύτερη ταφή του Πολυνείκη, σύμφωνα με το κείμενο στους στίχους 376-440; Πού πιστεύετε ότι στοχεύει ο Σοφοκλής με αυτό του το

τέχνασμα;

8. Να συγκρίνετε τη συμπεριφορά του Φύλακα με αυτή που επέδειξε στο προηγούμενο Επεισόδιο.
9. Η σύλληψη της Αντιγόνης γεννά διαφορετικά συναισθήματα στον Χορό και στον Φύλακα. Να τα επισημάνετε και να δικαιολογήσετε τη διαφορετική τους προέλευση.
10. Μέσα από την αφήγηση του φύλακα προβάλλουν ορισμένα γνωρίσματα του ήθους των φυλάκων. Ποια είναι αυτά;
11. Πώς εκδηλώνει η Αντιγόνη την αγάπη της προς τον Πολυνείκη;
12. Υποθέστε πως είστε ο Φύλακας και αφηγείσθε στους άλλους Φύλακες την σκηνή της παράδοσης της Αντιγόνης στο ανάκτορο. Να εστιάσετε στην αφήγησή σας στα συναισθήματα του Χορού και του Κρέοντα.
13. Να εντοπίσετε τη διαφορά ήθους ανάμεσα στην Αντιγόνη και στον Φύλακα με κριτήριο τη στάση που υιοθετούν απέναντι στη ζωή.

7^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν:

- Την ηθική στάση της Αντιγόνης
- Την τυραννική στάση και αντίδραση του Κρέοντα
- Τη διάσταση ήθους και κοσμοαντίληψης των πρωταγωνιστών.
- Το γεγονός ότι πίσω από τα λόγια του Κρέοντα υποκρύπτονται πολιτικές ιδέες.

Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στίχοι 441-586

Στίχοι 441- 496

ΚΡ. Σὲ δὴ, σὲ τὴν νεύουσαν εἰς πέδον κᾶρα,

φής, ἢ καταρνῆ μὴ δεδρακέναί τάδε;

ΑΝ Καὶ φημί δρᾶσαι κούκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή.

ΚΡ. Σὺ μὲν κομίσεις ἂν σεαυτὸν ἢ θέλεις

ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον· 445

σὺ δ' εἰπέ μοι μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,

ἦδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;

AN Ἴδιη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῆ γὰρ ἦν.

KP. Καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;

AN Οὐ γὰρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε, 450

οὐδ' ἡ ζύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη

οὐ τούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὄρισαν νόμους,

οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὤομην τὰ σὰ

κηρύγμαθ' ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλῆ θεῶν

νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν. 455

Οὐ γὰρ τι νῦν γε κάχθές, ἀλλ' ἀεὶ ποτε

ζῆ ταῦτα, κοῦδεις οἶδεν ἐξ ὄτου ἴφάνη.

Τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς

φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην

δώσειν· θανουμένη γὰρ ἐξήδη, τί δ' οὐ; 460

κεῖ μὴ σὺ προῦκήρυξας. Εἰ δὲ τοῦ χρόνου

πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὐτ' ἐγὼ λέγω·

ὅστις γὰρ ἐν πολλοῖσιν ὡς ἐγὼ κακοῖς

ζῆ, πῶς ὄδ' οὐχὶ κατθανῶν κέρδος φέρει;

Οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν 465

παρ' οὐδὲν ἄλγος· ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς

μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἠνσχόμην νέκυν,

κεῖνοις ἂν ἦλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.

Σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
σχεδὸν τι μῶρφ' ἄφριαν ὀφλισκάνω. 470

ΧΟ. Δηλοῖ τὸ γέννημ' ὠμὸν ἐξ ὠμοῦ πατρὸς
τῆς παιδός· εἴκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.

ΚΡ. Ἄλλ' ἴσθι τοὶ τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
σίδηρον ὀπτὸν ἐκ πυρὸς περισκελῆ 475

θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις.

Σμικρῶ χαλινῶ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους
ἵππους καταρτυθέντας· οὐ γὰρ ἐκπέλει
φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλός ἐστι τῶν πέλας.

Αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότε' ἐξηπίστατο, 480

νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους·

ὑβρις δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ἦδε δευτέρα,
τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν γελᾶν.

ἼΗ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνήρ, αὕτη δ' ἀνήρ,
εἰ ταῦτ' ἀνατὶ τῆδε κείσεται κράτη. 485

Ἄλλ' εἴτ' ἀδελφῆς εἶθ' ὀμαιμονεστέρα

τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς Ἐρκείου κυρεῖ,

αὐτὴ τε χῆ ξύναιμος οὐκ ἀλύξετον

μόρου κακίστου· καὶ γὰρ οὖν κείνην ἴσον

ἐπαιτιῶμαι τοῦδε βουλεῦσαι τάφου. 490

Καὶ νῦν καλεῖτ'· ἔσω γὰρ εἶδον ἀρτίως

λυσσῶσαν αὐτὴν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν.

Φιλεῖ δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ἠρῆσθαι κλοπεὺς
τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων.

Μισῶ γε μέντοι χῶταν ἐν κακοῖσί τις
ἀλοὺς ἔπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη.

495

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΡΕΩΝ:

Σ' εσένα, σ' εσένα μιλάω,
που σκύβεις το κεφάλι (κάτω) στο έδαφος,
ομολογείς ή αρνείσαι ότι έκανες αυτά εδώ;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Και ομολογώ ότι (τα) έκανα
και δεν αρνούμαι ότι (τα) έκανα.

ΚΡΕΩΝ:

Εσύ μπορείς να πας όπου θέλεις
απαλλαγμένος από την βαριά κατηγορία.
Και ' συ πες μου, όχι με πολυλογία,
αλλά με συντομία, γνώριζες
ότι είχε διακηρυχθεί να μην τα κάνεις αυτά;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Το ήξερα. Πώς ήταν δυνατόν να μην το ξέρω;
Ήταν σε όλους γνωστά.

ΚΡΕΩΝ:

Και είχες λοιπόν το θράσος να παραβείς
αυτούς εδώ τους νόμους;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ναι, γιατί δεν ήταν ο Δίας αυτός
που είχε διακηρύξει σ' εμένα αυτά,
ούτε η θεία Δίκη που κατοικεί μαζί

με τους θεούς του κάτω κόσμου όρισε
τέτοιους νόμους μέσα στους ανθρώπους.
Όυτε μπορούσα να φανταστώ ότι τα δικά σου
κηρύγματα έχουν τόση δύναμη,
ώστε να μπορείς (εσύ), αν και (είσαι) θνητός,
να ξεπεράσεις τους άγραφους και
απαρασάλευτους νόμους των θεών.

Γιατί δεν υπάρχουν αυτά σήμερα βέβαια και χτες ,
αλλά έχουν αιώνια ισχύ, και κανείς δε γνωρίζει
από πότε εμφανίστηκαν. Κι ούτε μπορούσα εγώ,
επειδή φοβήθηκα την αλαζονεία κανενός ανθρώπου,
να παραβώ αυτά, και γι' αυτό να βρω
τιμωρία μπροστά στους θεούς.

Γιατί ήξερα πολύ καλά πως θα πεθάνω,
πώς όχι; Κι αν ακόμα εσύ δεν είχες βγάλει τη διαταγή (σου).
Αν όμως θα πεθάνω πριν από το μοιραίο χρόνο
κέρδος εγώ αυτό το θεωρώ.

Γιατί όποιος ζει μέσα σε μεγάλη δυστυχία,
όπως εγώ, πώς δεν έχει αυτός κέρδος όταν πεθάνει;
Έτσι και για 'μένα τουλάχιστον, να έχω αυτή τη μοίρα
δε με λυπεί καθόλου. Αλλά αν ανεχόμεν το πτώμα του αδελφού
από την ίδια μάνα να μένει άταφο μετά τον θάνατό του,
για ' κείνα θα λυπόμουν , για τούτα εδώ όμως, δε λυπάμαι.
Αν όμως τώρα σου φαίνομαι ότι τυχαίνει να κάνω ανοησίες,
ίσως από έναν ανόητο θεωρούμαι ανόητη.

ΧΟΡΟΣ:

Ο χαρακτήρας της κόρης φαίνεται ότι είναι σκληρός,
από σκληρό πατέρα και δε γνωρίζει
να υποχωρεί (μπροστά) στις συμφορές.

ΚΡΕΩΝ:

Μάθε όμως ότι τα πιο αλύγιστα φρονήματα
ταπεινώνονται πολλές φορές
και μπορείς να δεις το πιο σκληρό σίδηρο,

πυρακτωμένο και άκαμπτο, ραγίζει και σπάει
τις πιο πολλές φορές. Και ξέρω ότι τα αγριεμένα άλογα
δαμάζονται με μικρό χαλινάρι. Γιατί δεν επιτρέπεται
να υπερηφανεύεται (εκείνος) ο οποίος είναι δούλος των άλλων.
Αυτή ήξερε καλά να αυθαδιάζει τότε,
όταν παρέβαινε τους νόμους που έχουν θεσπιστεί.
Αυτό δε (είναι) δεύτερη αυθάδεια, αφού έκανε ό,τι έκανε,
να καυχείται γι' αυτά και να χλευάζει.
Αλήθεια τώρα εγώ δεν είμαι άντρας,
αυτή θα είναι άντρας ,
αν η νίκη αυτή εξακολουθεί να μένει χωρίς τιμωρία.
Όμως, ας είναι της αδερφής μου κόρη,
ας είναι ο πιο κοντινός μου συγγενής
απ' όλη μας την συγγένεια,
που προστατεύει ο Έρκειος Δίας,
η ίδια αυτή και η αδερφή της δε
θα ξεφύγουν από τον πιο άσχημο θάνατο.
Γιατί και εκείνη λοιπόν κατηγορώ εξίσου,
ότι δηλαδή σκέφτηκε και σχεδίασε αυτή την ταφή.
Φωνάζτε κι αυτήν. Γιατί πριν λίγο την είδα μέσα
μαινόμενη και να μην έχει το λογικό της.
Συνήθως η ψυχή αυτών που μηχανεύονται
άσχημες πράξεις στο σκοτάδι προδίδεται ως ένοχη.
Δε χωνεύω όμως όταν συλληφθεί κάποιος
την ώρα που κάνει τι κακό,
ύστερα να θέλει να παρουσιάσει αυτό ως ωραίο.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο στίχο 441 η Αντιγόνη έχει σκυμμένο το κεφάλι. Πιστεύετε ότι η στάση της είναι αποτέλεσμα ντροπής ή απαξίωσης προς τον Κρέοντα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας με βάση όσα έχετε κατανοήσει για το ήθος της ηρωίδας.
2. Να σχολιάσετε το περιεχόμενο του στίχου 484.
3. Βρείτε σημεία στον μονόλογο της Αντιγόνης, στα οποία η ηρωίδα διαπράττει ύβρη προς το πρόσωπο του Κρέοντα.
4. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο Κρέων υπερασπίζεται πολιτικές αρχές στον μονόλογό του;
5. Ποια αντιστοιχία με την Αντιγόνη έχουν οι παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί ο Κρέων στους στίχους 473-479;
6. Στους στίχους 486-496 ο Κρέοντας αποδίδει ενοχή και στην Ισμήνη. Ποια εντύπωση προκαλεί στους θεατές που γνωρίζουν την υπόθεση;
7. Ποια είναι, κατά τον Κρέοντα, η διπλή ύβρη της Αντιγόνης;
8. Να βρείτε τα υποκείμενα των ρηματικών τύπων στους στ. 456-463.
9. Κομίζοις, υπερβαίνεις, ὄρισαν, τυχεῖν, κυρεῖ: Να κάνετε χρονική αντικατάσταση των παραπάνω ρηματικών τύπων στη φωνή που βρίσκονται.
10. Σε ποια σημεία του μονολόγου της Αντιγόνης φαίνεται η αποφασιστικότητα της ηρωίδας;
11. Υποθέστε ότι είστε ένας από τους Γέροντες του Χορού και επιστρέφοντας σπίτι σας διηγείστε σε γνωστό σας που πετυχαίνετε στον δρόμο όσα έγιναν με την άφιξη του Φύλακα μαζί με την Αντιγόνη και τη σύγκρουση των δύο. Να δημιουργήσετε έναν διάλογο σχετικά με τα συμβάντα και τις αντιδράσεις των πρωταγωνιστών.

8^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν:

- Τον ρόλο του διαλόγου στη θεατρικότητα της σκηνής και στη δημιουργία δραματικής έντασης.
- Την οριστική ρήξη στη σχέση Κρέοντα και Αντιγόνης.
- Την μεταμέλεια της Ισμήνης και την προσπάθεια της Αντιγόνης να τη σώσει.
- Την εμμονή του Κρέοντα ως γνήσιου τυράννου σε σενάρια συνωμοσίας και τα υπόρρητα πολιτικά μηνύματα του Σοφοκλή.

Στίχοι 496-581

ΑΝ Θέλεις τι μείζον ἢ κατακτεῖναί μ' ἔλών;

ΚΡ. Ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἅπαντ' ἔχω.

ΑΝ Τί δῆτα μέλλεις; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων

ἄρεστον οὐδέν, μηδ' ἄρεσθείη ποτέ,

οὔτω δὲ καὶ σοὶ τᾶμ' ἀφανδάνοντ' ἔφυ.

Καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὐκλεέστερον

500

κατέσχον ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
τιθεῖσα; τούτοις τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν
λέγοιτ' ἄν, εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλήσοι φόβος. 505
Ἄλλ' ἢ τυραννὶς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ
κάξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται.

KP. Σὺ τοῦτο μούνη τῶνδε Καδμείων ὀρᾷς.

AN Ὅρῳσι χούτοι· σοὶ δ' ὑπίλλουσι στόμα.

KP. Σὺ δ' οὐκ ἐπαιδῆ, τῶνδε χωρὶς εἰ φρονεῖς; 510

AN. Οὐδὲν γὰρ αἰσχρὸν τοὺς ὁμοσπλάγγνους σέβειν.

KP. Οὐκουν ὄμαιομος χῶ καταντίον θανάων;

AN Ὅμαιομος ἐκ μιᾶς τε καὶ ταῦτοῦ πατρός.

KP. Πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν;

AN Οὐ μαρτυρήσει ταῦθ' ὁ κατθανὼν νέκυς. 515

KP. Εἴ τοί σφε τιμᾶς ἐξ ἴσου τῷ δυσσεβεῖ.

AN Οὐ γάρ τι δοῦλος, ἀλλ' ἀδελφὸς ὄλετο.

KP. Πορθῶν δὲ τήνδε γῆν· ὁ δ' ἀντιστάς ὕπερ.

AN Ὅμως ὁ γ' Ἄιδης τοὺς νόμους ἴσους ποθεῖ.

KP. Ἄλλ' οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος. 520

AN Τίς οἶδεν εἰ κάτωθεν εὐαγῆ τάδε;

KP. Οὔτοι ποθ' οὐχθρός, οὐδ' ὅταν θάνῃ, φίλος.

AN Οὔτοι συνέχθην, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν.

KP. Κάτω νυν ἐλθοῦσ', εἰ φιλητέον, φίλει

κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή. 525

XO. Καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἦδ' Ἴσμήνη,

φιλάδελφα κάτω δάκρυ· εἰβομένη·
νεφέλη δ' ὄφρυων ὕπερ αἱματόεν
ρέθος αἰσχύνει,
τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν.

530

ΚΡ. Σὺ δ', ἦ κατ' οἴκουσ ὡς ἔχιδν' ὑφειμένη
λήθουσά μ' ἐξέπινες, οὐδ' ἐμάνθανον
τρέφων δὺ' ἄτα κἀπαναστάσεις θρόνων,
φέρ', εἰπέ δή μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου
φήσεις μετασχεῖν, ἢ ἕξομῃ τὸ μὴ εἰδέναι;

535

ΙΣ. Δέδρακα τοῦργον, εἴπερ ἦδ' ὁμορροθεῖ,
καὶ ζυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας.

ΑΝ. Ἀλλ' οὐκ ἐάσει τοῦτό γ' ἡ δίκη σ', ἐπεὶ
οὔτ' ἠθέλησας οὔτ' ἐγὼ κοινωσάμην.

ΙΣ. Ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι
ζύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη.

540

ΑΝ. Ὦν τοῦργον Ἄιδης χοῖ κάτω ζυνίστορες·
λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην.

ΙΣ. Μήτοι, κασιγνήτη, μ' ἀτιμάσης τὸ μὴ οὐ
θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἀγνίσαι.

545

ΑΝ. Μή μοι θάνης σὺ κοινά, μηδ' ἄ μὴ ἴθιγες
ποιοῦ σεαυτῆς· ἀρκέσω θνήσκουσ' ἐγώ.

ΙΣ. Καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;

ΑΝ. Κρέοντ' ἐρώτα· τοῦδε γὰρ σὺ κηδεμών.

- ΙΣ. Τί ταῦτ' ἀνιᾶς μ' οὐδὲν ὠφελουμένη; 550
- ΑΝ. Ἀλγοῦσα μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.
- ΙΣ. Τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῖμ' ἐγώ;
- ΑΝ. Σῶσον σεαυτήν· οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.
- ΙΣ. Οἴμοι τάλαινα, κάμπλάκω τοῦ σοῦ μόρου;
- ΑΝ. Σὺ μὲν γὰρ εἴλου ζῆν, ἐγὼ δὲ κατθανεῖν. 555
- ΙΣ. Ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.
- ΑΝ. Καλῶς σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγὼ ἴδοκουν φρονεῖν.
- ΙΣ. Καὶ μὴν ἴση νῶν ἐστὶν ἡ ἴξασμαρτία.
- ΑΝ. Θάρσει· σὺ μὲν ζῆς, ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ πάλαι
τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν. 560
- ΚΡ. Τὸ παῖδε φημὶ τώδε τὴν μὲν ἀρτίως
ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφυ.
- ΙΣ. Οὐ γὰρ ποτ', ὦναξ, οὐδ' ὅς ἂν βλάστη μένει
νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν, ἀλλ' ἐξίσταται.
- ΚΡ. Σοὶ γοῦν, ὄθ' εἴλου σὺν κακοῖς πράσσειν κακά. 565
- ΙΣ. Τί γὰρ μόνη μοι τῆσδ' ἄτερ βιώσιμον;
- ΚΡ. Ἀλλ' ἦδε μέντοι μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.
- ΙΣ. Ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου;
- ΚΡ. Ἀρώσιμοι γὰρ χιτῶνων εἰσὶν γύαι.
- ΙΣ. Οὐχ ὥς γ' ἐκείνῳ τῆδέ τ' ἦν ἡρμοσμένα. 570
- ΚΡ. Κακὰς ἐγὼ γυναῖκας υἱέσι στυγῶ.
- ΙΣ. Ὡ φίλταθ' Αἴμων, ὥς σ' ἀτιμάζει πατήρ.
- ΚΡ. Ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.

ΧΟ. Ἦ γὰρ στερήσεις τῆσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;

ΚΡ. Ἄιδης ὁ παύσων τούσδε τοὺς γάμους ἐμοί.

575

ΧΟ. Δεδογμέν', ὡς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν.

ΚΡ. Καὶ σοί γε κάμοί. Μὴ τριβὰς ἔτ', ἀλλὰ νιν

κομίζετ' εἴσω, δμῶες· ἐκδέτας δὲ χρῆ

γυναϊκας εἶναι τάσδε μῆδ' ἀνειμένας.

Φεύγουσι γὰρ τοὶ χοὶ θρασεῖς, ὅταν πέλας

580

ἤδη τὸν Ἄιδην εἰσορῶσι τοῦ βίου.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Θέλεις τίποτα μεγαλύτερο
από το να με συλλάβεις και
να με θανατώσεις;

ΚΡΕΩΝ:

Εγώ τουλάχιστον τίποτα,
αφού έχω αυτό τα έχω όλα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Γιατί λοιπόν αργείς;
Γιατί κανένας από τους
δικούς σου λόγους
δε μου είναι ευχάριστος,
και μακάρι ποτέ να μη μου
είναι ευχάριστος,
το ίδιο και σ' εσένα
τα δικά μου λόγια,
είναι φυσικό να σου
είναι δυσάρεστα.

Κι όμως από πού θα κέρδιζα
δόξα λαμπρότερη παρά θάβοντας
τον αδερφό μου;
Όλοι αυτοί θα ομολογούσαν
ότι αυτό τους αρέσει,
αν ο φόβος δεν τους έκλεινε
το στόμα.

Αλλά ο τύραννος εκτός από τα
άλλα πλεονεκτήματα που έχει,

μπορεί ακόμα και να κάνει
και να λέει ό,τι θέλει.

ΚΡΕΩΝ:

Εσύ μόνη από αυτούς εδώ τους
Καδμείους βλέπεις αυτό (έτσι).

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Και αυτοί το βλέπουν,
όμως για χάρη σου
κλείνουν το στόμα.

ΚΡΕΩΝ:

Εσύ δεν ντρέπεσαι
επειδή σκέφτεσαι διαφορετικά
από αυτούς εδώ;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

(Δεν ντρέπομαι) γιατί δεν είναι
ντροπή να τιμάς τους αδελφούς.

ΚΡΕΩΝ:

Δεν ήταν λοιπόν αδελφός
από το ίδιο αίμα
και αυτός που σκοτώθηκε
απέναντι ακριβώς;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Από το ίδιο αίμα ήταν από
μια μάνα και από τον ίδιο πατέρα.

ΚΡΕΩΝ:

Πώς λοιπόν τού προσφέρεις τιμές,
που είναι ασέβεια για ' κείνον;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Δε θα συμφωνήσει με αυτά
ο νεκρός που έχει σκοτωθεί.

ΚΡΕΩΝ:

(Θα συμφωνήσει με αυτά) βέβαια,
αν τον τιμάς εξίσου με τον ασεβή.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

(Τον τιμώ) γιατί διόλου δεν χάθηκε
σαν δούλος, αλλά σαν αδελφός.

ΚΡΕΩΝ:

Προσπαθώντας βέβαια να καταστρέψει
αυτήν εδώ τη χώρα,
ενώ ο άλλος, αφού την υπερασπίστηκε.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Όμως ο Άδης βέβαια επιθυμεί
τους νόμους ίσους (για όλους).

ΚΡΕΩΝ:

Αλλά ο ενάρετος δεν είναι ίδιος
με τον κακό, ώστε να λάβει
την ίδια τιμή.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ποιος ξέρει αν αυτά είναι
καθαρά στον κάτω κόσμος;

ΚΡΕΩΝ:

Λοιπόν αλήθεια ο εχθρός ποτέ
δεν είναι φίλος, ακόμα κι όταν πεθαίνει.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Δε γεννήθηκα λοιπόν για να συμμερίζομαι
το μίσος, αλλά την αγάπη.

ΚΡΕΩΝ:

Αν πρέπει λοιπόν να αγαπάς,
αγάπα εκείνους όταν πας
στον κάτω κόσμο,
όσο όμως εγώ ζω,
δε θα κυβερνήσει γυναίκα.

ΧΟΡΟΣ:

Αλλά να αυτή εδώ η Ισμήνη
μπροστά στις πύλες,
χύνοντας κάτω δάκρυα
γι' αγάπη αδελφική,
και ένα σύννεφο πάνω από
τα φρύδια της ασχημίζει
το κατακόκκινο πρόσωπό της,
υγραίνοντας το ωραίο μάγουλο.

ΚΡΕΩΝ:

Εσύ, που μέσα στο σπίτι μου
σαν οχιά κρυμμένη
μου έπινες το αίμα κρυφά,
ούτε καταλάβαινα ότι έτρεφα
δυο συμφορές και επαναστάτριες,
εμπρός λοιπόν πες μου,
κι εσύ θα ομολογήσεις
ότι πήρες μέρος
σ' ετούτη την ταφή
ή θα ορκιστείς
ότι δεν ξέρεις τίποτα;

ΙΣΜΗΝΗ:

Το έχω κάνει το έργο,
αν βέβαια αυτή εδώ συμφωνεί,
και έχω στην κατηγορία μερίδιο
και δέχομαι την κατηγορία.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Όμως η δικαιοσύνη δε θα
στο επιτρέψει βέβαια αυτό,
γιατί ούτε θέλησες ούτε
εγώ σε έκανα συνεργό.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλλά μέσα στις συμφορές σου
δεν ντρέπομαι
να γίνομαι συνταξιδιώτης
των βασάνων σου.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ο Άδης και οι κάτω θεοί

ξέρουν καλά
ποιοι έκαναν αυτή την πράξη
κι εγώ όποια αγαπά με λόγια
δεν την θεωρώ δικό μου άνθρωπο.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αδελφή, μη μου στερήσεις
αλήθεια την ταφή,
μαζί σου να πεθάνω και
να εξαγνίσω τον νεκρό.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Αρνούμαι να πεθάνεις μαζί μου,
ούτε να κάνεις δικά σου
αυτά που δεν άγγιζες.
Θα είναι αρκετό
ότι πεθαίνω εγώ.

ΙΣΜΗΝΗ:

Και στη ζωή ποια χαρά.
αν στερηθώ εσένα;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Τον Κρέοντα ρώτα,
γι' αυτόν να νοιάζεσαι.

ΙΣΜΗΝΗ:

Γιατί με λυπείς γι' αυτά,
χωρίς κανένα όφελος;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Με πόνο αλήθεια,
αν γελώ εις βάρος σου.

ΙΣΜΗΝΗ:

Τώρα όμως τουλάχιστον
σε τι λοιπόν θα μπορούσα
να σε ωφελήσω;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Σώσε τον εαυτό σου,
δεν έχω φθόνο
ώστε να σου αρνηθώ
να διαφύγεις

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλίμονο η δύστυχη,
και να στερηθώ τη δική σου μοίρα;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Ναι γιατί εσύ προτιμάς
να ζήσεις,
εγώ όμως να πεθάνω.

ΙΣΜΗΝΗ:

Αλλά όχι χωρίς να εκφράσω
τις δικαιολογίες μου.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Στα μάτια αυτών εδώ
σωστά φαινόσουν

ότι σκέφτεσαι εσύ,
εγώ όμως φαινόμεν
ότι σκέφτομαι
στα μάτια των άλλων.

ΙΣΜΗΝΗ:

Κι έτσι όμως το αμάρτημα
είναι και για τις δύο ίσο.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Έχε θάρρος, εσύ ζεις,
η δική μου όμως ψυχή
από καιρό έχει πεθάνει,
έτσι ώστε στους νεκρούς
να είμαι ωφέλιμη.

ΚΡΕΩΝ:

Αυτές οι δύο κόρες εδώ λέγω,
η μια τώρα δα αποδείχτηκε
ότι είναι άμυαλη
και η άλλη από την πρώτη
στιγμή της γέννησής της.

ΙΣΜΗΝΗ:

Ναι βασιλιά, γιατί ποτέ ούτε
η φρόνηση που έχουμε έμφυτη,
μένει σε όσους δυστυχούν,
αλλά φεύγει από τη θέση της.

ΚΡΕΩΝ:

Σ' εσένα λοιπόν η φρόνηση
έφυγε από τη θέση της,
από τη στιγμή που προτίμησες
να κάνεις παράνομα έργα
με τους κακούς.

ΙΣΜΗΝΗ:

Και πώς μπορώ να ζήσω μόνη μου,
χωρίς αυτήν εδώ;

ΚΡΕΩΝ:

Όμως μη λες "αυτή εδώ"
γιατί δεν υπάρχει πια.

ΙΣΜΗΝΗ:

Θα σκοτώσεις λοιπόν τη μνηστή
του γιου σου;

ΚΡΕΩΝ:

Και άλλων υπάρχουν τόποι
κατάλληλοι για καλλιέργεια.

ΙΣΜΗΝΗ:

Όμως ο γάμος με άλλη δε θα
είναι τόσο ταιριαστός
όσο μεταξύ εκείνου κι αυτής.

ΚΡΕΩΝ:

Εγώ μισώ τις κακές γυναίκες
για τους γιους μου.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ:

Πολυαγαπημένε Αίμονα,
πόσο σ' εξευτελίζει
ο πατέρας σου.

ΚΡΕΩΝ:

Πολύ στ' αλήθεια με σκοτίζεις
κι εσύ κι ο γάμος σου.

ΧΟΡΟΣ:

Αλήθεια θα χωρίσεις
το σπλάγχο σου
από αυτήν εδώ;

ΚΡΕΩΝ:

Ο Άδης είναι εκείνος
ο οποίος θα διαλύσει
αυτόν εδώ τον γάμο.

ΧΟΡΟΣ:

Έχει αποφασιστεί όπως φαίνεται
αυτή εδώ να πεθάνει.

ΚΡΕΩΝ:

Και από 'σένα βέβαια
και από 'μένα
έχει αποφασιστεί.

Μη χρονοτριβείτε πλέον,
αλλά πηγαίνατε τις μέσα,
δούλοι, δεμένες πρέπει
να είναι αυτές εδώ οι γυναίκες
και όχι ελεύθερες.

Γιατί ζητούν βέβαια
να ξεφύγουν και οι τολμηροί,
όταν βλέπουν πια τον Άδη
κοντά στη ζωή τους.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Συμφωνείτε ή όχι και γιατί με τις απόψεις που διατυπώνει η Αντιγόνη στους στίχους 504-507;
2. Στους στίχους 497-525 η ρήξη ανάμεσα στον Κρέοντα και την Αντιγόνη φαίνεται οριστική. Πώς αυτό φαίνεται λεκτικά στο κείμενο και κατά πόσο επιτυγχάνεται αισθητικά με τον διάλογο ως θεατρική

τεχνική;

3. Ποιο σκοπό εξυπηρετεί κατά τη γνώμη σας η παρέμβαση του Χορού στους στίχους 525-530;
4. Πόσο αναμενόμενη θεωρείτε την απάντηση της Ισμήνης στους στίχους 536-537, αν λάβετε υπόψη σας την ατολμία που έδειξε στον Πρόλογο; Πώς δικαιολογείτε αυτή τη μεταστροφή της;
5. Στους στίχους 561-562 ο Κρέοντας εκφράζει μια απορημένη διαπίστωση. Ποια είναι αυτή και κατά πόσο είναι δικαιολογημένη με βάση το περιεχόμενο των στίχων 536-560 που έχουν προηγηθεί;
6. Ο στίχος 523 είναι από τους πιο γνωστούς όχι μόνο της Αντιγόνης, αλλά και της παγκόσμιας λογοτεχνίας, σύμφωνα με τους μελετητές. Μπορείτε να διερωτηθείτε τους λόγους;
7. Αν ήσασταν Αθηναίος πολίτης που παρακολουθούσε εκείνη την περίοδο στη δημοκρατική Αθήνα την παράσταση, ποιες σκέψεις θα κάνατε ακούγοντας τα λόγια του Κρέοντα στους στίχους 530-535;
8. Ποιες αντιλήψεις για τον γάμο εκφράζει ο Κρέοντας και κατά πόσο συμφωνείτε με αυτές;
9. Να βρείτε στίχους στους οποίους φαίνεται η καχυποψία και η τραγική πλάνη του Κρέοντα.
10. Ποιος φαίνεται ότι έχει ηττηθεί στον μεταξύ τους διάλογο; Ο Κρέοντας ή η Αντιγόνη; Δικαιολογήστε την απάντησή σας με αναφορά σε συγκεκριμένους στίχους.
11. Η γενική *μόρου* (στ. 487): είναι γενική διαιρετική ή αντικείμενο;
12. Η πρόταση «*εὖ φρονεῖς (χωρὶς τῶνδε, στ. 510)*»: είναι αιτιολογική

ή υποθετική;

13. Η δοτική «*τῷ δυσσεβεῖ* (στ. 516)»: είναι δοτική αντικειμενική ή αντικείμενο;
14. Η γενική «*τουῦδε*» (στ.549) είναι γενική κτητική ή αντικειμενική;
15. *τοῦτο, σοί, πατρός, τοῖς θανοῦσιν, τοῦ βίου*: Να κλίνετε τις παραπάνω λέξεις και στους δύο αριθμούς.
16. «*η* *Ισμήνη* δείχνει πρόθυμη να μοιραστεί την ενοχή της Αντιγόνης, σε μια έξαρση ηρωισμού που μπορούν να δείχνουν οι αδύνατοι άνθρωποι σε οριακές καταστάσεις» (A. Lesky). Συμφωνείτε με την παραπάνω άποψη;

9^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν:

- Ότι το ψυχολογικό κλίμα στο Β΄ Στάσιμο είναι εντελώς διαφορετικό από το αντίστοιχο του Α΄ Στάσιμου.
- Ότι το αυταρχικό γονεϊκό μοντέλο που εκφράζει ο Κρέοντας ανταποκρίνεται στην κουλτούρα της εποχής.
- Ότι ο Αίμονας ακολουθεί στην αρχή μετριοπαθή τακτική γνωρίζοντας το ήθος του πατέρα του.
- Ότι η έννοια του σεβασμού στην εποχή μας έχει διαφοροποιηθεί, καθώς πλέον δε θεωρείται προνόμιο, επιταγή δίχως αντίκρουσμα.

Β΄ ΣΤΑΣΙΜΟ: στίχοι 582-625

ΧΟ. Εὐδαίμονες οἷσι κακῶν ἄγευστος αἰών·	στροφή α΄
οἷς γὰρ ἂν σεισθῆ θεόθεν δόμος, ἄτας	
οὐδὲν ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος ἔρπον·	585
ὄμοιον ὥστε πόντιον	
οἶδμα, δυσπνόοις ὅταν	
Θρήσσησιν ἔρεβος ὕφαλον ἐπιδράμη πνοαῖς,	
κυλίνδει βυσσόθεν	590
κελαινὰν θῖνα καὶ δυσάνεμοι,	
στόνω βρέμουσιν ἀντιπλήγες ἄκταί.	

<p>Ἀρχαῖα τὰ Λαβδακιδᾶν οἴκων ὀρῶμαι πήματα φθιμένων ἐπὶ πήμασι πίπτοντ', οὐδ' ἀπαλλάσσει γενεὰν γένος, ἀλλ' ἐρείπει θεῶν τις, οὐδ' ἔχει λύσιν. Νῦν γὰρ ἐσχάτας ὄπερ ρίζας ἐτέτατο φάος ἐν Οἰδίπου δόμοις· κατ' αὖ νιν φοινία θεῶν τῶν νερτέρων ἀμᾶ κόνις λόγου τ' ἄνοια καὶ φρενῶν Ἑρινύς</p>	<p>αντιστρ. α' 595</p> <p>600</p>
<p>Τεάν, Ζεῦ, δύναμιν τίς ἀν- δρῶν ὑπερβασία κατάσχοι, τὰν οὐθ' ὕπνος αἰρεῖ ποθ' ὁ παντογῆρως οὔτ' ἀκάματοι θεῶν μῆνες, ἀγήρως δὲ χρόνω δυνάστας κατέχεις Ὀλύμπου μαρμαρόεσσαν αἴγλαν. Τό τ' ἔπειτα καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ πρὶν ἐπαρκέσει νόμος ὄδ'· οὐδὲν ἔρπει θνατῶν βιότῳ πάμπολύ γ' ἐκτὸς ἄτας.</p>	<p>στροφή β' 605</p> <p>610</p>
<p>Ἄ γὰρ δὴ πολύπλαγκτος ἐλ- πίς πολλοῖς μὲν ὄνασις ἀνδρῶν, πολλοῖς δ' ἀπάτα κουφονόων ἐρώτων· εἰδότι δ' οὐδὲν ἔρπει, πρὶν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσάυση. Σοφία γὰρ ἔκ του κλεινὸν ἔπος πέφανται· τὸ κακὸν δοκεῖν ποτ' ἐσθλὸν τῷδ' ἔμμεν, ὅτῳ φρένας θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν· πράσσει δ' ὀλίγιστον χρόνον ἐκτὸς ἄτας.</p>	<p>αντιστρ.β' 616</p> <p>620</p> <p>625</p>

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

- XO. Καλόμοιρος οπού δε γεύτηκε ζωή πικρή·
όποιος από θεού του σείστηκε συθέμελα το σπίτι,
να σέρνει συμφορές σωρό στο σόι του δε σώνει· 585
όπως το κύμα του γιαλού
την ανεμόδαρτη την άμμο πίσσα σωριάζει στο βυθό,
όταν ορμά με την ανεμική της Θράκης
το θεοσκότεινο το πέλαγος
κι όταν βογκούν στενάζοντας τα πληγωμένα βράχια. 590
Αιώνες θωρώ στο σπίτι των Λαβδακιδών
πάθη νεκρών πάνω σε πάθη να πέφτουν·
η μια την άλλη γενιά δεν μπορεί ν' αλαφρώσει·
κάποιος θεός τη ρημάζει κι αλύτρωτη μένει.
Τώρα στο σπίτι του Οιδίποδα φάνηκε φως 600
απάνω στη στερνή του ρίζα·
όμως των θεών του κάτω κόσμου
το φονικό τη θερίζει δρεπάνι,
η τύφλα του νου κι ο αστόχαστος λόγος.
- Τη δύναμή σου, Δία,
ποιος αλαζόνας άνθρωπος θα γονατίσει;
ο ύπνος δεν την καταλεί, που μας γερνάει,
ούτε κι οι μήνες των θεών, που δε νυστάζουν.
Αιώνιος δυνάστης κυβερνάς
στη λαμπερή φωτοχυσία του Ολύμπου. 610
Μέλλον, παρόν και παρελθόν
αυτός ο νόμος τα σφραγίζει:
ο βίος των θνητών καιρό δε σέρνεται πολύ
έξω από της συμφοράς το μονοπάτι.
- Οι πλάνες ελπίδες που σ' άλλους βγαίνουν σε καλό,
σ' άλλους απάτη γίνονται κούφιας λαχτάρας·
φωλιάζει στον ανίδεο,
ώσπου να γλείψει της φωτιάς η φλόγα το ποδάρι του·
κάποιος φανέρωσε λόγο βαρύ, γι' αυτό σοφό: 620
το κακό φαντάζει καλό
στο νου εκείνου
που θεός στη συμφορά τον πάει·
κι έξω από συμφορές για λίγο χρόνο χαίρεται.

(Ερχεται ο Αίμονας.)

Στίχοι 626-634

Ὅδε μὴν Αἴμων, παίδων τῶν σῶν
νέατον γέννημ'· ἄρ' ἀχνύμενος
[τῆς μελλογάμου νύμφης]
τάλιδος ἤκει μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτας λεχέων ὑπεραλγῶν;

630

Τάχ' εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον.
ἽΩ παῖ, τελείαν ψῆφον ἄρα μὴ κλύων
τῆς μελλονύμφου πατρὶ λυσσαίνων πάρει;
ἢ σοὶ μὲν ἡμεῖς πανταχῆ δρῶντες φίλοι;

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αλλά να κι ο Αίμονας, το στερνοπαίδι σου·
φτάνει τάχα πικραμένος για τη μοίρα
που προσμένει την Αντιγόνη την άμοιρη
και περίλυπος για το χαμένο ταίρι;

630

ΚΡ.

Αμέσως θα το μάθουμε κι απο μάντεις καλύτερα.
Παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποινή
για τη μνηστή σου και φτάνεις χολωμένος στον πατέρα σου,
ή ό,τι και να κάνουμε μας αγαπάς ακόμη;

ΑΙΜΩΝ

Πάτερ, σός εἰμι· καὶ σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστάς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.
Ἐμοὶ γὰρ οὐδεις ἀξιώσεται γάμος
μεΐζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἡγουμένου.

635

Στίχοι 640 - 660

ΚΡ. Οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρῆ διὰ στέρνων ἔχειν,
γνώμης πατρώας πάντ' ὀπισθεν ἐστάναι.

640

Τούτου γὰρ οὔνεκ' ἄνδρες εὐχονται γονὰς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνονται κακοῖς
καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί.

Ἵστις δ' ἀνωφέλητα φυτεύει τέκνα,

645

τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο πλὴν αὐτῷ πόνους
φῦσαι, πολλὸν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;
Μὴ νῦν ποτ', ὦ παῖ, τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς
γυναικὸς οὔνεκ' ἐκβάλλης, εἰδῶς ὅτι

ψυχρὸν παραγκάλισμα τοῦτο γίγνεται,
γυνη κακῆ ξύνευνος ἐν δόμοις. Τί γὰρ
γένοιτ' ἂν ἔλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός;
Ἀλλὰ πτύσας ὡσεὶ τε δυσμενῆ μέθες
τὴν παῖδ' ἐν Ἄιδου τήνδε νυμφεύειν τινί.

650

Ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν εἶλον ἐμφανῶς ἐγὼ

655

πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην,
ψευδῆ γ' ἐμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει,
ἀλλὰ κτενῶ. Πρὸς ταῦτ' ἐφυμνείτω Δία
ξύναιμον· εἰ γὰρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ φύσει

Μετάφραση

ΑΙΜΩΝ:

Πατέρα, εἶμαι δικός σου
κι εσύ με καθοδηγεῖς σωστά
έχοντας σωστές σκέψεις
τις οποίες εγώ βέβαια θα ακολουθήσω.
Γιατί εγώ κανένα γάμο
δεν θα θεωρήσω τόσο σπουδαίο,
ώστε να τον βάλω πάνω
από τη δική σου συνετή καθοδήγηση.

ΚΡΕΩΝ:

Ἐτσι παιδί μου βέβαια πρέπει να σκέφτεσαι,
να ακολουθεῖς σε όλα την πατρική συμβουλή.
Γιατί γι' αυτό οι ἄνθρωποι εὐχονται
να αποκτήσουν υπάκουα παιδιά
και να τα ἔχουν στα σπίτια τους,
για να εκδικούνται τους εχθρούς
με συμφορές και να τιμούν τον φίλο,
ὅπως ακριβῶς ο πατέρας.
Ὅποιος ὅμως γεννάει παιδιά ἄχρηστα,
τι ἄλλο θα ἔλεγες πως γέννησε αυτός
παρά βάσανα για τον εαυτό του
και πολύ γέλιο για τους εχθρούς;
Ποτέ λοιπόν, παιδί μου, να μην αλλάξεις
τις τωρινές σου σκέψεις από ἔρωτα
για μια γυναίκα, γνωρίζοντας ὅτι αυτό
γίνεται παγερό αγκάλιασμα, δηλαδή
μια γυναίκα ὅταν εἶναι κακή σύζυγος στο σπίτι.
Γιατί ποια μεγαλύτερη πληγή
μπορεῖ να γίνει ἀπό τον κακό φίλο;
Περιφρονώντας την λοιπόν
σα να ἦταν εχθρός σου, ἄφησε αυτή
την κόρη στον Ἄδη να παντρευτεῖ.
Γιατί εγώ αυτήν την ἔπιασα

επ' αυτοφώρω, μόνη απ' όλους
τους πολίτες να παραβαίνει τη διαταγή μου.
Και δε θα βγω ψεύτης μπροστά σε όλους
τους πολίτες αλλά θα την θανατώσω.
Γι αυτά ας επικαλείται τον Δία,
τον προστάτη της συγγένειας.
Γιατί αν βέβαια ανεχτώ τους φυσικούς
συγγενείς ώστε να είναι απείθαρχοι,
πολύ περισσότερο (θα ανέχομαι) τους ξένους.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Με ποιο εκφραστικό μέσο στους στίχους 583-595 αποτυπώνεται η χρόνια συμφορά των Λαβδακιδών;
2. Στους στίχους 583-603 είναι εμφανής η προσπάθεια του Χορού να μεταβεί από το γενικό στο ειδικό. Να εντοπίσετε σχετικούς στίχους.
3. Ποια είναι η στερνή ρίζα των Λαβδακιδών (στ. 599-600);
4. Πώς παρουσιάζεται ο Δίας και με ποια εκφραστικά μέσα στους στίχους 604-614;
5. Ποιες αντιλήψεις των αρχαίων για την προέλευση της τιμωρίας διατυπώνονται στο Στάσιμο;
6. Ποια η σχέση του περιεχομένου του Στασίμου με τον μύθο της τραγωδίας;
7. Η εικόνα από τη φουρτουνιασμένη θάλασσα που παραθέτει ο Σοφοκλής έχει σχέση με την κουλτούρα και τον τρόπο ζωής των

Αθηναίων; Ποια αισθητική εντύπωση δημιουργεί;

8. Να συγκρίνετε το ψυχολογικό κλίμα που επικρατεί στο Β' Στάσιμο με το αντίστοιχο που παρατηρούμε στο Α' Στάσιμο.

9. Πώς βλέπει ο Χορός τον Δία; Είναι η αντίληψή του σύμφωνη με το πνεύμα της εποχής;

10. Ποια απορία διατυπώνει ο Κορυφαίος του Χορού στους στίχους 626-630 του Γ' Επεισοδίου και πόσο δικαιολογημένη είναι κατά τη γνώμη σας;

11. Οι μετοχές *ἔχων* και *ἡγουμένου* είναι δίσημες, μπορεί να θεωρηθούν αιτιολογικές ή υποθετικές. Εξετάστε από ποια οπτική γωνία δίνεται η ανάλογη ερμηνεία τους και κατά πόσο αυτό είναι στοιχείο της δραματικής τέχνης του Σοφοκλή.

12. Ποιες αντιλήψεις για τον σεβασμό προς τους γονείς εκφράζει ο Κρέοντας στους στίχους 639-660; Πόσο σύμφωνες είναι αυτές με την αρχαία ελληνική κουλτούρα;

13. Οι αντιλήψεις του Κρέοντα για τον σεβασμό προς τους γονείς πόσο διαφοροποιούνται από τις πολιτικές του αντιλήψεις, όπως τις εξέθεσε στο προηγούμενο Επεισόδιο της τραγωδίας;

14. Ποιες απόψεις για τις γυναίκες εκφράζει ο Κρέοντας στους στίχους 648-654 και κατά πόσο αυτές συνάδουν με τις σχετικές απόψεις που διατύπωσε στο Β' Επεισόδιο της τραγωδίας;

15. Να δικαιολογήσετε τους χρόνους και τις εγκλίσεις των ρημάτων στους

στίχους 655-660.

16. Ο Αίμονας εισέρχεται από τη δεξιά ή την αριστερή πάροδο και γιατί;
17. Για ποιο λόγο ο Κρέοντας επιμένει στην απόφασή του να τιμωρήσει παραδειγματικά την Αντιγόνη;
18. Υποθέστε ότι είστε ο Κρέοντας. Να καταγράψετε στην προσωπική σας σελίδα στο ημερολόγιο τα συναισθήματα που νιώσατε με την εμφάνιση του Αίμονα και μετά από τα πρώτα του λόγια (στίχοι 635-638).
19. Ποιες είναι σήμερα οι αντιλήψεις για τον σεβασμό προς τους μεγαλύτερους; Διάβασε σχετικά το δοκίμιο του Α. Τερζάκη «Τα παιδιά με τα κλωνάρια» και γράψε σε ένα δικό σου δοκίμιο τις απόψεις σου σχετικά με το θέμα.

Απόσπασμα από το δοκίμιο του Άγγελου Τερζάκη

«Τα παιδιά με τα κλωνάρια»

Ήταν η ώρα του σούρουπου. Ένα ζευγάρι, αντρόγυνο, στην ώρα του σούρουπου κι εκείνο, κατέβαινε τη λεωφόρο πιασμένο μπράτσο, καθώς πορεύονταν τα ζευγάρια κάποιον άλλο καιρό. Το βάδισμά του ήταν κανονικό και λιγάκι βαρύ, ανάλογο με την ηλικία: Οι δυο μαζί πρέπει να έστριβαν τον κάβο του αιώνα.

Σε μια στιγμή, ξαφνικά μέσ' από το μενεξελί σύθαμπο, ξεπροβαίνει μπροστά τους, σ' αντίθετη φορά, μια ανάλαφρη παρέα: Κοριτσόπουλα και παιδαρέλια ανάμεσα στα δεκάξη και τα δεκαοχτώ τους. Γύριζαν από κάποιον εξοχικό περίπατο ή εκδρομή, γιατί κρατούσαν κλωνάρια, πρασινάδες, και

τα κορίτσια είχαν σφιγμένα τα λιανά τους, σβέλτα πόδια σε παντελόνια. Ούτε λουλούδια αγκαλιές, ούτε μπουκέτα. Καμιά διάχυση σε χρώματα κι αρώματα. Ίσα ίσα δυο τρία κλαριά, σύμβολα στεγνά, ένα είδος μαρτυρίας λακωνικής του τόπου απ' όπου έρχονταν.

Η γενιά αυτή αγαπάει τη βραχυλογία, την κοφτή και σχεδόν βλοσυρή υποδήλωση, κάθε μεγαλοστομία τη σιχαίνεται, ακόμα και στα λουλούδια, που είναι για τον άνθρωπο η πιο έμφυτη ερωτική αλληγορία. Η φτερωμένη διμοιρία προχωρούσε σε ιδιότυπο σχηματισμό: Μπροστά τα κορίτσια, ξοπίσω τους τ' αγόρια. Ήταν βέβαια ένα αυτοσχέδια, καινούργιο εθιμοτυπικό που τα είχε συντάξει έτσι, όχι η παλιά πρόληψη για διαχωρισμό των εριφίων από τα πρόβατα. Το έβρισκαν φαίνεται πιο πρακτικό ή και πιο σύμφωνο με τον αντιλυρικό τους κόσμο. Το ζευγάρι είναι μια φυσιολογική λειτουργία και τίποτ' άλλο – άρα μια στιγμή.

Οι δυο γενιές – το ζευγάρι, η διμοιρία – αντικρίστηκαν, αντιπέρασαν. Όμως, στα μάτια του πρώτου, είχε απομείνει ένα ξάφνιασμα, κάτι σα μυστικό χτύπημα στο μέτωπο, από κείνα που σε κάνουν μονομιás να ξυπνήσεις αντίκρυ σ' ένα νέο όραμα της ζωής. Στάθηκαν, γύρισαν κατά πίσω τα κεφάλια τους, κοίταξαν το σχηματισμό που ξεμάκραινε στο λιθόστρωτο με το γοργό, ρυθμικό του βήμα. Ξεκίνησαν πάλι. Είχες τώρα την εντύπωση πως το ζευγαρωμένο βάδισμά τους είναι λιγάκι πιο βαρύ.

– Είδες τα κορίτσια; είπε ο ένας. Πώς μας κοίταξαν!

– Αυτά πρόσεξα κι εγώ, έκανε η άλλη.

Αυτό τους είχε ξαφνιάσει. Όχι η αντίθεση στα χρόνια, το χτυπητό δίπτυχο που φέρνει, σε κάποια γραμμένη στιγμή, αντιμέτωπες τις γενιές. Εκείνο που τους είχε κρούσει, ήταν ο τρόπος που τους κοίταξαν τα κορίτσια μέσα στα λίγα

δευτερόλεπτα ώσπου ν' αντιπεράσουν. Ίσια στα μάτια, αδίσταχτα, καρφωτά.

Και με κάτι σαν ατάραχη αναμέτρηση, που τη στόμωνε αδιόρατα ένας ίσκιος δροσερής ειρωνείας.

Αναπόλησαν τότε άλλα αντικρίσματα, σε χρόνια περασμένα, πάλι ανάμεσα σε ηλικίες που έρχονταν και που έφευγαν. Ήταν διαφορετικά, πολύ διαφορετικά για να τα έχουν λησμονήσει. Αναθυμήθηκαν μάτια χλωρά, σαν και τούτα που είχαν τώρα να περάσει, μονάχα λιγότερο αλύγιστα, μπορεί και λιγότερο σκληρά. Θέλησαν να είναι δίκαιοι, όσο τους περνούσε από το χέρι. Πιάσανε να εξηγούν, να σχολιάζουν. «Εμείς, είπανε, κοιτάζαμε τους μεγάλους με συστολή, σεβασμό. Τι ήταν ο σεβασμός; Μια ανατροφή που μας είχε δώσει. Μέσα στα μάτια μας θάμπιζε η επίγνωση πως δεν ξέρουμε όσα ξέρουν εκείνοι, ένα δείλιασμα μπροστά στην υπεροχή. Αυτή η υπεροχή σήμερα σώζεται; Ας κάνουμε τον έλεγχό της, δίχως προκατάληψη». [...]

Υπάρχει εδώ ένα θέμα κύρους, που μονάχοι μας το κλονίσαμε.

Ο σεβασμός είναι άγραφος νόμος, μια τάξη αναγκαία για την ισορροπία της ζωής, εξασφαλίζει την ομαλή διαδοχή, οργανώνει εσωτερικά τον καινούριο κι ορμητικό φορέα της. Δεν είναι όμως προνόμιο, επιταγή δίχως αντίκρισμα. Η υπεροχή δεν μπορεί να σταθεί σαν κάτι δεδομένο. Πρέπει να έχει τα πειστήριά της πάντοτε έτοιμα, ακόμα κι αν δεν της τα ζητήσει ποτέ κανένας. Διαφορετικά, γίνεται αυθαιρεσία, πρόληψη, ταμπού, ωμό δίκαιο του συμπτωματικά και πρόσκαιρα ισχυρότερου.

Ήταν ένας καιρός, πραγματικά, όπου ο σεβασμός αξιωνόταν με το έτσι θέλω, από εκείνον που τύχαινε να έχει ένα χρονικό και μόνο προβάδισμα. Ο κόσμος γνώρισε πρεσβύτερους ανάξιους, που απαιτούσαν

το σεβασμό μόνο και μόνο γιατί έτσι τους συνέφερε και γιατί είχαν την εξουσία να τον επιβάλουν. Ο καιρός αυτός, ας το πάρουμε απόφαση, έχει περάσει. Πάει ο καιρός όπου ένα επιτήδειο μηδενικό απαιτούσε το σεβασμό, επειδή κατάφερε να σκαρφαλώσει σε μια καρέδρα. Όλο και περισσότερο, από δω κι εμπρός, ο διδάσκων θα κρίνεται, ο ηγέτης θα ελέγχεται, ο γονιός θα πρέπει να δείχνεται άξιος της αποστολής του. Η αντίληψη πως έτσι και κατόρθωσες να «φτάσεις» δεν έχεις πια για τίποτα να γνοιαστείς, ανήκει στην ιστορία. Ανατέλλει μια εποχή όπου ο κάθε ενδιαφερόμενος θα ξέρει πως το δύσκολο δεν είναι ν' ανέβεις, αλλά να σταθείς. Πως η πολιτεία σου και μόνη θα σε στηρίζει, όχι ο τίτλος.

Άγγελος Τερζάκης, «Προσανατολισμός στον αιώνα»

10^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 2 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Στον μονόλογό του ο Κρέοντας προσπαθεί να πείσει τον Αίμονα να δεχθεί την απόφασή του για την Αντιγόνη.
- Ο Κρέοντας αντιμετωπίζει την Αντιγόνη ως απειλή για την εξουσία του.
- Ο Αίμονας με μετριοπάθεια και έμμεσο τρόπο προσπαθεί να προσεγγίσει τον πατέρα του.
- Η κοινή γνώμη είχε μεγάλη δύναμη στη δημοκρατική Αθήνα του Σοφοκλή.

Στίχοι 661-700

Ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνὴρ
χρηστός, φανεῖται κὰν πόλει δίκαιος ὄν.
Ὅστις δ' ὑπερβὰς ἢ νόμους βιάζεται
ἢ τούπιτάσσειν τοῖς κρατοῦσιν νοεῖ,

οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἐξ ἑμοῦ τυχεῖν.

665

Ἄλλ' ὄν πόλις στήσειε, τοῦδε χρὴ κλύειν
καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τάναντία.
Καὶ τοῦτον ἂν τὸν ἄνδρα θαρσοίην ἐγὼ
καλῶς μὲν ἄρχειν, εὔ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν,

δορός τ' ἄν ἐν χειμῶνι προστεταγμένον 670

μένειν δίκαιον κάγαθόν παραστάτην.

Ἀναρχίας δὲ μείζον οὐκ ἔστιν κακόν·
αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν, ἥδε συμμάχου δορός

τροπᾶς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὀρθουμένων 675

σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πειθαρχία.

Οὕτως ἀμυντέ' ἐστὶ τοῖς κοσμουμένοις,
κοῦτοι γυναικὸς οὐδαμῶς ἤσσητέα·
κρεῖσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν,

κοῦκ ἄν γυναικῶν ἤσσονες καλοίμεθ' ἄν. 680

ΧΟ. Ἡμῖν μὲν, εἰ μὴ τῷ χρόνῳ κεκλέμμεθα,
λέγειν φρονούντως ὧν λέγεις δοκεῖς πέρι

ΑΙ. Πάτερ, θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας,
πάντων ὅσ' ἐστὶ χρημάτων ὑπέρτατον·

Ἐγὼ δ' ὅπως σὺ μὴ λέγεις ὀρθῶς τάδε, 685

οὔτ' ἄν δυναίμην μῆτ' ἐπισταίμην λέγειν·
γένοιτο μεντᾶν χᾶτέρῳ καλῶς ἔχον.

Σοῦ δ' οὖν πέφυκα πάντα προσκοπεῖν ὅσα
λέγει τις ἢ πράσσει τις ἢ ψέγειν ἔχει·

τὸ γὰρ σὸν ὄμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ 690

λόγοις τοιούτοις, οἷς σὺ μὴ τέρψη κλύων.

Ἐμοὶ δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου τάδε,
τὴν παῖδα ταύτην οἷ' ὀδύρεται πόλις,
πασῶν γυναικῶν ὡς ἀναξιωτάτῃ

κάκιστ' ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων φθίνει· 695

ἥτις τὸν αὐτῆς ἀτάδελφον ἐν φοναῖς
πεπτῶτ' ἄθαπτον μῆθ' ὑπ' ὠμηστῶν κυνῶν
εἶασ' ὀλέσθαι μῆθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος·
οὐχ ἥδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν;

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιατί όποιος είναι άνθρωπος χρηστός
στους δικούς του θα φανεί και στους πολίτες
ότι είναι δίκαιος. Αν όμως κάποιος αυθαιρετώντας
ή παραβιάζοντας τους νόμους ή σχεδιάζει να δίνει
διαταγές σ' αυτούς που κυβερνούν,
αυτός δεν είναι δυνατό να επαινεθεί από 'μένα.
Αλλά όποιον εκλέξει η πόλη άρχοντα,
αυτόν πρέπει να τον υπακούουν
όλοι και στα μικρά και στα δίκαια
και στα αντίθετά τους.
Κι εγώ θα μπορούσα να πιστέψω
ότι ένας τέτοιος άνδρας θα είχε
τη θέληση και να κυβερνά καλά
και να κυβερνιέται και
ότι στη θύελλα της μάχης
εάν είχε παραταχθεί, θα έμενε πιστός
και γενναίος σύντροφος. Δεν υπάρχει
μεγαλύτερο κακό από την αναρχία.
Αυτή καταστρέφει πόλεις,
αυτή αναστατώνει σπίτια,
αυτή κάνει να σπάσει η παράταξη
και να τραπεί σε άτακτη φυγή ο στρατός.
Η πειθαρχία όμως σώζει τους πολλούς
από αυτούς που μένουν σταθερά στη θέση τους.
Έτσι πρέπει να υπερασπίζεται κανείς
τους νόμους και με κανένα τρόπο δεν πρέπει
να νικιέται ένας άντρας από μια γυναίκα.
Γιατί είναι προτιμότερο, αν βέβαια πρέπει,
να χάσουμε την εξουσία από έναν άντρα
και έτσι δεν θα είμαστε
κατώτεροι από γυναίκες.

ΧΟΡΟΣ: Σε εμάς τουλάχιστον, αν από τα γηρατειά
δεν έχουμε χάσει το νου,
φαίνεται ότι μιλάς σωστά γι' αυτά που λες.

ΑΙΜΩΝ: Πατέρα, οι θεοί προικίζουν
τους ανθρώπους με φρόνηση,

το πιο πολύτιμο απ' όλα τα πράγματα.

Κι εγώ ούτε θα μπορούσα και μακάρι
να μην μάθω να πω ότι εσύ
δε λες σωστά αυτά. Θα μπορούσε
όμως και κάποιος άλλος να έχει
κάποια σωστή σκέψη.

Όπως και να 'ναι από τη φύση μου
έχω χρέος να προσέχω από πριν
για 'σένα όσα κανείς λέει ή κάνει
ή μπορεί να κατηγορεί.

Γιατί το βλέμμα σου προκαλεί
φόβο στον απλό πολίτη για τέτοια λόγια,
ώστε εσύ να μην ευχαριστιέσαι ακούγοντάς τα.

Σ' εμένα όμως είναι δυνατό
εξαιτίας της ασημότητας
της θέσης μου να ακούω αυτά,
πόσο δηλαδή η πόλη θρηνεί
την κόρη αυτή λέγοντας πόσο ατιμωτικά
πεθαίνει, σα να ήταν η χειρότερη
απ' όλες τις γυναίκες,
για μια τόσο ένδοξη πράξη.

Γιατί αυτή τον αδερφό της,
πεσμένο μέσα στο αίμα
άταφο, δεν άφησε να κατασπαραχθεί
ούτε από άγρια σκυλιά ούτε από κάποιο όρνιο.
Δεν αξίζει αυτή να τιμηθεί με λαμπρή τιμή;

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιον υπονοεί ο Κρέοντας στους στίχους 663-665; Διερευνήστε τον βαθμό στον οποίο υποπίπτει σε παρανόηση εμμένοντας στις απόψεις του.
2. Σε ποιο βαθμό νομίζετε ότι η πολιτική θέση του Κρέοντα στους στίχους 667-668 προκαλεί το πολιτικό αίσθημα των Αθηναίων;
3. Σε ποιους στίχους διαφαίνεται η καχυποψία του Κρέοντα;
4. Να βρείτε σημεία στα οποία ο Κρέοντας θεωρεί υποτιμητικό για τον

ανδρισμό του να υποχωρήσει στην Αντιγόνη.

5. Να δικαιολογήσετε στους στίχους 667-668 τη χρήση των δυνητικών ευκτικών από τον Σοφοκλή. Τι δηλώνουν για το ήθος του Αίμονα;
6. Με ποια επιχειρήματα ο Αίμονας προσπαθεί να μεταπείσει τον Κρέοντα στους στίχους 683-699.
7. Με ποιον έντεχο τρόπο ο Αίμονας κατορθώνει να προβάλλει τις δικές του απόψεις ως απόψεις άλλων; Γιατί το κάνει αυτό;
8. Σχολιάστε τον ρόλο της ερώτησης στον στίχο 699 εξετάζοντας και το συγκείμενό της.
9. Ο Κρέων διατυπώνει τις απόψεις του για την πειθαρχία· ποιες είναι αυτές, τι θέλει να επιτύχει και ποιον αντίκτυπο θα είχαν στους Αθηναίους θεατές;
10. Ποιες βασικές αρετές διακρίνονται στο ήθος του Αίμονα; Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η σημαντικότερη και γιατί;
11. Να καταγραφούν τα ουσιαστικά των στίχων 665-675. Να γραφούν στην ονομαστική και γενική του αριθμού που βρίσκονται.
12. ὄν, τοῦπιτάσσειν, τὸν ἄνδρα, Ἀναρχίας, ἀναστάτους: Να εντοπίσετε τον συντακτικό ρόλο των παραπάνω υπογραμμισμένων λέξεων του κειμένου.
13. Συμφωνείτε με την άποψη ότι πρέπει να σεβόμαστε τους νόμους, ακόμη και αν είναι άδικοι; Πιστεύετε ότι η άποψη αυτή βοηθά στην πρόοδο ή στην στασιμότητα μιας κοινωνίας και γιατί; Δικαιολογήστε τις απόψεις σας.
Για την οργάνωση της απάντησής σας μπορείτε να σκεφτείτε από τη μια την περίπτωση του Σωκράτη, ο οποίος, αν και είχε τη δυνατότητα να δραπετεύσει, προτίμησε να θανατωθεί από τους συμπολίτες του και από την άλλη την περίπτωση του Προμηθέα, ο οποίος παραβίασε τον άδικο νόμο του Δία και πρόσφερε στο ανθρώπινο γένος τη φωτιά, για να το σώσει.

14. Στους στίχους 655-665 να εντοπίσετε τα συνηρημένα ρήματα, που βρίσκονται σε οποιαδήποτε έγκλιση, και να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο όλων των εγκλίσεων στο χρόνο και τη φωνή που βρίσκεται το καθένα.

11^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 3 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Αναμένεται να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι:

- Η κλιμάκωση των σχέσεων Αίμονα και Κρέοντα οδηγεί στην απόλυτη ρήξη.
- Τον λειτουργικό και δραματικό ρόλο του διαλόγου τους στίχους 701-780.
- Η μετριοπάθεια του Αίμονα δε φέρνει το αποτέλεσμα που ο ήρωας ήθελε ερχόμενος στον πατέρα του.
- Ο διάλογος Αίμονα – Κρέοντα είναι «αγωνιστικός» (κατά τον Αριστοτέλη), καθώς στην ουσία συνιστά αντιπαράθεση ανάμεσα σε δημοκρατικό και αυταρχικό τρόπο σκέψης.

Στίχοι 701-780

Ἐμοὶ δὲ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ,
οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμώτερον·
τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις

701

ἄγαλμα μεῖζον ἢ τί πρὸς παίδων πατρί;

Μή νυν ἐν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει,
ὡς φῆς σύ, κούδεν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν·
ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,
ἢ γλῶσσαν ἦν οὐκ ἄλλος ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὔτοι διαπυχθέντες ὠφθησαν κενοί.

705

Ἄλλ' ἄνδρα, κεῖ τις ἦ σοφός, τὸ μανθάνειν
πόλλ' αἰσχροὺς οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν.
Ὅραξ παραὶ ρείθροισι χειμάρροισι ὄσα
δένδρων ὑπέικει, κλῶνας ὡς ἐκσῶζεται,

710

τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται.

- Αὐτως δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατῆ πόδα
τείνας ὑπέικει μηδέν, ὑπίοις κάτω
στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται.
Ἄλλ' εἶκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου.
Γνώμη γὰρ εἴ τις κάπ' ἐμοῦ νεωτέρου
715
πρόσεστι, φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ
φῦναί τιν' ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης πλέων·
εἰ δ' οὔν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτη ῥέπειν,
καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν
- XO. Ἄναξ, σέ τ' εἰκός, εἴ τι καίριον λέγει,
725
μαθεῖν, σέ τ' αὖ τοῦδ'· εὖ γὰρ εἴρηται διπλῆ.
- KP. Οἱ τηλικοῖδε καὶ διδαζόμεσθα δὴ
φρονεῖν ὑπ' ἄνδρὸς τηλικούδε τὴν φύσιν;
- AI. Μηδέν τὸ μὴ δίκαιον· εἰ δ' ἐγὼ νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μάλλον ἢ τάργα σκοπεῖν.
- KP. Ἔργον γὰρ ἔστι τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν;
730
AI. Οὐδ' ἂν κελεύσαιμ' εὐσεβεῖν ἐς τοὺς κακοὺς.
- KP. Οὐχ ἦδε γὰρ τοιᾶδ' ἐπέληπται νόσῳ;
- AI. Οὐ φησι Θήβης τῆσδ' ὀμόπτολις λεώς.
- KP. Πόλις γὰρ ἡμῖν ἀμὲ χρὴ τάσσειν ἔρει;
- AI. Ὅρᾶς τόδ' ὡς εἴρηκας ὡς ἄγαν νέος;
735
- KP. Ἄλλω γὰρ ἢ ἴμοι χρὴ με τῆσδ' ἄρχειν χθονός;
- AI. Πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ' ἦτις ἄνδρὸς ἔσθ' ἑνός.
- KP. Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις νομίζεται;

ΑΙ. Καλῶς ἐρήμης γ' ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος.

ΚΡ. Ὅδ', ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ. 740

ΑΙ. Εἵπερ γυνὴ σὺ· σοῦ γὰρ οὖν προκίδομαι.

ΚΡ. Ὡ παγκάκιστε, διὰ δίκης ἰὼν πατρί;

ΑΙ. Οὐ γὰρ δίκαιά σ' ἐξαμαρτάνονθ' ὀρῶ.

ΚΡ. Ἀμαρτάνω γὰρ τὰς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων;

ΑΙ. Οὐ γὰρ σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν. 745

ΚΡ. Ὡ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον.

ΑΙ. Οὐ τὰν ἔλοις ἦσσω γε τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.

ΚΡ. Ὁ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπὲρ κείνης ὄδε.

ΑΙ. Καὶ σοῦ γε κάμοῦ, καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.

ΚΡ. Ταύτην ποτ' οὐκ ἔσθ' ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς. 750

ΑΙ. Ἦδ' οὖν θανεῖται καὶ θανοῦσ' ὀλεῖ τινα.

ΚΡ. Ἦ κάπαπειλῶν ὧδ' ἐπεξέρχη θρασύς;

ΑΙ. Τίς δ' ἔστ' ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;

ΚΡ. Κλαίων φρενώσεις, ὧν φρενῶν αὐτὸς κενός.

ΑΙ. Εἰ μὴ πατήρ ἦσθ', εἶπον ἂν σ' οὐκ εὖ φρονεῖν. 755

ΚΡ. Γυναικὸς ὧν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με.

ΑΙ. Βούλει λέγειν τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;

ΚΡ. Ἄληθες; ἀλλ' οὐ τόνδ' Ὀλυμπον, ἴσθ' ὅτι,
χαίρων ἐπὶ ψόγοισι δεννάσεις ἐμέ.

Ἄγαγε τὸ μῖσος, ὡς κατ' ὄμματ' αὐτίκα 760
παρόντι θνήσκη πλησία τῷ νυμφίῳ.

ΑΙ. Οὐ δῆτ' ἔμοιγε, τοῦτο μὴ δόξης ποτέ,

οὐθ' ἤδ' ὀλεῖται πλησία, σὺ τ' οὐδαμᾶ
τοῦμόν προσόψει κρατ' ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρων,

ὡς τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνῃ ξυνών.

765

ΧΟ. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς·
νοῦς δ' ἐστὶ τηλικούτος ἀλγήσας βαρύς.

ΚΡ. Δράτω, φρονεῖτω μεῖζον ἢ κατ' ἄνδρ' ἰών·
τῷ δ' οὖν κόρα τῷδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.

ΧΟ. Ἄμφω γὰρ αὐτῶ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;

770

ΚΡ. Οὐ τήν γε μὴ θιγοῦσαν· εὖ γὰρ οὖν λέγεις.

ΧΟ. Μόρφω δὲ ποίῳ καὶ σφε βουλευῆ κτανεῖν;

ΚΡ. Ἄγων ἔρημος ἐνθ' ἂν ἦ βροτῶν στίβος
κρύψω πετρώδει ζῶσαν ἐν κατώρυχι,

φορβῆς τοσοῦτον ὡς ἄγος μόνον προθείς,
ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγη πόλις·
κάκεϊ τὸν Ἄιδην, ὃν μόνον σέβει θεῶν,
αἰτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν,
ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ' ὅτι

775

πόνος περισσός ἐστι τὰν Ἄιδου σέβειν.

780

Μετάφραση

ΑΙ. Τέτοια φήμη σκοτεινή κυκλοφορεῖ κρυφά.
Για μένα ὅμως πατέρα
δεν υπάρχει κανένα πολυτιμότερο
ἀπόκτημα ἀπὸ τη δική σου εὐτυχία.
Γιατί ποια χαρά εἶναι μεγαλύτερη

για τα παιδιά από τη δόξα
του ευτυχισμένου πατέρα ή για τον πατέρα
από (τη δόξα) των παιδιών;
Μην έχεις λοιπόν μόνο έναν τρόπο σκέψης,
ότι αυτό που λες εσύ είναι σωστό
και τίποτα άλλο.
Γιατί όσοι νομίζουν
ότι μόνο αυτοί σκέφτονται σωστά,
ή ότι έχουν γλώσσα ή ψυχή
που δεν έχει άλλος,
αυτοί όταν ανοιχτούν
και εξεταστούν σε βάθος
φαίνονται ότι είναι άδειοι.
Αλλά δεν είναι καθόλου ντροπή
για έναν άνθρωπο να μαθαίνει πολλά,
και αν ακόμη κάποιος είναι σοφός,
και να μην παρατραβάει το σκοινί.
Βλέπεις όσα δέντρα υποχωρούν
κοντά στο ορμητικό ρεύμα πως
διασώζουν τα κλαδιά,
ενώ όσα αντιστέκονται
καταστρέφονται σύρριζα.
Επίσης όποιος τεντώνει πολύ τα πανιά
του πλοίου και δεν τα χαλαρώνει
καθόλου στον άνεμο, αφού αναποδογυρίσει
το πλοίο ταξιδεύει στη συνέχεια
με ανεστραμμένο το κατάστρωμα.
Αλλά δώσε τόπο στην οργή
και άλλαξε γνώμη. Κι αν μπορώ
κι εγώ να προσθέσω κάποια γνώμη,
παρότι νεότερος,
εγώ βέβαια λέω ότι το καλύτερο
είναι να γεννιέται κανείς πάνσοφος.
Αλλιώς, γιατί συνήθως
δε συμβαίνει έτσι, καλό είναι και
να μαθαίνει απ' όσους μιλούν ορθά.
ΧΟΡΟΣ: Βασιλιά πρέπει κι εσύ να ακούσεις
αν λέει κάτι ορθό κι από 'σένα
(να ακούει) αυτός εδώ.
ΚΡΕΩΝ: Γιατί σωστά μιλήσατε και οι δύο.
Σ' αυτή την ηλικία θα διδαχθούμε
από τη φρόνηση (κάποιου) άνδρα
τόσο νέου σε ηλικία;
ΑΙΜΩΝ: Να μη διδαχθείς τίποτα το άδικο.

Ακόμα κι αν είμαι νέος,
πρέπει να εξετάζεις
τα έργα παρά την ηλικία.
ΚΡΕΩΝ: Είναι λοιπόν πράξη συνετή
να τιμά κανείς όσους παρανομούν.
ΑΙΜΩΝ: Ούτε εγώ δείχνω σεβασμό σε όσους
παρανομούν, ούτε άλλους θα πρόσταζα.
ΚΡΕΩΝ: Δεν έχει λοιπόν αυτή εδώ
προσβληθεί από τέτοια αρρώστια;
ΑΙΜΩΝ: Δεν εννοείς πως όλος ο λαός
της πόλης (έχει προσβληθεί);

ΚΡΕΩΝ: Η πόλη θα πει όσα πρέπει να διατάζω;
ΑΙΜΩΝ: Βλέπεις πως έχεις μιλήσει σαν ανόητο παιδί;
ΚΡΕΩΝ: Για λογαριασμό άλλου ή για δικό μου πρέπει,
να κυβερνώ αυτή τη χώρα;
ΑΙΜΩΝ: (Για 'σένα και για το λαό πρέπει να εξουσιάζεις)
γιατί η πόλη δεν είναι ενός ανθρώπου.
ΚΡΕΩΝ: Η πόλη δεν ανήκει στον άρχοντα;
ΑΙΜΩΝ: Ωραία βέβαια θα κυβερνήσεις μια έρημη πόλη.
ΚΡΕΩΝ: Όπως μου φαίνεται αυτός συμμαχεί με τη γυναίκα.
ΑΙΜΩΝ: Αν βέβαια είσαι γυναίκα.
ΚΡΕΩΝ: Γιατί για 'σένα ενδιαφέρομαι.
Χειρότερη απ' όλους! (Ενδιαφέρεσαι για 'μένα)
ενώ έρχεσαι να αντιδικήσεις με τον πατέρα σου;
ΑΙΜΩΝ: Ναι γιατί σε βλέπω να παίρνεις άδικες αποφάσεις.
ΚΡΕΩΝ: Διαπράττω αδικίες (Παίρνω άδικες αποφάσεις)
τιμώντας την εξουσία μου;
ΑΙΜΩΝ: Δεν την τιμάς, την τιμάς
καταπατώντας τους θεϊκούς νόμους.
ΚΡΕΩΝ: Αχρείο πλάσμα, δούλε μιας γυναίκας.
ΑΙΜΩΝ: (Μπορεί να είμαι δούλος) αλλά δε θα με δεις
να υποκύπτω σε αισχρές πράξεις.
ΚΡΕΩΝ: Όλα τα λόγια σου βέβαια είναι υπέρ αυτής.
ΑΙΜΩΝ: Και για 'σένα βέβαια και για 'μένα και
για τους θεούς του κάτω κόσμου ενδιαφέρομαι.
ΚΡΕΩΝ: Αυτή με κανένα τρόπο δε θα την παντρευτείς
ζωντανή.
ΑΙΜΩΝ: Αυτή λοιπόν θα πεθάνει
και πεθαίνοντας θα πάρει κάποιον.
ΚΡΕΩΝ: Αλήθεια έρχεσαι εναντίον μου
με τόσο θράσος, ώστε να με απειλεις ακόμα;
ΑΙΜΩΝ: Ποια απειλή υπάρχει
στο να λες ανόητες γνώμες;

ΚΡΕΩΝ: Με κλάματα θα με συνετίζεις
αν και είσαι άμυαλος;

ΑΙΜΩΝ: Αν δεν ήσουν πατέρας μου,
θα έλεγα ότι δεν σκέφτεσαι σωστά.

ΚΡΕΩΝ: Δούλε της γυναίκας μη φλυαρείς

ΑΙΜΩΝ: Θέλεις να μιλάς και να μην παίρνεις
καμιά απάντηση στα λόγια;

ΚΡΕΩΝ: Αλήθεια; Μα τον ίδιο τον Όλυμπο,
να ξέρεις πως δε θα με βρίζεις
ατιμώρητα με τις συνεχείς κατηγορίες.
Πάρε τη μισητή γυναίκα
μπροστά στα μάτια μου,
να πεθάνει παρουσία του μνηστήρα (της).

ΑΙΜΩΝ: Όχι βέβαια, δε θα πεθάνει κοντά μου
τουλάχιστον, μην το φανταστείς,
το κεφάλι μου ποτέ πια δεν θα το δεις
στα μάτια σου, για να δείχνεις την τρέλα σου
σε όσους από τους φίλους σου
μπορούν να την ανεχτούν.

ΧΟΡΟΣ: Ο άντρας έφυγε βιαστικά, οργισμένος.
Η ψυχή τόσο νέου είναι επικίνδυνη αν πονέσει.

ΚΡΕΩΝ: Καταλαβαίνω ότι μεγαλοπιάνεται
απ' ότι ταιριάζει σ' έναν άνθρωπο.
Αυτές όμως τις δύο κόρες
δε θα γλιτώσει από τον θάνατο.

ΧΟΡΟΣ: Και τις δύο σκέφτεσαι να σκοτώσεις.

ΚΡΕΩΝ: Όχι αυτή που δεν άγγιξε. Σωστά μιλάς.

ΧΟΡΟΣ: Με ποιόν τρόπο σκέφτεσαι να τη σκοτώσεις;

ΚΡΕΩΝ: Οδηγώντας την σε απάτητο δρόμο
θα τη θάψω ζωντανή σε σπηλιά,
δίνοντάς της τροφή, ίσα ίσα να αποτρέψει
το μίasma από την πόλη.
Και εκεί παρακαλώντας τον Άδη,
ίσως γλιτώσει τον θάνατο,
να και αργά θα μάθει ότι είναι
μάταιος κόπος να τιμά κανείς
όσους βρίσκονται στον Άδη.

Γ' ΣΤΑΣΙΜΟ: στίχοι 781-800

ΧΟ.	Ἔρωσ ἀνίκατε μάχαν, Ἔρωσ, ὃς ἐν κτήμασι πίπ- τεις, ὃς ἐν μαλακαῖς παρει- αῖς νεάνιδος ἐννουχεύεις, φοιτᾷς δ' ὑπερπόντιος ἐν τ' ἀγρονόμοις ἀυλαῖς· καί σ' οὔτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς οὔθ' ἀμερίων σέ γ' ἀνθρώ- πων, ὁ δ' ἔχων μέμηθεν.	στροφή 785 790
	Σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους φρένας παρασπᾷς ἐπὶ λώ- βα· σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀν- δρῶν ξύναιμον ἔχεις ταράξας· νικᾷ δ' ἐναργῆς βλεφάρων ἕμερος εὐλέκτρον νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς θε- σμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμπαί- ζει θεὸς Ἀφροδίτα.	αντιστρ. 795 800

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΧΟ.	Ἐρωτα, που δε γονάτισες ποτέ στον πόλεμο, Ἐρωτα, που ορμάς και γεμίζεις την πλάση, που στ' απαλά τα μάγουλα της κόρης νυχτερεύεις, που σεργιανάς τις θάλασσες και των ξωμάχων τα κατώφλια, κανείς δε σου γλυτώνει μηδέ θνητός μηδέ αθάνατος·	790
-----	---	-----

φωλιάζεις στο κορμί και το μανίζεις.

Εσύ των δικαίων ξεστρατίζεις το νου
και στο χαμό τον σέρνεις·
εσύ και τούτη την αμάχη φούντωσες
μέσα σ' αυτό το σόι·
της γόνιμης νύφης νικά
λαγαρός των βλεφάρων ο πόθος
που κυβερνά συντροφικά
με τους άλλους θεσμούς τους μεγάλους.
Η Αφροδίτη δίχως μέριμνες μας περιπαίζει.

800

(Η Αντιγόνη βγαίνει από το παλάτι συνοδευόμενη από φρουρούς)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Για ποιους λόγους ο Αίμονας διαβεβαιώνει στους στίχους 701-704 τον πατέρα του για την αγάπη και την αφοσίωσή του προς το πρόσωπό του;
2. «τὸ μὴ τοίνυν ἄγαν» (στίχος 711): Ο στίχος μεταφορικά αναφέρεται στην αξία του μέτρου στην ανθρώπινη ζωή. Να αναλύσετε σε ένα σύντομο δοκίμιο τη σημασία που έχει το μέτρο στη ζωή μας και κατά πόσο η εποχή μας το ευνοεί.
3. Να δικαιολογήσετε τη χρήση του γνωμικού αόριστου στον στίχο 709.
4. Ποιες μεταφορές χρησιμοποιεί ο Αίμονας στους στίχους 712-717 και πού αποσκοπεί;
5. Ποιος είναι ο ρόλος του Χορού στους στίχους 724-725;
6. Προσέξτε τη συμμετρία του λόγου των δύο ανδρών στον μεταξύ τους διάλογο στους στίχους 726-765. Μοιάζει με αγώνα λόγων; Για ποιους λόγους κατά τη γνώμη σας ο Σοφοκλής επιλέγει αυτή την αφηγηματική τεχνική;
7. Βρείτε στους στίχους 726-780 πού υπάρχει η προοικονομία.
8. Στους στίχους 733-735 ο Κρέοντας αρνείται να δεχθεί τις απόψεις της κοινής γνώμης Που του μετέφερε ο Αίμονας. Ποιο το υπόρρητο πολιτικό μήνυμα του Σοφοκλή;
9. Βρείτε σημεία στους στίχους 726-780 στα οποία ο Κρέοντας μιλά με ειρωνεία και σαρκασμό και σχολιάστε τα.
10. Σύμφωνα με τον Lesky στους στίχους 742-745 «η κλιμάκωση της σύγκρουσης φτάνει στην κορύφωσή της. Ο Κρέων υπερασπίζεται την τιμή των δεσποτικών αξιωμάτων του, ενώ ο Αίμων τον μέμφεται ότι ποδοπάτησε τον σεβασμό των θεών». Με αναφορές στους στίχους 700-780 γράψτε ένα σύντομο κείμενο με το παραπάνω

θέμα.

11. Αν υποθέσουμε ότι δύο άνθρωποι με διαφορετικές πολιτικές θέσεις συνομιλούν, απαντήστε τεκμηριωμένα ποιος από τους Αίμονα και Κρέοντα θα ήταν ο φιλελεύθερων πεποιθήσεων και ποιος θα ήταν ο αυταρχικών ιδεών;
12. Ποιο αποτέλεσμα είχε η παρέμβαση του χορού, μετά τη σύγκρουση Αίμονα και Κρέοντα;
13. Πώς διαγράφεται το ήθος του Κρέοντα στη σκηνή;
14. Με ποιες λέξεις των στίχων 766-800 συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω λέξεις: πρόθεση, δράμα, αλλαγή, αγωγή, επιτυχία, αίτηση, πρόσφυγας, βούλευμα, κατανοητικός.
15. Ποια είναι η νοηματική σχέση ανάμεσα στο Β' Στάσιμο και στην υπόθεση της τραγωδίας;
16. Τι πετυχαίνει αισθητικά ο Σοφοκλής με την προσωποποίηση του έρωτα;
17. Ποιες ιδιότητες του έρωτα παραθέτει ο Χορός στο Β' Στάσιμο και σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι συνδέονται με τη λαϊκή αντίληψη;

12^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 3 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Ο Κομμός επιτείνει το τραγικό στοιχείο της τραγωδίας.
- Ότι η συναισθηματική αδυναμία της Αντιγόνης είναι φυσιολογική και ανθρώπινη και σε καμιά περίπτωση δεν αποτελεί ένδειξη μετάνοιας.
- Ότι στο Δ΄ Επεισόδιο πρωταγωνισθεί ο Χορός στο τραγικό στοιχείο με τις αναφορές και συγκρίσεις της Αντιγόνης που κάνει με γνωστά μυθολογικά πρόσωπα.
- Ότι στο Δ΄ Στάσιμο είναι έντονο το λυρικό στοιχείο.

Δ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στίχοι 801-943

Κομμός: στ. 801-882

ΧΟ.
Νῦν δ' ἤδη ἴγῳ καὐτὸς θεσμῶν
ἔξω φέρομαι τάδ' ὀρῶν, ἴσχειν δ'
οὐκέτι πηγὰς δύναμαι δακρῶν,
τὸν παγκοίτην ὄθ' ὀρῶ θάλαμον
τήνδ' Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν.

AN.	<p>Ὅρατ' ἔμ', ὧ γὰς πατρίας πολῖται, τὰν νεάταν ὁδὸν στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ- γος λεύσσουσαν ἀελίου, κουῖποτ' αὖθις, ἀλλὰ μ' ὁ παγ- κοίτας Ἴαιδας ζῶσαν ἄγει τὰν Ἀχέροντος ἀκτάν, οὔθ' ὑμεναίων ἔγκληρον, οὔτ' ἐπὶ νυμ- φείοις πῶ μέ τις ὕμνος ὕ- μνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.</p>	<p>στροφὴ α'</p> <p>810</p> <p>815</p>
XO.	<p>Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ' ἐς τόδ' ἀπέρχη κεῦθος νεκύων, οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ', ἀλλ' αὐτόνομος ζῶσα μόνη δὴ θνητῶν Αἴδην καταβήση.</p>	<p>820</p>
AN.	<p>Ἦκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι τὰν Φρυγίαν ξέναν Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄ- κρω, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενῆς πετραία βλάστα δάμασεν, καὶ νιν ὄμβρω τακομέναν, ὡς φάτις ἀνδρῶν, χιῶν τ' οὐδαμὰ λείπει, τέγγει θ' ὑπ' ὀφρύσι παγ- κλαύτοις δειράδας· ἧ με δαί- μων ὁμοιοτάταν κατευνάζει.</p>	<p>αντιστρ. α'</p> <p>825</p> <p>830</p>
XO.	<p>Ἄλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννῆς, ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνητογενεῖς.</p>	<p>835</p>

	Καίτοι φθιμένη μέγα κάκοῦσαι τοῖς ἰσοθέοις σύγκληρα λαχεῖν ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.	
AN.	Οἴμοι γελῶμαι. Τί με, πρὸς θεῶν πατρώων, οὐκ οὐλομένην ὑβρίζεις, ἀλλ' ἐπίφαντον; ἽΩ πόλις, ὧ πόλεως πολυκτῆμονες ἄνδρες· ἰὼ Διρκαῖαι κρη- ναι Θήβας τ' εὐαρμάτου ἄλ- σος, ἔμπας ξυμάρτυρας ὕμμ' ἐπικτῶμαι, οἷα φίλων ἄκλαντος, οἷοις νόμοις πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρ- χομαι τάφου ποταίνιου· ἰὼ δύστανος, βροτοῖς οὔτε <νεκρὸς> νεκροῖσιν μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν.	στροφή β' 840 845 850
XO.	Προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον πολὺ προσέπεσας, ὧ τέκνον. πατρῶον δ' ἐκτίνεις τιν' ἄθλον.	855
AN.	Ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας, πατρὸς τριπόλιστον οἶτον, τοῦ τε πρόπαντος ἀμετέρου πότμου κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν. Ἰὼ ματρῶαι λέ- κτρων ἄται κοιμήματά τ' αὐ- τογέννητ' ἐμῶ πατρὶ δυσμόρου ματρός, οἷων ἐγὼ ποθ' ἄ ταλαίφρων ἔφυν· πρὸς οὓς ἀραῖος ἄγαμος, ἄδ'	αντιστρ. β' 860 865

ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.

Ἴδὼ δυσπότημων κασί-

γνητε γάμων κυρήσας,

θανῶν ἔτ' οὔσαν κατήναρές με.

870

ΧΟ.

Σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,

κράτος δ', ὅτῳ κράτος μέλει,

παραβατὸν οὐδαμᾶ πέλει,

σὲ δ' αὐτόγνωτος ὤλεσ' ὀργά.

875

ΑΝ.

Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος

ταλαίφρων ἄγομαι

τάν ἐτοίμαν ὁδόν·

οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν

ὄμμα θέμις ὀρᾶν ταλαίνα·

τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον

οὐδεὶς φίλων στενάζει.

επωδός

880

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Τώρα κι εγώ τις αρχές μου προδίνω
ετούτα βλέποντας κι ούτε δύναμαι
τις πηγές των δακρύων να φράξω,
σα θωρώ την Αντιγόνη να πορεύεται
στων ανθρώπων το κοινό κοιμητήρι.

ΑΝ.

Ω πολίτες της πατρικής μου χώρας,
ιδού πορεύομαι τη στράτα τη στερνή,
το φέγγος το στερνό του ήλιου βλέπω,
κι άλλη φορά ποτέ· ο Άδης,

810

ο ύπνος του παντός,

στου Χάρου ζωντανή

με πάει τ' ακρογιάλι.

Νυφούλα δε στολίστηκα

κι ούτε ποτέ νυφιάτικο τραγούδησαν
στη θύρα μου τραγούδι·
νύφη στο Χάρο δίπλα θα σταθώ.

XO. Ξακουστή και παινεμένη πορεύεσαι
στων πεθαμένων το λημέρι·
δε σε γονάτισε κακό χτικιό
ούτε κι από το στόμα πέρασες μαχαίρας.
Νόμο δικό σου χάραξες, η μοναχή θνητή
που ζωντανή θα κατεβείς στον Άδη.

820

AN. Άκουσα πώς χάθηκε πικρότατα
η βάρβαρη ξένη, του Τάνταλου παιδί,
στην κορυφή του Σίπυλου·
σαν το κισσό σφιχτός φύτρωσε
βράχος γύρω της και πέτρωσε·
τη λιώνουν οι βροχές,
που λέει κι ο μύθος,
κι ουδέ τα χιόνια λείγανε ποτέ
κι από τα φρύδια στάζει στο λαιμό
το δάκρυ καθώς κλαίει·
όμοια μ' αυτή κάποιος θεός σε νάρκη με βυθίζει.

830

XO. Ήταν όμως θεά, θεών παιδί,
κι εμείς θνητοί, παιδιά θνητών.
Μεγάλο πράγμα ν' ακουστείς, όταν χαθείς,
πως έχεις μοίρα κλήρο θεϊκό
και ζωντανή και πεθαμένη.

AN. Ωχου, με παιριπαίζουν!
Για το θεό, γιατί με βρίζεις,
πριν καλά καλά σαλπάρω;
ακόμη χαίρομαι το φως.
Ω πόλη, ω άρχοντες
της πόλης μου,
πηγές της Δίρκης, άλσος
της Θήβας που καμάρωνε τα' αμάξια της,
σας βάζω μάρτυρες με τη σειρά,

840

πως από φίλους άκλαφτη, με νόμους ποιους
πορεύομαι στον τάφο τον αλλόκοτο,
σε χωματένια φυλακή χωμένη;
η μαύρη κι άστεγη δε συνοικώ
ούτε θνητή με ζωντανούς
ούτε νεκρή με πεθαμένους.

850

ΧΟ. Σκαρφάλωσες στην κορυφή του θράσους
και στον απρόσιτο της Δίκης θρόνο,
παιδί μου, παραπάτησες.
Του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα.

ΑΝ. Άγγιξες οδυνηρές
τις μέριμνές μου
τη δίφορη του πατέρα ντροπή,
το χαμό που συθέμελα ρήμαξε
την ωραία γενιά του Λαβδάκου.
Ωχου ντροπές στο στρώμα της μητέρας,
ώχου της μαύρης μάνας πλάγιασμα
με το παιδί της, τον πατέρα μου.
Ποια γονικά με γέννησαν και με παιδεύουν;
Καταραμένη και παρθένα κίνησα
για να τους ανταμώσω.

860

Ωχου, με τον πικρό σου γάμο
τα κατάφερες, αδέρφι μου,
και πεθαμένος ζωντανή να με σκοτώσεις.

870

ΧΟ. Καλός ο σεβασμός στην άγια τάξη,
όμως χαμένος κόπος ν' αψηφάς
την εξουσία κι όποιον την εξουσία κρατά·
εσένα σε χαντάκωσε η αυτόνομη πορεία.

ΑΝ. Άκλαφτη κι άφιλη, χωρίς τραγούδια γάμου
η μαύρη σέρνομαι,
στον ύστατο δρόμο μου.
Άδικο να μη βλέπω πια τ' αγνό
το φως του ήλιου, η κακορίζικη.

Για την αδάκρυτη μοίρα μου
φίλος κανείς δε στενάζει.
(Μπαίνει ο Κρέοντας.)

Στίχοι 883-943

- ΚΡ. Ἄρ' ἴστ' ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
ὡς οὐδ' ἂν εἷς παύσαιτ' ἄν, εἰ χρεῖη, λέγειν;
885
Οὐκ ἄξεθ' ὡς τάχιστα, καὶ κατηρεφεῖ
τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἴρηκ' ἐγώ,
ἄφετε μόνην ἔρημον, εἴτε χρῆθ' ἰθὺς θανεῖν,
εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγη.
Ἡμεῖς γὰρ ἀγνοῖ τοῦπι τήνδε τὴν κόρη·
890
μετοικίας δ' οὖν τῆς ἄνω στερήσεται.
- ΑΝ. ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφῆς
οἴκησις αἰεΐφρουρος, οἷ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαντῆς, ὦν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλεῖστον δέδεκται Φερσέφασσ' ὀλωλότων·
895
ὦν λαισθία ἄγω καὶ κάκιστα δὴ μακρῶ
κάτειμι, πρὶν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.
Ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἐλπίσιν τρέφω
φίλη μὲν ἦξιεν πατρί, προσφιλῆς δὲ σοί,
μητέρα, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα·
900
ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ
ἔλουσα κἀκόσμησα κἀπιτυμβίους
χοᾶς ἔδωκα· νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
δέμας περιτέλλουσα τοιάδ' ἄρνημαι.
Καίτοι σ' ἐγὼ ἴμηνσα τοῖς φρονοῦσιν εὔ.
905
Οὐ γὰρ ποτ' οὔτ' ἂν εἰ τέκνων μήτηρ ἔφην
οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
βία πολιτῶν τόνδ' ἂν ἠρόμην πόνον.
Τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
πόσις μὲν ἂν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,

	καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ' ἤμπλακον· μητρὸς δ' ἐν Ἄιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοι οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλάστοι ποτέ. Τοιῶδε μέντοι σ' ἐκπροτιμήσασ' ἐγὼ νόμῳ, Κρέοντι ταῦτ' ἔδοξ' ἁμαρτάνειν καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὧ κασίγνητον κάρα.	910 915
	Καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβῶν ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου μέρος λαχοῦσαν οὔτε παιδείου τροφῆς, ἀλλ' ὧδ' ἔρημος πρὸς φίλων ἢ δύσμορος ζῶσ' ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς· ποῖαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην; Τί χρὴ με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι βλέπειν; τίς αὐδᾶν ξυμμάχων; ἐπεὶ γε δὴ τὴν δυσσέβειαν εὐσεβοῦς' ἐκτησάμην.	920
	Ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ' ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά, παθόντες ἂν ξυγγοῖμεν ἡμαρτηκότες· εἰ δ' οἶδ' ἁμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ πάθοιεν ἢ καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.	925
XO.	Ἦτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὐταὶ ψυχῆς ῥιπαὶ τήνδε γ' ἔχουσιν.	930
KP.	Τοιγὰρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ.	
AN.	Οἴμοι, θανάτου τοῦτ' ἐγγυτάτω τοῦπος ἀφίκται.	
KP.	Θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι μὴ οὐ τάδε ταύτη κατακυροῦσθαι.	935
AN.	Ἦ γῆς Θήβης ἄστν πατρῶον καὶ θεοὶ προγενεῖς, ἄγομαι δὴ κούκετι μέλλω. Λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαί, τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπὴν, οἷα πρὸς οἷων ἀνδρῶν πάσχω,	940

την εὐσεβίαν σεβίσασα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΡ.

Τα μοιρολόγια και τους θρήνους, το ξέρεις, ποτέ
δε θα 'παυε κανείς προτού πεθάνει, αν φτούραγαν.

(Απευθύνεται στους φρουρούς.)

Πάρτε τη γρήγορα· και, καθώς πρόσταξα,
να πάτε να τη χτίσετε στο λάκκο το βαθύ.

Άστε τη μόνη κι έρημη, θέλει πεθάνει,
θέλει ζήσει, θαμμένη σ' ένα τέτοιο σπιτικό.

Η κόρη αυτή δε μόλυνε τα χέρια μας,
μα τον απάνω κόσμο θα τον χάσει.

890

ΑΝ.

Τάφε μου, κρεβάτι νυφικό, σπίτι μου
στη βαθιά τη γη κι αιώνιο κελί μου,

έρχομαι να βρω τους δικούς μου νεκρούς
που μέγα πλήθος η Περσεφόνη φίλεψε.

Στερνή κι εγώ και ρημαγμένη θα κατεβώ,
προτού ξοδέψω της ζωής μου το μερίδιο.

Η ελπίδα με τρέφει πως θα βρω κατεβαίνοντας
του πατέρα την αγάπη, την αγάπη σου, μάνα,

μάτια μου κι αδερφέ μου, την αγάπη σου.

900

Εγώ νεκρούς με τα χεράκια μου σας έλουσα,
σας στόλισα, πότισα μέλι, γάλα και νερό
τον τάφο σας· και τώρα, Πολυνείκη, το νεκρό σου
κορμάκι στολίζοντας ακριβά το πληρώνω.

Εγώ σε τίμησα κι οι φρόνιμοι θα πούνε πόσο·
τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα ποτέ μου εγώ

κόντρα στην πόλη, αν ήμουν μάνα με παιδιά,
κι αν σάπιζε νεκρός ο άντρας μου.

Ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα;

Ο άντρας μου κι αν πέθαινε, καινούριο θα 'παιρνα·
αν έχανα παιδί, απ' άλλον άντρα θα 'κανα.

910

Τώρα που μάνα και πατέρα μου τους πήρε ο Χάρος

αδελφός δεν μπορεί να βλαστήσει.
Με τέτοιο νόμο σ' έβαλα κορόνα στο κεφάλι μου,
κι έγκλημα το 'πε ο Κρέοντας αυτό,
τόλμη κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου.
Τώρα με σέρνει με χέρια δεμένα,
ανύπαντρη, χωρίς νυφιάτικα τραγούδια,
χωρίς χαράς κρεβάτι, χωρίς παιδιά στο στήθος μου.
Οι φίλοι με παράτησαν, την άμοιρη,
και ζωντανή στων πεθαμένων κατεβαίνω το πηγάδι·
ποιο νόμο των θεών έχω πατήσει;
Γιατί στον ουρανό τα μάτια να σηκώνω,
η δύστυχη; σε ποιον να φωνάξω βοήθεια;
Εγώ τιμούσα, και μ' ατίμασαν φριχτά.
Αν οι θεοί τα κρίνουν τούτα δίκια,
να πάθω και να μολογήσω πως αμάρτησα.
Αν αμαρτήσαν άλλοι, να μην πάθουν χειρότερα
απ' όσα έτσι άδικα μου κάνουν.

920

XO. Ανέμων ριπές πάλι και πάλι
στην ψυχή της φυσούν και ριγεί.

930

KP. Αργούν, και θα κλάψουν
αυτοί που την πάνε.

AN. Αλιά μου, αυτός ο λόγος
πέρασε κοντά κοντά στο θάνατο

KP. Απελπίσου πια·
ο θάνατος σε σφράγισε.

AN. Ω πόλη των πατέρων μου, Θήβα,
της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι,
με σέρνουν· το τέλος σιμώνει.
Κοιτάξτε, της Θήβας οι άρχοντες,
τη μόνη, τη στερνή βασιλοκόρη,
τι παθαίνω κι από ποιους το παθαίνω,
εγώ που ξοδεύτηκα τιμώντας τους θεούς.
(Οι φρουροί οδηγούν την Αντιγόνη έξω.)

940

τυφλωθέν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαστόροισιν ὀμμάτων κύκλοις
ἀραχθέντων ὑφ' αἵματηραῖς
χεῖρεςσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

975

Κατὰ δὲ τακόμενοι μέλαιοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν·
ἅ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἄντας Ἐρεχθεῖδᾶν,
τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις
τράφη θυέλλησιν ἐν πατρώαις
Βορεᾶς ἄμιππος ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου
θεῶν παῖς· ἀλλὰ κάπ' ἐκεῖνα
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὧ παῖ.

αντιστρ. β'
980

985

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΧΟ. Συνέβη κι η Δανάη ζωντανή
ν' αλλάξει το ουράνιο φως με το σκοτάδι
σε δώμα μέσα μπρούτζινο.
Κρυβόταν αλυσόδετη μες σε κιβούρι·
κι ήταν από καλή γενιά,
παιδάκι μου,
και του Διός θησαύριζε, χρυσή βροχή,
το σπέρμα στην κοιλιά της.
Μα είναι δύναμη δεινή
η δύναμη της μοίρας.
Πλούτη, πολέμοι, πύργοι,
καράβια μαύρα θαλασσόδαρτα
να της ξεφύγουν δεν μπορούν.
Δέθηκε κι ο απύς, ο γιος του Δρύαντα,
ο βασιλιάς των Ηδωνών, για τη βαριά του χλεύη·
ο Διόνυσος τον έχτισε
μέσα σε πέτρινο κελί φραγμένο·

950

κι απ' τη μανία στραγγίζει
της λύσσας λάβρα φριχτή. 960
Στερνή του γνώση, τρέλα του
να θέλει το θεό να μαγαρίσει
με γλώσσα χλευασμού,
αφού τις μανικές ξεθύμαινε γυναίκες,
ξεθύμαινε τους πυρωμένους βακχικούς δαυλούς
και ξάφνιαζε τις Μούσες
που τις φλογέρες χαίρονται.

Κοντά στη μαύρη θάλασσα που σμίγουν δυο πελάγη
είναι οι ακτές του Βόσπορου κι ο Θρακικός Σαλμυδησός· 970
εκεί ο πολιούχος Άρης
αντίκρισε φριχτή πληγή
στις κόγχες τις τυφλές των ομματιών,
όταν με λύσσα κι ανελέητα
η άγρια μητριά
με χέρια ματωμένα και σαΐτες σουβλερές
από τους δυο Φινείδες τα ξερίζωσε.

Λιώναν οι μαύροι κι έκλαιγαν τη μαύρη τους τη μοίρα, 980
φύτρες μητέρας κακορίζικης·
σπέρμα παλιάς γενιάς κι αυτή,
από τους Ερεχθείδες,
μεγάλωσε στις μακρινές σπηλιές
σαν πουλαράκι πιλαλώντας στις μαδάρες
τις γονικές σκίζοντας θύελλες
η κόρη του Βοριά, θεών παιδί.
Μοίρες αγέραστες τη σύντριψαν, παιδί μου.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Οι στίχοι 801-882 αποτελούν τον Κομμό, θρηνητικό τραγούδι που ψάλλει η Αντιγόνη με τη συνοδεία του Κορυφαίου του Χορού. Να εντοπίσετε το θεματικό

κέντρο του θρηνητικού άσματος και τη σχέση του με το Γ΄ Στάσιμο που προηγήθηκε.

2. Γιατί η Αντιγόνη σ' όλη τη σκηνή του κομμώ παρουσιάζεται να έχει εγκαταλειφθεί από όλους;
3. Να εντοπίσετε στον Κομμό το τραγικό στοιχείο που κυριαρχεί.
4. Η Αντιγόνη θρηνεί για τον επικείμενο θάνατά της, αν και στα προηγούμενα Επεισόδια της τραγωδίας παρουσιάστηκε αποφασιστική και άτομο που αγηφά τον θάνατο μπροστά στο ηθικό της καθήκον. Θεωρείτε την παραπάνω αντίφαση μειονέκτημα ή πλεονέκτημα του δράματος;
5. Σε ποια σημεία του Κομμώ η Αντιγόνη εκφράζει την αίσθηση ότι αδικείται; Εσείς συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψή της;
6. Ο χορός υπενθυμίζει στην Αντιγόνη την περίπτωση της Νιόβης που είχε την ίδια τύχη με τη δική της. Η Νιόβη είχε παντρευτεί τον βασιλιά της Θήβας Αμφίονα. Επειδή όμως καυχήθηκε στη Λητώ για την πολυτεκνία της, ο Απόλλωνας και η Άρτεμη την τιμώρησαν, σκοτώνοντας τα παιδιά της. Έπειτα επέστρεψε στο πατρικό της σπίτι στο Σίπυλο της Φρυγίας, και κει παρακάλεσε τον Δία να τη μεταμορφώσει σε βράχο. Ποια είναι η αντίδραση της ηρωίδας; Πιστεύετε ότι είναι δικαιολογημένη;
7. Γιατί η Αντιγόνη απορρίπτει την προσπάθεια του Χορού να την παρηγορήσει;
8. Ποια είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα της Αντιγόνης στους στίχους 891-894 Και γιατί;
9. Στους στίχους 905-915 η Αντιγόνη κάνει μια σύγκριση, για να δικαιολογήσει την πράξη της. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το διαφορετικό ήθος που παρουσιάζει;
10. Γιατί στον στίχο 941 η Αντιγόνη χαρακτηρίζει τον εαυτό της ως «στερνή βασιλοκόρη»;
11. Ο θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός στη σκηνή αυτή από τον προηγούμενο. Να εντοπίσετε τα στοιχεία τα οποία δείχνουν αυτή τη διαφοροποίηση.
12. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η αποχώρηση της Αντιγόνης από τη σκηνή;
13. Στο Δ΄ Στάσιμο αναφέρεται ένα μυθικό πρόσωπο, η Δανάη, κόρη του βασιλιά του Άργους Ακρίσιου. Ο πατέρας της την είχε φυλακίσει σε χάλκινο κελί, γιατί, σύμφωνα με τον χρησμό, θα γεννούσε γιο που θα σκότωνε τον παππού. Ο Δίας όμως την επισκέφθηκε μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή και αυτή γέννησε τον Περσέα. Ο Ακρίσιος, για να αποφύγει το μοιραίο, έβαλε τη Δανάη και τον Περσέα σ' ένα κιβώτιο και το έριξε στη θάλασσα. Με την παρέμβαση όμως του Δία έφτασαν σώοι στη Σέριφο. Ποια ομοιότητα υπάρχει ανάμεσα στην τύχη της Δανάης και της Αντιγόνης;
14. Με ποιες γλωσσικές επιλογές του ποιητή τονίζεται η δύναμη της μοίρας στους στίχους 951-954;
15. Ποια είναι στους στίχους 955-958 η ομοιότητα ανάμεσα στην Αντιγόνη και στον Λυκούργο, τον βασιλιά των Ηδωνών της Θράκης;
16. Το τρίτο μυθολογικό πρόσωπο που μνημονεύει ο Χορός είναι η Κλεοπάτρα, κόρη του Βοριά και της Ωρείθυιας, της κόρης του βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα. Από τον

γάμο της με τον Φινέα, γιο του Αγήνορα και βασιλιά της Σαλμυδησσού της Θράκης, απέκτησε δύο γιους, τον Πλήξιππο και τον Λανδίωνα. Ο Φινέας φυλάκισε την Κλεοπάτρα για να παντρευτεί την Ειδοθέα, κόρη του Κάδμου, η οποία τύφλωσε τα παιδιά της Κλεοπάτρας. Ούτε η Κλεοπάτρα ούτε τα παιδιά της γλύτωσαν τη μοίρα τους. Να γράψετε έναν διάλογο ανάμεσα στις δύο ηρωίδες (Αντιγόνη-Κλεοπάτρα) στον οποίο να προσπαθήσετε να αποδώσετε την ψυχολογία των Προσώπων και τις διαφορές που χαρακτηρίζουν την περίπτωση της καθεμιάς.

17. Πώς συνδέεται το στάσιμο με το προηγούμενο επεισόδιο;
18. Στο Στάσιμο είναι έντονο το λυρικό στοιχείο. Να αναζητήσετε εκφραστικά μέσα και γλωσσικές επιλογές με τις οποίες ο ποιητής το πετυχαίνει.

13^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 3 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Η ύβρη του Κρέοντα αγγίζει και άτομα που για την αρχαιότητα θεωρούνταν ιερά.
- Σε ένα ακόμη επεισόδιο σημειώνεται η μεταστροφή της ψυχολογίας του Κρέοντα από τη στιγμή που όσα ακούει δεν τον ικανοποιούν.
- Ο Σοφοκλής με περίτεχνο τρόπο εκφράζει μηνύματα αμφισβήτησης της μαντικής τέχνης και των πραγματικών της προθέσεων.
- Η παρέμβαση του Τειρεσία προωθεί με δραματικό τρόπο τη δράση.
- Το Ε΄ Στάσιμο είναι υπόρχημα, χαρούμενο δηλαδή τραγούδι που συνοδεύεται με Χορευτικές κινήσεις του Χορού.
- Στο Ε΄ Στάσιμο ο Σοφοκλής δημιουργεί κατάσταση γεμάτη χαρά και ελπίδες για αίσια λύση του δράματος, πριν από τη φρίκη της καταστροφής που θ' ακολουθήσει.

Ε΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στίχ. 988-1114

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θήβης ἄνακτες, ἤκομεν κοινήν ὁδὸν
δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ

αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.

KP.	Τί δ' ἔστιν, ᾧ γεραιῆ Τειρεσία, νέον;	
TE.	Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.	
KP.	Οὐκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός.	
TE.	Τοιγὰρ δι' ὀρθῆς τήνδ' ναυκληρεῖς πόλιν.	
KP.	Ἔχω πεπονθὼς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.	995
TE.	Φρόνει βεβῶς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.	
KP.	Τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.	
TE.	Γνώση, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων.	
	Εἰς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὀρνιθοσκόπον ἴζων, ἴν' ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμήν,	1000
	ἀγνώτ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῶ κλάζοντας οἴστρω καὶ βεβαρβαρωμένω· καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς ἔγνω· πτερῶν γὰρ ροῖβδος οὐκ ἄσημος ἦν.	
	Εὐθύς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγεύομην	1005
	βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων Ἕφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῶ μυδῶσα κηκίς μηρίων ἐτήκετο	
	κᾶτυφε κἀνέπτυε, καὶ μετάρσιοι	
	χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς	1010
	μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς. Τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα, φθίνοντ' ἀσήμων ὀργίων μαντεύματα· ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμὼν, ἄλλοις δ' ἐγώ.	
	Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·	1015
	βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάροι τε παντελεῖς πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίου γόνου. Κᾶτ' οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι	

	<p>θεοὶ παρ' ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα, οὐδ' ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς, ἀνδροφθόρου βεβρωῶτες αἵματος λίπος. Ταῦτ' οὖν, τέκνον, φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοῦξαμαρτάνειν·</p>	1020
	<p>ἐπεὶ δ' ἀμάρτη, κεῖνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνήρ ἄβουλος οὐδ' ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν πεσῶν ἀκῆται μηδ' ἀκίνητος πέλη· αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει. Ἄλλ' εἶκε τῷ θανόντι, μηδ' ὀλωλότα</p>	1025
	<p>κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν; Εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ' ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.</p>	1030
ΚΡ.	<p>ᾧ πρέσβυ, πάντες ὅστε τοξόται σκοποῦ τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κούδὲ μαντικῆς</p>	
	<p>ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους ἐξημπόλημαι κάμπεφόρτισμαί πάλαι. Κερδαίνειτ', ἐμπολάτε τὰπὸ Σάρδεων ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἴνδικὸν χρυσόν· τάφω δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,</p>	1035
	<p>οὐδ' ἦν θέλωσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν φέρειν νιν ἀρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους, οὐδ' ὧς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι θεοὺς μαιίνειν οὐτίς ἀνθρώπων σθένει.</p>	1040
	<p>Πίπτουσι δ', ᾧ γεραιῆ Τειρεσία, βροτῶν χοῖ πολλὰ δεινοὶ πτώματ' αἴσχυρ', ὅταν λόγους αἰσχυροὺς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.</p>	1045
ΤΕΙ.	<p>Φεῦ· ἄρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἄρα φράζεται,</p>	
ΚΡ.	<p>Τί χρῆμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;</p>	

ΤΕΙ.	Ἵσφ κρᾶτιστον κτημάτων εὐβουλία;	1050
ΚΡ.	Ἵσφπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.	
ΤΕΙ.	Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς.	
ΚΡ.	Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.	
ΤΕΙ.	Καὶ μὴν λέγεις, ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.	
ΚΡ.	Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος.	1055
ΤΕΙ.	Τὸ δέ γε τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.	
ΚΡ.	Ἄρ' οἶσθα ταγοὺς ὄντας ἂν λέγῃς λέγων;	
ΤΕΙ.	Οἶδ'· ἐξ ἐμοῦ γὰρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν.	
ΚΡ.	Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τὰδικεῖν φιλῶν.	
ΤΕΙ.	Ἵρσεις με τὰκίνητα διὰ φρενῶν φράσαι.	1060
ΚΡ.	Κίνει, μόνον δὲ μὴ ἴπι κέρδεσιν λέγων.	
ΤΕ.	Οὔτω γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.	
ΚΡ.	Ἵς μὴ ἴμπολήσων ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.	
ΤΕ.	Ἄλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι	
	τρόχους ἀμιλλητῆρας ἡλίου τελῶν,	1065
	ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα	
	νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔση,	
	ἀνθ' ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλῶν κάτω,	
	ψυχὴν τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατῴκισας,	
	ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ' αὖ θεῶν	1070
	ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν.	
	Ἵν οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω	
	θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε.	
	Τούτων σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι	
	λοχῶσιν Ἵιδου καὶ θεῶν Ἑρινύες,	1075
	ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς.	
	Καὶ ταῦτ' ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος	

λέγω· φανεί γὰρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβῆ,
ἀνδρῶν γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα.

Ἐχθρα δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις, 1080
ὅσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγγισαν
ἢ θῆρες, ἢ τις πτηνὸς οἰωνός, φέρων
ἀνόσιον ὄσμην ἐστιοῦχον ἐς πόλιν.
Τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης

ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα 1085
βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῆ.
Ἦ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῆ,
καὶ γνῶ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἠσυχαιτέραν

τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει. 1090

XO. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μὴ πῶ ποτ' αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν.

KP. Ἐγνώκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας· 1095
τό τ' εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτη πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.

XO. Εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενουκέως, λαβεῖν.

KP. Τί δῆτα χρῆ δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.

XO. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης 1100
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.

KP. Καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρειαθεῖν;

XO. Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.

KP. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι 1105

τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.

ΧΟ.

Δρᾶ νυν τάδ' ἔλθων μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.

ΚΡ.

Ἦδ' ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν· ἴτ', ἴτ', ὀπάονες,
οἷ τ' ὄντες οἷ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν

ὀρμᾶσθ' ἑλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.

Ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,

αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι·

δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους

ἄριστον ἢ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.

1110

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἀρχοντες των Θηβῶν, τον ἴδιο δρόμο

ἦρθαμε δυο μαζί, που με τα μάτια

βλέπουν του ενός· γιατί αυτός είναι ο δρόμος

του τυφλού, να 'χη απ' οδηγόν ἀνάγκη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τι τρέχει, γέροντά μου Τειρεσία;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θα σου το μάθω κι άκουε εσύ το μάντη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μα ούτε και πριν απ' τη δική σου γνώμη
ξεμάκραινα.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Γι' αυτό κι αυτή την πόλη
τιμόνευες απ' το σωστό το δρόμο.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐχω να μαρτυρώ το καλό που είδα.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Μα τώρα μάθε πως η τύχη σου
από μια τρίχα κρέμεται.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τι τρέχει;
Τρομάρ' απ' τα λόγια σου με πιάνει.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θα το μάθης ακούοντας τα σημάδια
που θα σου πω της τέχνης μου: Καθόμουν

στου ορνιθοσκόπου τον αρχαίο το θρόνο,
που ήταν για μένα κάθε οιωνού λιμάνι,
όταν άξαφν' ακούω παράξενες
κραξιές πουλιών, που σκλήριζαν με μια άγρια
παραφορά κι ακατανόητο τρόπο·
κατάλαβα πως με τα φονικά τους
τ' αρπάγια σπαραζότανε, γιατί ήταν
όχι κουφός ο φτεροσάλαγός των·
και τρομαγμένος δοκιμάζω αμέσως
πάνω σε ολόφλογους βωμούς να πάρω
μαντεία απ' τη φωτιά, μα ο Ήφαιστος
δεν έλαμπε απ' τα θύματα κι απάνω
στη στάχτη απ' τα μεριά αχνιστό το πάχος
ανάλυνε και κάπνιζε και σκούσε
και σκόρπιες οι χολές ψηλά πετιόνταν·
μα τα μεριά, μια που έρεψε όλη γύρω
η σκέπη που τα τύλιγε, έξω εμείναν.
Τέτοιο χαμένο τέλος τα σημάδια
της σκοτεινής αυτής θυσίας πως πήραν
απ' το παιδί αυτό μάθαινα, που μου είναι
οδηγός μου, καθώς εγώ των άλλων·
γιατ' οι βωμοί και των θεών οι εστίες
έχουν γιομίση απ' τα σκυλιά και τα όρνια
με τ' αποφάγια από του σκοτωμένου
άμοιρου γιου του Οιδίποδα τις σάρκες·
και γι' αυτό πια οι θεοί δε δέχονται
από μας ούτε προσευχές θυσίας,
ούτε τη φλόγα από μεριά κομένα,
κι ουδέ πουλί κανένα πια δεν κράζει
με καλοσήμαδες φωνές, γιατί έχουν
γευτή πηγμένο γαίμα πεθαμένου.
Αυτά λοιπόν βάλε, γυιε μου, στο νου σου·
κοινό είναι βέβαια σ' όλους τους ανθρώπους
να σφάλουνε, μα όταν κανένας σφάλει,
δεν είναι ανόητος πια και δυστυχής
όποιος το κακό πόκαμε γιατρεύει
και δε μένει μ' αγύριστο κεφάλι·
με αναποδιές πλερώνεται το πείσμα·
μα στο νεκρό υποχώρησε και πάψε
να κεντάς ένα πτώμα· είναι αντρεία
τον πεθαμένο να ξανασκοτώνης;
Εγώ καθώς σου θέλω το καλό σου,
έτσι και σου μιλώ· κι άλλο δεν είναι
καλύτερο, παρά ν' ακούη κανείς
σαν του μιλούν καλά για ωφέλειά του.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Γέροντα, βλέπω κι όλοι σαν τοξότες
με βάλατε σημάδι εμένα κι ούτε
κι η μαντική σας άγγιχτο μ' αφήνει·
όσο γι' αυτούς απ' τή γενιά μας, είναι

τώρα καιρός που μ' έχουνε πουλήση
και μέ φορτώση για έξω. Καλά κέρδη
λοιπόν, εμπορευτήτε κι αγοράστε
αν θέλετε το ήλεκτρο απ' τις Σάρδεις
και το χρυσάφι το ινδικό, μα εκείνον
σε τάφο δε θα θάψετε, ουδέ αν θέλουν
του Δία οι αετοί ν' αρπάξουν και να πάνε
τις σάρκες του στους θρόνους του, και πάλι
μη βάλη ο νους σας, πως εγώ από φόβο
για ένα μόλυσμα τέτοιο, θα επιτρέψω
εκείνος να ταφή, γιατί το ξέρω
πολύ καλά, πως άνθρωπος κανένας
τους θεούς δε μπορεί να τους μολύνη·
μα πέφτουνε, γέροντα Τειρεσία,
πολύ άσκημα κι οι πιο πονηρεμένοι,
όταν με λόγους όμορφους στολίζουν
τα κακά σχέδιά τους για το κέρδος.

- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Αλλίμονο, να ξέρη τάχα, νοιώθει τάχα κάποιος —
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Τι πράμα; Τι να λες αόριστα έτσι;
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Πόσο είναι η γνώση το πιο πρώτο απ' όλα.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Όσο, φαντάζομαι, η ανεμυαλιά το πιο χειρότερο είναι.
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Κι όμως είσαι απ' αυτή την αρρώστεια εσύ γεμάτος.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Δε θέλω σ' ένα μάντη ν' απαντήσω
κι εγώ μ' άσκημη γλώσσα.
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Όμως το κάνεις
όταν μου λες πως ψέματα μαντεύω.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Γιατ' είναι φιλοχρήματη όλη η φάρα
των μάντηδων.
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Μα και των βασιλιάδων
τ' αδιάντροπ' αγαπά τα κέρδη.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Ξέρεις πως όσα λες τα λες σε βασιλιάδες;
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Το ξέρω, αφού την πόλη έχεις σώση χάρη σε μένα.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Σοφός μάντης είσαι μα τ' άδικ' αγαπάς.
- ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Θα μ' αναγκάσης
να βγάλω όσα στο νου φυλάω κλεισμένα.
- ΚΡΕΟΝΤΑΣ Βγάλε τα, φτάνει μην τα λες για κέρδος.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ὡστε ἐγὼ τέτοιος φαίνομαι γιὰ σένα;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μάθε πὼς τὴν ἰδέα μου δε θ' ἀλλάξης.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Μάθε λοιπὸν κι ἐσύ πὼς δε θα δῆς
πολλοὺς τοῦ ἡλίου γοργόδρομους ἀκόμα,
δίχως μ' ἓναν ἀπ' τὰ δικά σου σπλάχνα
κι ἐσύ νεκρὸ νεκροὺς ν' ἀντιπλερώσης·
γιατ' ἔχεις ἓναν ἀπ' τοὺς ἐπάνω ρίζη
στον Κάτω κόσμον κι ἀνομα ἔχεις κλείση
μια ζωντανὴ ψυχὴ μέσα σὲ τάφο·
κι ἓναν πάλι νεκρὸ μακρὰ ἀπ' τοὺς Κάτω
θεοὺς κρατᾶς, χωρὶς ταφὴν καὶ δίχως
τις νόμιμες τιμές, ἐνὼ δὲν ἔχεις
δικαίωμα, μήτε ἐσύ μήτε καὶ οἱ ἐπάνω
θεοί, μα με τὴ βία τοὺς ἀναγκάζεις.
Γιὰ ὅλ' αὐτὰ κι οἱ ἐκδικήτρες στερνοφθόρες
τοῦ Ἄδη καὶ τῶν θεῶν οἱ Ἐρινύες
σὸχουν στήση καρτέρι, γιὰ νὰ πέσης
κι ὁ ἴδιος μες στὶς συμφορὰς τὶς ἴδιες·
καὶ κοίτα ἀν πλερωμένος με χρυσάφι
σου τὰ λέω αὐτὰ· γιατί δε θα περάση
πολύς καιρὸς ποῦ ἀντρίκεια καὶ γυναικεία
στὰ σπίτια σου θ' ἀνάψουν μοιρολόγια.
Ἐχτρές σου ὅλες ταραζόνται κι οἱ χώρες
ποῦ στῶν νεκρῶν τοὺς τὰ ξεσκλίδια ἔδωσαν
τις ἐπιτάφιας τὶς τιμές οἱ σκύλοι,
ἢ ἀγρίμια, ἢ κάποιον γοργοπτεροῦγονο ὄρνιο,
φέρνοντας μιαν ἀνόσια οσμήν στὴν πόλιν,
ποῦ εἶχε τὴν πατρικὴν τοὺς τὴν ἐστία.
Τέτοια, ἀφοῦ μ' ἐρεθίζεις, σαν τοξότης
σου 'ριζα στο θυμὸ μου κι ἐγὼ βέλη
ἀλάθευτα, ἴσα στὴν καρδιά, ποῦ ἐσύ
δε θα γλυτώσεις τὸ ζεμάτισμά τους.
Μα ἔλα, παιδί, κι ὀδήγη με στο σπίτι
γιὰ ν' ἀφήσουμε αὐτὸν νὰ ξεθυμάνει
πάνω σ' ἄλλους νεώτεροὺς καὶ μάθη
νὰ 'χει γλώσσα ἡσυχότερη καὶ γνώση
τοῦ μυαλοῦ τοῦ καλύτερη ἀπὸ τώρα.

ΧΟΡΟΣ

Ἐφυγε ὁ μάντης, βασιλιά, ἀφοῦ εἶπε
φοβερὴς προφητείες, καὶ ξέρουμε ὅλοι,
ἀπὸ τότε ποῦ αὐτὲς φορῶ τὶς ἄσπρες
ἀντὶ τὶς μαύρες τρίχες, πὼς ὡς τώρα
ψέμα ποτέ δὲν εἶπε αὐτὸς στὴν πόλιν.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Κι ἐγὼ τὸ ξέρω καὶ ταραζέται
ὁ νοῦς μου· γιατί καὶ νὰ υποχωρήσω
τρομερὸ θα 'ταν, μα κι ἀν ἐπιμείνω,
εἶναι φόβος σὲ συμφορὰ μὴν πέσω.

ΧΟΡΟΣ

Χρειάζεται γνώση, γυιε του Μενουκέα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Και τι πρέπει λοιπόν να κάμω; Πε μου
και θα σ' ακούσω εγώ.

ΧΟΡΟΣ

Να πας να βγάλεις
την κόρη απ' την υπόγεια φυλακή της,
και τον άταφο θάψε ευθύς σε μνήμα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Έτσι το εγκρίνεις κι είσαι της ιδέας
να υποχωρήσω;

ΧΟΡΟΣ

Κι όσο, βασιλιά μου,
πο γρήγορα μπορείς, γιατί προφταίνουν
τους άμυαλους γοργές των θεών οι Βλάβες.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αλλίμονο, με κόπο, μα όμως το κάνω
κι απ' την απόφαση μου παραιτούμαι,
γιατί κανείς δεν πρέπει να τα βάζει
με την ανάγκη.

ΧΟΡΟΣ

Λοιπόν τρέξε ο ίδιος
και μην τ' αφήσεις αυτά πάνω σ' άλλους.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Έτσι όπως είμαι φεύγω· τρέχτε, δούλοι,
όσ' είστε και δεν είστε, πάρτε αξίνες
στα χέρια και τραβάτε ευθύς στο μέρος
που βλέπετ' εκεί πέρα· κι εγώ τώρα
μια που έτσι άλλαξα γνώμη, πάω ο ίδιος
να τη βγάλω από κει· γιατί φοβούμαι
μη δεν είν' το καλύτερο να ζούμε
φυλάγοντας τους νόμους που 'ναι για όλους.

ΕΨΤΑΣΙΜΟ: στίχοι 1115-1152

ΧΟ.	Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα γένος, κλυτὰν ὄς ἀμφέπεις Ἴταλίαν, μέδεις δὲ παγκοίνοις Ἐλευσινίας Δηοῦς ἐν κόλποις, ὦ Βακχεῦ, Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν ναιετῶν παρ' ὑγροῖς Ἴσμηνοῦ ρείθροις, ἀγρίου τ' ἐπὶ σπορᾷ δράκοντος·	στροφή α' 1120 1125
	σὲ δ' ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὄπωπε λιγνύς, ἔνθα Κωρύκiai στίχουσι νύμφαι Βακχίδες Κασταλίας τε νᾶμα. Καί σε Νυσαίων ὀρέων κισσήρεις ὄχθαι χλωρά τ' ἀ- κτὰ πολυστάφυλος πέμπει, ἀμβρότων ἐπετᾶν εὐαζόντων Θηβαΐας ἐπισκοποῦντ' ἀγυιάς·	αντιστρ. α' 1130 1135
	τὰν ἐκ πασᾶν τιμᾶς ὑπερτάταν πόλεων ματρὶ σὺν κεραυνία· καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου, μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν ὑπὲρ κλιτύν, ἢ στονόεντα πορθμόν.	στροφή β' 1140 1145

Ἴὼ πῦρ πνειόντων
χοράγ' ἄστρον, νυχίων
φθεγμάτων ἐπίσκοπε,
παῖ Διὸς γενεθλον, προφάνηθ',
ᾧναξ, σαῖς ἅμα περιπόλοις
Θυίαισιν, αἶ σε μαινόμεναι πάννουχοι
χορεύουσι τὸν ταμίαν Ἴακχον.

αντιστρ. β'

1150

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΧΟ. Πολυσήμαντε, χαρά των ομματιῶν
της νύφης απ' τη Θήβα, σπορά του Δία
που βροντά κι αστράφτει· την ξακουστή
που σκέπεις Ιταλία· που βασιλεύεις
στους αγρούς της Ελευσίνας, στα πανηγύρια
της Δηῶς, Βάκχε,
που κατοικεῖς στη Θήβα, τη μάνα πόλη
των Βακχῶν, κοντά στο ρέμα του Ισμηνού,
εκεί κοντά που σπάρθηκαν
του Δράκου τ' ἄγρια δόντια.

1120

Της δάδας ο λαμπρός καπνός
στο βράχο με τις δυο κορφές σ' αντίκρισε·
εκεί που σεργιανούν βακχεύοντας οι νύμφες οι Κωρύκιες·
εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης.
Από της Νύσας τα βουνά μαζί σου κατηφόρισαν
οι λόφοι του κισσού, τα περιγιάλια τα χλωρά
με τα πολλά σταφύλια και πάνε συντροφιά σου,
όταν στις Θήβας τα σοκάκια τριγυρνάς
κι όταν τραγούδια θεϊκά
λαλούν οι γλεντοκόποι.

1130

Απ' όλες πιο πολύ

την αγαπός την πόλη σου
και τη μητέρα σου την αστραποκαμένη.
Τώρα που ξαφνικός λοιμός μέσα στην πόλη
σέρνεται, ροβόλα τις πλαγιές του Παρνασσού
ή τα στενά περάσματα του πόντου που βουίζουν
κι έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις.

1140

Χορευταρά, στων αστεριών
το πυρωμένο χοροστάσι, και χαροκόπε
στα νυχτερινά παραμιλήματα,
βλαστάρι του Διός παιδί, πρόβαλε,
βασιλιά μου, με τις Θυιάδες τις συντρόφισσες,
που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό
για σένα, τον αφέντη τους, το Βάκχο.
(Μπαίνει ένας αγγελιαφόρος.)

1150

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς προσφωνεί στον στίχο 988 ο Τειρεσίας τον Χορό και σε τι διαφέρει η προσφώνηση από τις αντίστοιχες του Κρέοντα που έχουν προηγηθεί;
2. Το ζεύγος τυφλότητα-γνώση είναι συνηθισμένο θεατρικό θέμα του Σοφοκλή. Να εντοπίσετε τους στίχους στους οποίους το πραγματεύεται.
3. Ποια η κοινωνική θέση που είχαν οι μάντιες στην αρχαία Ελλάδα; Σε ποια σημεία στους στίχους 988-997 φαίνεται αυτό;
4. Στους στίχους 998-1011 η αφήγηση του Τειρεσία δημιουργεί μια μυστηριακή ατμόσφαιρα. Αναζητήστε τους λόγους για τους οποίους ο Σοφοκλής επιλέγει τη συγκεκριμένη τεχνική.
5. Στους στίχους 1028-1032 ο Τειρεσίας τελειώνει τον λόγο του με γνωμικό. Να διερωτηθείτε τους λόγους αυτής της επιλογής.
6. Ποιες καταγγελίες και συμβουλές στον Κρέοντα απευθύνει ο Τειρεσίας στους στίχους 1015-1027;
7. Ποια είναι η αντίδραση του Κρέοντα στους στίχους 1033-1044 σε αυτά που είπε ο Τειρεσίας; Πώς μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε;
8. Στους στίχους 988-1047 να εντοπίσετε τους δύο κυρίαρχους σκηνικούς χρόνους;
9. Τον έναν που ενσωματώνει γεγονότα που φαίνονται (σύγκρουση Κρέοντα-

- Τειρεσία) και αυτόν που υποβάλλει στη φαντασία των θεατών τα γεγονότα που δεν φαίνονται.
10. Εξετάστε αν η στιχομυθία στους στίχους 1048-1063 δημιουργεί δραματική ένταση. Ποιες άλλες στιχομυθίες με ανάλογη θεατρική λειτουργία σας θυμίζει από προηγούμενα επεισόδια;
 11. Ποιες κατηγορίες διατυπώνονται από Κρέοντα και Τειρεσία στη μεταξύ τους στιχομυθία στους στίχους 1048-1063;
 12. Στους στίχους 1066-1090 να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία εκφράζεται η άποψη του Τειρεσία για την ύβρη του Κρέοντα.
 13. Σε ποιους στίχους του χωρίου 1066-1090 ο Τειρεσίας εκδηλώνει εκδικητικά συναισθήματα προς τον Κρέοντα και πόσο δικαιολογημένα τα θεωρείτε, αν λάβετε υπόψη όσα έχουν προηγηθεί στη μεταξύ τους στιχομυθία.
 14. Ο Τειρεσίας αγωνίζεται να μεταβάλει τη στάση του Κρέοντα. Ποιες άλλες προσπάθειες είχαν προηγηθεί;
 15. Να εξηγήσετε τους χρόνους των ρημάτων, με τους οποίους περιγράφονται τα αποτελέσματα της μαντείας (στ. 998-1014).
 16. Ποια είναι η σημασία της προφητείας του Τειρεσία για την εξέλιξη του μύθου;
 17. Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα στους στίχους 1091-1114;
 18. Σε ποιους νόμους αναφέρεται ο Κρέοντας στους στίχους 1111-1114 ονομάζοντάς Τους «καθεστώτας»; Γιατί αυτοί είναι «άριστοι»;
 19. Ποιος είναι ο ρόλος του χορού στους στίχους 1091-1114;
 20. Ο χορός καλεί τον Διόνυσο να γίνει λυτρωτής της Θήβας. Ποιους τρόπους χρησιμοποιεί, να πετύχει τον σκοπό του;
 21. Ποιο είναι το κυρίαρχο συναισθήμα των ανδρών του χορού και πώς αυτό συνδέεται με την εξέλιξη του μύθου;
 22. Ποιος είναι ο ρόλος του στάσιμου στην εξέλιξη του μύθου;
 23. Διαβάστε το παρακάτω χορικό άσμα από την τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίπους Τύραννος» και βρείτε ομοιότητες με το Ε΄Επεισόδιο και το Ε΄ Στάσιμο.

ΧΟΡΟΣ

Στροφή α΄

Ω του Διός γλυκύλαλε χρησμέ, που απ' το μαντείο
το πλούσιο edιάβηκες στις Θήβας,
υπομονή δεν έχω εγώ και ο φόβος με κατέχει,
ευσπλαχνικέ θεέ της Δήλου.
Γιατί φοβούμαι την θεϊκή αξέχαστη οργή σου·
ποιος ξέρει η προσταγή σου
ποιο παλαιό να κάμουμε λησμονημένο χρέος
ξανά θα μας προστάξει;
Πε μου αθάνατη θεά,
της Ελπίδος τέκνο, Φήμη.

Αντιστροφή α΄

Σ' εσένα πρώτη δέομαι, Αθηνά, του Διός κόρη,
και στη βοηθό της πόλεως θεά την αδελφή σου,
την Άρτεμη, στον κύκλιον της αγοράς τον θρόνον
που μένει θρονιασμένη,
και στον Απόλλωνα τον τοξότη.
Τους τρεις καλώ σας βοηθοί να 'λθήτε στα δεινά μας.
Αν άλλοτε σε δυστυχία αρχαία εσείς σωτήρες
εδράματε κι εδιώξατε την φλόγα της καταστροφής,
και τώρα να βοηθήσετε.

Στροφή β'

Αλλοίμονο που ανάριθμα πάμπολλα τα δεινά μου
κι ο λαός πάσχει ολόκληρος--
ποιος τρόπος, ποια φροντίδα μου
θα διώξει το κακό απ' την πόλιν;
Φυτό δεν αναδίν' η γη
με πόνους και με βάσανα
γεννούνε οι δύστυχες μητέρες.

Και θες να δεις να τρέχουνε προς του Άδη τ' ακρογιάλι,
όπως πουλιά που πέτονται το 'να ξοπίσω στ' άλλο
πιο γρήγορα κι απ' τη φωτιά
την αδάμαστη ακόμα.

Αντιστροφή β'

Κ' έτσι η πόλη χάνεται--
και των παιδιών που κείτονται
τ' άθαφτα σώματα στη γη
τον θάνατο γεννούν στη χώρα.
Και οι παντρεμένες και οι γριές μπρος τους βωμούς μητέρες
παρακαλούν να λυτρωθούν απ' των δεινών το πλήθος.
Και αντιλαλούν του εξιλασμού
φροντίδες και αναστεναγμοί!

Στροφή γ'

Τον Άρη, τον ολέθριο, όπου χωρίς ασπίδας
φλέγει με καθώς έρχεται μεσ' από θρήνους,
από τη γη μας μακριά κάνε να φύγει
προς τα πελάγη ας πάει της Αμφιτρίτης,
είτε στη μαύρη θάλασσα,
ή όπου βογγά ο Βορριάς της Θράκης.
Γιατί ορθό ό, τι κι αν αφήσει η μέρα
έρχεται η νύκτα και το συντρίβει.
Αυτόν εσύ πατέρα Ζευ, ω δέσποτα των αστραπών,
με το δικό σου σύντριψε το αστροπελέκι.

Αντιστροφή γ´

Θέλω τα ολάγρια βέλη σου, Φοίβε μου Λύκιε,
με τα χρυσά δοξάρια σου
ρίχνοντας να μας σώσεις,
τον Χρυσομίτραν Διόνυσο
ακόμη επικαλούμαι
που είναι προστάτης των Θηβαίων,
τον Βάκχον, τον κρασοπρόσωπον
σύντροφον των Μαινάδων
να εγγίσει μ' ένα ολόκαυστον
πεύκο τον Άρη που οι θεοί
καθόλου δεν τιμούνε.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από την τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίπους Τύραννος» και διερευνήστε τις ομοιότητες του ήθους του βασιλιά Οιδίποδα στην ομώνυμη τραγωδία και του Κρέοντα στην «Αντιγόνη» με άξονες τη μεταστροφή της ψυχολογικής τους διάθεσης προς τον Τειρεσία και την καχυποψία που τους χαρακτηρίζει. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα ρητά και υπόρρητα πολιτικά μηνύματα του Σοφοκλή στις δύο τραγωδίες;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Συ, που τα πάντα δύνασαι να κρίνεις, μάντη,
κι όσα μπορούν να λέγονται κι όσ' άρρητα είναι,
ω Τειρεσία, επίγεια μαζί και ουράνια,
την συμφορά που δέρνει εμάς, αν και δεν βλέπεις,
ξέρεις καλά κ' αισθάνεσαι· μονάχα εσένα,
άναξ, προστάτη βρίσκουμε στη δυστυχία.
Ο Φοίβος, όπως θα 'μαθες απ' τους αγγέλους
σ' εκείνους όπου εστείλαμε να τον ρωτήσουν,
παράγγειλε πως άλλη γιατρεία καμμία
δεν είναι ή να σκοτώσουμε του βασιλέως
Λαΐου, ή να εξορίσουμε τους δολοφόνους.
Η σωτηρία μας κρέμεται σ' εσένα μόνον.
Το πιο αγαθό που δύναται κανείς να κάμει
είναι να κάμνει το καλό με κάθε τρόπο.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Αλλοίμονο! Πόσο βαρύ καλά να ξέρεις
το αληθινό που ανήμπορο να σε βοηθήσει
κ' είναι συνάμα βλαβερό. Ξεχνώντας όμως
ό, τι καλά δεν ήξερα ήλθα εδώ πέρα·
τέτοια αλλιώς δεν θα 'χα εγώ τόλμη ο μάντης.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Τι να συμβαίνει κι άθυμος μας ήλθες, μάντη;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Στο σπίτι μου να ξαναπάω άσε με, Οιδίπου.
Τη δυστυχία καλύτερα θες να υπομείνεις,
κ' εγώ πάλι καλύτερα τη δική μου.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Δίκαια δεν λες ούτε αρεστά στην πόλιν, μάντη,
την πόλη όπου σ' έθρεψε καθώς αρνείσαι,
από απορία που σου ζητάει να τήν βγάλεις.
Μη, σ' εξορκίζω στους θεούς, ω Τειρεσία,
αρνείσαι που όλοι, ικέται σου, παρακαλούμε.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Είναι γιατί δεν ξέρετε· μα εγώ ποτέ μου
δεν θες να πω το μάντευμα που μέλλει, Οιδίπου,
να φανερώσει τα φρικτότατά σου έργα.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Τι λες; Καλά γνωρίζοντας τα πάντα κρύβεις;
Μας καταστρέφεις, μα το ναι, και μας προδίδεις.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Τον εαυτό μου δεν ποθώ και σε να θλίψω.
Τι λοιπόν μάταια μ' ερωτάς και μ' εξετάζεις,
αφού είναι αδύνατο από μέ κάτι να μάθεις;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ω ελεεινότατε άνθρωπε, που κ' ένα βράχο
μπορείς να οργίσεις, δεν θα πεις ό, τι ρωτούμε,
αλλά έτσι αδάκρυτος, αλύγιστος θα μείνεις;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Για τον θυμό μου εμένα ψέγεις τάχα,
και την οργήν που σε κατέχει δεν τη βλέπεις;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Οργίζομαι· μα ποιος ακούοντας τέτοια τάχα
λόγια, θα 'μενε ανόργιστος, όπου την πόλη,
την πόλη που σ' εγέννησε αυτά ατιμάζουν;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Μόνα τους θα φανερωθούν· τι κι αν τα κρύβεις;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Τότε λοιπόν τι ανάγκη σου να μας τα κρύβεις;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Πιότερα δεν μπορώ να πω. Έτσι όσο θέλεις
πλάνταζε, θύμωνε άγρια· δεν με φοβίζεις.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ναι! βαρυθυμωμένος είμαι, και κανένα
δε θα παραλείγω να σου 'πω, απ' όσα, αλήθεια,
πιστεύω· λοιπόν μάθε το πως καλά ξέρω
ότι όχι μόνο τους φονείς εσύ γνωρίζεις,
αλλ' ότι και συνέτρεξες αυτόν τον φόνον.
Έστω κι αν δεν εμόλυνες στου Λαΐου το αίμα
τα χέρια σου. Αν δε σ' έκαμνε τυφλόν η τύχη,
εσένα θενά πίστευα αυτουργόν του φόνου.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Αλήθεια; εγώ στο κήρυγμα να εμμείνεις, λέγω,
και πλέον από σήμερα ούτ' εγώ, ούτε τούτοι
ταιριάζει ν' απευθύνουμε σ' εσέ τον λόγον,
που είσαι το ανόσιο μίasma του τόπου!

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Τέτοιαν απότολη κατηγορία σ' εμένα
ρίχνεις και απ' το θυμό μου θα γλυτώσεις, λέγεις;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ήξευρα πως πικρή η αλήθεια που είπα.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Αυτά δεν σου τα δίδαξε η μαντεία βέβαια.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Εσύ να πω μ' ανάγκασες όσα δεν θέλω.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ποια να μου πεις σ' ανάγκασα; λέγε ν' ακούσω.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Τάχα καλά δεν μ' άκουσες; τι ζητάς τώρα;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Δεν κατάλαβα καλά, για ξαναπέ μου.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Λέγω πως είσαι ο ένοχος που εμείς ζητούμε.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Για τις διπλές δεν θα χαρείς, βέβαια, βρισιές σου.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Κι άλλα να πω; και πióτερο να σε θυμώσω;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Πες ό, τι θέλεις. Μάταια, κούφια τα λόγια.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Λέγω λοιπόν σ' αισχρότατη πως ήλθες σχέση
με τους στενούς σου συγγενείς· και δεν γνωρίζεις
πόσο κακή είναι η θέση σου.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Έννοια σου κι ατιμώρητος δεν θ' απομείνεις.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Βέβαια, σαν έχει δύναμη κάποια η αλήθεια.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Μέσα σου δεν ευρίσκεται η αλήθεια εσένα,
Τυφλός και στα μάτια και στ' αυτιά και στον νουν είσαι.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Δυστυχισμένος είσαι που μ' ονειδίζεις με τέτοια:
θα σε ονειδίσουν αύριο εσένα όλοι.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Άπαυτη τύφλα σε κρατεί και δεν κατέχεις
ουδέ κ' εμέ, ουδέ κι άλλον θνητό να βλάψεις,
απ' όσους χαίρονται αγαθό το φως του ήλιου.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Βέβαια εγώ δεν μπορώ να βλάψω εσένα,
είν' ο Απόλλων αρκετός για να το κάμει.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ο Κρέων να επινόησε αυτά ή μονάχος
εσύ;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Αυτός σου βλάφθηκες εσύ. Ο Κρέων τι φταίει;

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ω πλούτε και βασιλεία στην γην, που απ' όλες
τις τέχνες τις ανθρώπινες εξέχεις· κάμνεις
όλοι του βασιλέως τη ζωή να τη ζηλεύουν,
αφού για τον βασιλικόν τον θρόνον, όπου
η πόλη μού τον έδωκε, άξιό μου δώρο,
χωρίς εγώ να το ζητώ, τούτος ο Κρέων,
ο πρώτα φίλος μου πιστός, μ' επιβουλεύει,
το σκήπτρον αυτό θέλοντας για τον εαυτό του,
και μου 'στειλε τον μάγο αυτόν και τον πανούργον,
τον δόλιον, τον αγύρτη αυτόν που μόνο
κέρδη αγαπά, κ' είναι τυφλός εις την μαντείαν.
Πότε, για πες μου, εδείχθηκες μάντης αλήθεια;
Όταν η Σφιγγοπρόσωπη εδώ ήταν Σφίγγα,
και ξωτικά τραγούδαγε τα αινίγματά της,
δεν έδινες σωτήριες τις συμβουλές σου·
το αίνιγμα ευκολοζήγητο δεν ήταν τότε,
ούτε ήτανε του καθενός για να το λύσει·

μαντεία χρειαζότανε που δεν τη βρήκες
στους οiwονούς που εξέταζες, αλλ' ούτε ακόμη
θεός κανείς σ' την έδωκε. Εγώ όμως ήλθα
χωρίς να ξέρω τίποτε, ο Οιδίπους, λύω
το αίνιγμα και την τρομερή την σφίγγα φθείρω.
Από τον θρόνο ορκίσθηκες ν' απομακρύνεις
εμέ, σιμά στον Κρέοντα να βασιλεύεις.
Μου φαίνεται πως κλαίοντας και οι δύο τας Θήβας
θ' αφήσετε· το μίασμα μαζί θα φύγει.
Τα γερατειά αν δε σεβόμουν θα 'βλεπες ποια
ανταμοιβή θα λάβαινες στους λογισμούς σου.

14^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 4 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Τα απανωτά κακά συμβάντα, είτε αυτά στα οποία είναι παρών είτε αυτά που πληροφορείται από τρίτους, μετατρέπουν τον Κρέοντα σε τραγικό πρόσωπο.
- Η Ευρυδίκη εμφανίζεται μόνο σε αυτή τη σκηνική ενότητα, αλλά είναι Ένα εξίσου τραγικό πρόσωπο της τραγωδίας.
- Η συναισθηματική ένταση των θεατών κορυφώνεται σε βαθμό που να έρχεται η Κάθαρση.
- Η Έξοδος ολοκληρώνεται με το εξόδιο τραγούσι του Χορού.

Έξοδος: 1155-1353

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων Ἀμφίονος,
οὐκ ἔσθ' ὅποιον στάντ' ἄν ἀνθρώπου βίον
οὔτ' αἰνέσαιμ' ἄν οὔτε μεμψαίμην ποτέ·
τύχη γὰρ ὀρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει
τὸν εὐτυχοῦντα τὸν τε δυστυχοῦντ' αἰεί·

1155

	καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων βροτοῖς.	1160
	Κρέων γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ, σώσας μὲν ἐχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα, λαβὼν τε χώρας παντελῆ μοναρχίαν ἠϋθυνε, θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾶ·	
	καὶ νῦν ἀφεῖται πάντα. Τὰς γὰρ ἡδονὰς	1165
	ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημ' ἐγὼ ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἠγοῦμαι νεκρόν. Πλούτει τε γὰρ κατ' οἶκον, εἰ βούλει, μέγα, καὶ ζῆ τύραννον σχῆμ' ἔχων, ἐὰν δ' ἀπῆ	
	τούτων τὸ χαίρειν, τᾶλλ' ἐγὼ καπνοῦ σκιαῶς	1170
	οὐκ ἂν πριαίμην ἀνδρὶ πρὸς τὴν ἡδονήν.	
ΧΟ.	Τί δ' αὖ τὸδ' ἄχθος βασιλέων ἦκεις φέρων;	
ΑΓ.	Τεθνᾶσιν· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν.	
ΧΟ.	Καὶ τίς φονεύει; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.	
ΑΓ.	Αἴμων ὄλωλεν· αὐτόχειρ δ' αἰμάσσεται.	1175
ΧΟ.	Πότερα πατρώας ἢ πρὸς οἰκείας χερός;	
ΑΓ.	Αὐτὸς πρὸς αὐτοῦ, πατρὶ μηνίσας φόνου.	
ΧΟ.	ἽΩ μάντι, τοῦπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἦνυσας.	
ΑΓ.	ἽΩς ᾧδ' ἐχόντων τᾶλλα βουλευεῖν πάρα.	
ΧΟ.	Καὶ μὴν ὀρῶ τάλαιναν Εὐρυδίκην ὁμοῦ δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐκ δὲ δωμάτων ἦτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχη πάρα.	1180

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΓΓΕΛΟΣ

Του Κάδμου γείτονες και των σπιτιών του Αμφίονα,
όσο κρατιέται στη ζωή, κανέναν άνθρωπο
ποτέ δε θα δοξάσω και ποτέ δε θα δικάσω.
Η τύχη στεριώνει τον τυχερό,
η τύχη σωριάζει τον άτυχο πάντα
κανείς δε μαντεύει των θνητών τα γραμμένα.

1160

Ήταν, θαρρῶ, ζηλευτός ὡς τὰ τῶρα κι ὁ Κρέοντας
ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς τῆς γλίτωσε τὴ γῆ τοῦ Κάδμου,
ἀπόλυτος μονάρχης τὴ χώρα κυβέρνησε,
ἐσπείρε καλά παιδιά και θέριζε καρπούς
ὅλα τῶρα σφωριάστηκαν κάτω
ὅταν σκοτώσει τὴ χαρὰ τοῦ ὁ ἄνθρωπος,
δεν τον ἔχω να ζεῖ, για ζωντανό νεκρό τον ἔχω.
Σόδιαζε πλούτη σφωρό στο κατώι,
και, ἀν λαχταράς, ζήσε βασιλικά,
ἀν ἡ χαρὰ σου πέταξε, δε σου χαράμιζα
οὔτε καπνοῦ σκιά, μπρος στη χαρὰ, να τ' αγοράσω.

1170

- ΧΟ. Ποια πάλι δεινά στους βασιλιάδες φέρνεις;
ΑΓ. Εἶναι νεκροὶ και φταίν' οἱ ζωντανοὶ για τὴ θανή τους.
ΧΟ. Μίλα ποιος ὁ φονιάς και ποιος ὁ σκοτωμένος;
ΑΓ. Ὁ Αἴμονας χάθηκε με τὸ χέρι σφάχτηκε.
ΧΟ. Με τοῦ πατέρα ἢ με τὸ δικό του;
ΑΓ. Μόνος του για τοῦ πατέρα φρένιασε τὸ φόνο.
ΧΟ. Ὡ μάντη, ἀλήθεψαν τὰ λόγια σου.
ΑΓ. Ἐτσι μ' αὐτὰ για τ' ἄλλα τῶρα να σκεφτούμε.
*(Ὁ ἀγγελιαφόρος ετοιμάζεται να φύγει. Τὴ στιγμή αὐτὴ
έρχεται ἀπὸ τὸ παλάτι ἡ Εὐρυδίκη.)*

- ΧΟ. Μα να, τὴ δύστυχη βλέπω κοντὰ μας Εὐρυδίκη,
τὴ γυναίκα τοῦ Κρέοντα ἀπ' τὸ παλάτι βγαίνει,
εἴτε για τὸ παιδί τῆς ἀκουσε εἴτε στὴν τύχη.

1180

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

ἽΩ πάντες ἀστοί, τῶν λόγων ἐπισηθόμη
πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος θεᾶς
ὅπως ἰκοίμην εὐγμάτων προσήγορος.
Καὶ τυγχάνω τε κλῆθρ' ἀνασπαστοῦ πύλης
χαλῶσα, καί με φθόγγος οἰκείου κακοῦ
βάλλει δι' ὄτων· ὑπτία δὲ κλίνομαι
δείσασα πρὸς δμωαῖσι κάποπλήσσομαι.
Ἄλλ' ὅστις ἦν ὁ μῦθος αὐθις εἶπατε·
κακῶν γὰρ οὐκ ἄπειρος οὔσ' ἀκούσομαι.

1185

1190

ΑΓ.	Ἐγώ, φίλη δέσποινα, καὶ παρῶν ἐρῶ, κούδεν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος· τί γάρ σε μαλθάσοιμ' ἄν ὦν ἐς ὕστερον ψεῦσται φανούμεθ'; ὀρθὸν ἀλήθει' ἀεί.	1195
	Ἐγὼ δὲ σῶ ποδαγὸς ἐσπόμην πόσει πεδίον ἐπ' ἄκρον, ἔνθ' ἔκειτο νηλεὲς κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι· καὶ τὸν μὲν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεὸν	1200
	Πλούτωνά τ' ὀργὰς εὐμενεῖς κατασχεθεῖν, λούσαντες ἀγνὸν λουτρόν, ἐν νεοσπάσιν θαλλοῖς ὃ δὴ λέλειπτο συγκατήθομεν, καὶ τύμβον ὀρθόκρανον οἰκείας χθονὸς χάσαντες αὖθις πρὸς λιθόστρωτον κόρης νυμφεῖον Ἴαιδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν.	1205
	Φωνῆς δ' ἄπωθεν ὀρθίων κωκυμάτων κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα, καὶ δεσπότη Κρέοντι σημαίνει μολῶν· τῷ δ' ἀθλίας ἄσημα περιβαίνει βοῆς	1210
	ἔρποντι μᾶλλον ἄσσον, οἰμῶξας δ' ἔπος ἴησι δυσθρήνητον· ὦ τάλας ἐγώ, ἄρ' εἰμὶ μάντις; ἄρα δυστυχεστάτην κέλευθον ἔρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν; παιδὸς με σαίνει φθόγγος. Ἀλλά, πρόσπολοι,	1215
	ἴτ' ἄσσον ὠκεῖς, καὶ παραστάντες τάφῳ ἀθρήσαθ', ἀρμὸν χώματος λιθοσπαδῆ δύντες πρὸς αὐτὸ στόμιον, εἰ τὸν Αἴμονος φθόγγον συνίημ', ἢ θεοῖσι κλέπτομαι.	1220
	Τάδ' ἐξ ἀθύμου δεσπότης κελευσμάτων ἠθροῦμεν· ἐν δὲ λαισθίῳ τυμβεύματι τὴν μὲν κρεμαστὴν ἀχένοσ καταείδομεν, βρόχῳ μιτώδει σινδόνοσ καθημμένην, τὸν δ' ἀμφὶ μέσση περιπετῆ προσκείμενον, εὐνῆσ ἀποιμῶζοντα τῆσ κάτω φθορὰν	1225
	καὶ πατρὸσ ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχοσ. Ὁ δ' ὡσ ὀρᾶ σφε, στυγνὸν οἰμῶξας ἔσω χωρεῖ πρὸσ αὐτὸν κἀνακωκύσασ καλεῖ· ὦ τλήμον, οἶον ἔργον εἴργασαι· τίνα	

- νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ συμφορᾷ διεφθάρης;
 Ἔξελθε, τέκνον, ἰκέσιός σε λίσσομαι. 1230
- Τὸν δ' ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
 πτύσας προσώπῳ κούδεν ἀντειπών, ξίφους
 ἔλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ' ὀρμωμένου
 πατρὸς φυγαῖσιν ἤμπλακ'· εἶθ' ὁ δύσμορος 1235
 αὐτῷ χολωθεῖς, ὥσπερ εἶχ', ἐπενταθεῖς
 ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος, ἐς δ' ὑγρὸν
 ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται·
 καὶ φυσιῶν ὀξεῖαν ἐκβάλλει ροῆν
 λευκῆ παρειᾷ φοινίου σταλάγματος. 1240
- Κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῶ, τὰ νυμφικὰ
 τέλη λαχὼν δαίλαιος εἰν Ἴαιδου δόμοις,
 δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν
 ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.
- ΧΟ. Τί τοῦτ' ἂν εἰκάσειας; ἡ γυνὴ πάλιν 1245
 φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ἢ κακὸν λόγον.
- ΑΓ. Καὐτὸς τεθάμβηκ'· ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι
 ἄχη τέκνου κλύουσαν ἐς πόλιν γόου
 οὐκ ἀξιώσειν, ἀλλ' ὑπὸ στέγης ἔσω
 δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκεῖον στένειν. 1250
- Γνώμης γὰρ οὐκ ἄπειρος, ὥσθ' ἀμαρτάνειν.
- ΧΟ. Οὐκ οἶδ'· ἐμοὶ δ' οὖν ἢ τ' ἄγαν σιγὴ βαρὸν
 δοκεῖ προσεῖναι χὴ μάτην πολλὴ βοή.
- ΑΓ. Ἀλλ' εἰσόμεσθα μὴ τι καὶ κατάσχετον
 κρυφῆ καλύπτει καρδίᾳ θυμουμένη,
 δόμους παραστείχοντες· εὖ γὰρ οὖν λέγεις· 1255
 καὶ τῆς ἄγαν γὰρ ἐστὶ που σιγῆς βάρος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

Συμπολίτες, πήρε τ' αὐτί μου τα λόγια σας,
 περνώντας την αυλόθυρα, καθώς κινούσα

να πάω στην Παλλάδα τη θεά να προσκυνήσω.

Στην τύχη, τη στιγμή που ξέσφιγγα της θύρας
την αμπάρα για ν' ανοίξει, βουίζει στ' αυτιά μου
του σπιτιού συμφορά λιγώθηκα και γέροντας
στην αγκαλιά των γυναικών χάνω τον κόσμο.

Ό,τι και να 'ναι το κακό, πέστε το πάλι

1190

ΑΓ.

αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι και θ' ακούσω.

Εγώ, καλή κυρά μου, που το 'δα, θα σ' το πω,
κι απ' την αλήθεια τίποτα δεν κρύβω.

Γιατί να μαλακώσω τον πόνο σου, κι ύστερα
ψεύτης να φανώ; Αλήθεια πάντα το σωστό.

Εγώ τον άντρα σου τον πήρα το κατόπι, σκιά του,
ως το ψήλωμα του κάμπου, όπου ακόμη κείτονταν
του Πολυνείκη το φριχτό κορμί κομμάτια.

Δέηση κάναμε στον Πλούτωνα και στην Εκάτη,

1200

να σπλαχνιστούν και να καταλαγιάσουν την οργή τους.

Με καθαρό νερό τον πεθαμένο λούσαμε,

σε νιόκοπα κλαριά κάψαμε ό,τι απόμεινε

και στήσαμε ψηλό σωρό με χώμα της πατρίδας.

Ύστερα ξεκινήσαμε για τη λιθόστρωτη

τη νυφική σπηλιά του Χάρου και της κόρης.

Ακούει τότε μακριά κάποιος φωνές σπαραχτικές

και θρήνους προς τη μεριά της ατραγούδιστης νυφούλας

και στον αφέντη τρέχει να το πει, τον Κρέοντα.

Αυτός, τα πόδια σέρνοντας βαριά, κοντοζυγώνει.

1210

Του δέρνει τότε τ' αυτιά βαρύς βόγκος κι αλάλητος

στενάζει κι αφήνει θρηνολόγημα : «Ο δύσμοιρος

μην είμαι μάντης; απ' όσους δρόμους πέρασα,

μην πήρα τώρα την πικρότερη τη στράτα;

Η φοινή του παιδιού μου μου γνέφει δούλοι, τρέξτε,

γρήγορα, φτάστε στον τάφο κοντά και μπειτε μέσα

στο στόμα της σπηλιάς απ' τον αρμό της γκρεμισμένης

ξερολιθιάς κοιτάξτε: του Αίμονά μου

τη φωνή γρικώ, ή μήπως οι θεοί με πλανεύουν;»

Στις προσταγές του πικραμένου μας αφέντη

1220

κοιτάμε και τι βλέπουμε; στο βάθος της σπηλιάς

εκείνη κρεμασμένη και γύρω στο λαιμό

θηλιά πλεγμένη με το στημόνι της ποδιάς
κι αυτόν πεσμένο πάνω της στη μέση να τη σφίγγει,
να σκούζει για το ταίρι του που χάθηκε στον Άδη,
για του γονιού τα έργα και τον άτυχο γάμο του.
Μόλις τον βλέπει ο Κρέοντας, βαθιά σπαράζει,
προχωρεί κοντά του και φωνάζει θρηνώντας:
«Τι έκανες, δύστυχε; τι έβαλες στο νου σου;
ποια συμφορά σε ρήμαξε; στα γόνατα,
στα γόνατα παρακαλώ, παιδάκι μου βγες έξω.»

1230

Μα το παιδί, ρίχνοντας άγριες ματιές
τον έφτυσε στο πρόσωπο και δίχως λέξη να του πει
απ' το θηκάρι του τραβά το δίστομο μαχαίρι
ορμώντας ο πατέρας έξω, γλίτωσε· αστόχησε.
Θυμώνει με την τύχη του ο δόλιος, κι όπως ήταν
τέντωσε πίσω το κορμί και μπήγει το μαχαίρι
μέχρι τη μέση στα πλευρά και μισοπνοϊσμένος
με μαραμένα χέρια την κόρη σφιχταγκάλιασε.

Αγκομαχάει και ξετινάζει βρύση κόκκινες
σταλαγματιές στα μάγουλά της τα λευκά το αίμα.
Νεκρός παρέκει στη νεκρή· στου Χάρου το παλάτι
χαρές ο δόλιος γιόρτασε του γάμου: παράδειγμα,
πως η αστοχασιά το πιο τρανό κακό στον κόσμο.
(Η Ευρυδίκη μπαίνει σιωπηλή στο παλάτι.)

1240

ΧΟ. Πώς το ξηγάς αυτό; η κυρά μας έφυγε πάλι,
προτού να πει μια λέξη, καλή κακή.

ΑΓ. Τα 'χω κι εγώ χαμένα· ελπίζω πως ακούγοντας
του γιου τη συμφορά, δεν καταδέχτηκε να κλάψει
μπρος στον κόσμο· θα βάλει τις γυναίκες στην αυλή
να σύρουν μοιρολόι για το πένθος του σπιτιού.

1250

Αστόχαστη δεν είναι και δε θα κριματίσει.

ΧΟ. Δεν ξέρω· ασήκωτη, θαρρώ, κι η σιωπή,
καθώς ανώφελος κι ο μέγας θρήνος.

ΑΓ. Θα μάθουμε μπαίνοντας μέσα
μήπως κρυφό μυστικό στη βαριά
την ψυχή της κλειδώνει· καλά το λες,
και της μεγάλης σιωπής ασήκωτο το βάρος.

Στίχοι 1257-1276

- ΧΟ. Καὶ μὴν ὄδ' ἄναξ αὐτὸς ἐφήκει
μνημ' ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,
εἰ θέμις εἶπεῖν, οὐκ ἄλλοτρίαν
ἄτην, ἀλλ' αὐτὸς ἁμαρτῶν. 1260
- ΚΡ. Ἴω φρενῶν δυσφρόνων ἁμαρτήματα
στερεὰ θανατόεντ',
ὧ̃ κτανόντας τε καὶ
θανόντας βλέποντες ἐμφυλίους.
᾿Ωμοὶ ἐμῶν ἄνολβα βουλευμάτων. 1265
Ἴω παῖ, νέος νέω̃ ζὺν μόρω,
αἰαῖ αἰαῖ,
ἔθανες, ἀπελύθης,
ἐμαῖς οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίας.
ΧΟ. Οἴμ' ὡς ἔοικας ὄψε τὴν δίκην ἰδεῖν. 1270
ΚΡ. Οἴμοι,
ἔχω μαθὼν δειλαιοσ· ἐν δ' ἐμῶ̃ κάρᾳ
θεὸς τότε ἄρα τότε μέγα βάρος μ' ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς,
οἴμοι, λεωπάτητον ἀντρέπων χαράν. 1275
Φεῦ φεῦ, ἰὼ πόνοι βροτῶν δύσπονοι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

(Ο αγγελιαφόρος αποχωρεῖ. Ἐρχεται ο Κρέοντας
ἀπὸ τοὺς αγρούς, συνοδευόμενος ἀπὸ φρουρούς
που μεταφέρουν τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ Αἴμονα.)

- ΧΟ. Μα να, κι ο βασιλιάς ο ἴδιος φτάνει·
κι αν πρέπει να το πω, στα χέρια του
κρατεῖ σημάδι φανερό κι ὄχι μια ξένη 1260

- ΚΡ. Ωχού αδέσποτου μυαλού πεισματικά
θανάτου κρίματα.
Βλέπετε σκοτωμένους
και φονιάδες, ένα σόι;
Ωχου, τύφλα μου συφοριασμένη·
ώχου, παιδί μου, πέθανες νιος
ωχ κι ωχ
κι άγουρος πας στο θάνατο
από δική μου αστοχασιά κι όχι δική σου.
- ΧΟ. Αλίμονο, είδες αργά, θαρρώ, το δίκιο. 1270
- ΚΡ. Αλίμονο, φωτίστηκα, ο σκότεινος. Κάποιος θεός
με τύφλωνε, με χτύπαγε βαριά
στην κεφαλή μου, με βρόνταγε σε στράτες άγριες
κι ανάσκελα ποδοπατούσε τη χαρά μου.
Αχ κι αχ, καημοί των ανθρώπων αγιάτρευτοι.
(Ο εξάγγελος βγαίνει από το παλάτι.)

Στίχοι 1278-1327

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

- ἽΩ δέσποθ', ὡς ἔχων τε καὶ κεκτημένος,
τὰ μὲν πρὸ χειρῶν τάδε φέρων, τὰ δ' ἐν δόμοις
ἔοικας ἤκων καὶ τάχ' ὄψεσθαι κακά. 1280
- ΚΡ. Τί δ' ἔστιν αὖ κάκιον ἐκ κακῶν ἔτι;
- ΕΞ. Γυνὴ τέθνηκεν, τοῦδε παμμήτωρ νεκροῦ,
δύστηνος, ἄρτι νεοτόμοισι πλήγμασιν.
- ΚΡ. Ἰὼ, ἰὼ δυσκάθαρτος Ἴαιδου λιμὴν,
τί μ' ἄρα τί μ' ὀλέκεις;
ἽΩ κακάγγελτά μοι
προπέμψας ἄχη, τίνα θροεῖς λόγον;
Αἰαῖ, ὀλωλότ' ἄνδρ' ἐπεξεργάσω.
Τί φῆς, παῖ; τίνα λέγεις μοι νέον, αντιστρ. α' 1285

	αἰᾶ, αἰᾶ, σφάγιον ἐπ' ὀλέθρῳ, γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;	1290
XO. KP.	Ἵρᾶν πάρεστιν· οὐ γὰρ ἐν μυχοῖς ἔτι. Οἴμοι, κακὸν τόδ' ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας	1295
	Τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει; Ἔχω μὲν ἐν χεῖρεσσιν ἀρτίως τέκνον, τάλας, τὸν δ' ἔναντα προσβλέπω νεκρόν. Φεῦ φεῦ μᾶτερ ἀθλία, φεῦ τέκνον.	1300
EΞ.	Ἡ δ' ὀξύπληκτος ἡμένῃ δὲ βωμία λύει κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως κλεινὸν λάχος, αἰθῆς δὲ τοῦδε, λοίσθιον δὲ σοὶ κακάς πράξεις ἐφυμνήσασα τῷ παιδοκτόνῳ.	1305
KP.	Αἰᾶ αἰᾶ, ἀνέπταν φόβῳ. Τί μ' οὐκ ἀνταίαν ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει; δειλαιοσ ἐγώ, αἰᾶ, δειλαία δὲ συγκέκραμαι δῦα.	στροφὴ β' 1310
EΞ.	Ἵς αἰτίαν γε τῶνδε κάκείνων ἔχων πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ' ἐπεσκήπτου μόρων.	
KP. EΞ.	Ποίῳ δὲ κάπελύετ' ἐν φοναῖς τρόπῳ; Παίσασ' ὑφ' ἧπαρ αὐτόχειρ αὐτήν, ὅπως παιδὸς τόδ' ἦσθετ' ὀξυκώκυτον πάθος.	1315
KP.	Ἵμοι μοι, τάδ' οὐκ ἐπ' ἄλλον βροτῶν ἐμᾶς ἀρμόσει ποτ' ἐξ αἰτίας. Ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ σ' ἔκανον, ὦ μέλεος, ἐγώ, φάμ' ἔτυμον. Ἵὼ πρόσπολοι, ἀπάγετέ μ' ὅτι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκποδῶν, τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.	1320 1325
XO.	Κέρδη παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς· βράχιστα γὰρ κράτιστα τὰν ποσὶν κακά.	

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

- Ἦρθες χορτάτος συμφορές, αφέντη μου·
άλλες κρατάς στα χέρια σου κι άλλες,
θαρρώ, θα δεις, σαν έμπεις γρήγορα στο σπίτι. 1280
- ΚΡ. Μα τι; Υπάρχουν και χειρότερα απ' τα χειρότερα;
ΕΞ. Η γυναίκα σου πέθανε· η καλομάνα του νεκρού·
η δύστυχη, πριν λίγο κομματιάστηκε.
- ΚΡ. Ωχού,
ωχού, αλύπητο λιμάνι του θανάτου,
γιατί με σωριάζεις;
Ω, συ που με πικρά με προβοδάς
και φοβερά μαντάτα, τι μουρμουρίζεις;
αλιά μου, τον πεθαμένον αποτελειώνεις. 1290
Τι λες, παιδάκι μου, για ποιο καινούριο λες, αλίμονο,
σφαχτάρι, για ποιας γυναίκας μοίρα
που μ' αγκαλιάζει του χαμού;
(Οι πύλες του παλατιού ανοίγουν και το νεκρό σώμα της Ευρυδίκης
μεταφέρεται στη σκηνή.)
- ΧΟ. Μπορείς να δεις· κρυφό δεν είναι πια.
ΚΡ. Ωχού! Βλέπω το δεύτερο κακό, ο κακορίζικος.
Ποια μοίρα, ποια με καρτερεί ακόμα;
κρατώ στα χέρια το παιδί μου ζεστό,
ο μαύρος, κι άλλο νεκρό μπροστά μου βλέπω. 1300
Αχ, άμοιρη μητέρα, κι αχ, παιδάκι μου.
- ΕΞ. Μπρος στο βωμό με μυτερό λαβώθηκε μαχαίρι
και βύθισε τα βλέφαρά της στο σκοτάδι.
Του Μεγαρέα θρήνησε, που πέθανε νωρίτερα,
το άδειο στρώμα κι αυτόν εδώ, κι ύστερα σένα
καταράστηκε, τον παιδοκτόνο, κακό να σε βρει.
- ΚΡ. Συμφορά μου,
τρομάρα μου πήρε το νου. Γιατί κανείς
δε με χτυπά κατάστηθα με δίκοπο μαχαίρι;

- ο μαύρος κι έρμος, αχ, 1310
σε μαύρη λιώνω συμφορά.
- ΕΞ. Αιτία του θανάτου, κι αυτού και κείνου,
η πεθαμένη σ' ονομάτιζε.
- ΚΡ. Και πώς στο Χάρο δόθηκε;
- ΕΞ. Χτύπησε με το χέρι της κάτω από το συκώτι,
σαν άκουσε τον πολυδάκρυτο χαμό του γιου της.
- ΚΡ. Αλίμονο, άλλος κανείς θνητός ποτέ,
εγώ μονάχα, θα φορτωθώ μ' αυτό το κρίμα.
- Εγώ, εγώ σε σκότωσα, ο μαύρος, αχ,
εγώ, αλήθεια λέω. Πάρτε με, δούλοι, 1320
σύρτε με γρήγορα μακριά,
γιατί δεν είμαι παρά τίποτα.
- ΧΟ. Κέρδος ζητάς· αν είναι κέρδος τα δεινά·
είναι καλό, λίγο καιρό στις πίκρες να σκοντάφτεις.
αντιστρ. β΄

Στίχοι 1328- 1353

- ΚΡ. Ίτω, ἴτω,
φανήτω μόρων ὁ κάλλιστ' ἔμῳν
ἐμοὶ τερμίαν ἄγων ἀμέραν 1330
ὑπατος· ἴτω, ἴτω,
ὅπως μηκέτ' ἄμαρ ἄλλ' εἰσίδω.
- ΧΟ. Μέλλοντα ταῦτα. Τῶν προκειμένων τι χρῆ
πράσσειν· μέλει γὰρ τῶνδ' ὅτοισι χρῆ μέλειν. 1335
- ΚΡ. Ἄλλ' ὧν ἐρῶμεν ταῦτα συγκατηξάμην.
- ΧΟ. Μῆ νυν προσεύχου μηδέν· ὡς πεπρωμένης
οὐκ ἔστι θνητοῖς συμφορᾶς ἀπαλλαγῆ.

- ΚΡ. Ἄγοιτ' ἄν μάταιον ἄνδρ' ἐκποδῶν,
 ὅς, ὦ παῖ, σέ τ' οὐχ ἐκὼν κατέκανον 1340
 σέ τ' αὖ τάνδ', ὅμοι μέλεος, οὐδ' ἔχω
 πρὸς πότερον ἴδω, πᾶ κλιθῶ· πάντα γὰρ
 λέχρια τὰν χεροῖν, τὰ δ' ἐπὶ κρατί μοι 1345
 πότημος δυσκόμιστος εἰσήλατο.
- ΧΟ. Πολλῶ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
 πρῶτον ὑπάρχει· χρὴ δὲ τά γ' εἰς θεοὺς
 μηδὲν ἀσεπτεῖν; μεγάλοι δὲ λόγοι
 μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων 1350
 ἀποτείσαντες
 γήρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΡΕΩΝ

Μακάρι να έρθει ,
 ας έρθει η τελευταία μοίρα μου
 και ας μου φέρει την ποθητή μέρα του θανάτου μου·
 μακάρι να έρθει , για να μη δω άλλη μέρα.

ΧΟΡΟΣ Αυτά θα γίνουν στο μέλλον. Ανάγκη είναι να ασχοληθούμε
 με τα παρόντα· γι' αυτά φροντίζουν αυτοί που πρέπει να φροντίζουν.

ΚΡΕΩΝ Μα όσα ποθώ, αυτά ευχήθηκα.

ΧΟΡΟΣ Ευχή μην κάνεις καμία· γιατί οι άνθρωποι
 δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη μοιραία συμφορά.

ΚΡΕΩΝ Πάρτε με μακριά από δω, εμένα τον άμυαλο άνδρα,
 που σκότωσα κι εσένα, παιδί μου, χωρίς να το θέλω,

κι εσένα την ίδια, αλίμονό μου, ο δύστυχος,
και δεν ξέρω σε ποιον από τους δύο να κοιτάζω,
πού να στηριχτώ· γιατί έχασα όλα όσα είχα στα χέρια μου
και άλλα (έπεσαν) πάνω στο κεφάλι μου και μοίρα αβάσταχτη ενέσκηψε.

ΧΟΡΟΣ Η φρόνηση είναι το πιο σημαντικό στοιχείο της ευδαιμονίας·
και δεν πρέπει καθόλου να ασεβούμε στους θεούς·
γιατί οι καυχησιολογίες των υπερήφανων,
αφού πληρώσουν μεγάλες τιμωρίες, διδάσκουν,
συνήθως, στα γηρατειά τους τη φρόνηση στους άλλους.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες απόψεις για τη δύναμη της μοίρας εκφράζει ο αγγελιαφόρος στους στίχους 1161-1168 και σε ποια περίπτωση αναφέρεται, για να τονίσει το ευμετάβολο της τύχης;
2. Με ποιο τέχνασμα ο Σοφοκλής στους στίχους 1155-1182 πετυχαίνει να επιβραδύνει την είδηση του αγγελιαφόρου;
3. Σε ποιους στίχους διατυπώνονται απόψεις για την οικογενειακή ευτυχία και με ποιο κριτήριο συνδέεται αυτή;
4. Μελετώντας τους στίχους 1155-1182 από την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή και το εξόδιο άσμα του Χορού από τον «Οιδίποδα Τύραννο» να βρείτε τις ομοιότητες σε επίπεδο νοημάτων.

ΧΟΡΟΣ

Κάτοικοι της πατρίδας μου της Θήβας, ο Οιδίπους
που εγώριζε τα αινίγματα τα δύσκολα να λύνη,
κ' ήτανε πολυζήλευτος και πολυτιμημένος,
βλέπετε σε ποια τρικυμία δεινών είναι πεσμένος!
Για τούτο, ο γνωστικός θνητός κανένανε δεν πρέπει
ως την υστερνή στιγμή--να τον καλοτυχίζη,
αν δεν περάση τη ζωή--χωρίς να δυστυχήση.

5. Ποια νομίζετε ότι είναι τα συναισθήματα των θεατών από τα φοβερά που ακούνε στους στίχους 1155-1182;
6. Πιστεύετε ότι είναι ευφυής από τον Σοφοκλή η χρονική τάξη των ενεργειών του Κρέοντα, όπως αυτή φαίνεται στον μονόλογο του Φύλακα; (στ.1192-1243)

7. Σε ποιους απευθύνεται η Ευρυδίκη με την προσφώνηση «Συμπολίτες» στο στίχο 1183;
8. Σχολιάστε στον στίχο 1232 την πράξη του Αίμονα.
9. Να παρουσιάσετε το πορτρέτο του Κρέοντα, με βάση τα στοιχεία που γνωρίσαμε στα προηγούμενα επεισόδια και την περιγραφή που κάνει ο Αγγελιοφόρος.
10. Φαίνεται ότι ο Αγγελιοφόρος είχε επηρεαστεί από τα γεγονότα. Να βρείτε λέξεις ή φράσεις που να το αποδεικνύουν.
11. Ποια είναι τα συναισθήματα των θεατών από τη σκηνή αυτή και ιδιαίτερα από το τελευταίο τμήμα της, όταν η Ευρυδίκη βουβή αποχωρεί στο ανάκτορο;
12. Μελετήστε το χωρίο των στίχων 1244-1255 και το αντίστοιχο χωρίο από τον «Οιδίποδα Τύραννο» και βρείτε τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στη στάση της Ευρυδίκης και σε αυτή της Ιοκάστης.

ΙΟΚΑΣΤΗ

Μη για τη χάρι των θεών· εάν φροντίξης
κάπως για μένα, μη ζητάς ν' αποκαλύψης
αυτά. Δεν είναι ολίγη μου η δυστυχία.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Θάρρος, Κι αν απ' τη μάνα μου φανώ πως είμαι
σκλάβος, εσύ για μένανε καλή θενά 'σαι.

ΙΟΚΑΣΤΗ

Αλλ' άκου με, παρακαλώ, και μην το κάμης.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ακράτητος στον πόθο μου είμαι. να μάθω
τα μυστικά. Δεν πείθει με λόγος κανένας.

ΙΟΚΑΣΤΗ

Αλλ' όμως τ' άριστα, θαρρώ, σε συμβουλεύω.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Τ' άριστα που μου λες εσύ: αυτά με θλίβουν.

ΙΟΚΑΣΤΗ

Δύστυχε, καλό θα 'τανε ποτέ, ποτέ σου
μη μάθης τον πατέρα σου και τη γενιά σου.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Πάει κανένας τον βοσκόν εδώ να φέρη;

Κι αφήστε για το σόι της να καμαρώνη.

ΙΟΚΑΣΤΗ

Αλλοίμονο και τρισαλλοί, δυστυχισμένε!
Αυτό 'χω μόνο να σου πω, και τίποτ' άλλο.

ΧΟΡΟΣ

Γιατί έφυγε η βασίλισσα, Οιδίπου, λυπημένη;
Φοβούμαι μήπως η σιωπή κακών αρχή μας γείνη.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ας γείνη ό, τι κι αν γείνη· τη γενιά μου
να μάθω θέλω, κι άσημη ακόμη ας είναι.
Αυτή με τη γυναίκεια της την περιφάνεια
ντρέπεται για την ταπεινή καταγωγή μου.

13. Βασισμένοι στους στίχους 1257-1276 να περιγράψετε την ύβρη που ο Κρέοντας παραδέχεται ότι διέπραξε και την τιμωρία που υπέστη. Μήπως βρίσκεται ακόμη σε άγνοια και η τιμωρία του δεν έχει ολοκληρωθεί;
14. Στη σκηνή των στίχων 1257-1276 βρίσκουμε στοιχεία συναισθηματικής έντασης. Από ποιες λέξεις ή φράσεις προκύπτουν;
15. Ο Κρέων ομολογεί (στ. 1272) ότι το πάθημα του έγινε μάθημα. Γράψτε τις σκέψεις σας σε 100-150 λέξεις με θέμα τη λαϊκή αντίληψη: «το πάθος μάθος».
16. Για ποιους λόγους στους στίχους 1278-1327 κορυφώνεται η δραματική ένταση;
17. Γιατί ο Κρέοντας στους στίχους 1328-1352 νιώθει σαν ζωντανός νεκρός;
18. Να εντοπίσετε στους στίχους 1326-1327 την προοικονομία στα λόγια του Χορού.
19. Στους στίχους 1336-1337 Ο Χορός υπενθυμίζει στον Κρέοντα ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν με προσευχές να ξεφύγουν από τη μοίρα τους. Προηγουμένως ο χορός (στ. 1260) είχε αποδώσει στον ίδιο τον Κρέοντα τα λάθη του. Πώς χαρακτηρίζετε την αντιφατική στάση του χορού;
20. Πώς αποκαθίσταται στο τέλος της τραγωδίας η ηθική τάξη από τον Σοφοκλή;
21. Σε ποιο βαθμό τα λόγια του Χορού στους στίχους 1347-1350 περιέχουν την ουσία της τραγωδίας;
22. Με την τελευταία σκηνή της εξόδου (στ. 1277-1353) επέρχεται η κάθαρση της τραγωδίας. Με ποια στοιχεία ολοκληρώνεται η δράση;
23. Ο χορός, αποχωρώντας από τη σκηνή, τραγουδά το εξόδιο άσμα. Ποιο είναι το περιεχόμενό του και ποια η σημασία του στην όλη τραγωδία;
24. Τῶν προκειμένων (στ. 1334), συμφορᾶς (1337), ἐκῶν (στ. 1340), ἄσεπτειν (στ. 1350), τὸ φρονεῖν (στ. 1353): Να βρείτε τον συντακτικό ρόλο των παραπάνω λέξεων.
25. ἄμαρ, μέλει, ἴδω, χρή, ἀποτείσαντες: Γράψτε για καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις από μια ομόρριζη της νέας ελληνικής γλώσσας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Να διαβάσετε το παρακάτω άρθρο και να γράψετε με τη σειρά σας ένα κείμενο 300-400 λέξεων στο οποίο θα εκθέτετε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή και στην Αντιγόνη του Μπρεχτ.

Αναζητήστε στο διαδίκτυο σχετικές πληροφορίες για το παραπάνω έργο του Μπρέχτ.

Ο διάλογος της Αντιγόνης του Σοφοκλή με την Αντιγόνη του Μπρεχτ

Για τους μελετητές της λογοτεχνίας είναι κοινός τόπος η παραδοχή ότι τα κείμενα των συγγραφέων βρίσκονται σε μια διαρκή συγχρονική και διαχρονική σχέση επικοινωνίας, αφού τόσο ο συγγραφέας όσο και ο

αναγνώστης, έχουν αναγνώσει έργα άλλων προγενέστερων ή σύγχρονων συγγραφέων. Τα αναγνώσματα διαμορφώνουν τη φιλοκαλία και την κουλτούρα τόσο του αναγνώστη όσο και συγγραφέα. Κυρίως μέσω της ερμηνευτικής ελευθερίας των διακειμένων, επιτρέπουν τον «αλληλοφωτισμό» των κειμένων και τη δημιουργία ενός «μυστικού κώδικα επικοινωνίας» μεταξύ τους, μεταξύ αναγνώστη-συγγραφέα, αλλά και μεταξύ αναγνωστών. Η διακειμενικότητα δεν περιορίζεται μόνο στη διαπλοκή των κειμένων, καθώς πλήθος κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες επιδρούν πολλαπλά στο κείμενο. Αυτοί οι παράγοντες θα παίξουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της διακειμενικής σχέσης στα έργα με τα οποία θα ασχοληθούμε, την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή και του Μπρεχτ.

Η μεταγραφή-διασκευή ενός λογοτεχνικού έργου έχει αξία και δυναμική όταν μπορεί να παρέμβει στο ιστορικό παρόν του μεταγγραφέα. Ό,τι έγραψε ο Γ. Βελουδής για το ιστορικό μυθιστόρημα, τηρουμένων Βεβαίως των αναλογιών, ισχύει και για τη δική μας περίπτωση:

« Το ιστορικό μυθιστόρημα μπορεί τότε μόνο να διασωθεί, όταν ο συγγραφέας του χρησιμοποιεί ενσυνείδητα το ιστορικό παρελθόν ως μιαν ειρωνική μάσκα για την κριτική ανατροπή του ιστορικού παρόντος, όπως έκαναν λ.χ. ο Εμμ. Ροΐδης («Η Πάπισσα Ιωάννα», 1866) και ο Β. Brecht («Οι μπίζνες του κυρίου Ιουλίου-Καίσαρος», 1938/39)».

Άρα, αυτός που μεταγράφει για τη δική του εποχή θέλει να

μιλήσει. Διαφορετικά δεν θα υπήρχε λόγος για την παραπανίσια εργασία. Άλλωστε και οι αρχαίοι τραγικοί γνωστούς μύθους μεταγράφουν. Εισάγουν όμως στοιχεία και προβληματισμούς από τη σύγχρονή τους ζωή, έστω και υπαινικτικά. Σ' αυτούς το διακείμενο είναι ο ίδιος ο μύθος.

Η *Αντιγόνη* είναι η μοναδική αρχαία τραγωδία που ο Μπρεχτ χρησιμοποίησε ως διακείμενο. Για να κατανοήσουμε όμως αυτή του την επιλογή θα πρέπει πρώτα απ' όλα να σταθούμε στην εποχή που γράφτηκαν οι δύο *Αντιγόνες* και να κατανοήσουμε τα δημιουργήματα ως πολιτικές και ιδεολογικές παρεμβάσεις των δύο συγγραφέων στην σύγχρονή τους ιστορική πραγματικότητα. Πώς αλλιώς θα μπορούσαμε, ειδικά στο Σοφοκλή και τον Μπρεχτ που ασχολήθηκαν με τα πολιτικά πράγματα, να ερμηνεύσουμε τη συγγραφική-θεατρική- λογοτεχνική παραγωγή, αν όχι ως συνειδητή παρέμβαση στην εποχή τους με ιδεολογικές διαστάσεις και στόχους; Αν και προσωπικά πιστεύουμε ότι, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, ο κάθε δημιουργός συμμετέχει και παρεμβαίνει ιδεολογικά μέσω και του έργου του στην κοινωνικοπολιτική του πραγματικότητα.

Όταν γράφεται η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή η Αθήνα ζει τις πιο λαμπρές της στιγμές, με τα χρήματα και των συμμάχων στον Ιερό Βράχο χτίζονται λαμπρά οικοδομήματα. Η πόλη ελκύει ξένους και Έλληνες για οικονομικούς και άλλους λόγους. Τότε ξεκινάει και η σοφιστική κίνηση, το ρεύμα της σχετικοποίησης των πραγμάτων και κυρίως της παράδοσης. Το πρώτο στάσιμο

του έργου δεν μπορεί παρά να ερμηνευτεί ως αντίδραση του Σοφοκλή-μέσω του Χορού- στην αμφισβήτηση της παράδοσης, αφού υμνεί μεν την ασυγκράτητη ορμή του ανθρώπου για πρόοδο, αλλά και το κύρος των παραδοσιακών αξιών. Ενώ ο Πρωταγόρας τονίζει τη σημασία της πολιτικής,- μιας και, κατ' αυτόν, το ανθρώπινο γένος το σώζει ο Δίας όχι με τη γνώση της τεχνικής, αλλά προσφέροντάς του «πολιτικές αρετές»- ο Σοφοκλής επιμένει ότι *«πάνω απ' όλα στέκει έσχατο κριτήριο για την αξία ή την απαξία ενός ανθρώπου ο απαράβατος νόμος της πατρικής γης (είναι οι καθεστώτες νόμοι του στ. 1113) και το δίκαιο που πηγάζει από τους θεούς*

Από τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη είχαν περάσει αρκετές δεκαετίες και το πολίτευμα της δημοκρατίας είχε εδραιωθεί για τα καλά στην Αθήνα την εποχή που γράφεται η *Αντιγόνη*. Η αθηναϊκή δημοκρατία συνέχιζε όμως να μεριμνά και να προλαμβάνει τυχόν τυραννικά κινήματα. Ο συχνός εξοστρακισμός πολύ σημαντικών πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων οφείλεται και σ' αυτόν τον φόβο της αθηναϊκής κοινωνίας. Ο ποιητής Σοφοκλής στοχεύει διπλά με το έργο που μας απασχολεί: δεν υπερασπίζεται μόνο τους πατροπαράδοτους νόμους, αλλά θυμίζει ότι ο κίνδυνος μιας τυραννίδας πάντοτε καιροφυλακτεί και καλό είναι να έχουν οι πολίτες το νου τους.

Γράφει για το σημείο αυτό ο Bowra: *«Μπορεί (ο Κρέοντας) να είναι ολοκληρωτικά δοσμένος στην τάξη, η τάξη που αυτός όμως απαιτεί, απέχει λίγο από τη δουλεία. Η αληθινή του ιδιοσυγκρασία εξωτερικεύεται,*

όταν λέει για την Αντιγόνη: «δεν μπορεί νά χει φουσκωμένο το μυαλό του όποιος άλλων σκλάβος είναι» (στ. 477-9) Η λέξη «σκλάβος» ακούγεται άσχημα, όταν προέρχεται από στενό συγγενή για κάποιαν, που ο πατέρας της ήταν μόλις προ ολίγου βασιλιάς και θα ξυπνούσε ανήσυχα συναισθήματα στους Αθηναίους. Θα τους υπενθύμιζε ότι οι τύραννοι έβλεπαν τους υπηκόους τους σαν σκλάβους...» συνεχίζει ο Bowra.

Όταν ο Μπρεχτ γράφει τη δική του Αντιγόνη, το 1947, ο γερμανικός λαός, αλλά και ολόκληρη η Ευρώπη, έχουν πολύ νωπές ακόμη τις τραγικές συνέπειες των φασιστικών θηριωδιών, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τη φρίκη του φασισμού. Ο Μπρεχτ χρησιμοποιεί στα έργα του πάρα πολύ συχνά ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα τα οποία σχεδόν πάντοτε ανασηματοδοτούνται. Ειδικά για την Αντιγόνη σημειώνει: «δεν ενδιέφερε καθόλου το να «αναβιώσει το πνεύμα της αρχαιότητας» με το έργο για το έργο δεν ενδιέφερε καθόλου να εξυπηρετηθούν φιλολογικά ενδιαφέροντα. Ακόμη και αν αισθανόμασταν υποχρεωμένοι να κάνουμε κάτι για ένα έργο σαν την Αντιγόνη, μπορούσαμε να κάνουμε αυτό το κάτι μόνο αν βάζαμε το έργο να κάνει κάτι για μας.

Από το πρωτότυπο έργο ο Μπρεχτ κρατά μόνο αυτά τα πρόσωπα που εξυπηρετούν τις ανάγκες του δικού του έργου: η Ευρυδίκη για παράδειγμα απουσιάζει εντελώς. Αντίθετα στην εισαγωγή του έργου του εισάγει δύο νέα πρόσωπα, δύο αδελφές εργάτριες, που δρουν στο τέλος του Β' Π.Π. στη ναζιστική Γερμανία. Αυτές γίνονται μάρτυρες της μακάβριας εκτέλεσης του λιποτάκτη αδελφού τους από έναν άνδρα.

των Ες Ες. Λέει η Πρώτη:

Πρώτη: *Είναι εκεί έξω, κρεμασμένος στο τσιγγέλι του χασάπη»*

Δεύτερη: *Τον κρέμασαν! Αυτός ήταν που μας φώναζε! ...*

*Ένα μαχαίρι δως' μου, ένα μαχαίρι, να κόψω το σκοινί!...Θα τον
ξαπλώσω εδώ, να τον ζεστάνω, να του ξαναδώσω ζωή!...*

Πρώτη: *Άσε το μαχαίρι. Ό,τι κι αν κάνεις ο αδελφός μας
δεν θα ξαναζωντανέψει. Κι αν μας δουν κοντά του, η ίδια μοίρα
περιμένει κι εμάς!*

Δεύτερη: *Μη με βαστάς! Όταν τον κρέμαγαν, τι κάναμε
για να τον σώσουμε;*

Με την εισαγωγή αυτή ο Μπρεχτ ορίζει το ιστορικό πλαίσιο του έργου του. Η μεταγραφή του μύθου θα προσαρμοστεί στις τραγικές ιστορικές συνθήκες της Γερμανίας των Ναζί. Δε χωράει καμία αμφιβολία η υπόδειξη της ανάγνωσης. Άλλωστε και ο φύλακας προσφωνεί τον Κρέοντα *mein Führer* και όχι *mein König*=Άνακτα. Ο μύθος- ιστορία υφίσταται αλλαγές για να προσαρμοστεί στις σύγχρονες του Μπρεχτ περιστάσεις. Ο Κρέοντας κήρυξε πόλεμο στο Άργος επειδή αυτό διαθέτει μεταλλεία σιδήρου. Ο Πολυνείκης που μάχεται στο Άργος βλέποντας τον αδελφό του Ετεοκλή να ποδοπατείται από τα άλογα και να βρίσκει φρικτό θάνατο λιποτακτεί. Φτάνει στη Θήβα:

...Μα ο τύραννος- που μένει ο ίδιος στο παλάτι του,

στέλνοντας το λαό στη μάχη με το καμουτσίκι-

τον αρπάζει ευθύς και κομματιάζει το κορμί του.

Το κομματιασμένο σώμα του θα το φάνε τα κοράκια. Από δω και πέρα η ιστορία παραμένει πάνω κάτω η ίδια. Στο άρθρο που έγραψε ο Μπρεχτ για την *Αντιγόνη* του, ξεκαθαρίζει ότι σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζει την Αντιγόνη με τους Γερμανούς αντιστασιακούς, αυτούς που διώχθηκαν από τους Ναζί, δολοφονήθηκαν, γέμισαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, και πρώτοι ανάμεσά τους οι συνδικαλιστές των εργατικών σωματείων και οι κομμουνιστές. (Άλλωστε η Αντιγόνη, ως βασιλοκόρη, δε θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από τον μαρξιστή Μπρεχτ ως τέτοιο σύμβολο). Γι' αυτούς τους αγωνιστές, συνεχίζει ο Μπρεχτ, *«το δικό τους ποίημα δε στάθηκε δυνατό να γραφτεί ακόμα, κι αυτό είναι ακόμα πιο λυπηρό, καθώς σήμερα γίνονται τόσο λίγα για να διατηρηθούν στην ανάμνηση και τόσα πολλά για να πέσουν στη λήθη».*

Στη συζήτηση που αναπτύχθηκε στη Γερμανία, αμέσως μετά τον πόλεμο, παίρνει μέρος και τοποθετείται με σαφήνεια και με την *Αντιγόνη* του.

Η κριτική που γίνεται από την πλευρά του, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, συμβάλλει στο ερώτημα που επικράτησε

έντονα στη μεταπολεμική Γερμανία: «πώς αφήσαμε να γίνει κάτι τέτοιο, πώς ως λαός επιτρέψαμε να γίνουν όλα αυτά;».

Η *Αντιγόνη* του το λέει ρητά, και το επαναλαμβάνει και ο Χορός, ότι ο γερμανικός λαός δεν αντέδρασε έγκαιρα και ανέχτηκε, ο καθένας για τους λόγους του, την άνοδο και την εξουσία ενός τυράννου, όσο αυτός δεν έθιγε ακόμη προσωπικά συμφέροντα. Με τον τρόπο αυτό ο Μπρεχτ διεισδύει και αναδεικνύει την ψυχολογία των μεσαίων και

ανώτερων στρωμάτων της προπολεμικής Γερμανίας που είτε στήριξαν είτε ανέχτηκαν το ναζιστικό καθεστώς:

Αντιγόνη: *...το σπίτι μας π' αφήσαμε να καίγεται,*

ο τόπος όπου σκύψαμε με υποταγή...

και ο Χορός που είναι πιο αναλυτικός και ξεκάθαρος όταν αναφέρεται στη μέχρι τώρα στάση της Αντιγόνης:

Χορός: *... Αυτή ζούσε στον ίσκιο τους, καθόταν ήσυχη,*

δίχως μιλιά- ως τη μέρα που ξανάρθε ο φόνος

πίσω στον τόπο, απ' όπου είχε κινήσει.

Είδε τους δικούς της ν' αλαλιάζουν,

είδε τα ματοβαμμένα χέρια του θανάτου,

είδε τους δικούς της να τη σέρνουν.

Τότε μονάχα ανασηκώθηκε, τρέμοντας με οργή

κι ολόψυχα ταγμένη στο Καλό.

Τότε μονάχα ξύπνησε απ' το κρύο του σκληρού χειμώνα

μα προτού ξεσπάσει το στερνό το κρίμα,

η κόρη του Οιδίποδα δεν είχε σηκώσει

το πανάρχαιο πέπλο της μιζέριας, που σκέπαζε τα μάτια της,

για ν' αντικρίσει θαρρετά τη συμφορά...

Η ανοχή όμως του Χορού ερμηνεύεται και με τρόπο που εμβαθύνει και στην ουσία του ερωτήματος: Γιατί γίνονται πόλεμοι; Ποια είναι η βασική αιτία που οδηγεί στο να χυθεί τόσο αίμα αθώων;

Ο Κρέοντας το λέει έξω από τα δόντια και κατηγορεί τον Χορό

ξεκάθαρα για την τωρινή του στάση. Συγχρόνως όμως ο Μπρεχτ κάνει σαφές ότι κοινός εχθρός της αστικής τάξης - Χορού είναι ο λαός.

Ότι τα φασιστικά καθεστώτα εγκαθιδρύονται για να υποταχθεί πρώτα απ' όλα ο λαός, όπως και έγινε στη ναζιστική Γερμανία, και κατά δεύτερον για να μπορέσει η εκάστοτε άρχουσα τάξη να αποκτήσει το «ζωτικό χώρο» που της είναι αναγκαίος για την ακόμη μεγαλύτερη ισχυροποίησή της.

Όταν ξεσπάει επιτέλους η σύγκρουση Χορού-Κρέοντα λέει ο Χορός:

Χορός:... *Γιε του Μενοικέα, πάντα σε υπακούσαμε,*

πάντα την τάξη σεβαστήκαμε. Μας γλίτωσες

από τους ντόπιους εχθρούς, αυτόν τον όχλο,

που πάντα του βαρυγομάει και βρίζει,

είτε γιατί πληρώθηκε γι' αυτό, είτε γιατί λεφτά δεν πήρε....

Κρέοντας: *Σαν κίνησα για το Άργος, το πρόσταγμα ήταν ένα
τα μεταλλεία σιδήρου να κερδίσουμε, χτυπώντας με το σίδηρο.*

.....
Γιατί είναι το Άργος πλούσια χώρα, σ' όλες τις πρώτες ύλες.

*Και παρακάτω που ξεσπάει εναντίον της τωρινής στάσης του Χορού,
που πριν τον στήριζε:*

Αχάριστοι! Καταβροχθίζετε το κρέας,

μα του χασάπη η αιματηρή ποδιά

σας φέρνει αηδία!

Κλείνοντας, νομίζω πως όλοι μας θα συμφωνούσαμε ότι στις μέρες μας, όπου όλοι παρακολουθούμε ανήσυχα τους τρόπους και τις μεθόδους

που επαναχρησιμοποιεί ο φασισμός προσπαθώντας να σηκώσει ξανά κεφάλι, το έργο του Μπρεχτ είναι πολύ επίκαιρο. Ο σπουδαίος αυτός θεατρικός συγγραφέας, όπως άλλωστε σε όλα τα σημαντικά θεατρικά έργα του, εκθέτει τις ανθρώπινες καταστάσεις και τα ανθρώπινα προβλήματα – δεν επιβάλλει, ούτε καν υποβάλλει, τη λύση τους. Στη λύση τους καλεί τους ίδιους τους θεατές και αναγνώστες του. Ως γνήσιος μαρξιστής ξέρει ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν μπορούν παρά να λυθούν έξω από την τέχνη και τη θεωρία: Στην ίδια την κοινωνική πράξη.

2^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Γράφει ο Bowra τα εξής: *«Μπορεί (ο Κρέοντας) να είναι ολοκληρωτικά δοσμένος στην τάξη, η τάξη που αυτός όμως απαιτεί, απέχει λίγο από τη δουλεία. Η αληθινή του ιδιοσυγκρασία εξωτερικεύεται, όταν λέει για την Αντιγόνη: «δεν μπορεί να χει φουσκωμένο το μυαλό του όποιος άλλων σκλάβος είναι» (στ. 477-9) Η λέξη «σκλάβος» ακούγεται άσχημα, όταν προέρχεται από στενό συγγενή για κάποιαν, που ο πατέρας της ήταν μόλις προ ολίγου βασιλιάς και θα ξυπνούσε ανήσυχα συναισθήματα στους Αθηναίους. Θα τους υπενθύμιζε ότι οι τύραννοι έβλεπαν τους υπηκόους τους σαν σκλάβους...»*

Σε κείμενο 300-400 λέξεων να σχολιάσετε την παραπάνω άποψη επισημαίνοντας σχετικά χωρία της Αντιγόνης που δηλώνουν τον τυραννικό χαρακτήρα του Κρέοντα.

3^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

«Οι ήρωες των έργων του Σοφοκλή είναι γενναιότεροι από τον μέσο άνθρωπο και παλεύουν, χωρίς καμιά ανθρώπινη βοήθεια, μέσα στη μοναξιά που επιβάλλει ο ηρωισμός και η βούλησή τους. Το μεγαλείο τους βρίσκεται στην αλύγιστη δύναμή τους και στη συναίσθηση ότι εκτελούν το καθήκον τους, ακόμη κι αν τους απαρνούνται όλοι και τους εμπαίζουν οι θεοί. Παρότι είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους εξαιτίας της εσωτερικής τους ελευθερίας, δεν είναι όμως και κύριοι της τύχης τους. Ακόμη και όταν σφάλουν, έχουν κάτι το ευγενικό και το υψηλό· δεν παρουσιάζονται με ταπεινά αισθήματα, αλλά διακρίνονται για την αίσθηση του χρέους τους.» Με αναφορές σε σχετικούς στίχους της τραγωδίας να επιβεβαιώσετε τα στοιχεία του παραπάνω χωρίου της εισαγωγής επικεντρώνοντας την ανάλυσή σας στην Αντιγόνη και στον Κρέοντα,

τους δύο κύριους ήρωες της τραγωδίας.

4^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο Σοφοκλής στην ουσία μετέπλασε ένα γνωστό μύθο, πάνω στον οποίο δοκίμασαν τις δυνάμεις τους και οι άλλοι μεγάλοι τραγικοί, σε θεατρικό έργο. Δεν αναδιηγήθηκε απλώς τον μύθο, αλλά ξεκινώντας απ' αυτόν έθεσε ένα τεράστιο ηθικό ζήτημα.

- α. Να αποδώσετε επιγραμματικά την υπόθεση της τραγωδίας.
- β. Να εξετάσετε τον τρόπο με τον οποίο κατανέμει ο ποιητής τους θεατρικούς ρόλους.
- γ. Ποια είναι η γνώμη σας για τον ρόλο του χορού στο έργο;

5^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Αναπτύξτε σε ένα κείμενο 400-500 λέξεων το κύριο ηθικό ζήτημα που πραγματεύεται ο Σοφοκλής στην τραγωδία του και κάποια από τα άλλα επιμέρους ζητήματα, θέματα ή προβλήματα που σας έκαναν εντύπωση.

6^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

«Ο Κρέων είναι ο κατ' εξοχήν εκφραστής της πολιτικής εξουσίας υπό τη φαινομενικότητα του υπερασπιστή της νομιμότητας [του ανθρώπινου νόμου].

Και η Αντιγόνη; Με βάση τις καθιερωμένες ερμηνείες παριστάνεται να υπερασπίζεται τον θείο νόμο έναντι του προαναφερθέντος ανθρώπινου νόμου. Όπως σημειώνει ο Καστοριάδης, «διάφοροι ερμηνευτές επιχείρησαν να διαβάσουν την Αντιγόνη ως λίβελλο ενάντια στον

ανθρώπινο νόμο και υπέρ του θείου», στην καλύτερη περίπτωση «ως απεικόνιση της διαμάχης» ανάμεσα σε αυτούς τους νόμους. Ο φιλόσοφος δεν αρνείται αυτή τη διαμάχη, μάλιστα την αξιολογεί ως δρώσα δύναμη της πλοκής του έργου και ως την πιο αισθητή όψη του. Ωστόσο, το σπινθηροβόλο βλέμμα του διακρίνει πίσω από το προφανές αυτής της διαμάχης αρκετές άλλες δυνατότητες συνάφειας, δυνάμει των οποίων η Αντιγόνη εκπροσωπώντας τον θείο νόμο εκπροσωπεί συγχρόνως και την υπεράσπιση της, καθώς μια τέτοια υπεράσπιση για τους Έλληνες, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, δεν ταυτίζεται μόνο με τον ανθρώπινο νόμο, αλλά και με τον θείο. Η ιδέα ότι η Αντιγόνη εκπροσωπεί μόνο τον θείο νόμο διαψεύδεται και από τα λεγόμενά της στο τέλος του έργου (στ. 908–915), σύμφωνα με τα οποία επιμένει να θάψει τον αδελφό της, γιατί είναι μοναδικός και αναντικατάστατος, σε αντίθεση με την περίπτωση θανάτου του συζύγου, οπότε θα μπορούσε να παντρευτεί άλλον. Η εμμονή στη μοναδικότητα του αδελφού είναι καθαρά επίγειο χαρακτηριστικό και εντός του κοινωνικού κόσμου ισχύουσα αρχή ζωής. Συγχρόνως όμως, μια τέτοια εμμονή παραπέμπει στην έμμονη αγάπη της Αντιγόνης προς τον αδελφό της έναντι της έμμονης αγάπης του Κρέοντα προς την εξουσία. Τι συμβαίνει εδώ; Ο Καστοριάδης επεξηγεί: Πρόκειται για δυο αφηρημένες αρχές, οι οποίες ενσαρκώνουν εκλογίκευση προσωπικών παθών. Τα πάθη αυτά, ριζωμένα στην ψυχή και στο νου τους, προσδιορίζουν αμφοτέρους του πρωταγωνιστές ως τραγικά πρόσωπα μονοδιάστατης δράσης: το καθένα κινείται στα δικά του περιορισμένα και παθολογικά όρια,

χωρίς να είναι σε θέση να ακούσει ή να προσχωρήσει στοιχειωδώς στην άποψη του άλλου.»

Σχολιάστε το περιεχόμενο της παραπάνω κριτικής του Κ. Καστοριάδη έχοντας υπόψη σας ότι η ιδέα της φιλοπατρίας ήταν βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση των Αρχαίων Ελλήνων και βρείτε σχετικά χωρία που την επιβεβαιώνουν στην Τραγωδία.

7^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η τραγωδία « Αντιγόνη» δε θέλει να μας δείξει την ανωτερότητα του θείου νόμου απέναντι στον ανθρώπινο, αλλά την ανάγκη να ακούει ο ένας τον άλλο, να μελετά την άλλη άποψη, γιατί κανείς δεν έχει ποτέ δίκαιο μόνος του (στ. 707). Όποιος θέλει να ακούει μόνο τον εαυτό του, ακόμη κι αν έχει δίκαιο, αποδεικνύεται άδικος. Το καλό και το κακό,

ως εκ τούτου, δεν κατανοείται από τον ποιητή με όρους ηθικολογίας, αλλά πολιτικά. Πολιτικά σημαίνει ότι ο πολίτης, όπως και ο κυβερνήτης, προάγει το καλό, όταν «κατορθώνει να συνυφάνει τους νόμους της πόλης του, της πάτριας γης, της πολιτικής κοινότητας, με τη δικαιοσύνη των θεών, την κατοχυρωμένη από τους όρκους». Όποιος επιτυγχάνει αυτό τον συνδυασμό χαρακτηρίζεται από τον Σοφοκλή υψίπολις με το νόημα του υψηλού ως μέλους της ανθρώπινης, της πολιτικής κοινότητας. Στην ενάντια περίπτωση χαρακτηρίζεται άπολις, δηλαδή εκείνος που λόγω της εμμονής του στη μονοδιάστατη άποψη, λόγω της υπερβολικής τόλμης, της αυθάδειας, με μια λέξη: λόγω της ύβρεως που διαπράττει «αφήνει το μη καλό να κατοικήσει». Ο άπολις θέτει εαυτόν εκτός πολιτικής κοινωνίας, άρα και εκτός πολιτικής, νοούμενης ως δύναμει οικουμενικού χώρου που εδράζεται στην εύρυθμη, δημοκρατική λειτουργία της πόλης. Μια δίκαιη πολιτική απόφαση ή πράξη, για να είναι αυθεντικά δίκαιη, πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο στενά πολιτικούς παράγοντες, αλλά και πολλούς άλλους μη-πολιτικούς. Με αυτό περίπου το νόημα μίλησε και ο Χάιντεγκερ για τη μη-πολιτική διάσταση της πόλης. Αντιγόνη και Κρέων έδειξαν, με τη στάση τους, ότι δεν μπορούν να μετακινηθούν από τις θέσεις τους και να επιτύχουν την πιο πάνω συνύφανση. Ο καθένας, για λογαριασμό του, υπερασπίζεται με τυφλό και απόλυτο τρόπο τη γνώμη του και έτσι γίνεται υβριστής της πόλης, δηλαδή άπολις. Από εδώ συμπεραίνει ο Καστοριάδης πως «η Αντιγόνη του Σοφοκλή είναι μια

κορυφή της δημοκρατικής πολιτικής σκέψης και στάσης, που αποκλείει και καταδικάζει το μόνος φρονεΐν, το οποίο αναγνωρίζει την έμφυτη ύβρη των ανθρώπων, και απαντά σε τούτη με τη φρόνηση».

Λαμβάνοντας υπόψη σας την παραπάνω άποψη να διερευνήσετε τα εξής:

1. Σε ποιο βαθμό ο Κρέοντας μπορεί να χαρακτηριστεί ως άπολις;
2. Ποιους αδικεί με την εμμονή της στο αδελφικό της καθήκον η Αντιγόνη, καθώς δεν αποφεύγει τους ειρωνικούς ή προσβλητικούς χαρακτηρισμούς;
3. Συμφωνείτε ότι η Δημοκρατία προϋποθέτει φρόνηση και παιδεία;

8^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από την «Αντιγόνη» του Ανουίγ (1942)

και βρείτε τις ομοιότητες και τις διαφορές με την Αντιγόνη του

Σοφοκλή:

[...]

(Μπαίνει η Ισμήνη)

ΙΣΜΗΝΗ: (φωνάζοντας) Αντιγόνη! ... Α, εδώ είσαι;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ: (ασάλευτη) Ναι, εδώ.

ΙΣΜΗΝΗ: Δεν μπορώ να κοιμηθώ. Φοβήθηκα μη βγεις και πας να τον θάψεις, μέρα μεσημέρι. Αντιγόνη, αδερφούλα μου, είμαστε όλοι εδώ,

κοντά σου. Ο Αίμων, η παραμάνα, εγώ και η Ντους, η σκυλίτσα σου...
Σε αγαπάμε και είμαστε ζωντανοί εμείς, κι έχουμε την ανάγκη σου.
Ο Πολυνείκης είναι πεθαμένος – και δε σε αγαπούσε. Πάντα του μας
Ήταν ξένος, ήταν κακός αδερφός. Ξέχασέ τον, Αντιγόνη, όπως μας
ξέχασε και αυτός. Άσε την άκαρδη σκιά του να περιπλανιέται
αιώνια, δίχως ταφή, αφού αυτός έτσι είναι ο νόμος του Κρέοντα. Μην
επιχειρείς κάτι που είναι ανώτερο από τις δυνάμεις σου. Πάντα
σου τολμάς το κάθε τι, μα είσαι πολύ μικρή, Αντιγόνη. Μείνε κοντά μας,
μην πας εκεί κάτω απόψε, σε παρακαλώ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ: (Σηκώθηκε με ένα παράξενο χαμόγελο στα χείλη,
πηγαίνει στην πόρτα και από το κατώφλι λέει μαλακά.)

Πολύ αργά, τώρα πια. Το πρωί που με συνάντησες ερχόμουν από εκεί.
(Βγαίνει)

ΙΣΜΗΝΗ: (Την ακολουθεί φωνάζοντας)

Αντιγόνη!

(Μόλις βγει η Ισμήνη, μπαίνει ο Κρέων από μια άλλη πόρτα με το παιδόπουλο)

ΚΡΕΩΝ: Ένας φρουρός είπες; Από αυτούς που φυλάνε το πτώμα;

Να έρθει μέσα.

(Μπαίνει ο φρουρός, πράσινος από τον φόβο του. Ένα κτήνος)

ΦΡΟΥΡΟΣ: (Παρουσιάζεται σε στάση προσοχής.)

Στρατιώτης Ιωνάς, του δεύτερου λόχου.

ΚΡΕΩΝ: Τι τρέχει;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Άρχοντά μου... Ρίξαμε κλήρο ποιος θα ρθει. Και βγήκα εγώ...

Λοιπόν, άρχοντά μου... Ήρθα επειδή είπαμε ότι καλύτερο είναι να τα εξηγήσει ένας μονάχος και έπειτα δεν μπορούσαμε να αφήσουμε όλοι το πόστο μας. Είμαστε η βάρδια του πεθαμένου, άρχοντά μου.

ΚΡΕΩΝ: Τι έχεις να μου πεις;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Τρεις είμαστε, άρχοντά μου, δεν είμαι μονάχος μου.

Οι άλλοι είναι ο Στέφανος ο φρουρός και ο δεκανέας Πικροχόλης.

ΚΡΕΩΝ: Γιατί δεν ήρθε ο δεκανέας;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Αυτό είπα και εγώ, άρχοντά μου. Πρέπει να έρθει ο δεκανέας.

Άμα δεν υπάρχει αξιωματικός, υπεύθυνος είναι ο δεκανέας.

Μα οι άλλοι είπαν όχι, γι αυτό ρίξαμε κλήρο. Να πάω να φέρω τον δεκανέα, άρχοντά μου;

ΚΡΕΩΝ: Όχι, μίλα εσύ, μιας και ήρθες.

ΦΡΟΥΡΟΣ: Έχω δεκαεφτά χρόνια στον στρατό. Πήγα εθελοντής, μετάλλιο, δύο αναφορές. Είμαι εντάξει, άρχοντά μου. Εγώ είμαι «πειθαρχία».

Δεν ξέρω άλλο από αυτό που με διατάζουν. Οι ανώτεροι έχουν να το λένε πάντα: «Με τον Ιωνά έχεις το κεφάλι σου ήσυχο.»

ΚΡΕΩΝ: Καλά, καλά, λέγε. Γιατί φοβάσαι;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Κανονικά θα έπρεπε να έρθει ο δεκανέας. Εμένα με πρότειναν για δεκανέα, μα δεν ονομάστηκα ακόμη. Έπρεπε να με είχαν ονομάσει από τον Ιούνιο.

ΚΡΕΩΝ: Θα μιλήσεις τέλος πάντων; Αν έγινε τίποτα, είστε και οι τρεις υπεύθυνοι. Μη γυρεύεις, λοιπόν, ποιος έπρεπε να έρθει και ποιος όχι.

ΦΡΟΥΡΟΣ: Το λοιπόν, αρχηγέ μου, να. Το κουφάρι... Κι όμως δεν κλείσαμε μάτι. Είχαμε βάρδια στις δύο, την χειρότερη ώρα. Ξέρεις τι πα να πει, άρχοντά μου: την ώρα που τελειώνει η νύχτα... Εκείνο το μολύβι κάτω από τα καπάκια των ματιών σου, ο σβέρκος τσιτώνει, κι έπειτα όλοι οι ίσκιои σαλεύουν, κι η πρωινή καταχνιά σηκώνεται... Α, τη διαλέξανε καλά την ώρα... Καθόμασταν και κουβεντιάσαμε, σουλατσάραμε... δεν κοιμόμασταν, αρχηγέ, μπορούμε να το ορκιστούμε, κι οι τρεις δεν κλείσαμε μάτι. Κι έπειτα, έκανε ένα κρύο... Όπου έξαφνα, εγώ, ρίχνω μια ματιά στο κουφάρι... Δεν είμαστε ούτε δύο βήματα μακριά, όμως εγώ όλο και του έριχνα κάθε τόσο ματιές... Έτσι είμαι εγώ, αφεντικό, είμαι πολύ προσεκτικός. Γι' αυτό και οι ανώτεροί μου έχουν να το λένε: «Με τον Ιωνά...»

(Μια χειρονομία του Κρέοντα τον κόβει, ξεφωνίζει άξαφνα).

Εγώ τον είδα πρώτος, άρχοντά μου. Θα στο πουν και οι άλλοι, εγώ φώναξα πρώτος «Στα όπλα!»

ΚΡΕΩΝ: Στα όπλα; Γιατί;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Το κουφάρι, αρχηγέ. Κάποιος το είχε σκεπάσει. Ω, όχι και σπουδαία πράγματα. Δεν πρόφτασαν, έτσι που ήμασταν εκεί και οι τρεις εμείς στο πλάι. Λίγο χόμα μονάχα... Αρκετό, ωστόσο, για να το κρύψουνε από τα κοράκια.

ΚΡΕΩΝ: Είσαι βέβαιος πως δεν ήτανε κανένα ζώο που, σκάβοντας το χόμα...

ΦΡΟΥΡΟΣ: Όχι, αρχηγέ. Έτσι είπαμε κι εμείς στην αρχή. Όμως το χόμα

του το είχανε ρίξει πάνω του. Κάποιος που ήξερε τι έκανε...

ΚΡΕΩΝ: Ποιος τόλμησε; Ποιος βρέθηκε τόσο τρελλός να παραβιάσει τον νόμο τον δικό μου; Βρήκες ίχνη;

ΦΡΟΥΡΟΣ: Τίποτα, άρχοντά μου. Τίποτα εκτός από ένα πάτημα πιο ελαφρύ και από πέραςμα πουλιού. Κι έπειτα, άμα ψάξαμε καλύτερα, ο Στέφανος, ο φρουρός, βρήκε από μακριά ένα φτυάρι, ένα τόσο δα φτυαράκι, παλιό και κατασκουριασμένο. Είπαμε πως δε γίνεται να το έκανε αυτό κανένα παιδί. Ο δεκανέας όμως το φύλαξε για ανάκριση.

ΚΡΕΩΝ: (Αφαιρείται λίγο...) Ένα παιδί... Η τσακισμένη Αντίσταση που κουφοβράζει και υπονομεύει τα πάντα. Οι φίλοι του Πολυνείκη που το χρυσάφι τους είναι μπλοκαρισμένο στη Θήβα, οι αρχηγοί του όχλου που βρωμάνε σκόρδο και συμμαχίσαν ξαφνικά με τους άρχοντες, κι οι παπάδες που προσπαθούν να πιάσουν κανένα ψάρι και αυτοί μέσα στο αναστάτωμα... Ένα παιδί! Θα σκέφτηκαν ίσως πως αυτό είναι πιο συγκινητικό. Το φαντάζομαι το παιδί τους με τη φάτσα του πληρωμένου δολοφόνου και το φτυαράκι τυλιγμένο προσεκτικά σε κανένα χαρτί κάτω από το σακκάκι του... Εκτός αν δασκάλεψαν κανένα αληθινό παιδί με τα λόγια τους... Ένα αθώο παιδί – θα ήταν ανεκτίμητο κέρδος για το κόμμα τους... Ένα αληθινό χλωμό αγοράκι που θα έφτυνε τα τουφέκια μου... [...] Όμως, έχουν συνενόχους και μέσα στη φρουρά μου ίσως... [...]

Πρόσθετο υλικό

Για την απάντησή σας να διαβάσετε και το ακόλουθο κείμενο:

Με αφορμή το ανέβασμα του έργου *Αντιγόνη* του Σοφοκλή στην κατεχόμενη Αρχαία Σαλαμίνα στις 27.9.2016 με τη σύμπραξη τριών σημαντικών θιάσων, είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε μια διαφορετική προσέγγιση του μύθου της Αντιγόνης που έγινε από τον Γάλλο δραματουργό Ζαν Ανούιγ.

Ο Ζαν Ανούιγ (1910-1987) γεννήθηκε στο Μπορντώ μα εγκαταστάθηκε στο Παρίσι από πολύ νωρίς όπου φοιτά στο Κολλέγιο Σαπτάλ. Φοιτητής στη Νομική στη Σορβόνη, αργότερα διαφημιστής και φροντιστής σε θέατρο, γίνεται κάποια στιγμή γραμματέας του σκηνοθέτη Λουί Ζουβέ και αρχίζει να γράφει θεατρικά έργα όπως *«Η Ερμίνα»* (1932), *«Υπήρχε κάποτε ένας φυλακισμένος»* (1935), *«Ταξιδιώτης χωρίς αποσκευές»* (1937) που είχε μεγάλη επιτυχία, *«Η Άγρια»* (1938), *«Ο Χορός των Ληστών»* (1938), τα δύο μαύρα θεατρικά έργα – όπως χαρακτηρίζονται – δηλαδή την *«Ευρυδίκη»* (1941) και την *«Αντιγόνη»* (1942), *«Δακτυλίδι γύρω από το φεγγάρι»* (1947), *«Η Πρόβα»* (1950), *«Το Βαλς των Ταυρομάχων»* (1952) για να αναφέρω μόνο μερικά του έργα.

Τον Φεβρουάριο του 1944 όταν το Παρίσι ήταν κάτω από την κατοχή του γερμανικού στρατού, τέσσερις μόνο μήνες πριν την απόβαση των

Συμμάχων στη Νορμανδία, ο Ζαν Ανούιγ ανέβασε την *Αντιγόνη* του στο Théâtre de l' Atelier, ένα έργο όπου η Αντιγόνη αναμφίβολα ταυτίζεται με το Γαλλικό Αντιστασιακό Κίνημα. Αυτή η διαπίστωση είναι φανερή από τρία στοιχεία που ο συγγραφέας ξεδιπλώνει στο έργο του: αφ' ενός υπάρχουν συχνές απειλές βασανιστηρίων προς την ηρωίδα που δε συναντά κανείς στο έργο του Σοφοκλή αλλά που είναι όμως χαρακτηριστικές των ανακρίσεων της Γκεστάπο, αφ' ετέρου το θεατρόφιλο κοινό της εποχής γνώριζε καλά ότι η στρατιωτική αστυνομία των Ναζί συχνά εξέθετε τα πτώματα μαχητών της Αντίστασης που είχαν εκτελεστεί για να εκφοβίσει τον κόσμο. Επιπλέον, ο καταπληκτικός χαρακτηρισμός των φρουρών του Κρέοντα, οι οποίοι κατάγονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, μιλάνε χυδαία και συμπεριφέρονται με άγρια βαναυσότητα, θυμίζοντας τους σύγχρονους *militiens*, δηλαδή τις γαλλικές φασιστικές και τρομοκρατικές ομάδες, που ήταν πολύ πιο μισητές και απεχθείς και από την ίδια την Γκεστάπο.

Ο λόγος που οι Γερμανικές Αρχές επέτρεψαν το ανέβασμα του έργου ήταν γιατί ο Ανούιγ παρουσιάζει τον Κρέοντα σαν ένα πρακτικό άνθρωπο του οποίου η δύναμη τον φέρνει αντιμέτωπο μ' ένα τραγικό δίλημμα: η επιθυμία του να κυβερνήσει σταθερά αλλά δίκαια, να επαναφέρει και να κρατήσει την τάξη σε μια χαώδη κατάσταση διαταράσσεται από μια αποφασιστική, φανατική, και προφανώς παράλογη αντίσταση. Με αυτά τα λόγια θα περιέγραφαν ακριβώς οι Γερμανικές Στρατιωτικές Αρχές τις θέσεις τους στην κατεχόμενη Γαλλία. Στην

πρεμιέρα το έργο καταχειροκροτήθηκε τόσο από τους Γάλλους όσο και από τους Γερμανούς που βρίσκονταν στο ακροατήριο.

Ο Ανούιγ παρουσιάζει τη διαμάχη μεταξύ των πρωταγωνιστών σαν ένα πραγματικό δίλημμα και πλησιάζει με αυτόν τον τρόπο το πνεύμα μέσα στο οποίο κινείται η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή. Σε αντίθεση με την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή που είναι σκληρή σαν ασφάλι και μόνο όταν μιλά για τον Πολυνίκη μαλακώνει, η *Αντιγόνη* του Ανούιγ έχει τρυφερά αισθήματα. Ο Ανούιγ χρησιμοποιεί τον ελληνικό μύθο για να εξερευνήσει τα ηθικά διλήμματα της εποχής του και γιατί όχι και της δικής μας εποχής.

Η *Αντιγόνη* συμβολίζει την αντίσταση, τη δικαιοσύνη, την άρνηση, ενώ ο Κρέοντας συμβολίζει τον κόσμο των «ναι». Η *Αντιγόνη* είναι μια ωραία ενσάρκωση του θάρρους. Είναι αποφασισμένη να θυσιαστεί έστω και αν τρέφει αγάπη για τον άνθρωπο και για τη ζωή. Είναι το θύμα του καθήκοντος. Όταν ο Κρέοντας της αποκαλύπτει την αλήθεια, οι θυσίες της φαίνονται μάταιες και για μια στιγμή φαίνεται να σκέφτεται να παραιτηθεί. Όταν ο Κρέοντας της λέει ότι πρέπει να παντρευτεί τον Αίμωνα, η *Αντιγόνη* αντιλαμβάνεται γιατί θα ήθελε να θυσιαστεί: διψά για απόλυτη αγνότητα. Αψηφώντας τον Κρέοντα και βαδίζοντας προς τον θάνατό της, η *Αντιγόνη* πέρασε στον Γαλλικό λαό ένα καμουφλαρισμένο μήνυμα ηρωικής αντίστασης.

Μέσα στον χαρακτήρα της *Αντιγόνης* διαφαίνεται ένα καινούριο κακό του αιώνα: μια έμμονη ιδέα για αγνότητα και μια αχρείαστη θυσία. Ονειρεύεται ένα χαμένο παράδεισο των παιδικών χρόνων και γι' αυτό

θέλει να πεθάνει. Στον Σοφοκλή όμως η Αντιγόνη θυσιάζεται για την αγάπη των θεών και ερμηνεύει τη θέληση των Θεών όταν αντιτίθεται στον Κρέοντα.

Το θέμα του έργου κινείται γύρω από ένα τρίγωνο: την σκληρή αλήθεια, την επιθυμία για ευτυχία και την επιθυμία για αγνότητα.

Το θέατρο του Ανούιγ είναι γεμάτο από ενήλικες που λυπούνται γιατί μεγαλώνουν. Στην *Αντιγόνη* η έμφαση βρίσκεται στη θλιβερή επιλογή μεταξύ πρακτικού συμβιβασμού και άκαμπτου ιδεαλισμού.

Το θέατρο του Ανούιγ διέπεται από μια αντίληψη γεμάτη πάθος: η επανάσταση των χαρακτήρων του, η εμμονή τους για την ανθρώπινη κακουχία εκφράζονται με τόνους απότομους και διαπεραστικούς σαν μαχαίρι που γεννούν στον θεατή μια βίαια συγκίνηση.

Στο σύμπαν του Ανούιγ έρχονται κατά μέτωπο δυο είδη ανθρώπων: από τη μια είναι οι χυδαίοι και από την άλλη οι καλοί, οι ήρωες που δε συμβιβάζονται με τίποτα και που μ' έναν απίστευτο πείσμα προσπαθούν να ικανοποιήσουν το ιδανικό τους. Αλλά σε κάθε στιγμή βρίσκονται αντιμέτωποι με την ασχήμια και τις ραδιουργίες του κόσμου και είναι τότε που βρίσκουν καταφύγιο σε μια υπερήφανη απελπισία ή ακόμη ψάχνουν τη λύτρωσή τους μέσα από τον θάνατο.

Η Αντιγόνη του Σοφοκλή ανέβηκε στην κατεχόμενη Αρχαία Σαλαμίνα ενώ η Αντιγόνη του Ανούιγ ανέβηκε στο κατεχόμενο Παρίσι. Ας αναρωτηθούμε αν η Αντιγόνη του Σοφοκλή πέρασε στον Κυπριακό λαό ένα καμουφλαρισμένο μήνυμα ηρωϊκής αντίστασης όπως εκείνη του Ανούιγ προς

τους Γάλλους. Ίσως είναι τα βήματα αυτής της Αντιγόνης που αντηχούν τώρα πια στην κατεχόμενη Αρχαία Σαλαμίνα της πατρίδας μας.

9^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Μελετήστε την παρακάτω σκηνή από την Αντιγόνη του Μπρεχτ και διερευνήστε τα ακόλουθα: 1. Με ποια από τις δύο αδερφές μπορούμε να παραλληλίσουμε την Αντιγόνη και με ποια την Ισμήνη; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. 2. Ποιες διαφορές ανάμεσα στα δύο έργα μπορείτε να εντοπίσετε;

Βερολίνο. Απρίλιος 1945. Χαράματα. Δυο αδερφές γυρίζουνε στο σπίτι τους, αφού πέρασαν τη νύχτα στο καταφύγιο.

ΠΡΩΤΗ: Όταν γυρίσαμε απ' το καταφύγιο, πριν ακόμα ξημερώσει – η γειτονιά μας καιγότανε – κι οι φλόγες φωτίζανε το σπίτι μας, που δεν το 'χε αγγίξει η φωτιά. Μόλις μπήκαμε, η αδερφή μου αναρωτήθηκε: « Ποιος άνοιξε την πόρτα μας;»

ΠΡΩΤΗ: Βλέπεις κάτι που δεν ήταν πριν;

ΔΕΥΤΕΡΗ: Ψωμί κι ένα κομμάτι λαρδί!

ΠΡΩΤΗ: Ε! Είναι τόσο φοβερό;

ΔΕΥΤΕΡΗ: Αδερφούλα μου, ποιος πέρασε απ' το σπίτι μας;

ΠΡΩΤΗ: Που θες να ξέρω;... Σίγουρα κάποιος που 'θελε να μας αφήσει κάτι να τσιμπήσουμε.

ΔΕΥΤΕΡΗ: Εγώ το ξέρω!... Ω, τι χαρά, αδερφούλα μου!.. Γύρισε ο αδελφός μας!

[...]

ΔΕΥΤΕΡΗ: Ποιος φώναξε; Πάμε να δούμε.

ΠΡΩΤΗ: Μείνε εκεί που είσαι. Αν πας να δεις, θα σε δούνε.

Εγώ έβαλα το σάκο του αδερφού μας στο ντουλάπι, εκεί που 'χε και τ' άλλα του τα πράματα, θάρρεψα ξαφνικά πως η καρδιά μου θα σταμάταγε. Στο καρφί κρεμασμένη η στρατιωτική του στολή!... Αδερφούλα μου, δεν πολεμάει πια! Παράτησε τους άλλους κι έφυγε. Δεν είναι πια στη μάχη.

ΔΕΥΤΕΡΗ: Οι άλλοι φοράν ακόμα τη στολή τους. Μα αυτός την έβγαλε.

ΠΡΩΤΗ: Τον είχαν στείλει να πεθάνει.

ΔΕΥΤΕΡΗ: Μα αυτός δεν το 'θελε...

ΠΡΩΤΗ: Αρχίσαμε να γελάμε κι ήμασταν όλο χαρά. Ο αδερφός μας είχε γλιτώσει τον πόλεμο! Ήτανε ζωντανός και λεύτερος! Κατόπι - έξω στο δρόμο – ακούστηκε μια τρομερή κραυγή.

ΔΕΥΤΕΡΗ: Ποιος φώναξε;

ΠΡΩΤΗ: Κάποιον θα βασανίζουν πάλι.... Η αδερφή μου βγήκε

κι ευθύς ξεφώνισε.

ΔΕΥΤΕΡΗ: Τον κρέμασαν! Αυτός ήταν που μας φώναζε!..

ΠΡΩΤΗ: Πήγε κι άνοιξε την πόρτα. Στο κατώφλι στεκόταν ένας
λοχίας των Ες-Ες.

Ες-ΕΣ: Ξόφλησε αυτός! Εσείς, ποιες είστε; Τον γράπωσα μπροστά
στην πόρτα σας. Έβγαινε από δω. Ποιο είναι, λοιπόν, το λογικό
συμπέρασμα; Πως το κάθαρμα αυτό, που πρόδωσε τον τόπο του,
ήτανε κάποιος που τον ξέρατε.

ΠΡΩΤΗ: Όχι, δεν τον ξέραμε....

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

15^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

- Να έρθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τον μύθο του Προμηθέα
- Να κατανοήσουν ότι η υπόθεση εκτυλίσσεται στον κόσμο των θεών
Και όχι των θνητών, όπως γίνεται στην Αντιγόνη του Σοφοκλή.

ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Ο γιός του Ουρανού, Κρόνος, βασίλευε στο σύμπαν, όταν εξεγέρθηκαν κατά της εξουσίας του οι ολύμπιοι θεοί με αρχηγό τον Δία. Εναντίον των νέων διεκδικητών του θεϊκού θρόνου πολέμησαν οι Τιτάνες, οι υποστηρικτές της αρχέγονης κοσμικής τάξης που συγκροτείτο από την δύναμη –το Κράτος και τον βίαιο εξαναγκασμό – την Βία. Μόνο ο Τιτάνας Προμηθέας, γιός της μάντισσας Γης ή Θέτιδας, τάχθηκε με το μέρος του Δία, και ακολουθώντας την προειδοποίηση της μητέρας του ότι στον αγώνα αυτόν θα επικρατούσε όποιος χρησιμοποιούσε την δύναμη της κατασκευαστικής τέχνης, αποποιήθηκε την ωμή βία στην οποία βασιζόνταν τα αδέρφια του, αξιοποιώντας την δύναμη της επινόησης .

Η λήξη της δεκάχρονης Τιτανομαχίας, εξασφάλισε τον θρίαμβο

του Δία, ο οποίος άρχισε να αναθέτει διάφορες εξουσίες και καθήκοντα στους Θεούς ενώ για την τραχειά και άξεστη ανθρωπότητα επεφύλασσε κακή μοίρα καθώς, ήθελε να την αφανίσει και στη θέση της να δημιουργήσει άλλη. Τα σχέδιά του όμως δεν ευοδώθηκαν, γιατί ο Προμηθέας, συμπονώντας το ανθρώπινο γένος, έδειξε στους ανθρώπους πώς να χρησιμοποιούν τη φωτιά, την οποία μάλιστα έκλεψε για χάρη τους· τους δίδαξε ακόμη τέχνες και επιστήμες κι άλλους τρόπους βιοπορισμού και βελτίωσης της ζωής τους, καθώς και τις «τυφλές ελπίδες» σαν αντίδοτο απέναντι στο θλιβερό πεπρωμένο του θανάτου.

Ο Δίας λυπήθηκε τους εξευγενισμένους πλέον ανθρώπους και έτσι, αυτοί γλίτωσαν τον όλεθρο· τον ευεργέτη, όμως, της ανθρωπότητας Προμηθέα, τον καταδίκασε γι' αυτήν την πρωτοβουλία - ύβρι του να υποφέρει δεμένος, αμέτρητους αιώνες, σ' έναν βράχο στις ακτές του Ωκεανού, στην κακοτράχαλη χώρα της Σκυθίας. Παράλληλα, ένας γύπας θα πλησίαζε τον αλυσοδεμένο Προμηθέα και θα του κατασπάραζε το διαρκώς αναγεννώμενο συκώτι του. Το προνόμιο της αθανασίας κάνει τους πόνους του Τιτάνα ακόμα πιο βασανιστικούς.

Παρ' όλα ταύτα, δεν μετανιώνει για τίποτα, εφ' όσον, έσφαλλε εν πλήρη συνειδήσει. Η αγανάκτηση μόνο τον κατακλύζει, αφού θεωρεί τον εαυτό του θύμα της αχαριστίας και του δεσποτισμού που χαρακτηρίζει κάθε καινούριο κάτοχο της εξουσίας. Μοναδικό, αλλά και πανίσχυρο όπλο αντίστασης του στον κυρίαρχο του κόσμου,

η μοιραία προφητεία που του εμπιστεύτηκε η μητέρα του, την οποία αν δεν μάθει ο Δίας, κινδυνεύει να εκπέσει από τον θεϊκό του θρόνο, όπως ακριβώς συνέβη και με τον πατέρα του Κρόνο. Γιατί ο Δίας, σκοπεύει να παντρευτεί τη Θέτιδα, χωρίς να γνωρίζει ότι, το παιδί που θα γεννηθεί από αυτόν τον γάμο θα γίνει πιο ισχυρό από τον πατέρα του.

Το μυστικό αυτό, δεν σκοπεύει να το αποκαλύψει ποτέ, παρά μόνον αν ο Ζευς τον απελευθερώσει από τα δεσμά του. Η απόφασή του είναι αδιαπραγμάτευτη, και τον ωθεί ν' αψηφήσει τους κεραυνούς και τις αστραπές που εκτοξεύει εναντίον του ο Κύριος του Ολύμπου, όταν ο αγγελιαφόρος του Ερμής αποτυγχάνει να τον μεταπείσει και μέσα στην κοσμοχαλασιά να ριχτεί στα Τάρταρα, ενώ η φωνή του υψώνεται σε συγκλονιστική διαμαρτυρία για την άδικη μοίρα του.

16^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν:

- Την ευαισθησία με την οποία ο Ήφαιστος αντιμετωπίζει τον Προμηθέα για το πάθημά του.
- Ότι το Κράτος και η Βία ως πιστοί ακόλουθοι και φρουροί του Δία εκφράζουν με πειθήνια διάθεση τις αυταρχικές αντιλήψεις του κυρίαρχου των θεών.
- Ότι ο Προμηθέας βρίσκεται σε συναισθηματική κατάσταση οργής.
- Ότι ο Χορός αποτελείται από γυναίκες, τις κόρες του Ωκεανού, και τρέφει αισθήματα συμπόνιας προς τον Προμηθέα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: στίχοι 1-127

Κράτος

Χθονὸς μὲν ἐς τηλουρὸν ἤκομεν πέδον,

Σκύθην ἐς οἴμον, ἄβατον εἰς ἐρημίαν.

Ἴφαιστε, σοὶ δὲ χρὴ μέλιν ἐπιστολὰς

ἄς σοι πατὴρ ἐφεῖτο, τόνδε πρὸς πέτραις

ὑψηλοκρήμνοις τὸν λεωργὸν ὀχμάσαι

ἀδαμαντίνων δεσμῶν ἐν ἀρρήκτοις πέδαις.

τὸ σὸν γὰρ ἄνθος, παντέχνου πυρὸς σέλας,

θνητοῖσι κλέψας ὄπασεν. τοιᾶσδέ τοι
ἀμαρτίας σφε δεῖ θεοῖς δοῦναι δίκην,
ὡς ἂν διδαχθῆ τὴν Διὸς τυραννίδα
στέργειν, φιλανθρώπου δὲ παύεσθαι τρόπου.

Ἥφαιστος

Κράτος Βία τε, σφῶν μὲν ἐντολὴ Διὸς
ἔχει τέλος δὴ κούδὲν ἐμποδῶν ἔτι·
ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεὸν
δῆσαι βία φάραγγι πρὸς δυσχειμέρω.

πάντως δ' ἀνάγκη τῶνδὲ μοι τόλμαν σχεθεῖν·
ἐξωριάζειν γὰρ πατρὸς λόγους βαρύ.

τῆς ὀρθοβούλου Θέμιδος αἰτυμῆτα παῖ,
ἄκοντά σ' ἄκων δυσλύτοις χαλκεύμασι
προσπασσαλεύσω τῷδ' ἀπανθρώπῳ πάγῳ

ἴν' οὔτε φωνὴν οὔτε του μορφὴν βροτῶν
ὄψει, σταθευτὸς δ' ἡλίου φοίβῃ φλογὶ
χροιάς ἀμείψεις ἄνθος. ἀσμένῳ δέ σοι
ἢ ποικιλείμων νύξ ἀποκρύψει φάος,

πάχνην θ' ἐφάν ἥλιος σκεδᾷ πάλιν·
ἀεὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀχθηδῶν κακοῦ
τρύσει σ'· ὁ λωφήσων γὰρ οὐ πέφυκέ πω.

τοιαῦτ' ἐπηύρω τοῦ φιλανθρώπου τρόπου.
θεὸς θεῶν γὰρ οὐχ ὑποπτήσων χόλον
βροτοῖσι τιμὰς ὄπασας πέρα δίκης.

ἀνθ' ὧν ἀτερπῆ τήνδε φρουρήσεις πέτραν
ὀρθοστάδην, ἄπνος, οὐ κάμπτων γόνυ·
πολλοὺς δ' ὀδυρμοὺς καὶ γόους ἀνωφελεῖς

φθέγξη· Διὸς γὰρ δυσπαραίτητοι φρένες.

ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῆ.

35

Κράτος

εἶεν, τί μέλλεις καὶ κατοικτίζη μάτην;

τί τὸν θεοῖς ἔχθιστον οὐ στυγεῖς θεόν,

ὅστις τὸ σὸν θνητοῖσι προὔδωκεν γέρας;

Ἥφαιστος

τὸ συγγενές τοι δεινὸν ἢ θ' ὀμίλια.

Κράτος

σύμφημ'· ἀνηκουστεῖν δὲ τῶν πατρὸς λόγων

40

οἶόν τε πῶς; οὐ τοῦτο δειμαίνεις πλέον;

Ἥφαιστος

αἰεὶ γε δὴ νηλῆς σὺ καὶ θράσους πλέως.

Κράτος

ἄκος γὰρ οὐδὲν τόνδε θρηνεῖσθαι. σὺ δὲ

τὰ μηδὲν ὠφελούντα μὴ πόνει μάτην.

Ἥφαιστος

ὃ πολλὰ μισηθεῖσα χειρωναξία.

45

Κράτος

τί νιν στυγεῖς; πόνων γὰρ ὡς ἀπλῶ λόγῳ

τῶν νῦν παρόντων οὐδὲν αἰτία τέχνη.

Ἥφαιστος

ἔμπας τις αὐτὴν ἄλλος ὄφελεν λαχεῖν.

Κράτος

ἅπαντ' ἐπαχθῆ πλήν θεοῖσι κοιρανεῖν·

ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλέον Διός.

50

Ἥφαιστος

ἔγνωκα τοῖσδε κούδεν ἀντειπεῖν ἔχω.

Κράτος

οὐκουν ἐπέιξη τῷδε δεσμὰ περιβαλεῖν,
ὡς μή σ' ἐλινύοντα προσδερχθῆ πατήρ;

Ἥφαιστος

καὶ δὴ πρόχειρα ψάλια δέρκεσθαι πάρα.

Κράτος

βαλῶν νιν ἀμφὶ χερσὶν ἐγκρατεῖ σθένει
ῥαιστήρι θεῖνε, πασσάλευε πρὸς πέτραις.

55

Ἥφαιστος

περαίνεται δὴ κοῦ ματᾶ τοῦργον τόδε.

Κράτος

ἄρασσε μᾶλλον, σφίγγε, μηδαμῆ χάλα.
δεινὸς γὰρ εὐρεῖν κάξ ἀμηχάνων πόρον.

Ἥφαιστος

ἄραρεν ἦδε γ' ὠλένη δυσεκλύτως.

60

Κράτος

καὶ τήνδε νῦν πόρπασον ἀσφαλῶς, ἵνα
μάθη σοφιστῆς ὢν Διὸς νοθέστερος.

Ἥφαιστος

πλὴν τοῦδ' ἂν οὐδεὶς ἐνδίκως μέμψαιτό μοι.

Κράτος

ἀδαμαντίνου νῦν σφηνὸς αὐθάδη γνάθον
στέρνων διαμπάξ πασσάλευ' ἐρρωμένως.

65

Ἥφαιστος

αἰαῖ, Προμηθεῦ, σῶν ὑπερστένω πόνων.

Κράτος

σὺ δ' αὖ κατοκνεῖς τῶν Διός τ' ἐχθρῶν ὑπερ-
στένεις; ὅπως μὴ σαυτὸν οἰκτιεῖς ποτε.

Ἥφαιστος

ὄρᾳς θέαμα δυσθέατον ὄμμασιν.

Κράτος

ὄρῳ κυροῦντα τόνδε τῶν ἐπαξίων.

70

ἀλλ' ἀμφὶ πλευραῖς μασχαλιστήρας βάλε.

Ἥφαιστος

δρᾶν ταῦτ' ἀνάγκη, μηδὲν ἐγκέλευ' ἄγαν.

Κράτος

ἦ μὴν κελεύσω κάπιθούζω γε πρὸς.

χώρει κάτω, σκέλη δὲ κίρκωσον βία.

Ἥφαιστος

καὶ δὴ πέπρακται τοῦργον οὐ μακρῷ πόνῳ.

75

Κράτος

ἐρρωμένως νῦν θεῖνε διατόρους πέδας·

ὡς οὐπιτιμητής γε τῶν ἔργων βαρύς.

Ἥφαιστος

ὅμοια μορφῇ γλῶσσά σου γηρύεται.

Κράτος

σὺ μαλθακίζου, τὴν δ' ἐμὴν αὐθαδίαν

ὀργῆς τε τραχύτητα μὴ 'πίπλησέ μοι.

80

Ἥφαιστος

στείχωμεν, ὡς κώλοισιν ἀμφίβληστρ' ἔχει.

Κράτος

ἐνταῦθα νῦν ὕβριζε καὶ θεῶν γέρα

συλῶν ἐφημέροισι προστίθει. τί σοι
οἷοί τε θνητοὶ τῶνδ' ἀπαντλήσαι πόνων;
ψευδωνύμως σε δαίμονες Προμηθεά
καλοῦσιν· αὐτὸν γάρ σε δεῖ προμηθέως,
ὅτῳ τρόπῳ τῆσδ' ἐκκυλισθήσῃ τέχνης.

85

Προμηθεύς

ὦ δῖος αἰθῆρ καὶ ταχύπτεροι πνοαί,
ποταμῶν τε πηγαί, ποντίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα, παμμῆτόρ τε γῆ,
καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ.

90

ἴδεσθέ μ' οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός.

δέρχθηθ' οἷαις αἰκείαισιν

διακναιόμενος τὸν μυριετῆ

χρόνον ἀθλεύσω.

95

τοιόνδ' ὁ νέος ταγὸς μακάρων

ἐξηῦρ' ἐπ' ἐμοὶ δεσμὸν ἀεικῆ.

φεῦ φεῦ, τὸ παρὸν τό τ' ἐπερχόμενον

πῆμα στενάχω, πῆ ποτε μόχθων

χρῆ τέρματα τῶνδ' ἐπιτεῖλαι.

100

καίτοι τί φημι; πάντα προυξεπίσταμαι

σκεθρῶς τὰ μέλλοντ', οὐδέ μοι ποταίνιον

πῆμ' οὐδὲν ἤξει. τὴν πεπρωμένην δὲ χρῆ

αἶσαν φέρειν ὡς ῥᾶστα, γιγνώσκονθ' ὅτι

τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδήριτον σθένος.

105

ἀλλ' οὔτε σιγᾶν οὔτε μὴ σιγᾶν τύχας

οἷόν τέ μοι τάσδ' ἐστί. θνητοῖς γὰρ γέρα

πορῶν ἀνάγκαις ταῖσδ' ἐνέζευγμαι τάλας.

ναρθηκοπλήρωτον δὲ θηρῶμαι πυρὸς
πηγὴν κλοπαίαν, ἢ διδάσκαλος τέχνης
πάσης βροτοῖς πέφηνε καὶ μέγας πόρος.
τοιῶνδε ποινὰς ἀμπλακημάτων τίνω
ὑπαιθρίοις δεσμοῖς πεπασσαλευμένος.
ᾗ ᾗ ἔα ἔα.

τίς ἀχώ, τίς ὁδμὰ προσέπτα μ' ἀφεγγής,
θεόσυτος, ἢ βρότειος, ἢ κεκραμένη;
ἵκετο τερμόνιον ἐπὶ πάγον
πόνων ἐμῶν θεωρός, ἢ τί δὴ θέλων;
ὁρᾶτε δεσμώτην με δύσποτμον θεόν
τὸν Διὸς ἐχθρόν, τὸν πᾶσι θεοῖς
δι' ἀπεχθείας ἐλθόνθ' ὀπόσοι
τὴν Διὸς αὐλήν εἰσοιχνεῦσιν,
διὰ τὴν λίαν φιλότητα βροτῶν.

φεῦ φεῦ, τί ποτ' αὖ κινάθισμα κλύω
πέλας οἰωνῶν; αἰθήρ δ' ἐλαφραῖς
πτερύγων ῥιπαῖς ὑποσυρίζει.
πᾶν μοι φοβερὸν τὸ προσέρπον.

Μετάφραση

Κράτος

Να μας στα πέριόρα τ' αλαργινά του κόσμου
στους ἔρημους κι ἀπάτητους Σκυθικούς δρόμους.

Τώρα δουλειά σου, ω Ήφαιστε, όσα ο πατέρας
πρόσταξε, να γνοιαστείς, και τον άνομο τούτο
στα βράχια στους ψηλούς γκρεμούς να πεδικλώσεις
μ' αλύσων ασύντριφτα δεσμά ατσαλένια, γιατί
έκλεψε της πάντεχνης φωτιάς τη φλόγα, -τ' άνθος σου
εσένα- και το χάρισε τ' ανθρώπου.

Τέτοιο κρίμα χρωστάει λοιπόν να μας πλερώσει,
για να μάθει του Δία την εξουσία να στρέγει
και τους φιλόανθρωπους τους τρόπους του ν' αφήσει.

Ήφαιστος

Κράτος και Βία, για σας η προσταγή του Δία
Τέλειωσε και πια τίποτα δε στέκει 'μπόδιο·
μα εμέ, δε μου βαστά η ψυχή θεό συγγενή μου
στ' άγριο τούτο ποροφάραγγο να δέσω.

Όμως να σφίξω την καρδιά μου ανάγκη πάσα,
γιατί βαρύ 'ναι ν' αψηφώ του Δία το λόγο.

Ω εσύ με τα ψηλά φρονήματά σου, Τέκνον
της ορθόβουλης Θέμιδας, θέλεις δε θέλω,
σ' αυτή την έρμη την κορφή θα σε καρφώσω,
π' ούτε φωνή και κανενός την όψη ανθρώπου
θα βλέπεις, μ' από του ήλιου τη φωτιά ψημένος
τ' άνθος της όψης σου θ' αλλάξεις και τη
νύχτα θα λαχταράς την πολυξόμπλιαστη
να φτάσει, να σκεπάσει το φως,

ως να 'βγεί ο ήλιος πάλι
την αυγινή την πάχνη να σκορπίσει·
κι έτσι κάποιο θά 'χεις κακό να τυραγνιέσαι

πάντα, χωρίς να βρίσκεται ψυχή να σ' αλαφρώσει.

Τέτοιο έλαβες μιστό γι' αγάπη των ανθρώπων·
γιατί, θεός εσύ, δεν σκιάχτηκες των άλλων την οργή
των θεών και πηγες να προσφέρεις στους ανθρώπους
χαρίσματα πέρ' από το δίκιο, που αντίς γι' αυτά,
στον άχαρο το βράχο τούτο ολόρθος κι άγρυπνος
φρουρός θε να φυλάγεις, δίχως τα γόνατά σου
να λυγάς και θρήνους πολλούς κι ανώφελα
θα σκούζεις μοιρολόγια· γιατί εύκολα δεν
την γυρνάς του Δία τη γνώμη κι είναι πάντα
σκληρός ο κάθε νέος αφέντης.

Κράτος

Λοιπόν τι στέκεις κι άδικα ψυχοπονιέσαι τον αντίθεο
το θεό και να μη βράζει η οργή σου,
που πρόδωκε στον άνθρωπο τ' αξίωμά σου;

Ήφαιστος

Πολύ βαραίνει, συγγενής και φίλος να 'σαι.

Κράτος

Δε λέω· μα πάει να παρακούς και του πατρός σου
το λόγο; Και πως πióτερο δεν το φοβάσαι;

Ήφαιστος

Πάντα σου εσύ σκληρός, πάντα κακία γεμάτος.

Κράτος

Δεν έχει διάφορο αν τον κλαίω· και συ μη χάνεις
σ' όσα δεν ωφελούν τον κόπο σου του κάκου.

Ήφαιστος

Αχ, τέχνη, πως με τα όλα μου σ' έχω μισήσει!

Κράτος

Τι να τη βαρυγομάς; γιατί, να πούμ' αλήθεια,
στα κακά τώρ' αυτά δε φταίει διόλου η τέχνη.

Ήφαιστος

Μ' άμποτε να τη λάχαινε κανένας άλλος

Κράτος

Όλα βαριά, εχτός να 'σαι των θεών αφέντης,
κι έξω από το Δία κανείς ελεύθερος δεν είναι.

Ήφαιστος

Σύμφωνος, και σ' αυτό λόγο να πω δεν έχω.

Κράτος

Κάνε λοιπόν και πέρνα του τις αλυσίδες,
να μη σε δει και αργοπορείς ο Δίας
ο πατέρας.

Ήφαιστος

Έτοιμα βλέπεις τα λυτάρια του είν'
ομπρός σου.

Κράτος

Πεδίκλωσ' του μ' όλη τη ζώρη σου τα χέρια,
χτύπα με τη βαριά, στο βράχο κάρφωνε τον.

Ήφαιστος

Τέλειωσε, να το, κι η δουλειά δεν πάει του
μάκρου.

Κράτος

Πιο πολύ βάρα, σφίγγε, μην τ' αφήσεις
λάσκα, κι είν' άξιος να βγεί πέρα κι όπου
δεν το ελπίζεις.

Ήφαιστος

Στεριώθηκε, που πια δε λει, το 'να του χέρι.

Κράτος

Γ' άλλο τώρα ζώστ' του γερά·
να μάθει μ' όλες τις μαστοριές,
πως με το Δία δεν παραβγαίνει.

Ήφαιστος

Παράπονο, άλλος απ' αυτόν,
λέω να μη μου 'χει.

Κράτος

Άγρια σαγόνα τώρα σφήνας ατσαλένιας
πέρα για πέρα πέρνα του γερά στα στήθια.

Ήφαιστος

Οϊμένα, κλαίω, Προμηθέα τα βάσανά σου.

Κράτος

Τα ίδια μας πάλι; και για τους εχθρούς
του Δία θρηνείς; φυλάξου μην κλάψεις
για λογαριασμό σου.

Ήφαιστος

Βλέπεις πράμα, που μάτια δεν βαστούν
να βλέπουν.

Κράτος

Βλέπω που βρίσκει αυτός
ό,τι άξιζε να πάθει·
μα βαλ' του γύρω στα πλευρά
μασκαλοζώστρες.

Ήφαιστος

Ανάγκη πάσα· κι οι πολλές φωνές σου
ας λείπουν.

Κράτος

Και θα φωνάξω και θα γιουχάξω
ακόμα. Έρχου κάτω, κικέλωσ' του
σφιχτά τα σκέλια.

Ήφαιστος

Να τέλειωσε κι αυτό και μ' όχι
πολύ κόπο.

Κράτος

Χτύπα τώρα γερά τα καρφιά
πέρα ως πέρα,
γιατ' έχεις δύσκολο κριτή
σ' αυτό σου το έργο.

Ήφαιστος

Ταιριάζει αλήθεια η γλώσσα σου
με τη μορφή σου.

Κράτος

Κάνε συ αν θες το μαλακό, και το δικό μου
μη μου χτυπάς σκληρόψυχο κι αυθάδη τρόπο.

Ήφαιστος

Πάμε· κι έχει ένα γύρο βρόγια στο κορμί του.

Κράτος

Μεγαλοπιάνου τώρα εδώ
κι άρπαζε αν θέλεις
τα τίμια των θεών να φέρνεις

στους ανθρώπους
και τι μπορούνε τάχ αυτοί να
σε συντρέξουν στα βάσανά σου;
ψεύτικα οι θεοί σου δίνουν του
Προμηθέα τ' όνομα, γιατί κι ο ίδιος
χρειάζεται έναν άλλο να βρείς προμηθέα,
για να 'θελε ξεμπλέξεις απ' αυτές τις τέχνες.

Προμηθεύς

Ω άγιε αιθέρα, κι ω γοργές φτερωτές
αύρες, πηγές των ποταμών, των θαλασσίων
κυμάτων χαμογέλασμα αναρίθμητο,
κι ολωνών μάνα, ω Γή!
και συ που όλα τα βλέπεις, Ήλιε,
δείτε μ' εγώ θεός απ' τους θεούς τι πάσχω!
Κοιτάζτε, τι άτιμα βάσανα με ξεσκίζουν,
που αιώνες αμέτρητους θα υποφέρω
τραβώντας τα. Γιατί τέτοιο
ο καινούργιος άρχοντας των θεών
για μένα σοφίστηκεν ατιμότατο δεσμό!
Τωρινές συμφορές, τρισαλίμονο, κι όσες
άλλες, στενάζω, μου μέλλονται,
ποτέ που τάχα μια άκρη θενά 'βρω;
Κι όμως τι λέγω; όλα εγώ από πριν
τα ξέρω ξάστερ' όσα 'ναι για να 'ρθουν,
ουδέ θα μ' έβρει καμιά συμφορά ανέλπιστα·
κι έτσι της μοίρας το γραφτό· πρέπει πιο
ελαφρά να υποφέρω, μια που γνωρίζω

πως κανείς με της ανάγκης δεν μπορεί

τη δύναμη να πολεμήσει.

Μα πάλι ούτε να κλείσω

ούτε να μην κλείσω το στόμα μου μπορώ,

γιατί, για να προσφέρω στους ανθρώπους

τα δώρα μου, έμπλεξα σε τούτες

ο δύστυχος τις συμφορές, και το

κλεμμένο πλερώνω μες στο νάρθηκα

της φωτιάς σπέρμα που κάθε τέχνης

δάσκαλος για τους ανθρώπους

έχει φανεί κι η πιο μεγάλη τους κυβέρνηια.

Τέτοιο 'ν' το κρίμα που πλερώνω καρφωμένος

ἄ ἄ ἔα ἔα.

κάτω απ' τον ξέσκεπο ουρανό σ' αυτό το βράχο.

A, α!

Ποιός αχός, ποια κρυφή μου ήρθε δω μυρουδιά;

Θεϊκιά τάχα ή ανθρώπινη, ή κι απ' τα δυό μαζί;

Σαν ποιός στο βράχο εδώ στα πέρατα της γης ήρθε

να δει τα βάσανά μου; ή τι να θέλει;

Με βλέπετε τον άμοιρο θεό δεσμώτη

που στην έχθητα και των άλλων θεών όλων έπεσα,

στην αυλή του Διός όσοι μπαίνουνε, απ' αγάπη

πολλή των ανθρώπων.

Οϊμένανε, οϊμέ!

Τι 'ναι τούτο που τώρα κοντύτερα σαν

πουλιών αγρικώ φτεροθόρυβο

να σφυρίζει αλαφρά περιτόγυρα;

ό,τι και να 'ναι που φτάνει, το τρέμω.

Πάροδος: στίχοι 128-195

Χορός

μηδὲν φοβηθῆς· φιλία 128b

γὰρ ἄδε τάξις πτερύγων

θοαῖς ἀμίλλαις προσέβα

τόνδε πάγον, πατρώας 130

μόγισ παρειποῦσα φρένας.

κραιπνοφόροι δέ μ' ἔπεμψαν αὔραι·

κτύπου γὰρ ἄχῳ χάλυβος

διῆξεν ἄντρων μυχόν, ἐκ 130b

δ' ἔπληξέ μου τὰν θεμερῶπιν αἰδῶ·

σύθην δ' ἀπέδιλος ὄχῳ πτερωτῶ. 135

Προμηθεύς

αἰαῖ αἰαῖ,

τῆς πολυτέκνου Τηθύος ἔκγονα,

τοῦ περὶ πᾶσάν θ' εἰλισσομένου

χθόν' ἀκοιμήτῳ ρεύματι παῖδες

πατρὸς, Ὠκεανοῦ, 140

δέρχθητ', ἐσίδεσθ' οἶψ δεσμῶ,

προσπορπατὸς τῆσδε φάραγος

σκοπέλοις ἐν ἄκροις

φρουρὰν ἄζηλον ὀχήσω. 143b

Χορός

λεύσσω, Προμηθεῦ· φοβερὰ

δ' ἔμοϊσιν ὄσσοις ὀμίχλα

145

προσηῖξε πλήρης δακρύων

σὸν δέμας εἰσιδούσα

πέτραις προσαυαινόμενον

ταῖσδ' ἀδαμαντοδέτοισι λύμαις.

νέοι γὰρ οἰακονόμοι

κρατοῦσ', Ὀλύμπου· νεοχμοῖς

δὲ δὴ νόμοις Ζεὺς ἀθέτως κρατύνει.

150

τὰ πρὶν δὲ πελώρια νῦν ἀιστοῖ.

Προμηθεύς

εἰ γάρ μ' ὑπὸ γῆν νέρθεν θ' Ἴαιδου

τοῦ νεκροδέγμονος εἰς ἀπέρατον

Τάρταρον ἦκεν,

δεσμοῖς ἀλύτοις ἀγρίως πελάσας,

155

ὡς μήτε θεὸς μήτε τις ἄλλος

τοῖσδ' ἐπεγήθει.

νῦν δ' αἰθέριον κίνυγμ' ὁ τάλας

ἐχθροῖς ἐπίχαρτα πέπονθα.

Χορός

τίς ὧδε τλησικάρδιος

160

θεῶν, ὅτω τάδ' ἐπιχαρῆ;

τίς οὐ ξυνασχαλᾷ κακοῖς

τεοῖσι, δίχα γε Διός; ὁ δ' ἐπικότως ἀει

θέμενος ἄγναμπτον νόον

δάμναται Οὐρανίαν

165

γένναν, οὐδὲ λήξει, πρὶν ἂν ἡ κορέση κέαρ ἢ παλάμα τινὶ
τὰν δυσάλωτον ἔλη τις ἀρχάν.

Προμηθεύς

ἦ μὴν ἔτ' ἐμοῦ, καίπερ κρατεραῖς
ἐν γυιοπέδαις αἰκίζομένου,
χρεῖαν ἔξει μακάρων πρύτανις,
δεῖξαι τὸ νέον βούλευμ' ὑφ' ὅτου
σκῆπτρον τιμάς τ' ἀποσυλᾶται.

170

καί μ' οὔτι μελιγλώσσοις πειθοῦς
ἐπαοιδαῖσιν θέλξει, στερεάς τ'
οὔποτ' ἀπειλὰς πτήξας τόδ' ἐγὼ
καταμηνύσω,

175

πρὶν ἂν ἐξ ἀγρίων δεσμῶν χαλάση
ποινάς τε τίνειν
τῆσδ' αἰκείας ἐθελήση.

Χορός

σὺ μὲν θρασύς τε καὶ πικραῖς
δύαισιν οὐδὲν ἐπιχαλᾶς,
ἄγαν δ' ἐλευθεροστομεῖς.
ἐμὰς δὲ φρένας ἐρέθισε διάτορος φόβος·
δέδια δ' ἀμφὶ σαῖς τύχαις,

180

πᾶ ποτε τῶνδε πόνων

185

χρή σε τέρμα κέλ-

σαντ' ἐσιδεῖν· ἀκίχητα γὰρ ἦθεα καὶ κέαρ
ἀπαράμυθον ἔχει Κρόνου παῖς.

Προμηθεύς

οἶδ' ὅτι τραχὺς καὶ παρ' ἑαυτῷ

τὸ δίκαιον ἔχων Ζεὺς. ἀλλ' ἔμπαυ [οἴω]

190

μαλακογνώμων

ἔσται ποθ', ὅταν ταύτη ραίσθη·

τὴν δ' ἀτέραμνον στορέσας ὀργὴν

εἰς ἄρθμὸν ἐμοὶ καὶ φιλότητα

σπεύδων σπεύδοντί ποθ' ἤξει.

195

Μετάφραση

Χορός

Μη φοβηθεῖς ολότελα φίλοι 'μαστε

που ερχόμαστε σ' αυτό το βράχο,

η συντροφιά μας,

με τις διπλογοργόστροφες

πετώντας τις φτερούγες μας.

Μόλις και καταφέραμε τη γνώμη

του πατέρα μας και κατά δω

το φύσημα τ' ανέμου μας προβόδησε

γιατί ως τα βάθη της σπηλιάς

αχός σα βρόντημα βαριάς επέρασε

και μ' έκαμε να ξιπαστώ

και κατά μέρος τη δειλή αιδῶ·

αφήνοντας τη συστολή εχίμησα

ανυπόδετη με το ἄρμα φτερωτό.

Προμηθεύς

Οϊμένανε, οϊμέ!

Της πολύτεκνης κόρες Τηθύας

και που σ' όλη τη γη περιτρόγυρα
με τ' ακοίμητο ρέμα του στρέφεται
του πατέρα Ωκεανού θυγατέρες,
με τι δέσιμο ιδείτε, κοιτάξετε,
καρφωμένος σε τούτης της φάραγγας
τα ψηλά τα γκρεμνά, φρουρά αζήλευτη
θενά φυλάξω!

Χορός

Φοβερὰ τα βλέπω, Προμηθέα,
κι εμπρός στα μάτια μου έτσι απλώθηκε
μια καταχνιά θολή, γιομάτη με δάκρυα,
που είδα πως σ' αυτόν απάνω τον
ξερόβραχο ξεραίνεται το σώμα σου
σφιχταλυσσοπερίπλεχτο
μες σε πεδούκλια ατσάλινα, π' αλύπητα
το φτείνουνε.

Γιατί καινούργιοι κυβερνούν θεοί
το δοιάκι τ' ουρανού κι ο Δίας
που εξουσιάζει τώρα δυνατά,
με νέους νόμους τους παλιούς θεσμούς
αντικατάστησε κι όσες δυνάμεις ήταν πριν,
τώρα ποδοπατά.

Προμηθεύς

Μα είθε κάτω απ' τη γη, και πιο κάτω
κι απ' τον Άδην ακόμη τον άραχλο
στον απέραντο Τάρταρο μ' έστελνε
σκληρά μ' άλυτα σίδερα ζώνοντας,

για να μην εγελούσαν τουλάχιστο
ή θεός ή όποιος άλλος στα πάθη μου.
Ενώ τώρα σαν ξέφαντο σκιάχτρο
τραβώ μ' όσα να χαίρονται οι εχθροί μου.

Χορός

Ποιος έχει απ' τους θεούς τόσο σκληρή
καρδιά, που με τα πάθη αυτά σου να
γελά; Τα βάσανα σου ποιος δε συμπονεί;
έξω απ' το Δία, γιατί αυτός μ' οργή παντοτινή
και με τη γνώμη του που δεν αλλάζει
τη γέννα τ' Ουρανού δαμάζει και δε
θα σταματήσει πριν ή την καρδιά του
χορτάσει, ή μ' όποιον τρόπο την αρχή
κανείς την άπαρτη του αρπάξει.

Προμηθεύς

Όμως έγνοια του, κι αν σε σκληρότατα
χεροπέδουκλα εγώ βασανίζομαι,
την ανάγκη μου ακόμα θα λάβει
των μακάρων ο Πρύτανης,
να του πω την καινούργια βουλή,
πως θα χάσει εξουσία και θρόνο.
Μα όλες τότε οι γητειές οι μελίγλωσσες
της πειθώς δε θα με ξεπλανέψουνε,
μ' ουδέ μπρος σε φοβέρες ζαρώνοντας
θα του τη φανερώσω, πριν τ' άδικα μου
αφαιρέσει δεσμά, και τις παιδείες μου
στρέξει αυτές να πλερώσει

Χορός

Μα είσαι και συ θρασύς και στις πικρές σου
αυτές τη γνώμη δε λυγάζ τις συμφορές.
Τη γλώσσα σου καθόλου δεν κρατείς
κι εμέ το νου μου ερέθισε φόβος πολύ βαρύς,
γιατί μ' αυτά που σου 'τυχαν φοβούμαι
και που θα σώσεις, διαλογούμαι,
να βρεις λιμάνι μια φορά στα τωρινά βάσανα σου,
γιατ' είναι ασύντυχη η βουλή του Δία
κι αμάλαχτη η καρδιά του.

Προμηθεύς

Ξέρ' ότι 'ναι σκληρός και στα χέρια του
πως το δίκιο κρατεί μα στοχάζομαι
θα γενεί έναν καιρό μαλακόγνωνος
σαν του πέσει η βαριά στο κεφάλι
μα μερώνοντας τότε την άκαμπτη
την οργή του σε αγάπης συνταίριασμα
μ' εμέ πρόθυμο πρόθυμα θα 'ρθει.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση του έργου δίνει ο μονόλογος του Κράτους στους στίχους 1-11;
2. Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του Κράτους και του Ηφαίστου αναδεικνύονται από τη μεταξύ τους στιχομυθία στον Πρόλογο της τραγωδίας;
3. Εντοπίστε στον Πρόλογο σχετικούς στίχους στους οποίους το Κράτος δίνει οδηγίες στον Ήφαιστο για τα δεσμά του Προμηθέα και εξηγήστε αυτό το ενδιαφέρον.

4. Ποια στάση τηρεί απέναντι στον Προμηθέα ο Ήφαιστος και για ποιους λόγους; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με σχετικούς από τον Πρόλογο στίχους.
5. Ποια είναι η ύβρη στην οποία υπέπεσε ο Προμηθέας;
6. Πώς παρουσιάζεται ο Δίας στον Πρόλογο;
7. Να εντοπίσετε στον Πρόλογο στίχους στους οποίους διατυπώνονται έμμεσα πολιτικά μηνύματα και διερευνήστε το είδος και το περιεχόμενο αυτών.
8. Μπορούμε να συγκρίνουμε τον Δία με τον Κρέοντα και σε ποια βάση;
9. Όπως και στον Πρόλογο της Αντιγόνης, έτσι και στον Προμηθέα Δεσμώτη το πρόσωπο αυτού που έχει θέσει την τιμωρία πρωταγωνιστεί, αν και απών. Να βρείτε σχετικές αναφορές στο κείμενο και να σας απασχολήσει γιατί ο Δίας, σε αντίθεση με τον Κρέοντα, δεν πρόκειται να εμφανισθεί στην τραγωδία.
10. Για ποιο λόγο, σύμφωνα με το κείμενο, ο Ήφαιστος καταριέται την τέχνη του; Για ποια τέχνη ήταν γνωστός από τη μυθολογία ο Ήφαιστος;
11. Γιατί ο Προμηθέας στο μονόλογό του στους στίχους 88-127 χαρακτηρίζει άτιμα Τα δεσμά του;
12. Ποια είναι τα συναισθήματα που κυριαρχούν στον ψυχικό κόσμο του Προμηθέα στους στίχους 88-127;
13. Βασισμένοι στις πληροφορίες που δίνονται στην Πάροδο να επισημάνετε τα πρόσωπα που απαρτίζουν τον χορό στον Προμηθέα Δεσμώτη.
14. Ποια συναισθήματα τρέφει ο Χορός προς τον Προμηθέα; Βρείτε σχετικούς στίχους από την Πάροδο της τραγωδίας.
15. Ποια η γνώμη του Χορού για τον Δία και ποια συναισθήματα φαίνεται ότι τρέφει για το πρόσωπό του;
16. Για ποιο λόγο ο Χορός στην Πάροδο χαρακτηρίζει θρασύ τον Προμηθέα;

17^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Στο Α΄ Επεισόδιο ο αναγνώστης-θεατής αντλεί πολλές πληροφορίες για την υπόθεση της τραγωδίας.
- Ο Ωκεανός έχει πολλά κοινά στοιχεία με τον Ήφαιστο που συναντήσαμε στον Πρόλογο της τραγωδίας.
- Στο κείμενο διατυπώνονται πολλά ρητά και άρρητα μηνύματα για τη φύση της Τυραννικής εξουσίας.
- Στο Α΄ Στάσιμο ο Χορός εκφράζει τη λύπη όλων των θνητών για το πάθος του Προμηθέα.
- Δε λείπουν και από τον Χορό στο Στάσιμο αιχμές για την εκδικητικότητα της νέας εξουσίας προς την παλαιά τάξη πραγμάτων που εκφράζει ο Προμηθέας.

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: 196-398

Χορός

πάντ' ἐκκάλυψον καὶ γέγων' ἡμῖν λόγον,

196

ποίη λαβῶν σε Ζεὺς ἐπ' αἰτιάματι,

οὕτως ἀτίμως καὶ πικρῶς αἰκίζεται·

δίδαξον ἡμᾶς, εἴ τι μὴ βλάπτει λόγῳ.

Προμηθεύς

ἀλγείνᾳ μὲν μοι καὶ λέγειν ἔστιν τάδε,

ἄλγος δὲ σιγᾶν, πανταχῆ δὲ δύσποτμα.

200

ἐπεὶ τάχιστ' ἤρξαντο δαίμονες χόλου
 στάσις τ' ἐν ἀλλήλοισιν ὠροθύνετο,
 οἱ μὲν θέλοντες ἐκβαλεῖν ἔδρας Κρόνον,
 ὡς Ζεὺς ἀνάσσοι δῆθεν, οἱ δὲ τοῦμπαλιν
 σπεύδοντες, ὡς Ζεὺς μήποτ' ἄρξειεν θεῶν, 205
 ἐνταῦθ' ἐγὼ τὰ λῶστα βουλευῶν πιθεῖν
 Τιτᾶνας, Οὐρανοῦ τε καὶ Χθονὸς τέκνα,
 οὐκ ἠδυνήθην. αἰμύλας δὲ μηχανὰς
 ἀτιμάσαντες καρτεροῖς φρονήμασιν
 ᾧοντ' ἀμοχθεὶ πρὸς βίαν τε δεσπόσειν· 210
 ἐμοὶ δὲ μήτηρ οὐχ ἅπαξ μόνον Θέμις,
 καὶ Γαῖα, πολλῶν ὀνομάτων μορφή μία,
 τὸ μέλλον κραίνοιτο προυτεθεσπίζει,
 ὡς οὐ κατ' ἰσχὺν οὐδὲ πρὸς τὸ καρτερόν
 χρεῖη, δόλω δὲ τοὺς ὑπερσχόντας κρατεῖν. 215
 τοιαῦτ' ἐμοῦ λόγοισιν ἐξηγουμένου
 οὐκ ἠξίωσαν οὐδὲ προσβλέψαι τὸ πᾶν.
 κράτιστα δὴ μοι τῶν παρεστώτων τότε
 ἐφαίνεται εἶναι προσλαβόντα μητέρα
 ἐκόνθ' ἐκόντι Ζηγὶ συμπαραστατεῖν. 220
 ἐμαῖς δὲ βουλαῖς Ταρτάρου μελαμβαθῆς
 κευθμῶν καλύπτει τὸν παλαιγενῆ Κρόνον
 αὐτοῖσι συμμάχοισι. τοιάδ' ἐξ ἐμοῦ
 ὁ τῶν θεῶν τύραννος ὠφελημένος
 κακαῖσι ποιναῖς ταῖσδὲ μ' ἐξημείψατο. 225
 ἔνεστι γάρ πως τοῦτο τῆς τυραννίδι
 νόσημα, τοῖς φίλοισι μὴ πεποιθέναι.

ὁ δ' οὖν ἐρωτᾷτ', αἰτίαν καθ' ἣντινα

αἰκίζεται με, τοῦτο δὴ σαφηνιῶ.

ὅπως τάχιστα τὸν πατρῷον ἐς θρόνον

230

καθέζετ', εὐθύς δαίμοσιν νέμει γέρα

ἄλλοισιν ἄλλα καὶ διεστοιχίζετο

ἀρχὴν βροτῶν δὲ τῶν ταλαιπώρων λόγον

οὐκ ἔσχεν οὐδέν', ἀλλ' αἰστώσας γένος

τὸ πᾶν ἔχρηζεν ἄλλο φιλῦσαι νέον.

235

καὶ τοῖσιν οὐδεις ἀντέβαινε πλὴν ἐμοῦ.

ἐγὼ δ' ἐτόλμησ'· ἐξελυσάμην βροτοῦς

τὸ μὴ διαρραισθέντας εἰς Ἄιδου μολεῖν.

τῷ τοι τοιαῖσδε πημοναῖσι κάμπτομαι,

πάσχειν μὲν ἀλγειναῖσιν, οἰκτραῖσιν δ' ἰδεῖν·

240

θνητοῦς δ' ἐν οἴκτῳ προθέμενος, τούτου τυχεῖν

οὐκ ἠξιώθην αὐτός, ἀλλὰ νηλεῶς

ᾧδ' ἐρρύθμισμαι, Ζηνὶ δυσκλεῆς θέα.

Χορός

σιδηρόφρων τε κακὰ πέτρας εἰργασμένος

245

ὅστις, Προμηθεῦ, σοῖσιν οὐ συνασχαλᾷ

μόχθοις· ἐγὼ γὰρ οὔτ' ἂν εἰσιδεῖν τάδε

ἔχρηζον εἰσιδοῦσά τ' ἠλγύνθην κέαρ.

Προμηθεύς

καὶ μὴν φίλοις <γ' > ἐλείνδς εἰσορᾶν ἐγώ.

Χορός

μή πού τι πρὸς βῆς τῶνδε καὶ περαιτέρω;

Προμηθεύς

θνητούς γ' ἔπαυσα μὴ προδέρκεσθαι μόρον.

250

Χορός

τὸ ποῖον εὐρῶν τῆσδε φάρμακον νόσου;

Προμηθεύς

τυφλὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας κατώκισα.

Χορός

μέγ' ὠφέλημα τοῦτ' ἐδωρήσω βροτοῖς.

Προμηθεύς

πρὸς τοῖσδε μέντοι πῦρ ἐγὼ σφιν ὄπασα.

Χορός

καὶ νῦν φλογωπὸν πῦρ ἔχουσ' ἐφήμεροι;

255

Προμηθεύς

ἀφ' οὗ γε πολλὰς ἐκμαθήσονται τέχνας.

Χορός

τοιοῖσδε δὴ σε Ζεὺς ἐπ' αἰτιάμασιν--

Προμηθεύς

αἰκίζεταί τε κούδαμῃ χαλᾶ κακῶν.

Χορός

οὐδ' ἔστιν ἄθλου τέρμα σοι προκείμενον;

Προμηθεύς

οὐκ ἄλλο γ' οὐδέν, πλὴν ὅταν κείνω δοκῆ.

260

Χορός

δόξει δὲ πῶς; τίς ἐλπίς; οὐχ ὀρᾶς ὅτι

ἡμαρτες; ὡς δ' ἡμαρτες οὗτ' ἐμοὶ λέγειν

καθ' ἡδονὴν σοὶ τ' ἄλγος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν

μεθῶμεν, ἄθλου δ' ἔκλυσιν ζήτει τινά.

Προμηθεύς

ἐλαφρὸν ὅστις πημάτων ἔξω πόδα

265

ἔχει παραινεῖν νουθετεῖν τε τὸν κακῶς
πράσσουντ'· ἐγὼ δὲ ταῦθ' ἅπαντ' ἠπιστάμην.

ἐκὼν ἐκὼν ἤμαρτον, οὐκ ἀρνήσομαι·

θνητοῖς ἀρήγων αὐτὸς ἠυρόμην πόνους.

οὐ μὴν τι ποινᾶς γ' ὀφίμην τοίαισί με

270

κατισχανεῖσθαι πρὸς πέτραις πεδαρσίοις,

τυχόντ' ἐρήμου τοῦδ' ἀγείτονος πάγου.

καί μοι τὰ μὲν παρόντα μὴ δύρεσθ' ἄχη,

πέδοι δὲ βᾶσαι τὰς προσερπούσας τύχας

ἀκούσαθ', ὥς μάθητε διὰ τέλους τὸ πᾶν.

275

πίθεσθέ μοι πίθεσθε, συμπονήσατε

τῷ νῦν μογοῦντι. ταῦτά τοι πλανωμένα

πρὸς ἄλλοτ' ἄλλον πημονὴ προσιζάνει.

Χορός

οὐκ ἀκούσαις ἐπεθώζας

τοῦτο, Προμηθεῦ.

280

καὶ νῦν ἐλαφρῶ ποδὶ κραιπνόστυον

θᾶκον προλιποῦσ', αἰθέρα θ' ἀγνὸν

πόρον οἰωνῶν, ὀκραιοέσση

χθονὶ τῆδε πελῶ, τοὺς σοὺς δὲ πόνους

χρήζω διὰ παντὸς ἀκοῦσαι.

285

Ἔκκεανός

ἦκω δολιχῆς τέρμα κελεύθου

διαμειψάμενος πρὸς σέ, Προμηθεῦ,

τὸν πτερυγοκῆ τόνδ' οἰωνόν

γνώμη στομίων ἄτερ εὐθύνων·

ταῖς σαῖς δὲ τύχαις, ἴσθι, συναλγῶ.

290

τὸ τε γάρ με, δοκῶ, συγγενὲς οὕτως
ἔσαναγκάζει,

χωρὶς τε γένους οὐκ ἔστιν ὄψω
μείζονα μοῖραν νείμαιμ' ἢ σοί.

γνώση δὲ τάδ' ὡς ἔτυμ', οὐδὲ μάτην

295

χαριτογλωσσεῖν ἔνι μοι· φέρε γὰρ
σήμαιν' ὅ τι χρή σοι συμπράσσειν·
οὐ γάρ ποτ' ἐρεῖς ὡς Ὀκεανοῦ
φίλος ἐστὶ βεβαιότερός σοι.

Προμηθεύς

ἔα· τί χρῆμα λεύσσω; καὶ σὺ δὴ πόνων ἐμῶν

300

ἤκεις ἐπόπτῃς; πῶς ἐτόλμησας, λιπῶν
ἐπώνυμόν τε ῥεῦμα καὶ πετρηρεφῆ
αὐτόκτιτ' ἄντρα, τὴν σιδηρομήτορα
ἐλθεῖν ἐς αἶαν; ἢ θεωρήσων τύχας

ἐμὰς ἀφίξει καὶ συνασχαλῶν κακοῖς;

305

δέρκου θέαμα, τόνδε τὸν Διὸς φίλον,
τὸν συγκαταστήσαντα τὴν τυραννίδα,
οἷαις ὑπ' αὐτοῦ πημοναῖσι κάμπτομαι.

Ὀκεανός

ὀρῶ, Προμηθεῦ, καὶ παραινέσαι γέ σοι

θέλω τὰ λῶστα, καίπερ ὄντι ποικίλῳ.

310

γίγνωσκε σαυτὸν καὶ μεθάρμοσαι τρόπους
νέους· νέος γὰρ καὶ τύραννος ἐν θεοῖς.

εἰ δ' ὤδε τραχεῖς καὶ τεθηγμένους λόγους

ρίψεις, τάχ' ἂν σου καὶ μακρὰν ἀνωτέρω

θακῶν κλύοι Ζεὺς, ὥστε σοι τὸν νῦν ὄχλον

315

παρόντα μόχθων παιδιὰν εἶναι δοκεῖν.

ἀλλ' ὦ ταλαίπωρ', ἄς ἔχεις ὀργὰς ἄφες,

ζήτει δὲ τῶνδε πημάτων ἀπαλλαγὰς.

ἀρχαῖ' ἴσως σοι φαίνομαι λέγειν τάδε·

τοιαῦτα μέντοι τῆς ἄγαν ὑψηγόρου 320

γλώσσης, Προμηθεῦ, τάπιχειρα γίγνεται.

σὺ δ' οὐδέπω ταπεινὸς οὐδ' εἴκεις κακοῖς,

πρὸς τοῖς παροῦσι δ' ἄλλα προσλαβεῖν θέλεις.

οὔκουν ἔμοιγε χρώμενος διδασκάλῳ

πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς, ὀρῶν ὅτι 325

τραχὺς μόναρχος οὐδ' ὑπεύθυνος κρατεῖ.

καὶ νῦν ἐγὼ μὲν εἶμι καὶ πειράσομαι

ἐὰν δύνωμαι τῶνδ' ἐκλύσαι πόνων.

σὺ δ' ἠσύχαζε μηδ' ἄγαν λαβροστόμει.

ἢ οὐκ οἶσθ' ἀκριβῶς ὦν περισσόφρων ὅτι 330

γλώσση ματαία ζημία προστρίβεται;

Προμηθεύς

ζηλῶ σ' ὀθούνεκ' ἐκτὸς αἰτίας κυρεῖς

τούτων μετασχεῖν καὶ τετολμηκῶς ἐμοί.

καὶ νῦν ἔασον μηδέ σοι μελησάτω.

πάντως γὰρ οὐ πείσεις νιν· οὐ γὰρ εὐπιθής. 335

πάπταινε δ' αὐτὸς μὴ τι πημανθῆς ὀδῶ.

Ὠκεανός

πολλῶ γ' ἀμείνων τοὺς πέλας φρενοῦν ἔφυς

ἢ σαυτόν· ἔργῳ κοῦ λόγῳ τεκμαίρομαι.

ὀρμώμενον δὲ μηδαμῶς ἀντισπάσης. 340

αὐχῶ γὰρ αὐχῶ τήνδε δωρεὰν ἐμοὶ

δώσειν Δί', ὥστε τῶνδ' ἑκλύσαι πόνων.

Προμηθεύς

τὰ μὲν σ' ἐπαινῶ κούδαμῃ λήξω ποτέ·

προθυμίας γὰρ οὐδὲν ἐλλείπεις. ἀτὰρ 343b

μηδὲν πόνει. μάτην γὰρ οὐδὲν ὠφελῶν

ἔμοι πονήσεις, εἴ τι καὶ πονεῖν θέλεις. 345

ἀλλ' ἠσύχαζε σαυτὸν ἐκποδῶν ἔχων·

ἐγὼ γὰρ οὐκ, εἰ δυστυχῶ, τοῦδ' εἵνεκα

θέλωιμ' ἂν ὡς πλείστοισι πημονὰς τυχεῖν.

οὐ δῆτ' ἐπεὶ με καὶ κασιγνήτου τύχαι

τείρουσ' Ἄτλαντος, ὃς πρὸς ἐσπέρους τόπους 350

ἔστηκε κίον' οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς

ὅμοις ἐρείδων, ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.

τὸν γηγενῆ τε Κιλικίων οἰκήτορα

ἄντρων ἰδὼν ὄκτιρα, δάιον τέρας

ἑκατογκάρανον πρὸς βίαν χειρούμενον 355

Τυφῶνα θοῦρον· πᾶσιν [ὄς] ἀντέστη θεοῖς,

σμερδναῖσι γαμφηλαῖσι συρίζων φόβον·

ἐξ ὀμμάτων δ' ἤστραπτε γοργωπὸν σέλας,

ὡς τὴν Διὸς τυραννίδ' ἐκπέρσων βίᾳ·

ἀλλ' ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος, 360

καταιβάτης κεραυνὸς ἐκπνέων φλόγα,

ὃς αὐτὸν ἐξέπληξε τῶν ὑψηγόρων

κομπασμάτων. φρένας γὰρ εἰς αὐτὰς τυπεῖς

ἐφεψαλώθη κάζεβροντήθη σθένος.

καὶ νῦν ἀχρεῖον καὶ παράορον δέμας 365

κεῖται στενωποῦ πλησίον θαλασσίου

ἰπούμενος ρίζαισιν Αἰτναίαις ὕπο·
κορυφαῖς δ' ἐν ἄκραις ἤμενος μυδροκτυπεῖ
Ἥφαιστος· ἔνθεν ἐκραγήσονταιί ποτε
ποταμοὶ πυρὸς δάπτοντες ἀγρίαις γνάθοις
τῆς καλλικάρπου Σικελίας λευροῦς γύας·
τοιόνδε Τυφῶς ἐξαναζέσει χόλον
θερμοῖς ἀπλάτου βέλεσι πυρπνόου ζάλης,
καίπερ κεραυνῶ Ζηνὸς ἠνθρακωμένος.
σὺ δ' οὐκ ἄπειρος, οὐδ' ἐμοῦ διδασκάλου
χρήζεις· σεαυτὸν σῶζ' ὅπως ἐπίστασαι·
ἐγὼ δὲ τὴν παροῦσαν ἀντλήσω τύχην,
ἔστ' ἂν Διὸς φρόνημα λωφήσῃ χόλου.

370

375

Ἔκκεανός

οὐκουν, Προμηθεῦ, τοῦτο γινώσκεις, ὅτι
ὀργῆς νοσοῦσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι;

380

Προμηθεύς

ἐάν τις ἐν καιρῶ γε μαλθάσῃ κέαρ
καὶ μὴ σφριγῶντα θυμὸν ἰσχναίνῃ βία.

Ἔκκεανός

ἐν τῷ προθυμεῖσθαι δὲ καὶ τολμᾶν τίνα
ὀρᾶς ἐνοῦσαν ζημίαν; δίδασκέ με.

Προμηθεύς

μόχθον περισσὸν κουφόνουν τ' εὐηθίαν.

385

Ἔκκεανός

ἔα με τῆδε τῆ νόσφ νοσεῖν, ἐπεὶ
κέρδιστον εὖ φρονοῦντα μὴ φρονεῖν δοκεῖν.

Προμηθεύς

ἔμὸν δοκήσει τὰμπλάκημ' εἶναι τόδε.

Ἔκκεανός

σαφῶς μ' ἔς οἶκον σὸς λόγος στέλλει πάλιν.

Προμηθεύς

μὴ γάρ σε θρῆνος οὐμὸς εἰς ἔχθραν βάλῃ.

390

Ἔκκεανός

ἦ τῷ νέον θακοῦντι παγκρατεῖς ἔδρας;

Προμηθεύς

τούτου φυλάσσου μὴ ποτ' ἀχθεσθῆ κέαρ.

Ἔκκεανός

ἦ σὴ, Προμηθεῦ, συμφορὰ διδάσκαλος.

Προμηθεύς

στέλλου, κομίζου, σῶζε τὸν παρόντα νοῦν.

Ἔκκεανός

ὀρμωμένῳ μοι τόνδ' ἐθύωξας λόγον.

395

λευρὸν γὰρ οἶμον αἰθέρος ψαίρει πτεροῖς

τετρασκελῆς οἰωνός· ἄσμενος δέ τᾶν

σταθμοῖς ἐν οἰκείοισι κάμψειεν γόνυ.

Μετάφραση

Χορός

Ὅλα φανέρωσε μας τα, και ιστόρησε μας,

επάνω σε τι φταιξίμο σε βρήκε

ο Δίας κι έτσι άτιμα κι έτσι πικρά
σε βασανίζει μάθε κι εμάς
- αν δε σου φέρνει βλάβη ο λόγος.

Προμηθέας

Και να τα λέω πονώ, μα πάλι να σωπαίνω
πόνος κι αυτός, κι από παντού κακά και
μαύρα. Αμέσως π' αρχινήσανε οι θεοί
την έχθρα κι έπιασε η αμάχη να
φουσκώνει ανάμεσα τους
κι άλλοι ζητούσανε να βγάλουν από το
θρόνο τον Κρόνο και να πάρει ο Δίας
την εξουσία, κι άλλοι το ενάντιο
προσπαθούσαν, να μη γίνει ποτέ του
ο Δίας βασιλιάς – εγώ
ζητώντας το συμφερότερο
να πείσω τους Τιτάνες, τους γιους της γης
και τ' Ουρανού, δεν μπόρεσα όμως γιατί
καταφρονώντας τους γλυκούς τους
τρόπους, στου λογισμού τους την αποκοτιά,
εθαρρούσαν άκοπα με τη δύναμη τους
να νικήσουν.

Μα εμένα μου 'χε η μάνα μου Θέμις
και Γαία (με τα πολλά της
μια μορφή τα ονόματα της)
όχι μονάχα μια φορά το προφητέψει,
πως τίποτα δεν είναι με τη βία να γίνει,
μα με το δόλο όποιοι μπορέσουν

θα νικήσουν.

Κι όταν εγώ τους τα 'λεγα και τα εξηγούσα
ούτε να στρέψουν να με δουν καταδεχτήκαν.

Το πιο καλό λοιπόν που 'χα να κάμω τότε,
ήταν να πάω με τη μητέρα και στο Δία
πρόθυμο πρόθυμος κι εγώ να παραστέξω.

Κι είναι δικιά μου συμβουλή που του Ταρτάρου
ο βαθυσκότεινος κρυψώνας τον σκεπάζει
τον παμπάλαιο Κρόνο με τους σύμμαχους του.

Κι όμως ενώ τέτοια καλά είδε από μένα
ο άρχοντας των θεών, μ' εξόφλησε με τούτη
την κακιά πλερωμή, γιατί κατάρα το 'χει
ο τύραννος να μην πιστεύεται σε φίλους.

Και τώρα αυτό που με ρωτάτε,
για ποια αιτία έτσι άτιμα μου φέρνεται,
θα σας 'ξηγήσω.

Ευτύς που κάθισε στον πατρικό του θρόνο
κι αμέσως στους θεούς τιμές να ορίζει
αρχίζει άλλες και στον καθένα
και να τους μοιράζει με τάξη την αρχή,
χωρίς όμως καθόλου για τους ανθρώπους
να γνοιαστεί, μα είχε στο νου του
να τους 'ξοντώσει ολότελα κι άλλους να σπείρει.

Σ' αυτά δε βρέθηκε κανείς ν' αντιμιλήσει,
μα εγώ μονάχα ετόλμησα, και τους ανθρώπους
έσωσα να μην κατεβούν στον Άδη στάχτη.

Γι' αυτό με τέτοιες συμφορές καταπονιούμαι,

αβάσταγες να τις τραβώ κι άθλιες να βλέπεις.

Κι ενώ όλη τη συμπόνια μου για τους ανθρώπους
έδειξα εγώ, δεν τ' αξιώθηκα να λάχω κι ο ίδιος
την όμοια, μα έτσι μ' έχουν διορθώσει σκληρά
- που ντρόπιασμα άτιμο του Δία να στέκω.

Χορός

Ατσάλι έχει καρδιά κι από πέτρα πλασμένος
όποιος στα πάθια τα δικά σου, Προμηθέα,
δε συμπονά μα εγώ δε χρειαζόμουν
ούτε να τα 'βλεπα, και ράγισε η καρδιά που τα είδα.

Προμηθεύς

Αλήθεια, ελεεινός οι φίλοι να με βλέπουν.

Χορός

Μα πε μου, μην προχώρησες πιο πέρ' ακόμα;

Προμηθεύς

Τους έπαυσα στα μάτια εμπρός να 'χουν το χάρο.

Χορός

Ποιο γιατρικό για την αρρώστια αυτή τους βρήκες;

Προμηθεύς

Τυφλές ελπίδες θρόνιασα μες στην καρδιά τους.

Χορός

Μεγάλο αυτό στον άνθρωπο χάρισες κέρδος.

Προμηθεύς

Μα έξω απ' αυτά και τη φωτιά του 'δωσ' ακόμα.

Χορός

Κι έχουν τη λαμπερή φωτιά οι λιγόζωοι τώρα;

Προμηθεύς

Όπου πολλές μ' αυτή θα διδαχτούνε τέχνες.

Χορός

Λοιπόν για τέτοιες αφορμές και σένα ο Δίας

Προμηθεύς

Άγρια παιδεύει, κι ούτε λέει για να λουφάξει.

Χορός

Κι εμπρός σου τέλος των βασάνων σου δε βλέπεις;

Προμηθεύς

Άλλο κανένα, εκτός όταν αυτός το κρίνει.

Χορός

Πώς θα το κρίνει; και τι ελπίζεις;

δεν το βλέπεις πως έφταιξες;

κι ότι έφταιξες, ούτε σε μένα καρδιά μου

κάνει να το λέγω, και σου δίνει πόνο

και σένα μ' ας αφήσαμε αυτά τώρα κι έλα,

κοίτα να βρεις τρόπο για να γλιτώσεις.

Προμηθεύς

Εύκολο είναι για κείνον που 'χει όξω

το πόδι απ' τα δεινά, να δίνει συμβουλές

κι ορμήνειες στο δυστυχή

μα εγώ τα γνώριζα όλα τούτα

Ήθελα κι έφταιξα - ήθελα!

και δεν τ' αρνιούμαι για να βοηθήσω τους θνητούς,

βρήκα εγώ πόνους και πάθια μα δεν το 'λιζα

με τέτοιες παιδείες πάνω σε γκρίφια

ουρανοκρέμαστα να λιώσω του έρημου αυτού

κι απόκοσμου που 'λαχα βράχου.

Μα έτσι τα τωρινά μη μου θρηνείτε πάθη
κι ελάτε κάτω εδώ ν' ακούσετε την τύχη
που με προσμένει κι όλα μάθετε ως το τέλος.
Μη μου αρνηθείτε ό,τι ζητώ κι ελεηθείτε
έναν που πάσχει η συμφορά όμοια γυρνώντας
πότε στον ένα κάθεσαι, πότε στον άλλο.

Χορός

Με τη γνώμη μας ήταν το κάλεσμα,
που μας έκαμες και με πόδι ελαφρό
τώρ' αφήνοντας το γοργόδρομο θρόνο μας
και τον πάναγνο αιθέρα, το πέραμα
των πουλιών, στην απόκρημνη θα πεζέψω
αυτή γης, για ν' ακούσω πέρα ως πέρα
τους πόνους σου.

Ώκεανός

Μακρινή πήρα στράτα και ξάκρισα
και σε σένα εδώ έφτασα, Προμηθέα,
κυβερνώντας με νόημα και χωρίς χαλινάρια
το γοργόφτερο τούτο πετούμενο.

Γνώριζε το, συμπάσχω στα πάθη σου,
γιατί βέβαια πρώτα η συγγένεια μ' αναγκάζει,
μα κι έξω απ' αυτή κανέν' άλλο σε μοίρα
καλύτερη από σε δε θα βάλω.

Θα το δεις και μονάχος σου,
μάταια πως δεν το 'χω να λέω γλυκόλογα
κι έλα, πε μου, τι πρέπει να κάνομε,
γιατί φίλο πως έχεις ποτέ δε θα πεις

από μένα πιο βέβαιο, τον Ωκεανό.

Προμηθεύς

Α! τι 'ναι τούτο; και λοιπόν και συ
έχεις έρθει τα πάθη μου να δεις;
πώς τόλμησες ν' αφήσεις τ' ομώνυμο σου
ρέμα και τα θολωτά σου τ' ατόφια σπήλια,
στη σιδερομάνα ετούτη για να 'ρθεις γη;
κι έφτασες για να δεις αλήθεια τα πάθη
και τη μοίρα μου να συμπονέσεις;
Να, βλέπε φρίκη! αυτόν του Δία το φίλο,
που είχε μαζί ενεργήσει ν' ανεβεί στην εξουσία,
με τι τρόπο παιδεύομαι τώρ' απ' τον ίδιο.

Ωκεανός

Τα βλέπω, ναι, και θέλω, αν και γνωρίζω
πόσον μακράν είσαι σοφός,
μια καλή γνώμη να σου δώσω
Τον εαυτό σου γνώρισε κι άλλαξε τρόπους
σύμφωνους με τους νέους καιρούς,
αφού και νέος άρχοντας
μέσα στους θεούς ορίζει τώρα.
Μ' αν θέλεις έτσι απόκοτα και τραχιά
ανωτέρω λόγια να ρίχτεις,
όσο κι αν ψηλά θρονιάζει ο Δίας,
πάντα θα σ' άκουγε, ώστε αυτά που
απ' την οργή του τώρα τραβάς,
να φαίνονται παιχνίδι, αλήθεια.
Μ' άφησε πια, ταλαίπωρε,

τη γνώμη που 'χεις και κοίτ'
απ' τα δεινά σου αυτά πώς να γλιτώσεις.
Ίσως παλαιικά σου φαίνονται όσα λέγω,
όμως, να, και τα επίχειρα ποια 'ναι
της γλώσσας, που τα πολύ περήφανα
τα λόγια ξέρει. Και συ ποτέ σου ταπεινός,
ουδέ λυγίζεις στις συμφορές,
μα ζητάς κι άλλες να προσθέσεις
στις τωρινές μ' αν θ' άκουγες
τις συμβουλές μου, στα κέντρα
δε θα λάχτιζες, αφού το βλέπεις
πως είν' τραχύς και ανεύθυνος ο νέος μονάρχης.
Τώρα πηγαίνω εγώ και θα κοιτάξω
αν είναι τρόπος απ' τα δεινά σου αυτά
να σε γλιτώσω. Μα ησύχαζε και τα πολλά
τα λόγια ας λείπουν. Ή δεν το ξέρεις,
μ' όλη τη σοφία την τόση, πως γλώσσα
αστόχαστη ζημιά δική της φέρνει;

Προμηθεύς

Σε ζηλεύω που βρίσκεσαι έξω από αιτία,
μόλο που τόλμησες να λάβεις σ' όλα μέρος.
Μ' άφησ' με τώρα κι έγνοια σου
από μένα εκείνου τη γνώμη βέβαια δε γυρνάς,
γιατί δεν έχει εύκολο τόσο αυτί μόν' κοίταξε
μην πάθεις κι ο ίδιος τίποτε κακό απ' αυτό δρόμο.

Ώκεανός

Είσαι, καθώς φως φανερό μου τ' αποδείχνεις,

άλλους πολύ αξιότερους σοφούς να κάνεις
παρά τον εαυτό σου μα μη μου αντικόβεις
το δρόμο που ξεκίνησα, γιατί το λέω και το
καυχούμαι, πως αυτό το δώρο εμένα θα κάμει
ο Δίας κι απ' τα δεσμά θενά σε λύσει.

Προμηθεύς

Χάρη σου το χρωστώ και δε θα την ξεχάσω
όλη την τόση προθυμία που δείχνεις
όμως μην κοπιάζεις, γιατί ανώφελα θα πάνε
για μένα οι κόποι σου, αν σκοπό το 'χεις
κι αλήθεια Κάθου ήσυχος λοιπόν κι έξω
απ' αυτά τραβήξου, γιατί, αν εμένα ώρα κακιά
με ήβρε, ποτέ μου δε θα 'θελα 'ξαιτίας μου
να πάθουν κι άλλοι. Όχι με φτάνει
κι όσο τ' αδελφού μου η μοίρα του Άτλαντα
με πονεί, που στους Εσπέριους τόπους στέκει
στηρίζοντας στους ώμους την κολόνα
τ' ουρανού και της γης - κακοβάσταγο βάρος.
Κι ακόμα είδα και πόνεσα της Γαίας
το θρέμμα που 'χε μονιά του τις σπηλιές της Κιλικίας,
το γαύρο μ' εκατό κεφάλια τον Τυφώνα,
τέρας φριχτό, να τον δαμάζει η βία
κι είχε κεφάλι σ' όλους τους θεούς
σηκώσει ενάντια, σφυρίζοντας με τ' άγρια του
σαγόνια τρόμο κι από τα μάτια του άστραφτε
γοργόνειες φλόγες, που 'θελ' από το θρόνο του
το Δία να ρίξει μα ήρθεν επάνω του άγρυπνο

του Δία το βέλος ο κατεβάτης κεραυνός,
φωτιά και λάβρα, που από τις μεγαλόστομες
τις κομποφάνειες τον τράνταξε
κι ίσα στο ψυχικό βαρώντας στάχτη θρύψαλα
βρόντησε τη δύναμη του.
Και τώρα ανώφελο κορμί παραριγμένο κοντά
σ' ένα της θάλασσας στενό θαμμένος κάτω
απ' το βάρος κείτεται βαθιά της Αίτνας
και στις κορφές της κάθεται σφυροκοπώντας
ο Ήφαιστος μύδρους, που από κει φωτιάς
μια μέρα θα ξεχυθούνε ποταμοί,
μ' άγριες σαγόνες της Σικελίας σπαράζοντας
τους πλούσιους κάμπους τέτοιο ο Τυφώνας
μάνισμα θενά ξεβράσει με καυτά ρέματα
αν κι απ' του Δία τον κεραυνό καρβουνωμένος.
Μα εσύ έχεις κρίση κι από με δεν περιμένεις
να σε διδάξω όπως μπορείς να σωθείς κοίτα
κι εγώ τη μοίρα αυτή που με ήβρε θα υποφέρω
ώσπου η οργή μες στην καρδιά του Δία να πέσει.

Ώκεανός

Μα δεν το ξέρεις, Προμηθέα, κι αυτό:
πως είναι γιατρός τα λόγια πάνω στις οργής
τη βράση;

Προμηθεύς

Όταν στην ώρα την πληγή κανείς μαλάζει
κι όχι να τη ζουλά σκληρά στο φόρμισμά της.

Ώκεανός

Κι όταν ένας τολμά το ζήλο του να δείξει,
ποια ζημιά βλέπεις; μάθε μου και με να ξέρω.

Προμηθεύς

Περιττό βλέπω κόπο κι άμυαλη ελαφρότη.

Ώκεανός

Άφισ' με στην αρρώστια αυτή,
γιατί 'ναι κέρδος σωστά να κρίνεις
κι άλλος γι' άμυαλο να σ' έχει.

Προμηθεύς

Δικό μου θα φανεί το αμάρτημα
αυτό να είναι.

Ώκεανός

Βλέπω, με στέλνει ο λόγος σου
από κείθε πού 'ρθα.

Προμηθεύς

Μην τύχει κι η συμπόνια μου
σ' έχθρα σε ρίξει.

Ώκεανός

Τάχα του παντοδύναμου
του νέου κυρίου;

Προμηθεύς

Αυτόν φυλάγου,
μήπως σου οργιστεί ποτέ του.

Ώκεανός

Δάσκαλο τη δική σου συμφορά θενά 'χω.

Προμηθεύς

Πήγαινε, τράβα φύλαγε τη γνώση που 'χεις.

Ωκεανός

Με βρίσκει ο λόγος σου έτοιμο να ξεκινήσω,
γιατί και το τετράποδο πουλί αναδεύει
στον πλατύ αιθέρα τα φτερά, που με χαρά του
στα δικά του παχνιά θα λύγιζε τα γόνα.

Α' ΣΤΑΣΙΜΟ: στίχοι 399-435

Χορός

στένω σε τᾶς οὐλομένας τύχας, Προμηθεῦ·

δακρυσίστακτα δ' ἀπ' ὄσσω

400

ῥαδινὰν λειβομένα ῥέος παρειὰν

νοτίοις ἔτεγξα παραῖς·

ἀμέγαρτα γὰρ τάδε Ζεὺς

ἰδίοις νόμοις κρατύνων

ὑπερήφανον θεοῖς τοῖς

405

πάρος ἐνδείκνυσιν αἰχμάν.

πρόπασα δ' ἦδη στονόεν λέλακε χώρα,

μεγαλοσχήμενά ἀρχαι-

οπρεπῆ <> στένουσι τὰν σὰν

ξυνομαιμόνων τε τιμάν,

410

ὀπόσοι τ' ἔποικον ἀγνᾶς

Ἀσίας ἔδος νέμονται,
 μεγαλοστόνοισι σοῖς πή-
 μασι συγκάμνουσι θνατοί.

Κολχίδος τε γᾶς ἔνοικοι 415
 παρθένοι, μάχας ἄτρεστοι,
 καὶ Σκύθης ὄμιλος, οἳ γᾶς
 ἔσχατον τόπον ἀμφὶ Μαι-
 ῶτιν ἔχουσι λίμναν,

Ἀραβίας τ' ἄρειον ἄνθος, 420
 ὑψίκρημνον οἷ πόλισμα
 Καυκάσου πέλας νέμονται,
 δάιος στρατός, ὄξυπρώ-
 ροισι βρέμων ἐν αἰχμαῖς.

[μόνον δὴ πρόσθεν ἄλλον ἐν πόνοις 425
 δαμέντ' ἀδαμαντοδέτοις
 Τιτᾶνα λύμαις εἰσιδόμαν, θεόν,
 Ἄτλαντος [αἰὲν]; ὑπέροχον σθένος κραταῖόν,
 <ὄς> οὐράνιον [τε] πόλον
 νότοις <στέγων> ὑποστενάζει.] 430

βοᾷ δὲ πόντιος κλύδων
 ξυμπίτων, στένει βυθός,
 κελαινὸς δ' Ἄιδος ὑποβρέμει μυχὸς γᾶς,
 παγαί θ' ἀγνωρύτων ποταμῶν
 στένουσιν ἄλγος οἰκτρὸν. 435

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Χορός

Προμηθέα, την ασύντυχη μοίρ' αυτή σου
Θρηνώ κι απ' τα μάτια μου αβάσταγη
βρύση τρέχει και την όψη μου βρέχει
δάκρυ θερμό.

Γιατ' ο Δίας με νόμους δικούς του σκληρά
κι άθεα αυτά κυβερνά και στους
πριν τους θεούς με περήφανο χέρι
ακουμπάει στο λαιμό τους μαχαίρι.

Πέρα και πέρ' αντηχάει και περνά πάσα
Χώρα οδυρμός, κι όλα τώρα θρηνούν
τη δική σου και των δυο σου αδερφών
μεγαλόσχημη αρχαιόπρεπη τιμή.

Κι όσοι θνητοί κατοικούν την αγία
πλατιά Ανατολή συμπονούν τα δικά σου
βαριόμοιρα πάθη. Και μαζί της Κολχίδος
οι ατρόμαχτες στους πολέμους παρθένες,
κι οι ορδές των Σκυθών, που στην άκρη
της γης κάθονται γύρω στη Μαιώηδα λίμνη.
Και της Άριας ο άρειος ο ανθός που κρατούν
το ψηλόγκρεμο κάστρο κοντά στου
Καυκάσου τα μέρη και φρουμάζουν, τρομάρα
στρατός, μ' αθερόκοπες σπάθες στο χέρι.

[Ένα μόνον ως τώρα έχω γνωρίσει θεόν άλλο,
που τέτοιο μαρτύριο άγριο με πεδούκλια

ατσαλένια δαμάζει, τον Τιτάνα τον Άτλαντα

- ω πόνοι!

που όλο πάντα το βάρος της γης και τ' ουράνιου

του θόλου σηκώνει και βουβά 'ναστενάζει

Και συμπονώντας ο πόντος βογκά, στενάζει ο βυθός,

κρυφανταριάζουν βαθιά τα μαύρα της γης καταχθόνια

και με τ' αγνά ρέματα τους θρηνούν των ποταμών

οι πηγές στου φριχτού μαρτυρίου αού την ψυχοπόνια.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Για ποια στοιχεία του μύθου της τραγωδίας πληροφορείται ο αναγνώστης – ακροατής στον μονόλογο του Προμηθέα (στ. 199-244);
2. Για ποιους λόγους ο Προμηθέας στον μονόλογό του (στ.199-244) είναι οργισμένος με τον Δία;
3. Ποια η προσφορά του Προμηθέα στους ανθρώπους, όπως τονίζεται στη στιχομυθία του με τον Χορό στους στίχους 245-260;
4. Ο Χορός υποστηρίζει στους στίχους 261-264 ότι ο Προμηθέας έσφαλλε. Ποιο είναι το σφάλμα που διέπραξε;
5. Ο Προμηθέας στους στίχους 265-277 παραδέχεται ότι η ύβρη που διέπραξε έγινε με επίγνωσή του. Με τη δήλωσή του αυτή μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε ως φιλόανθρωπο ή προστάτη του ανθρώπου και γιατί;
6. Στους στίχους 286-299 εμφανίζεται ο Ωκεανός. Ποια σχέση έχει ο Χορός με αυτόν;
7. Ποια συναισθήματα εκδηλώνει προς τον Προμηθέα ο Ωκεανός στους στίχους 286-299;
8. Ποιες συμβουλές δίνει ο Ωκεανός στον Προμηθέα στους στίχους 311-333; Ποια συμπεράσματα μπορούμε να εξάγουμε για το ήθος του; Μοιάζει αυτό με το ήθος της Ισμήνης και γιατί;
9. Πού αποσκοπεί η αφήγηση του Προμηθέα στους στίχους 342-378; Ποιους Άλλους που είχαν ανάλογη με τον ίδιο τύχη μνημονεύεις Ποια ήταν αυτή;
10. Ο Ωκεανός τελικά θα υλοποιήσει την αρχική του υπόσχεση στον Προμηθέα να πάει στον Δία και να τον παρακαλέσει να δείξει έλεος στον Τιτάνα;
11. Ποια είναι τα δύο αδέρφια του Προμηθέα που μνημονεύει ο Χορός στο Α' Στάσιμο;
12. Σε ποιο βαθμό το τραγούδι του Χορού έχει σχέση με την υπόθεση της τραγωδίας; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
13. Ποιον άλλο –εκτός από τον Προμηθέα συμπονεί ο Χορός στο Α' Στάσιμο;

14. Ποια είναι τα συναισθήματα του Χορού προς τον Προμηθέα; Ταυτίζονται με των ανθρώπων; Δικαιολογήστε την απάντησή σας με αναφορά σε σχετικά χωρία από το Α΄ Στάσιμο.
15. Υποθέστε ότι είστε ο Ωκεανός και επισκέπτεστε τον Δία στον Όλυμπο, για να τον παρακαλέσετε να δείξει έλεος στον Προμηθέα. Γράψτε τον διάλογο που θα είχατε, τα επιχειρήματα του καθενός και την τελική κατάληξη της συζήτησης.

18^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 3 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι:

- Το Β΄ Επεισόδιο συνιστά ύμνο στον άνθρωπο και στην επινοητικότητά του.
- Οι αντιλήψεις για τη Μοίρα διατρέχουν κάθε τραγωδία.
- Η Μοίρα για τους αρχαίους είναι η ανώτερη δύναμη που εξουσιάζει και τους Θεούς.
- Στο Β΄ Στάσιμο δηλώνεται ο φόβος του Χορού και των ανθρώπων για τη δύναμη και εκδικητικότητα του Δία.

Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στίχοι 436-525

Στίχοι 436-475 από πρωτότυπο

Προμηθεύς

μή τοι χλιδῆ δοκεῖτε μηδ' αὐθαδία
σιγᾶν με· συννοία δὲ δάπτομαι κέαρ,
ὄρῶν ἑμαυτὸν ᾧδε προυσελούμενον.

καίτοι θεοῖσι τοῖς νέοις τούτοις γέρα

τίς ἄλλος ἢ ἄνθρωπος παντελῶς διώρισεν; 440
ἀλλ' αὐτὰ σιγῶ· καὶ γὰρ εἰδυίαισιν ἄν
ὕμῖν λέγοιμι· τὰν βροτοῖς δὲ πῆματα
ἀκούσαθ', ὡς σφας νηπίους ὄντας τὸ πρὶν
ἐννοῦς ἔθηκα καὶ φρενῶν ἐπηβόλους.

λέξω δέ, μέμψιν οὔτιν' ἀνθρώποις ἔχων, 445
ἀλλ' ὧν δέδωκ' εὖνοιαν ἐξηγούμενος·

οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
κλύοντες οὐκ ἤκουον, ἀλλ' ὄνειράτων
ἀλίγκιοι μορφαῖσι τὸν μακρὸν βίον

ἔφυρον εἰκῆ πάντα, κοῦτε πλινθυφεῖς 450
δόμους προσεῖλους, ἦσαν, οὐ ξυλουργίαν·
κατάρυχες δ' ἔναιον ὥστ' ἀήσυροι
μύρμηκες ἄντρων ἐν μυχοῖς ἀνηλίους.
ἦν δ' οὐδὲν αὐτοῖς οὔτε χεῖματος τέκμαρ

οὔτ' ἀνθεμώδους ἦρος οὔτε καρπίμου 455
θήρους βέβαιον, ἀλλ' ἄτερ γνώμης τὸ πᾶν
ἔπρασσον, ἔστε δὴ σφιν ἀντολὰς ἐγὼ
ἄστρον ἔδειξα τάς τε δυσκρίτους δύσεις.

καὶ μὴν ἀριθμόν, ἔξοχον σοφισμάτων,

ἐξηῦρον αὐτοῖς, γραμμάτων τε συνθέσεις, 460
μνήμην ἀπάντων, μουσομήτορ' ἐργάνην.
κᾶζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα
ζεύγλαισι δουλεύοντα σάγμασιν θ', ὅπως
θητοῖς μεγίστων διάδοχοι μοχθημάτων

γένεινθ', ὑφ' ἄρμα τ' ἤγαγον φιληνίους 465
ἵππους, ἀγάλμα τῆς ὑπερπλοῦτου χλιδῆς.
θαλασσόπλαγκτα δ' οὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ
λινόπτερ' ἠῦρε ναυτίλων ὀχήματα.

τοιαῦτα μηχανήματ' ἐξευρών τάλας

βροτοῖσιν, αὐτὸς οὐκ ἔχω σοφισμόν· ὄτφ 470
τῆς νῦν παρούσης πημονῆς ἀπαλλαγῶ.

Χορός

πέπονθας αἰκὲς πῆμ'· ἀποσφαλεῖς φρενῶν
πλανᾷ, κακὸς δ' ἰατρὸς ὡς τις ἐς νόσον

πεσὼν ἄθυμεις καὶ σεαυτὸν οὐκ ἔχεις
εὐρεῖν ὁποίοις φαρμάκοις ἰάσιμος.

475

Μετάφραση στίχων 436-475

Προμηθεύς

Μην το θαρρείτε ξιπασιά μου ἢ περηφάνια
που δε μιλῶ μες στη βουβή τη συλλογή μου
σπαράζομαι να βλέπω αὐτή μου την κατάντια.
Κι ὅμως, στο βάθος, σε ποιον ἄλλο παρά εμένα
χρωστῶνε οἱ νέοι αὐτοὶ θεοὶ τις τιμές που 'χουν;
Μ' αὐτὰ τ' αφήνω, κι εἶναι περιττό να κάνω λόγο,
γιατί τα ξέρετε τώρα τα πάθη των ἀνθρώπων
ν' ἀκούσετε, πῶς, ἐνῶ πρώτα σαν τα μωρά ἦταν,
νου τους ἔβαλα και φρένες κι ὄχι παράπονο
μ' αὐτοὺς πως ἔχω, μόνο για να σας δείξω
την καλή προαίρεση ἐξηγούμενος· μου.
Και λοιπὸν πρώτα βλέπαν και του κάκου ἔβλεπαν,
ἀκουγαν και δεν ἀκουγαν, μα ὅμοιοι με ονειρῶν
μορφές σ' ὄλο το μάκρος της ζωῆς τους
τα πάντα ἐτσι ἀνάκατα σύγχυζαν,
κι οὔτε πλιθόχτιστα προσήλια σπίτια ξέραν,
οὔτε τα ξύλα να δουλεύουν, μα σ' ἀνήλια σπήλια
χωσμένοι ἐτρύπωναν σαν τ' ἀχαμνά μερμήγκια.
Και οὔτε χειμῶνα ἐγνώριζαν βέβαιο σημάδι,
οὔτε ἀνθοφόρας ἀνοιξῆς, οὔτε του θέρους

του καρπερού κανένα, μα έτσι επορευόνταν
με δίχως κρίση, ώσπου τους έδειξα των άστρον
τις αξεδιάλυτες ανατολές και δύσεις.
Κι εγώ τον αριθμό, την πιο τρανή σοφία,
τα συνθέματα τους βρήκα, της μνήμης,
της μητέρας των Μουσών, εργάτες.
Κι έξεψα πρώτος στο ζυγό τα ζώα σκυμμένα
κάτω από ζεύγλες και σαμάρια,
για να παίρνουν τους πιο μεγάλους πάνω
τους κόπους του ανθρώπου. Κι έδεσα χαλινόστεργα
τ' άλογα στο άρμα, της αρχοντιάς της
μεγαλόπλουτης καμάρι και τα θαλασσοπλάνητα
δε βρήκεν άλλος πάρεξ εγώ λινόφτερα του ναύτη οχήματα.
Μα ο άμοιρος! ενώ ήβρα τέτοιες σοφές τέχνες
για τους ανθρώπους, τίποτα για με τον ίδιο
δεν έχω να σωθώ απ' αυτές τις συμφορές μου.

Χορός

Δε σου 'πρεπε αυτό που 'παθες έξω
απ' το νου σου παραστρατείς και
σαν κακός γιατρός, που πέσει σ' αρρώστια,
τα 'χασες και συ και δε γνωρίζεις
ποια φάρμακα να γιατρευτείς έχεις ανάγκη.

Στίχοι 476-525

Προμηθεύς

τὰ λοιπά μου κλύουσα θαυμάση πλέον,
οἴας τέχνας τε καὶ πόρους ἐμησάμην.
τὸ μὲν μέγιστον, εἴ τις ἐς νόσον πέσοι,
οὐκ ἦν ἀλέξιμ' οὐδέν, οὔτε βρώσιμον,

οὐ χριστόν, οὐδὲ πιστόν, ἀλλὰ φαρμάκων
χρεία κατεσκεύλλοντο, πρὶν γ' ἐγὼ σφισιν
ἔδειξα κράσεις ἠπίων ἀκεσμάτων,
αἷς τὰς ἀπάσας ἐξαμύνονται νόσους.
τρόπους τε πολλοὺς μαντικῆς ἐστοίχισα,

480

κάκρινα πρῶτος ἐξ ὄνειράτων ἅ χρῆ
ὔπαρ γενέσθαι, κληδόνας τε δυσκρίτους
ἐγνώρισ' αὐτοῖς ἐνοδίους τε συμβόλους·
γαμψωνύχων τε πτῆσιν οἰωνῶν σκεθρῶς
διώρισ', οἵτινές τε δεξιοὶ φύσιν

485

εὐωνύμους τε, καὶ δίαιταν ἦντινα
ἔχουσ' ἕκαστοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους τίνες
ἔχθραι τε καὶ στέργηθρα καὶ συνεδρῖαι·
σπλάγχων τε λειότητα, καὶ χροιάν τίνα
ἔχουσ' ἂν εἴη δαίμοσιν πρὸς ἡδονήν

490

χολή, λοβοῦ τε ποικίλην εὐμορφίαν.
κνίση τε κῶλα συγκαλυπτὰ καὶ μακρὰν
ὄσφυν πυρώσας δυστέκμαρτον ἐς τέχνην
ᾧδωσα θνητούς, καὶ φλογωπὰ σήματα
ἐξωμμάτωσα, πρόσθεν ὄντ' ἐπάργεμα.

495

τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτ'· ἔνερθε δὲ χθονὸς
κεκρυμμέν', ἀνθρώποισιν ὠφελήματα,
χαλκόν, σίδηρον, ἄργυρον, χρυσόν τε τίς
φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἐμοῦ;
οὐδεῖς, σάφ' οἶδα, μὴ μάτην φλύσαι θέλων.

500

βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε,
πᾶσαι τέχναι βροτοῖσιν ἐκ Προμηθέως.

505

Χορός

μή νυν βροτοὺς μὲν ὠφέλει καιροῦ πέρα,

σαυτοῦ δ' ἀκήδει δυστυχοῦντος. ὡς ἐγὼ
εὐελπίς εἰμι τῶνδ' ἐκ δεσμῶν ἔτι

λυθέντα μηδὲν μείον ἰσχύσειν Διός.

510

Προμηθεύς

οὐ ταῦτα ταύτη μοῖρά πω τελεσφόρος
κρᾶναι πέπρωται, μυρίαὶ δὲ πημοναῖς
δύαις τε καμφθεῖς ὧδε δεσμὰ φυγγάνω·
τέχνη δ' ἀνάγκης ἀσθενεστέρα μακρῶ.

Χορός

τίς οὖν ἀνάγκης ἐστὶν οἰακοστρόφος;

515

Προμηθεύς

Μοῖραι τρίμορφοι μνήμονές τ' Ἑρινύες

Χορός

τούτων ἄρα Ζεὺς ἐστὶν ἀσθενέστερος;

Προμηθεύς

οὐκ οὖν ἂν ἐκφύγοι γε τὴν πεπρωμένην.

Χορός

τί γὰρ πέπρωται Ζηνὶ πλὴν ἀεὶ κρατεῖν;

Προμηθεύς

τοῦτ' οὐκέτ' ἂν πύθοιο μηδὲ λιπάρει.

520

Χορός

ἢ ποῦ τι σεμνόν ἐστὶν ὃ ξυναμπέχεις.

Προμηθεύς

ἄλλου λόγου μέμνησθε, τόνδε δ' οὐδαμῶς
καιρὸς γεγωνεῖν, ἀλλὰ συγκαλυπτέος
ὅσον μάλιστα· τόνδε γὰρ σφάζων ἐγὼ

δεσμοὺς ἀεικεῖς καὶ δύας ἐκφυγγάνω.

525

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Προμηθεύς

Τ' άλλα ν' ακούσεις πióτερο θενά θαυμάσεις,
τι μηχανές σοφίστηκα
και πόσες τέχνες κι η πιο μεγάλη –
που αν κανείς ήθε αρρωστήσει,
δεν είχε αντίδοτο κανένα, ούτε να πάρει,
ούτε να πει, ούτε αλειφτεί,
και μαραινόταν έτσι με δίχως γιατρικά,
ώσπου εγώ πάλι έδειξα τ' ανεκάτωμα
λογής φαρμάκων την πάσ' αρρώστια τους
μ' αυτά να πολεμούνε. Και τους πολλούς
της μαντικής χώρισα τρόπους κι έκρινα πρώτος,
απ' τα ονειράτα ποια πρέπει να βγουν αλήθεια,
και τους έμαθα να κρίνουν τ' αρπαχτά λόγια
και τις συντυχιές του δρόμου.
Κι ακόμα τα πετάματα των άγριων
όρνιων διώρισ', όρισα καθαρά,
ποια είναι δεξιά σημάδια
και ποια ζερβά, καθώς και τις συνήθειες
που 'χουν, τις έχθρες, τις φιλίες,
τα συνταιριάσματά τους. Εγώ, και τι λογής
τα σπλάχνα πρέπει να 'ναι, τι χρώμα
να 'χουν για ν' αρέσουν στους θεούς τους
και της χολής και του λοβού τις τόσες
όψεις και μες στη σκέπη τυλιχτούς καίοντας

τους γοφούς και της ράχης το κόκαλο,
δύσκολης τέχνης το δρόμο στους ανθρώπους
άνοιξα, και μάτια στης φλόγας έδωσα
τα πριν τυφλά σημάδια. Μα έξω απ' αυτά
και τα κρυμμένα μες στα σπλάχνα της γης,
χαλκό και σίδηρο, χρυσάφι, ασήμι,
του ανθρώπου βοηθήματα, ποιος από μένα
πως τα ήβρε πρώτος θενά πει; βέβαια κανένας,
εκτός να φλυαρεί αν θέλει έτσι του βρόντου.
Και μ' ένα λόγο σύντομο σου λέω να ξέρεις
στον Προμηθέα χρωστούν οι άνθρωποι όλες τις τέχνες.

Χορός

Μα ενώ ωφελείς τον άνθρωπο πέρ' απ' το μέτρο,
στη δυστυχία μην παρατάς μονάχα εσένα
μα εγώ έχω ελπίδα να λυθείς απ' τα δεσμά σου
κι όχι πιο λίγη δύναμη απ' το Δία να πάρεις.

Προμηθεύς

Δεν είν' γραφτό απ' τη μοίρα
τέτοιο ακόμα τέλος αυτά να λάβουν,
μα αφού δαμαστώ από μύρια βάσανα,
τότε θα λυθώ,
γιατί έχει η τέχνη πολύ
πιο λίγη δύναμη απ' την ανάγκη.

Χορός

Και ποιος να κυβερνά
το δοιάκι της ανάγκης;

Προμηθεύς

Μοίρες οι τρεις κι
οι Ερινύες που δεν ξεχνούνε.

Χορός

Ωστε είναι πιο απ' αυτές
αδύνατος ο Δίας;

Προμηθεύς

Βέβαια να φύγει απ' το γραφτό
δε θα ήταν τρόπος.

Χορός

Και τι άλλο του γραφτό
παρά εξουσία αιώνια;

Προμηθεύς

Μ' όλα τα παρακάλια
αυτό δε θα το μάθεις.

Χορός

Μυστήριο θα 'ναι βέβαια
που έτσι τα κρύβεις.

Προμηθεύς

Άλλη ομιλία ας αλλάζαμε,
γιατί δεν είναι καιρός γι' αυτό το λόγο,
που όσο πιο κρυμμένος πρέπει να
μένει κι έτσι μόνο αν τον φυλάγω,
απ' τ' άπρεπα δεσμά και πάθη θα γλιτώσω.

Β' Σ Τ Α Σ Ι Μ Ο: στίχοι 526-560

Χορός

μηδάμ' ὁ πάντα νέμων

θεῖτ' ἐμᾶ γνώμα κράτος ἀντίπαλον Ζεύς,

μηδ' ἐλινύσαιμι θεοὺς ὁσίαις θοίαις ποτινισομένα 530

βουφόνοις παρ' Ὀκεανοῦ πατρὸς ἄσβεστον πόρον,

μηδ' ἀλίτοιμι λόγοις· 535

ἀλλὰ μοι τόδ' ἐμμένονι καὶ μήποτ' ἐκτακείη·

ἀδύ τι θαρσαλέαις

τὸν μακρὸν τείνειν βίον ἐλπίσι, φαναῖς

θυμὸν ἀλδαίνουσαν ἐν εὐφροσύναις. φρίσ-

σω δέ σε δερκομένα 540

μυρίοις μόχθοις διακναιόμενον < >.

Ζῆνα γὰρ οὐ τρομέων

ἰδίᾳ γνώμα σέβη θνατοῦς ἄγαν, Προμηθεῦ.

φέρ', ὅπως ἄχαρις χάρις, ὦ φίλος· 545

εἰπέ ποῦ τίς ἀλκά;

τίς ἐφαμερίων ἄρηξις; οὐδ' ἐδέρχθης

ὀλιγοδρανίαν ἄκικυν,

ἰσόνειρον, τὸ φωτῶν

ἀλαδὸν γένος ἐμπεποδισμένον; οὐποτε < > 550

τὰν Διὸς ἀρμονίαν θνατῶν παρεξίασι βουλαί.

ἔμαθον τάδε σὰς προσιδουῖσ' ὀλο-

ὰς τύχας, Προμηθεῦ.

τὸ διαμφίδιον δέ μοι μέλος προσέπτα

τόδ' ἐκεῖνό θ', ὅ τ' ἀμφὶ λουτρὰ

555

καὶ λέχος σὸν ὕμεναίου

ἰότατι γάμων, ὅτε τὰν ὀμοπάτριον ἔδνοις

ἄγαγες Ἑσιόναν πειθὼν δάμαρτα κοινόλεκτρον.

560

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Χορός

Μη μ' αξιώσει αντίδικη τη δύναμη του ο Δίας,

οπού τα πάντα κυβερνά,

να στήσει στη δική μου γνώμη ενάντια

κι εγώ ας μη λείπω στους θεούς αγνής βοδιών

θυσίας να κάνω προσφορά στ' άσωστα

του πατέρα Ωκεανού ακρογιάλια,

κι ούτε ποτέ με λόγο ας αμαρτήσω,

μ' άσβηστη πάντα μες στο νου τη γνώμη

αυτή ας κρατήσω.

Είναι γλυκό με θαρρετές ελπίδες της ζωής μου

όλες τις μέρες να περνά, και ν' ανασταίνω

με χαρές καθάρεις την ψυχή μου.

Μα εσένα - σύγκορμη σπαρνά να βλέπω

μύρια να ξεσκούν μαρτύρια, Προμηθέα,

γιατί, χωρίς να φοβηθείς το Δία,

πας στους ανθρώπους τους θνητούς

με τη δική σου ιδέα και δίνεις τόση αξία.

Άδωρο δώρο η χάρη τους τι τ' όφελος,

αλήθεια και ποια από τους λιγόζωους βοήθεια;
Δεν το είδες; πόσο αδύναμο κι ολιγοδρανισμένο,
τυφλό σα μέσα σ' όνειρο ζαλεύει
τ' ανθρώπινο κοπάδι. Όμως του Δία την πάνσοφη
αρμονία βουλή θνητού δεν την παρασαλεύει.
Το 'μαθ' αυτό, τα πάθη σου είδα τα φριχτά
κι ένας αλλιώτικος σκοπός στο νου μου,
Προμηθέα, πετά όχι σαν κείνο
που 'ψαλλα μια μέρα, όταν γαμπρός
στο νυφικό κρεβάτι σου
μ' αριθμητά προικιά την κέρδισες
κι οδήγαες μόνος μόνη την κόρη
του πατέρα μου Ησιόνη.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Τι πετυχαίνει ο Αισχύλος με την αφήγηση που χρησιμοποιεί ως τεχνική στον μονόλογο του Προμηθέα στους στίχους 436-471;
2. Ποια αντίθεση εντοπίζετε στους στίχους 436-471 και σε ποιο βαθμό με αυτή ο Αισχύλος πετυχαίνει να καταστήσει τραγικό το πρόσωπο του Προμηθέα;
3. Καταγράψτε τις προσφορές του Προμηθέα στους ανθρώπους, όπως ο ίδιος τις αφηγείται στους στίχους 436-471.
4. συννοία, μέμψιν, βίον, συνθέσεις, ἤγαγον: Να γράψετε από δύο ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής για καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις (για την πρώτη και την τέταρτη λέξη να λάβετε υπόψη το δεύτερο συνθετικό τους).
5. σιγᾶν, θεοῖσι, βλέποντες, ἄντολᾶς, πρῶτος: Να αναγνωρίσετε τον συντακτικό ρόλο των παραπάνω λέξεων του κειμένου (στ. 436-475)
6. ἔπρασσον, ἐξηῦρον, πέπονθας: Να κάνετε χρονική αντικατάσταση των παραπάνω ρηματικών τύπων.
7. ἵππους, ἄγαλμα, γραμμάτων, συνθέσεις, εὔνοϊαν: Να κλίνετε τα παραπάνω ουσιαστικά και στους δύο αριθμούς.
8. Ποιες άλλες τέχνες και δεξιότητες πρόσφερε ο Προμηθέας στους ανθρώπους, όπως αυτές τις απαριθμεί στους στίχους 476-506;

9. Γιατί η Μαντική θεωρείται προσφορά στους ανθρώπους; Πριν απαντήσεις σκέψου τη θέση της μαντικής στην αρχαία Ελλάδα, όπως τη συζητήσαμε και στην Αντιγόνη.
10. Ποιες απόψεις για τη μοίρα εκφράζει ο Προμηθέας στους στίχους 511-514; Γιατί ο ίδιος είναι σε θέση να τη γνωρίζει;
11. Ποιες αντιλήψεις για τη μοίρα εκφράζονται στους στίχους 515-525; Ποιες ήταν οι Ερινύες;
12. Βρείτε στους στίχους 476-525 σημεία στα οποία φαίνεται ο ανθρωπομορφισμός των θεών.
13. Ποιο συναισθηματικό τόνο έχει το τραγούδι του Χορού στο Β' Στάσιμο;
14. Στο Β' Στάσιμο γίνεται αναφορά σε δύο άσματα του Χορού. Ποια είναι αυτά και σε ποια χρονικά επίπεδα αναφέρονται;
15. Να γράψετε ένα δοκίμιο σχετικά με την ανάπτυξη του τεχνικού και του πνευματικού πολιτισμού και να σας απασχολήσει αν αυτή είναι αποτέλεσμα θεϊκής προσφοράς ή της ανθρώπινης επινοητικότητας. Επίσης, διερωτηθείτε αν ο Προμηθέας θα μπορούσε να είναι ο πρώτος από τους ανθρώπους που με την επινοητικότητά του έθεσε τις βάσεις του πολιτισμού μας.
16. Ποια κοινά στοιχεία εντοπίζετε στο Β' Επεισόδιο του Προμηθέα Δεσμώτη και στο Α' Στάσιμο της Αντιγόνης του Σοφοκλή;

ΣΟΦΟΚΛΗ «Αντιγόνη», α'στάσιμο, στίχοι 332-375

ΧΟ. Πολλά γεννούν το δέος-
το μέγα δέος ο άνθρωπος γεννά·
περνά τον αφρισμένο πόντο
με τις φουρτούνες του νοτιά,
στη μέση σκάβει το βαθύ
και φουσκωμένο κύμα
και την υπέρτατη θεά, τη Γη,
την άφθαρτη παιδεύει την ακάματη
οργώνοντας με τα καματερά
χρόνο το χρόνο φιδοσέροντας τ' αλέτρι.
Και των αστόχαστων πτηνών
τις φυλές κυνηγά με τα βρόχια,
των αγρίων θηρίων τα έθνη,
των βυθών την υδρόβια φύτρα
με δίχτυα πλεγμένα στριφτά,
ο τετραπέρατος- τ' αγρίμι της βουνοκορφής
δαμάζει με τεχνάσματα. φορεί
στων αλόγων την πλούσια χαίτη ζυγό
και στον ταύρο, που βαρβάτος βοσκάει στα όρη.
Ένας τον άλλο δίδαξε λαλιά,
τη σκέψη, σαν το πνεύμα των ανέμων,
την όρεξη να ζει σε πολιτείες.
πώς να γλιτώνει το χαλάζι μες στ' αγιάζι,
την άγρια δαρτή βροχή μέσα στον κάμπο,
ο πολυμήχανος- αμήχανος δε θ' αντικρίσει
τα μελλούμενα- το χάρο μόνο
να ξεφύγει δεν μπορεί.

μόλο που βρήκε ψάχνοντας και γιατρείς
σ' αγιάτρευτες αρρώστιες.
Τέχνες μαστορικές σοφίστηκε
που δεν τις βάζει ο νους,
κι όμως μια στο καλό, μια στο κακό κυλάει.
όποιος κρατεί τον ανθρώπινο νόμο
και του θεού το δίκιο, που όρκος το δένει φριχτός,
πολίτης- αλήτης και φυγάς,
όποιος κλωσάει τ' άδικο, μακάρι και μ' αποκοτιά,
ποτέ σε τράπεζα κοινή
ποτέ μου βούληση κοινή
με κείνον που τέτοια τολμάει.

19^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Η Ιώ που πρωταγωνισθεί στο Γ' Επεισόδιο είναι θύμα της αυθαιρεσίας του Δία όπως και ο Προμηθέας.
- Η φαντασία των αρχαίων τραγικών και γενικά της μυθοπλασίας των προγόνων μας δεν υστερεί από τη φαντασία σύγχρονων λογοτεχνών που συναρπάζει τους νέους.
- Στο Γ' Επεισόδιο ο Σοφοκλής διατυπώνει πολιτικές απόψεις που καταδικάζουν την αυθαίρετη, αυταρχική και τυραννική συμπεριφορά.
- Στο Γ' Στάσιμο εκφράζεται η γυναικεία συμπαράσταση του Χορού στο πάθος της Ιώς.

Γ' Ε Π Ε Ι Σ Ο Δ Ι Ο: στίχοι 561- 886

Ίώ

τίς γῆ; τί γένος; τίνα φῶ λεύσσειν

τόνδε χαλινοῖς ἐν πετρίνοισιν

χειμαζόμενον;

τίνος ἀμπλακίας ποινὰς ὀλέκη;

σήμηνον ὅποι γῆς ἢ μογερά πεπλάνημαι.

ᾶ ᾶ, ἔ ἔ,

χρίει τις αὖ με τὰν τάλαιναν οἴστρος,
εἶδωλον Ἄργου γηγενοῦς, ἄλευ' ἃ δᾶ· φοβοῦμαι
τὸν μυριωπὸν εἰσορῶσα βούταν.
ὁ δὲ πορεύεται δόλιον ὄμμ' ἔχων,
ὄν οὐδὲ καθανόντα γαῖα κεύθει. 570

ἀλλ', ἐμὲ τὰν τάλαιναν
ἐξ ἐνέρων περῶν κυναγετεῖ, πλανᾶ
τε νῆστιν ἀνὰ τὰν παραλίαν ψάμμαν.
ὑπὸ δὲ κηρόπλαστος ὀτοβεῖ δόναξ
ἀχέτας ὑπνοδόταν νόμον· 575

ἰὼ ἰὼ πόποι, ποῖ μ' ἄγουσι τη-
λέπλαγκτοι πλάναι;
τί ποτέ μ', ὦ Κρόνιε παῖ, τί ποτε ταῖσδ'
ἐνέζευξας εὐρῶν ἀμαρτοῦσαν ἐν
πημοναῖσιν; ἔ ἔ, 580

οἰστρηλάτῳ δὲ δείματι
δειλαίαν παράκοπον ὦδε τείρεις;
πυρί <με > φλέξον, ἢ χθονὶ κάλυπον, ἢ
ποντίοις δάκεσι δὸς βοράν,
μηδέ μοι φθονήσης
εὐγμάτων, ἄναξ.

ἄδην με πολύπλανοι πλάναι 585
γεγυμνάκασιν, οὐδ' ἔχω μαθεῖν ὅπα
πημονὰς ἀλύξω.

κλύεις φθέγμα τᾶς βούκερω παρθένου;

Προμηθεύς

πῶς δ' οὐ κλύω τῆς οἰστροδινήτου κόρης,

τῆς Ἰναχείας; ἢ Διὸς θάλλπει κέαρ 590
ἔρωτι, καὶ νῦν τοὺς ὑπερμήκεις δρόμους
Ἦρα στυγητὸς πρὸς βίαν γυμνάζεται.

Ἴώ

πόθεν ἐμοῦ σὺ πατρὸς ὄνομ' ἀπύεις; 593

εἰπέ μοι τᾶ μογερᾶ τίς ὦν;

τίς ἄρα μ', ὧ τάλας, τὰν τάλαιναν ὧδ' 595

ἔτυμα προσθροεῖς;

θεόσυτόν τε νόσον ὠνόμασας, ἅ

μαραίνει με χρίουσα κέντροις, <ἰώ>,

φοιταλέοισιν ἔ ἔ·

σκιρτημάτων δὲ νήστισιν

αἰκείαις λαβρόσυτος ἦλθον, <Ἦρας > 600

ἐπικότοισι μήδεσι δαμεῖσα. δυσ-

δαιμόνων δὲ τίνες οἶ, ἔ ἔ,

οἶ' ἐγὼ μογοῦσιν;

ἀλλά μοι τορῶς

τέκμηρον ὅ τι μ' ἐπαμμένει 605

παθεῖν, τί μῆχαρ, ἢ τί φάρμακον νόσου,

δειξον, εἶπερ οἶσθα·

θρόει, φράζε τᾶ δυσπλάνω παρθένω.

Προμηθεύς

λέξω τορῶς σοι πᾶν ὅπερ χρήζεις μαθεῖν,

οὐκ ἐμπλέκων αἰνίγματ', ἀλλ' ἀπλῶ λόγῳ, 610

ὥσπερ δίκαιον πρὸς φίλους οἴγειν στόμα.

πυρὸς βροτοῖς δοτῆρ' ὄρᾳς Προμηθεά.

Ἴώ

ὃ κοινὸν ὠφέλημα θνητοῖσιν φανείς,
τλήμων Προμηθεῦ, τοῦ δίκην πάσχεις τάδε;

Προμηθεύς

ἄρμοι πέπαυμαι τοὺς ἐμοὺς θρηγῶν πόνους.

615

Ἴώ

οὐκουν πόροις ἂν τήνδε δωρεὰν ἐμοί;

Προμηθεύς

λέγ' ἦντιν' αἰτῆ· πᾶν γὰρ ἂν πύθοιό μου.

Ἴώ

σήμηνον ὅστις ἐν φάραγγί σ' ὄχμασεν.

Προμηθεύς

βούλευμα μὲν τὸ Δῖον, Ἥφαιστου δὲ χεῖρ.

Ἴώ

ποινάς δὲ ποίων ἀμπλακημάτων τίνεις;

620

Προμηθεύς

τοσοῦτον ἀρκῶ σοι σαφηνίσας μόνον.

Ἴώ

καὶ πρὸς γε τούτοις τέρμα τῆς ἐμῆς πλάνης
δειξον, τίς ἔσται τῆ ταλαιπώρω χρόνος.

Προμηθεύς

τὸ μὴ μαθεῖν σοι κρεῖσσον ἢ μαθεῖν τάδε.

Ἴώ

μήτοι με κρύψης τοῦθ' ὅπερ μέλλω παθεῖν.

625

Προμηθεύς

ἄλλ' οὐ μεγάρω τοῦδέ σοι δωρήματος.

Ἴώ

τί δήτα μέλλεις μὴ οὐ γεγωνίσκειν τὸ πᾶν;

Προμηθεύς

φθόνος μὲν οὐδεὶς, σὰς δ' ὀκνῶ θράξαι φρένας.

Ἴώ

μή μου προκῆδου μάσσον ὡς ἐμοὶ γλυκύ.

Προμηθεύς

ἐπεὶ προθυμῆ, χρὴ λέγειν. ἄκουε δῆ.

630

Χορός

μήπω γε· μοῖραν δ' ἠδονῆς κάμοι πόρε.

τὴν τῆσδε πρῶτον ἱστορήσωμεν νόσον,

αὐτῆς λεγούσης τὰς πολυφθόρους τύχας·

τὰ λοιπὰ δ' ἄθλων σοῦ διδαχθήτω πάρα.

Προμηθεύς

σὸν ἔργον, Ἴοϊ, ταῖσδ' ὑπουργῆσαι χάριν,

635

ἄλλως τε πάντως καὶ κασιγνήταις πατρός.

ὡς τάποκλαῦσαι κάποδύρασθαι τύχας

ἐνταῦθ', ὅπου μέλλοι τις οἴσεσθαι δάκρυ

πρὸς τῶν κλυόντων, ἀξίαν τριβὴν ἔχει.

Ἴώ

οὐκ οἶδ' ὅπως ὑμῖν ἀπιστῆσαί με χρὴ,

640

σαφεῖ δὲ μύθῳ πᾶν ὅπερ προσχρήζετε

πέυσεσθε· καίτοι καὶ λέγουσ' αἰσχύνομαι

θεόσσυτον χειμῶνα καὶ διαφθορὰν

μορφῆς, ὅθεν μοι σχετλία προσέπτατο.

αἰεὶ γὰρ ὄψεις ἔννυχοι πωλεύμεναι

645

ἐς παρθενῶνας τοὺς ἐμοὺς παρηγόρουν

λείοισι μύθοις "ὦ μέγ' εὐδαιμον κόρη,
τί παρθενεύει δαρὸν, ἐξόν σοι γάμου
τυχεῖν μεγίστου; Ζεὺς γὰρ ἰμέρου βέλει
πρὸς σοῦ τέθαλπται καὶ συναίρεσθαι Κύπριν 650
θέλει· σὺ δ', ὦ παῖ, μὴ 'πολακτίσης λέχος
τὸ Ζηνός, ἀλλ' ἐξελθε πρὸς Λέρνης βαθὺν
λειμῶνα, ποιμένας βουστάσεις τε πρὸς πατρός,
ὡς ἂν τὸ Δῖον ὄμμα λωφήσῃ πόθου."
τοιοῖσδε πάσας εὐφρόνας ὄνειρασι 655
συνειχόμεν δύστηνος, ἔστε δὴ πατρὶ
ἔτλην γεγωνεῖν νυκτίφοιτ' ὄνειρατα.
ὁ δ' ἔς τε Πυθῶ καπὶ Δωδώνης πυκνοὺς
θεοπρόπους ἴαλλεν, ὡς μάθοι τί χρῆ
δρῶντ' ἢ λέγοντα δαίμοσιν πράσσειν φίλα. 660
ἦκον δ' ἀναγγέλλοντες αἰολοστόμους
χρησμοὺς ἀσήμους δυσκρίτως τ' εἰρημένους.
τέλος δ' ἐναργῆς βάξις ἦλθεν Ἰνάχω
σαφῶς ἐπισκῆπτουσα καὶ μυθουμένη
ἔξω δόμων τε καὶ πάτρας ὠθεῖν ἐμέ, 665
ἄφετον ἀλᾶσθαι γῆς ἐπ' ἐσχάτοις ὄροις·
κεὶ μὴ θέλοι, πυρωπὸν ἐκ Διὸς μολεῖν
κεραυνόν, ὃς πᾶν ἐξαῖστώσοι γένος.
τοιοῖσδε πεισθεὶς Λοξίου μαντεύμασιν
ἐξήλασέν με κάπέκκλησε δωμάτων 670
ἄκουσαν ἄκων· ἀλλ' ἐπηνάγκαζέ νιν
Διὸς χαλινὸς πρὸς βίαν πράσσειν τάδε.
εὐθύς δὲ μορφῇ καὶ φρένες διάστροφοι

ἦσαν, κεραστὶς δ', ὡς ὄρατ', ὄξυστόμῳ
μύωπι χρισθεῖσ' ἐμμανεῖ σκιρτήματι 675
ἦσσαν πρὸς εὐποτόν τε Κερχναίας ῥέος
Λέρνης τε κρήνην · βουκόλος δὲ γηγενῆς
ἄκρατος ὄργην Ἄργος ὠμάρτει, πυκνοῖς
ὄσσοις δεδορκῶς τοὺς ἐμοὺς κατὰ στίβους.
ἀπροσδόκητος δ' αὐτὸν ἀφνίδιος μόρος 680
τοῦ ζῆν ἀπεστέρησεν. οἰστροπλήξ δ' ἐγὼ
μάστιγι θείᾳ γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι.
κλύεις τὰ πραχθέντ'· εἰ δ' ἔχεις εἰπεῖν ὅ τι
λοιπὸν πόνων, σήμαινε· μηδέ μ' οἰκτίσας
ξύνθαλπε μύθοις ψευδέσιν· νόσημα γὰρ 685
αἴσχιστον εἶναί φημι συνθέτους λόγους.

Χορός

ἔα ἔα, ἄπεχε, φεῦ·
οὔποτ' οὔποτ' ἠὔχουν <ᾧδε> ξένους
μολεῖσθαι λόγους εἰς ἀκοὰν ἐμάν,
οὐδ' ᾧδε δυσθέατα καὶ δύσοιστα 690
πήματα, λύματα, [δείματα] ἀμ-
φάκει κέντρῳ τύψειν ψυχὰν ἐμάν.
ἰὼ [ἰὼ] μοῖρα μοῖρα,
πέφρικ' εἰσιδοῦσα πράξιεν Ἴουδς. 695

Προμηθεύς

πρῶ γε στενάζεις καὶ φόβου πλέα τις εἶ·
ἐπίσχεσ ἔστ' ἂν καὶ τὰ λοιπὰ προσμάθης.

Χορός

λέγ', ἐκδίδασκε· τοῖς νοσοῦσί τοι γλυκὸν

τὸ λοιπὸν ἄλγος προξεπίστασθαι τορῶς.

Προμηθεύς

τὴν πρὶν γε χρεῖαν ἠνύσασθ' ἐμοῦ πάρα 700

κούφως· μαθεῖν γὰρ τῆσδε πρῶτ' ἐχρήζετε

τὸν ἄμφ' ἑαυτῆς ἄθλον ἐξηγουμένης·

τὰ λοιπὰ νῦν ἀκούσαθ', οἷα χρή πάθη

τληῖναι πρὸς Ἥρας τήνδε τὴν νεάνίδα.

σύ τ' Ἰνάχειον σπέρμα, τοὺς ἐμοὺς λόγους 705

θυμῷ βάλ', ὡς ἂν τέρματ' ἐκμάθῃς ὁδοῦ.

πρῶτον μὲν ἐνθένδ' ἡλίου πρὸς ἀντολάς

στρέψασα σαυτὴν στεῖχ' ἀνηρότους γύας·

Σκύθας δ' ἀφίξῃ νομάδας, οἱ πλεκτὰς στέγας

πεδάρσιοι ναίουσ' ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις 710

ἐκηβόλοις τόξοισιν ἐξηρτυμένοι·

οἷς μὴ πελάζειν, ἀλλ' ἀλιστόνοις πόδας

χρίμπουσα ῥαχίαισιν ἐκπερᾶν χθόνα.

λαιᾶς δὲ χειρὸς οἱ σιδηροτέκτονες

οἰκοῦσι Χάλυβες, οὓς φυλάξασθαι σε χρή. 715

ἀνήμεροι γὰρ οὐδὲ πρόσπλατοι ξένοις.

ἦξις δ' Ὑβριστὴν ποταμὸν οὐ ψευδώνυμον,

ὄν μὴ περάσης, οὐ γὰρ εὐβατος περᾶν,

πρὶν ἂν πρὸς αὐτὸν Καύκασον μόλῃς, ὄρῶν

ὑψιστον, ἔνθα ποταμὸς ἐκφυσᾷ μένος 720

κροτάφων ἀπ' αὐτῶν. ἀστρογείτονας δὲ χρή

κορυφὰς ὑπερβάλλουσαν ἐς μεσημβρινὴν

βῆναι κέλευθον, ἔνθ' Ἀμαζόνων στρατὸν

ἦξις στυγάνορ', αἱ Θεμίσκυράν ποτε

κατοικιοῦσιν ἀμφὶ Θερμώδονθ', ἵνα 725
τραχεῖα πόντου Σαλμυδησσία γνάθος
ἐχθρόξενος ναύταισι, μητρυιὰ νεῶν
αὐταῖ σ' ὀδηγήσουσι καὶ μάλ' ἀσμένως.
ἰσθμὸν δ' ἐπ' αὐταῖς στενοπόροις λίμνης πύλαις
Κιμμερικὸν ἦξις, ὃν θρασυπλάγχχνως σε χρῆ 730
λιποῦσαν αὐλῶν' ἐκπερᾶν Μαιωτικόν·
ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
τῆς σῆς πορείας, Βόσπορος δ' ἐπώνυμος
κεκλήσεται. λιποῦσα δ' Εὐρώπης πέδον
ἠπειρον ἦξις Ἀσιάδ'· ἄρ', ὑμῖν δοκεῖ 735
ὁ τῶν θεῶν τύραννος ἐς τὰ πάνθ' ὁμῶς
βίαιος εἶναι; τῆδε γὰρ θνητῆ θεὸς
χρηζῶν μιγῆναι τάσδ' ἐπέρριψεν πλάνας.
πικροῦ δ' ἔκυρσας, ᾧ κόρη, τῶν σῶν γάμων
μνηστῆρος. οὓς γὰρ νῦν ἀκήκοας λόγους, 740
εἶναι δόκει σοι μηδέπω ἔν προοιμίοις.

Ἴώ

ἰώ μοί μοι, ἔ ἔ.

Προμηθεύς

σὺ δ' αὖ κέκραγας κἀναμυχθίζῃ; τί που
δράσεις, ὅταν τὰ λοιπὰ πυνθάνη κακά;

Χορός

ἦ γάρ τι λοιπὸν τῆδε πημάτων ἐρεῖς; 745

Προμηθεύς

δυσχείμερόν γε πέλαγος ἀτηρᾶς δύης.

Ἴώ

τί δῆτ' ἐμοὶ ζῆν κέρδος, ἀλλ' οὐκ ἐν τάχει
ἔρριψ' ἐμαυτὴν τῆσδ' ἀπὸ στύφλου πέτρας,
ὅπως πέδοι σκῆψασα τῶν πάντων πόνων
ἀπηλλάγην; κρεῖσσον γὰρ εἰσάπαξ θανεῖν
ἢ τὰς ἀπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς.

750

Προμηθεύς

ἦ δυσπετῶς ἂν τοὺς ἐμοὺς ἄθλους φέροις,
ὄτῳ θανεῖν μὲν ἔστιν οὐ πεπρωμένον·
αὕτη γὰρ ἦν ἂν πημάτων ἀπαλλαγὴ·
νῦν δ' οὐδέν ἐστι τέρμα μοι προκείμενον
μόχθων, πρὶν ἂν Ζεὺς ἐκπέσῃ τυραννίδος.

755

Ἴώ

ἦ γὰρ ποτ' ἔστιν ἐκπεσεῖν ἀρχῆς Δία;

Προμηθεύς

ἦδοι' ἂν, οἴμαι, τήνδ' ἰδοῦσα συμφοράν.

Ἴώ

πῶς δ' οὐκ ἂν, ἥτις ἐκ Διὸς πάσχω κακῶς;

Προμηθεύς

ὡς τοίνυν ὄντων τῶνδ' ἐσοι μαθεῖν πάρα.

760

Ἴώ

πρὸς τοῦ τύραννα σκῆπτρα συληθήσεται;

Προμηθεύς

πρὸς αὐτὸς αὐτοῦ κενοφρόνων βουλευμάτων.

Ἴώ

ποίῳ τρόπῳ; σήμενον, εἰ μή τις βλάβη.

Προμηθεύς

γαμεῖ γάμον τοιοῦτον ᾧ ποτ' ἀσχαλᾷ.

Ἴώ

θέορτον, ἢ βρότειον; εἰ ῥητόν, φράσον.

765

Προμηθεύς

τί δ' ὄντιν'; οὐ γὰρ ῥητόν ἀυδάσθαι τόδε.

Ἴώ

ἢ πρὸς δάμαρτος ἐξανίσταται θρόνων;

Προμηθεύς

ἢ τέξεταί γε παῖδα φέρτερον πατρός.

Ἴώ

οὐδ' ἔστιν αὐτῷ τῆσδ' ἀποστροφή τύχης;

Προμηθεύς

οὐ δῆτα, πλὴν ἔγωγ' ἂν ἐκ δεσμῶν λυθείς.

770

Ἴώ

τίς οὖν ὁ λύσων ἐστὶν ἄκοντος Διός;

Προμηθεύς

τῶν σῶν τιν' αὐτὸν ἐγγόνων εἶναι χρεῶν.

Ἴώ

πῶς εἶπας; ἢ ἴμος παῖς σ' ἀπαλλάξει κακῶν;

Προμηθεύς

τρίτος γε γένναν πρὸς δέκ' ἄλλαισιν γοναῖς.

Ἴώ

ἦδ' οὐκέτ' εὐξύμβλητος ἡ χρησμοφῶδία.

775

Προμηθεύς

καὶ μηδὲ σαυτῆς ἐκμαθεῖν ζήτηί πόνους.

Ἴω

μή μοι προτείνων κέρδος εἶτ' ἀποστέρει.

Προμηθεύς

δυοῖν λόγοιν σε θατέρω δωρήσομαι.

Ἴω

ποίοιν; πρόδειξον, αἴρεσίν τ' ἐμοὶ δίδου.

Προμηθεύς

δίδωμ'· ἐλοῦ γάρ, ἢ πόνων τὰ λοιπά σοι

780

φράσω σαφηνῶς, ἢ τὸν ἐκλύσοντ' ἐμέ.

Χορός

τούτων σὺ τὴν μὲν τῆδε, τὴν δ' ἐμοὶ χάριν

θέσθαι θέλησον, μηδ' ἀτιμάσης λόγου·

καὶ τῆδε μὲν γέγωνε τὴν λοιπὴν πλάνην,

ἐμοὶ δὲ τὸν λύσοντα· τοῦτο γὰρ ποθῶ.

785

Προμηθεύς

ἐπεὶ προθυμεῖσθ', οὐκ ἐναντιώσομαι

τὸ μὴ οὐ γεγωνεῖν πᾶν ὅσον προσχρήζετε.

σοὶ πρῶτον, Ἴοϊ, πολύδονον πλάνην φράσω,

ἦν ἐγγράφου σὺ μνήμοσιν δέλτοις φρενῶν.

ὅταν περάσης ρεῖθρον ἠπείροιν ὄρον,

790

πρὸς ἀντολὰς φλογῶπας ἡλιοστιβεῖς

πόντου περῶσα φλοῖσβον, ἔστ' ἂν ἐξίκη

πρὸς Γοργόνεια πεδία Κισθίνης, ἵνα

αἱ Φορκίδες ναίουσι δηναῖαι κόραι

τρεῖς κυκνόμορφοι, κοινὸν ὄμμ' ἐκτημέναι,

795

μονόδοντες, ἄς οὔθ' ἥλιος προσδέρκεται

ἀκτῖσιν οὔθ' ἢ νύκτερος μήνη ποτέ.

πέλας δ' ἀδελφαι τῶνδε τρεῖς κατάπτεροι,
δρακοντόμαλλοι Γοργόνες βροτοστυγεῖς,
ἄς θνητὸς οὐδεὶς εἰσιδὼν ἔξει πνοάς. 800

τοιοῦτο μὲν σοι τοῦτο φρούριον λέγω·
ἄλλην δ' ἄκουσον δυσχερῆ θεωρίαν·
ὄξυστόμους γὰρ Ζηνὸς ἀκραγεῖς κύνας
γρῦπας φύλαξαι, τόν τε μουνῶπα στρατὸν
Ἀριμασπὸν ἵπποβάμον', οἱ χρυσόρρυτον 805

οἰκοῦσιν ἀμφὶ νᾶμα Πλούτωνος πόρου·
τούτοις σὺ μὴ πέλαζε. τηλουρόν δὲ γῆν
ἦξεις, κελαινὸν φύλον, οἱ πρὸς ἡλίου
ναίουσι πηγαῖς, ἔνθα ποταμὸς Αἰθίωψ.
τούτου παρ' ὄχθας ἔρφ', ἕως ἂν ἐξίκη 810

καταβασμόν, ἔνθα Βιβλίνων ὀρῶν ἄπο
ἴησι σεπτὸν Νεῖλος εὐποτον ῥέος.
οὗτός σ' ὀδώσει τὴν τρίγωνον ἐς χθόνα
Νειλῶτιν, οὗ δὴ τὴν μακρὰν ἀποικίαν,
Ἰοῖ, πέπρωται σοί τε καὶ τέκνοις κτίσαι. 815

τῶν δ' εἴ τί σοι ψελλόν τε καὶ δυσεύρετον,
ἐπανδίπλαζε καὶ σαφῶς ἐκμάνθανε·
σχολὴ δὲ πλείων ἢ θέλω πάρεστί μοι.

Χορός

εἰ μὲν τι τῆδε λοιπὸν ἢ παρειμένον
ἔχεις γεγωνεῖν τῆς πολυφθόρου πλάνης, 820
λέγ'· εἰ δὲ πάντ' εἴρηκας, ἡμῖν αὖ χάριν
δοῦς ἦνπερ αἰτούμεσθα, μέμνησαι δέ που.

Προμηθεύς

τὸ πᾶν πορείας ἦδε τέρμ' ἀκήκοεν.

ὅπως δ' ἂν εἰδῆ μὴ μάτην κλύουσά μου,

ἃ πρὶν μολεῖν δεῦρ' ἐκμεμόχθηκεν φράσω, 825

τεκμήριον τοῦτ' αὐτὸ δοὺς μύθων ἐμῶν.

ὄχλον μὲν οὖν τὸν πλεῖστον ἐκλείψω λόγων,

πρὸς αὐτὸ δ' εἶμι τέρμα σῶν πλανημάτων.

ἐπεὶ γὰρ ἦλθες πρὸς Μολοσσὰ γάπεδα,

τὴν αἰπύνωτόν τ' ἀμφὶ Δωδώνην, ἵνα 830

μαντεῖα θᾶκός τ' ἐστὶ Θεσπρωτοῦ Διός,

τέρας τ' ἄπιστον, αἱ προσήγοροι δρύες,

ὑφ' ὧν σὺ λαμπρῶς κούδεν αἰνικτηρίως

προσηγορευῆς ἢ Διὸς κλεινὴ δάμαρ

μέλλουσ' ἔσεσθαι. τῶνδε προσσαίνει σέ τι ; 835

ἐντεῦθεν οἰστρήσασα τὴν παρακτίαν

κέλευθον ἦξας πρὸς μέγαν κόλπον Ἰρέας,

ἀφ' οὗ παλιμπλάγκτοισι χειμάζει δρόμοις·

χρόνον δὲ τὸν μέλλοντα πόντιος μυχός,

σαφῶς ἐπίστασ', Ἴόνιος κεκλήσεται, 840

τῆς σῆς πορείας μνήμα τοῖς πᾶσιν βροτοῖς.

σημεῖά σοι τάδ' ἐστὶ τῆς ἐμῆς φρενός,

ὡς δέρκεται πλέον τι τοῦ πεφασμένου.

τὰ λοιπὰ δ' ὑμῖν τῆδέ τ' ἐς κοινὸν φράσω,

ἐς ταῦτόν ἐλθὼν τῶν πάλαι λόγων ἴχνος. 845

Προμηθεύς

ἔστιν πόλις Κάνωβος ἐσχάτη χθονός,

Νείλου πρὸς αὐτῷ στόματι καὶ προσχώματι·

ἔνταυθα δὴ σε Ζεὺς τίθησιν ἔμφρονα
 ἐπαφῶν ἀταρβεῖ χειρὶ καὶ θιγῶν μόνον.
 ἐπώνυμον δὲ τῶν Διὸς γεννημάτων 850
 τέξεις κελαινὸν Ἴεπαφον, ὃς καρπώσεται
 ὄσσην πλατύρρους Νεῖλος ἀρδεύει χθόνα·
 πέμπτη δ' ἀπ' αὐτοῦ γέννα πεντηκοντάπαις
 πάλιν πρὸς Ἄργος οὐχ ἑκοῦσ' ἐλεύσεται
 θηλύσπορος, φεύγουσα συγγενῆ γάμον 855
 ἀνειψιῶν· οἱ δ' ἐπτοημένοι φρένας,
 κίρκοι πελειῶν οὐ μακρὰν λελειμμένοι,
 ἦξουσι θηρεύοντες οὐ θηρασίμους
 γάμους, φθόνον δὲ σωμάτων ἔξει θεός·
 Πελασγία δὲ δέξεται θηλυκτόνω 860
 Ἄρει, δαμέντων νυκτιφρουρήτω θράσει.
 γυνὴ γὰρ ἄνδρ' ἕκαστον αἰῶνος στερεῖ,
 δίθηκτον ἐν σφαγαῖσι βάψασα ξίφος·
 τοιάδ' ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς ἑμοὺς ἔλθοι Κύπρις.
 μίαν δὲ παίδων ἴμερος θέλξει τὸ μὴ 865
 κτεῖναι σύνευνον, ἀλλ' ἀπαμβλυνθήσεται
 γνώμην· δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται,
 κλύειν ἀναλκίς μᾶλλον ἢ μαιφόνος·
 αὕτη κατ' Ἄργος βασιλικὸν τέξει γένος.
 μακροῦ λόγου δεῖ ταῦτ' ἐπεξελεθεῖν τορῶς. 870
 σπορᾶς γε μὴν ἐκ τῆσδε φύσεται θρασὺς
 τόξοισι κλεινός, ὃς πόνων ἐκ τῶνδ' ἐμὲ
 λύσει. τοιόνδε χρῆσμον ἢ παλαιγενῆς
 μήτηρ ἑμοὶ διῆλθε Τιτανὶς Θέμις·

ὅπως δὲ χῶπη, ταῦτα δεῖ μακροῦ λόγου 875
εἰπεῖν, σύ τ' οὐδὲν ἐκμαθοῦσα κερδανεῖς.

Ἴώ

ἐλελεῦ ἐλελεῦ,
ὑπὸ μ' αὖ σφάκελος καὶ φρενοπληγεῖς
μανίαὶ θάλπουσ', οἴστρου δ' ἄρδις
χρίει μ' ἄπυρος· 880

κραδία δὲ φόβῳ φρένα λακτίζει.
τροχοδινεῖται δ' ὄμμαθ' ἐλίγδην,
ἔξω δὲ δρόμου φέρομαι λύσσης
πνεύματι μάργῳ, γλώσσης ἀκρατής·
θολεροὶ δὲ λόγοι παίουσ' εἰκῆ 885
στυγνῆς πρὸς κύμασιν ἄτης.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἴώ

Ποια χώρα; τι ἔθνος; ποιος τάχα
εἶναι αὐτός που τον βλέπω σ' αὐτό
τον γκρεμνὸ καρφωτό να τον δέρνουνε
τέτοιες φουρτούνες;
Σαν τι κρίμα πλερώνεις
μ' αὐτή την ποινή, που κακοθανατάς;
Πε μου, ω πε μου, σε ποια χώρα γης
να πλανήθηκα η μαύρη; Αχ! Αχ!
Πάλι την ἀθλία με κεντά ένας οἴστρος...

να το, του Αργού το φάντασμα
του γίγαντα βόηθα θεέ! τον βλέπω,
να, ο βοσκός με μύρια μάτια που 'ρχεται
και σκιαχτά τριγύρω του τηρά,
που και νεκρό δεν τότε κρύβει η γης,
μ' απ' τον κάτω κόσμο βγαίνοντας
σαλαγάει και με γυρνά στην άμμο
του γιαλού την άθλια νηστικιά.
Και το σουραύλι του βαριά σφυρίζει
ένα σκοπό που σα νανούρισμα ύπνο
φέρνει. Αλίμονο μου αλί! πού πάλλι
με τραβούν οι μακροπεριπλάνητοι
παραδαρμοί; Σε τι με βρήκες να 'φταιξα,
του Κρόνου γιε, σε τι; και μες σε τέτοιες
συμφορές μ' έξεψες, οίμέ, κι έτσι
με τυραγνάς τη μαύρη με άγριας τρέλας
σκιάξιμο έξω νου; Φωτιά ρίξε και κάψε με,
ή χώσε με στη γης, δώσε με στα θεριά
του πέλαου να με φαν, μα μη αποστρέψεις,
θε μου, τις ευχές μου με σώνει όσοι με
γύμνασαν μακροπαραδαρμοί, και να μην ξέρω
πού τέλος θα βρουν οι συμφορές μου.
Ακούεις της βοϊδοκέρατης παρθένας τη φωνή;

Προμηθεύς

Πώς δεν ακούω την οιστροκέντητη
την κόρη του Ινάχου,
που φλογίζει την καρδιά του Δια μ' έρωτα:

κι όπου τώρα μισητή απ' την Ήρα
στους άσωστους γυμνάζεται άθελα της δρόμους;

Ιώ

Πούθ' έχεις του πατέρα μου
τόνομα συ ακουστά;
πέ μου της πολυπαθιασμένης,
ποιος είσαι, ποιός; πού, ώ δύστυχε,
στην δύστυχην εμέ μου τάπες
έτσι αληθινά και τη θεόσταλη
ωνομάτισες αρρώστεια, πού με
μαραίνει αλείφοντας με μανιακά κεντριά
κ' ήρθα μ' ακράτηγη φορά σκιρτώντας
νηστικιά από θεόργητες βουλές κατατρεμένη.
Μ' απ' τους δυστυχισμένους ποιοί τόσα
τραβούνε όσα εγώ; Φανέρωσε μου ξάστερα
τί άλλο με περιμένει. νάναι να υπάρχη λυτρωμός
και της αρρώστειας γιατρικό; δείξε μου συ,
αν το ξέρης. Μίλα μου, φώτισε με εσύ
την άθλια την παραδαρμένη.

Προμηθεύς

Όλα θα σου τα πω, πού λαχταράς
να μάθης, με λόγια απλά και ξάστερα,
δίχως να πλέκω αινίγματα,
μα όπως σε φίλους είναι δίκιο ν' ανοίγης στόμα:
Λοιπόν είμαι ο Προμηθέας εγώ,
πού στους ανθρώπους τη φωτιά έχω δώσει.

Ίώ

Ω, πού είδαν τόσο όλοι οι θνητοί
καλό από σένα, δύστυχε Προμηθέα,
γιατί να πάσχης τέτοια;

Προμηθεύς

Ότι κ' έπαψα πια
να θρηνώ τα δεινά μου.

Ίώ

Τότε λοιπόν αυτή
τη χάρη δε μου κάνεις;

Προμηθεύς

Λέγε ν' ακούσω,
κι ό,τι μου ζητάς θα μάθης.

Ίώ

Πέ μου, ποιος σ' αλυσόδεσε
σ' αυτούς τους βράχους;

Προμηθεύς

Του Δία είναι η βουλή
και του Ηφαίστου το χέρι.

Ίώ

Καί ποιο το κρίμα
το βαρύ πού έτσι πλερώνεις;

Προμηθεύς

Είναι αρκετά κι αυτά
πού σου έχω φανερώσει.

Ίώ

Μα κάν δε θα μου πής
να ξέρω ακόμη, πότε
τέλος θα δω η ταλαίπωρη
στους παιδεμούς μου;

Προμηθεύς

θάταν καλύτερα για σε
να μην το μάθης.

Ίώ

Μη μου το κρύβης
ό,τι 'ναι γραφτό να πάθω.

Προμηθεύς

Δε σ' το ζηλεύω αυτό
πού μου ζητάς το δώρο.

Ίώ

Λοιπόν γιατί μ' αργείς
και δε μου λες τα πάντα;

Προμηθεύς

Φτάνει να θες,
μα δεν τολμώ να σε ταράξω.

Ίώ

Μη γνοιάζεσαι για με
πιότερο κι απ' την ίδια.

Προμηθεύς

Ανάγκη, αφού έχεις
τόση βία και λοιπόν άκου.

Χορός

Μη ακόμα δός κ' εμένα
μέρας απ' τη χάρη πρώτα ν'
ακούσουμε απ' αυτή να μας πει
η ίδια τη συμφορά και τις
βαριόμοιρες της τύχες,
κι όσ' άλλα πιά της μέλλονται,
από σε ας τα μάθη.

Προμηθεύς

Σε σένα στέκει, Ιώ,
τη χάρη να των κάμης,
μια πού είναι μάλιστα
κι αδερφές του πατρός σου
γιατί και να κλαυτή κανείς
και να θρηνήση τα πάθη του,
όταν θα βρή δάκρυα από κείνους
πού τον ακούουν,
ο κόπος του δεν πάει του κάκου.

Ίώ

Δε ξέρω πώς μπορώ
να μη σας υπακούσω.
Ένα προς ένα, ξάστερα,
θα ακούσετε όλα πού ζητάτε
από με, κι αν με ντροπή
θα λέγω τη θεόργητή μου συμφορά
και της μορφής μου το παράλλαμ' αυτό,
πώς με βρήκε, τη μαύρη!

Συχνά τη νύχτα στην παρθενική μου κλίνη
ερχόνταν υπνοφαντασιές και με πλάνευαν
με λόγια δολερά: "ώ τρισευτυχισμένη,
πώς κάθεσαι τόσον καιρό παρθένα ακόμη,
ενώ σε περιμένει η πιο μεγάλη τύχη;
γιατ' έχει ο Δίας φλογιστή απ' του ερωτά σου
τα βέλη, και να μοιραστή ποθεί μαζί σου
τη γλύκα της αγάπης σου
μα μη αποστρέψης του Δία τους γάμους
κ' έβγα, κόρη, στα λειβάδια της Λέρνας,
στού πατέρα σου τα βοσκοτόπια,
για να χόρταση ο πόθος σου του Δία το μάτι."

Τέτοια όνειρα με τάραζαν όλες τις νύχτες
την άμοιρη, ως που τόλμησα
να κάμω λόγο στον πατέρα γι' αυτά
των ύπνων μου τα σκιάχτρα.

Καί κείνος στέλνει στην Πυθώ και στη Δωδώνη
συχνούς θεοπρόπους, για να μάθης,
τί αν θα κάμη ή τί αν θα πή,
τους θεούς θέλει ευχαρίστηση.

Μα δυσοπείκαστους χρησμούς γυρνώντας
φέρνουν, σκοτεινά και τυφλά
κι αξεδιάλυτα λόγια. ως που μες στα πολλά
ξάστερος ήρθε λόγος στον Ίναχο,
προστάζοντας και λέγοντας του έξω
απ' τα σπίτια κι απ' τη χώρα να με διώξη
για να πλανιέμαι απόλυτη στης γης τής άκρες.

κι αν δε θελήση, κεραυνός φωτιά απ' το Δία
θαρθή π' όλο το γένος του θα ξολοθρέψη.
Σε τέτοιους του Λοξία χρησμούς υποταγμένος
μ' έβγαλε και μ' απόδιωξε μες απ' το σπίτι
άθελ' αυτός άθελα εγώ μα να το πράξη με βία
του Δία τον έσφιγγε το χαλινάρι. Κι αμέσως
μου παράλλαξε η μορφή κι ο νους μου.
κ' έτσι με κέρατα στο μέτωπο,
ως με βλέπεις, μ' οξύ κεντρί βοϊδόμυιας
φαρμακεμένη με ξώφρενα σκιρτήματα
κατά το ρέμμα της Κέρχνης χύμηξα
και τίς πηγές της Λέρνας. και βοϊδολάτης
γίγαντας ατόφους, ο Άργος, ξακλούθα
μέ ειχε ο αμέρωτος με μύρια μάτια
πίσω απ' τα χνάρια μου ως που απάντεχος
ο Χάρος τον πήρε ξάφνου, μα με θεϊκιά
βουκέντρα μυιοκέντητη εγώ σε γη
από γης πλανιούμαι. Άκουσες όσα τράβηξα
τόρ' αν γνωρίζης λοιπόν φανέρωσε τα,
δίχως να θες από έλεος να με θερμάνης
με ψευτοπαρηγόριες γιατί, λέω,
δεν είναι άλλη πιο αίσχρη απ' τα πλαστά
τα λόγια αρρώστεια.

Χορός

Αχ! Αχ! μακριά κι όζω από μας!
ποτέ δεν τόλεγα ποτέ παράξενα
έτσι πράματα ν' αρθούν στην ακοή μου

Ιώ

τα πάθη σου είδα κ' έφριξα.

ώ μοίρα, μοίρα, αλλοί μου!

Προμηθεύς

Πρίν της ώρας θρηνείς

και πήρες ένα φόβο...

περίμεν' ως που και

τα επίλοιπα να μάθης.

Χορός

Λέγε, φανέρωνε τα

κ' είναι στους αρρώστους καλό

να ξέρουν από πριν, τί τους προσμένει.

Προμηθεύς

Εύκολα πριν πετύχατε από εμένα

τη χάρη πού μου ζητήσατε

γιατί θέλατε πρώτα να ακούσετε

απ' αυτήν τα πάθια της την ίδια.

ακούτε τώρα και τα επίλοιπα,

όσα πρέπει από την Ήρα η κόρη αυτή

να δοκιμάση. και συ, του Ινάχου σπέρμα,

βάλ' τα μες στο νου σου τα λόγια αυτά,

τους δρόμους σου για να γνωρίζης.

Πρώτ' απ' εδώ προς του ήλιου

στρέφοντας το βγάλμα θα προχωρής

γραμμή σ' ανόργωτα χωράφια

και στους σκηνίτες Σκύθες θέ να φτάσης,

πόχουν οί σιδηροτέκτονες σπίτια,

στέγες πλεχτές ψηλά πάνω σ' αμάξια,
αρματωμένοι με μακρόρριχτα δοξάρια
μην τους σιμώσης μα στριμώχνοντας
τα χνάρια στους κυματόχτυπους γκρεμινούς
βγαίνει απ' τη χώρα. Έπειτα απ' το ζερβί
το χέρι οι σιδεράδες Χάλυβες κατοικούν,
που πρέπει ν' αποφύγης,
γιατ' είν' ανήμεροι άνθρωποι
κ' εχθροί στους ξένους.

Κ' ύστερα στον Υβρίστην
- όνομα και πράμα - θα φτάσης
ποταμό, πού εύκολα δεν περνιέται,
παρ' όταν έρθης στου Καυκάσου
αυτό το μέρος, του πιο ψηλού βουνού,
πού ο ποταμός ξεχύνει κατώκορφα
την άφρη του κι αφού περάσης
τις αστρογείτονές του αυτές κορφές,
θα στρέψης το δρόμο νοτινά,
και κεί τις αντρομάχες Αμαζόνες θα βρής,
πού κάποτε θέ νάρθουν
να κατοικήσουν τη Θεμίσκυρα,
τριγύρω στο Θερμώδοντα,
ως πέρα στη Σαλμηδυσσία τη γλώσσα,
στα πλοία αυτές και πάρα πρόθυμα
θα σ' οδηγήσουν και στον Κιμμέριο
τον πορθμό θαρθής, στις λίμνης
τάνοιγμα επάνω το στενό,

πού μ' όλη πρέπει την τόλμη της καρδιάς
ναφήσης κ' ίσα αντίκρυ να σχίσης
το Μαιωτικό πορθμό,
πού ως τόσο λόγος πολύς θα μείνη
πάντα στους ανθρώπους απ' αυτό σου
το πέρασμα, κι απ' τ' όνομά σου
Βόσπορος θέλει ονομαστή
κ' έτσι απ' τη χώρα της Ευρώπης
θαρθής στα μέρη της Ασίας.
Λοιπόν τί λέτε; δε σας φαίνεται
ο δεσπότης πώς είναι των θεών
όμοια σκληρός στα πάντα,
πού για να θέλη, αυτός θεός,
θνητής γυναίκας ν' απολαύση
τον έρωτα, την έριξε σε τέτοιους
κατατρεγμούς; κ' ήρες των γάμων σου
μνηστήρα πικρό, κόρη φτωχή,
γιατ' όσα έχεις μ' ακούσει δεν είναι,
ξέρε το, ουδ' αρχή των συμφορών σου.

Ίώ

Αλλοί μου, αλλοί! Άχ! Άχ!

Προμηθεύς

Πάλι θρηνείς και σκούζεις

τότε τί θα κάμης.

όταν θ' ακούσης

και τα επίλοιπα της πάθης;

Χορός

Μένουν αλήθεια

κι άλλα να της πής ακόμα;

Προμηθεύς

Ολόκληρο άγριο πέλαγο

μαύρης φουρτούνας.

Ίώ

Τότε τί μ' ωφελεί να ζω

κ' ευτύς δεν τρέχω πάνω απ' αυτόν

να γκρεμιστώ το ξερό βράχο

και βροντημένη καταγής

να γλύτωνα έτσι απ' όλα τα δεινά;

κάλλιο κανείς να πάη μια και καλή,

παρά να τυραγνιέται αιώνια.

Προμηθεύς

Πόσο βαριά θα βάσταες τους δικούς μου

πόνους, πού να πεθάνω εγώ δε μου είναι

πεπρωμένο! γιατί έτσι, θέ να γλύτων'

απ' τα βάσανα μου

μα τώρ' άλλο δεν βλέπω μπρος κανένα

τέλος στα πάθη μου,

πριν πέση ο Δίας από το θρόνο.

Ίώ

Τη βασιλεία ποτέ

μπορεί να χάση ο Δίας;

Προμηθεύς

Θάχαιρες βέβαια

νάβλεπες μια τέτοια τύχη.

Ίώ

Καί πώς να μη;

πούν' αφορμή της συμφοράς μου;

Προμηθεύς

Μπορείς λοιπόν να χაίρεσαι,

γιατί θα γίνη.

Ίώ

Κι από ποιόν θέλει της αρχής

τα σκήπτρα χάσει;

Προμηθεύς

Απ' τίς δικές του μόνος του

τις μάταιες γνώμες.

Ίώ

Καί με ποιο τρόπο;

ιστόρησε μου το,

αν δε βλάβη.

Προμηθεύς

Γάμο θα κάμη τέτοιο,

πού θα μετανιώση.

Ίώ

Με θεά ή με θνητή;

δε μου το λες, αν κάνη;

Προμηθεύς

Τί μ' όποια;

αυτό άπ' το στόμα μου

δεν πάει νάβγη.

Ίώ

Καί θα ξεθρονιστή
λοιπόν από γυναίκα;

Προμηθεύς

Παιδί, απ' τον ίδιο πιο τρανό,
θα του γέννηση.

Ίώ

Καί ν' αποφύγη το κακό
δεν είναι τρόπος;

Προμηθεύς

Κανείς, έξω αν εγώ
λυθώ από τα δεσμά μου.

Ίώ

Ποιος να σε λύση,
δίχως να το θέλη ο Δίας;

Προμηθεύς

Είναι γραμμένο κάποιος
νάσαι από δικούς σου.

Ίώ

Πώς είπες; γιός μου τάχα
λες να σε λύτρωση;

Προμηθεύς

Από τρείς κι άλλες δέκα
σου γενιές κατόπι.

Ίώ

Αυτούς σου τώρα τους χρησμούς
πια δεν τους νοιώθω.

Προμηθεύς

Τότε μη θες και τάλλα σου
να μάθης πάθη.

Ίώ

Τη χάρη μια πού
μόταξες μην πάρης πίσω.

Προμηθεύς

Το ένα απ' τα δυο που είχα
να πω θα σου χαρίσω.

Ίώ

Πέ μου ποια 'ναι τα δυο
κι άφησέ με να διαλέξω.

Προμηθεύς

Σ' αφήνω, διάλεξε ή τα επίλοιπα
σου πάθη καθαρά να σου πω,
ή ποιος θα λύση εμένα.

Χορός

Απ' τίς δυο χάρες θέλησε τη μια
να κάμης εμένα και την άλλη αυτής
μη μου λες όχι. μα πέ σ' αυτήν
τους δρόμους πόχει ακόμα πίσω,
και μένα αυτό πού επιθυμώ,
ποιος θα σε λύση.

Προμηθεύς

Στην τόση σας επιθυμία
δεν είναι τρόπος ν' αντισταθώ,
κι όλα θα σας τα πω πού ακόμα

λαχταράτε ν' ακούσετε και πρώτα
εσένα τους πολυπλάνητούς σου, Ιώ,
θα πω τους δρόμους, και γράφ' τους
στα θυμητικά του νου δεφτέρια.
Αφού θέ να διαβής το ρέμμα που
χωρίζει τη μια άπ' την άλλην ήπειρο,
θα στρέψης κάτω στην πυρωμένη
ανατολή πού δέρνει ο ήλιος,
και του πελάου το σάλαγο περνώντας
θάρθης κατά τους κάμπους
τους Γοργόνειους της Κισθήνης,
πού οι τρείς παμπάλαιες κατοικούν
Φορκίδες κόρες κυκνόμορφες,
μονόδοντες, μ' ένα μονάχα μάτι
και για τίς τρείς των,
πούδε του ήλιου αχτίδες ποτέ τίς βλέπουν,
ουδέ της νυχτιάς φεγγάρι.
Κ' οι ανθρωπομίσητες κοντά
τρείς αδερφές των οι φτερωτές και
φιδοπλόκαμες Γοργόνες, πού άνθρωπος
να τίς δη, δεν έχει πια να ζήση
και σου το λέω αυτό τα μέτρα σου να λάβης.
Μ' άκουσε κι άλλο φοβερό θέαμ' ακόμη
γιατί και τους ακρόχολους του Δία
τους σκύλους τους Γρύπες, με το σουβλερό
μουσούνι, πρέπει να φυλαχτής
κι απ' το στρατό τον καβαλλάρη

του χρυσορρόα του Πλούτωνα κάθονται γύρω.
αυτούς μην τους ζυγώνης συ
και θέ να φτάσης σε χώρα αλαργινή
μαύρων ανθρώπων πέρα κατά του Ήλιου
τίς πηγές, πού τους ποτίζει ο Αιθίοπας ποταμός
αυτού τίς όχθες πάρε και τράβα ως πού
να βρής τον καταρράχτην, όπου τ' άγια
καλόπιοτα νερά του κατεβάζει ο Νείλος
ποταμός από τα Βύβλινα όρη κι αυτός
στην τρίγωνη θα σε στρατέψη χώρα,
την Αίγυπτο, όπου την τρανή την αποικία
εσύ κ' οι γυιοί σου είναι γραφτό να θεμελιώσης.
Αν τίποτ' απ' αυτά ψευδό και δεν το νοιώθεις,
ρώτα με πάλι ξάστερα να σου εξηγήσω
γιατ' άδειαν έχω πιότερη κι απ' όση θέλω.

Χορός

Αν μένη απ' τους πολύφθορους αυτής
τους δρόμους, ή έχεις αφήσει τίποτε
να πής ακόμη, λέγε μ' αν όλα τάχης πή,
κάμε τη χάρη και μας που σου
ζητήσαμε βέβαια θυμάσαι.

Προμηθεύς

Όλη ως το τέλος την πορεία της έχει ακούσει
αυτή μα για να δη πως δε μιλώ του βρόντου,
θα πω κι όσα πριν έρθη εδώ είχε περάσει,
δίνοντας τούτο απόδειξη για τάλλα πού είπα
και για να αφήνω τα πολλά κι άδικα λόγια

ευθύς στον τελευταίο σου θαρθώ το δρόμο.
Λοιπόν αφού έφτασες στων Μολοσσών
τη και κατά τη ψηλόρραχη Δωδώνην,
όπου του Δία του Θεσπρωτού μαντεία
κι ο θρόνος είναι και, θάμ' άπίστευτον,
οι δρύες οπού μιλούνε και πού σε
καληνώρισαν ξάστερα κι όχι μ' αινίγματα
"τή σεβαστή του Δία γυναίκα" σου αγγίζει
την καρδιά τίποτ' απ' όλα τούτα;
από κεί ο οίστρος σ' έσφιξε κ' έδωσες δρόμο
κατάγιαλα προς τον πλατύ της Ρέας τον κόρφο,
απ' όπου πίσω γύρισες σε νέες φουρτούνες.
Μα σε μελλούμενους καιρούς αυτός ο πόντος
Ιόνιος θα ονομαστή, σου λέω να ξέρης,
για να θυμάει το δρόμο σου σ' όλο τον κόσμο.
Σημάδια λοιπόν έχε αυτά, πως βλέπει κάτι πιότερο
κι απ' το φανερό εμένα ο νους μου. Τώρα για σας
κι αυτήν μαζί θα πω όσα μένουν
Στην άκρη άκρη της γης του Νείλου είναι μια πόλη,
ο Κάνωβος, στίς ίδιες εκβολές του επάνω εδώ
σε φέρνει πάλι ο Δίας στα λογικά σου
μ' άσφαλο χέρι αγγίζοντας - μ' επαφή μόνο.
κ' έτσι απ' το Δία μαύρο γυιό θέ να γεννήσης,
τον Έπαφο με τόνομα, πού όση ποτίζει χώραν
ο Νείλος ο πλατύς θα εξουσιάση. Κι απ' αυτόν
πέμπτη γενεά οι πενήντα κόρες στο Άργος
θαρθούνε πίσω, δίχως να το θέλουν,

για ν' αποφύγουν το συγγενικό το γάμο
με τους ξαδέρφους των, πού ποθοπλανταγμένοι,
σαν τα γεράκια απόκοντα στίς περιστέρες,
κυνηγώντας θαρθούν ακυνήγητους γάμους.
Μα ο Θεός δε θα τους αξιώση να χαρούνε
τα σώματα τους κι από θηλυκειάν αντρεία
και νυχτοφύλαχτην αποκοτιά πεσμένους
θα δεχτή η γη του Πελασγού, και καθενός των
θα πάρη η καθεμιά γυναίκα τη ζωή τους,
μπήχνοντας δίστομο σπαθί μες στίς σφαγές των.
Τέτοιος να πέφτη ο Έρωτας και στους εχθρούς μου!
Μόνο μιαν άπ' τίς κόρες θα γητέψη η αγάπη,
να μη σφάξη το ταίρι της και με τη γνώμη στομωμένη,
κάλλιο άπ' τα δυο θα προτίμηση άναντρη ν ακουστή
η μιαρή αντροφόνα. Αυτή γενεά βασιλική θέ να
γεννήση στο Άργος μα θάθελε πολλά λόγια
όλα τούτα να λέω καταλεπτώς μα όπως και νάναι,
θάβγη τοξότης απ' το σπέρμα αυτό ξακουστός ήρωας,
πού απ' τα βάσαν' αυτά και μένα θα λύτρωση.
Τέτοιο κρατώ χρησμό απ' την πανάρχαια Θέμη
την Τιτανίδα τη μητέρα μου, μα θέλει πολύν καιρό,
το πώς και τί να σου ιστορήσω και συ δε θάχες
διάφορο να μου τ' ακούσης.

Ίώ

Άχ! αλλοί κι απ' αλλοί! Πάλι αρχίζει σπασμός
και μανίας ταραγμός να πυρώνη το νου μου,
και τρέλλας κεντρί με φωτιά δίχως φλόγα μ' ανάφτει.

Μες στα στήθια από τον τρόμο λαχτίζ' η καρδιά,
τροχοφέρνουν τα μάτια ένα γύρο κι όξω δρόμου
με παίρνει και φέρνει όξω νου η άγρια μπόρα
της λύσσας και δεν κυβερνώ πια τη γλώσσα μα λόγια
άλλ' άντ' άλλα θολά με της μαύρης τα κύματα
της συμφοράς μιαν έρχονται, μια πάνε.

Γ' Σ Τ Α Σ Ι Μ Ο: στίχοι 887-906

Χορός

ἦ σοφὸς ἦ σοφὸς [ἦν] ὄς
πρῶτος ἐν γνώμα τόδ' ἐβάστασε καὶ γλώσ-
σα διεμυθολόγησεν,
ὡς τὸ κηδεῦσαι καθ' ἑαυτὸν ἀριστεύει μακρῶ, 890
καὶ μήτε τῶν πλούτῳ διαθρυπτομένων
μήτε τῶν γέννα μεγαλυνομένων
ὄντα χερνήταν ἐραστεῦσαι γάμων.

Χορός

μήποτε μήποτε μ', ὦ
<πότνιαι> Μοῖραι, λεχέων Διὸς εὐνά- 895
τειραν ἴδοισθε πέλουσαν·
μηδὲ πλαθείην γαμέτα τινὶ τῶν ἐξ οὐρανοῦ.
ταρβῶ γὰρ ἀστεργάνορα παρθενίαν
εἰσορῶσ' Ἴοῦς ἀμαλαπτομένην

δυσπλάνοις Ἴηρας ἀλατείαις πόνων. 900

Χορός

ἐμοὶ δ' ὅτε μὲν ὀμαλὸς ὁ γάμος,
ἄφοβος· [οὐ δέδια·] μηδὲ κρεισσόνων θεῶν
ἔρωσ ἄφυκτον ὄμμα προσδράκοι με.

ἀπόλεμος ὅδε γ' ὁ πόλεμος, ἄπορα πόριμος·

οὐδ' ἔχω τίς ἂν γενοίμαν. 905

τὰν Διὸς γὰρ οὐχ ὀρῶ

μῆτιν ὅπα φύγοιμ' ἄν. 906b

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Χορός

Σοφός αλήθεια ήταν σοφός,
που πρώτος τόζυασε στο νου του
και τόβαλε σε μύθο: πως πολύ
πιο κάλλιο είναι κανείς μ' ὁμοίους του
να συμπεθεριάζη κι άνθρωπος
χεροδουλευτής μ' ὅσους τα πλούτη
τα μεγάλα χαίρουνται, μ' ὅσους
στην αρχοντογενιά τους 'παίρουνται
γάμους αταίριαστους να μην ταιριάζη.
μήποτε μήποτε μ', ὦ Μη μ' αξιώσετε
ποτέ, σεβάσμιες Μοίρες, να με δούνε
νύφη στην κλίνη του Διὸς μηδ'
απ' τον ουρανό θεός πως μ' ἐξευγάρωσε

γαμπρός να πούνε. Τρομάζω την αμάλαγη
πού βλέπω της Ιώς κι άστεργη παρθενιά
να φτείρεται μ' όσους τραβά παραδαρμούς
και κακοπλάνητους διωγμούς απ' τη σκληρή
της Ήρας απονιά. Σύμφωνος γάμος ταιριαστός
- τέτοιον εγώ τιμώ και τέτοιος φόβο
δε μου φέρνει κι ας μὴν τ' αξιωθώ κανείς
απ' τους μεγάλους τους θεούς μ' ερωτικά
άφευχτη ματιά πάνω σε με να γέρνη.
Μαζί τους απολέμητος ο πόλεμος αυτός
είναι κακού προξενητής κι ουδέ έχω τί θα γίνω
γιατί δε βλέπω τη βουλή του παντοδύναμου
θεού πως θάταν ν' αποφύγω.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. Να διερευνήσετε τον ρόλο των ερωτήσεων στους στίχους 561-564 κατά την είσοδο της Ιώς στην ορχήστρα.
2. Να βρείτε στο διαδίκτυο πληροφορίες για την ιστορία της Ιώς και τον Άργο στον οποίο η ηρωίδα αναφέρεται.
3. Με ποια γλωσσικά και εκφραστικά μέσα ο Σοφοκλής αποδίδει στους στίχους 561-588τη συναισθηματική κατάσταση της Ιως και ποια φαίνεται ότι είναι αυτή;
4. Σε ποιον απευθύνεται με παράπονο Η Ιώ στους στίχους 561-588; Ποιο το κοινό της στοιχείο με τον Προμηθέα;
5. Να σχολιάσετε τον χαρακτηρισμό «βοϊδοκέρατη» που αποδίδει στην Ιώ ο Σοφοκλής.
6. Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αναγνώριση Προμηθέα και Ιώς στους στίχους 593-612. Ποιον σκοπό εξυπηρετεί, κατά τη γνώμη σας, στην θεατρική οικονομία η άγνοια της Ιώς για την ταυτότητα του Προμηθέα;
7. Ποια συναισθήματα δημιουργεί στην Ιώ η θέα του Προμηθέα, όπως φαίνεται στους στίχους 613-625;
8. Σχολιάστε τον στίχο 625 βασισμένοι στις αντιλήψεις των αρχαίων που έχετε ήδη

διδαχθεί.

9. Για ποιους λόγους η Ιώ ζητά από τον Προμηθέα να της πει τα μελλούμενα;
10. Να σχολιάσετε την παρέμβαση του Χορού στους στίχους 631-634 από πλευράς Θεατρικής οικονομίας.
11. Στον μονόλογο της Ιώς στους στίχους 640-686 ο Αισχύλος ασκεί έμμεσα κριτική στην αξιοπιστία των χρησμών στην αρχαία Ελλάδα. Να βρείτε τα σχετικά χωρία και να περιγράψετε με συντομία το περιεχόμενο αυτής της κριτικής.
12. Σε όλο το Γ΄ Επεισόδιο της τραγωδίας είναι έντονο το φανταστικό στοιχείο. Βρείτε σχετικούς στίχους.
13. Διερευνήστε τον βαθμό στον οποίο οι φανταστικές αφηγήσεις που κυριαρχούν στο Γ΄ Επεισόδιο θυμίζουν λογοτεχνικά έργα της σύγχρονης φανταστικής λογοτεχνίας. Καταγράψτε κάποια από αυτά που ενδεχομένως έχετε διαβάσει.
14. Διερευνήστε τον βαθμό στον οποίο μπορεί να υπάρξει ταύτιση Χορού και θεατών στους στίχους 687-699.
15. Με ποια εκφραστικά μέσα ο Αισχύλος πετυχαίνει στους στίχους 700-741 να δώσει προφητικό τόνο στον λόγο του Προμηθέα;
16. Τι άλλο προφητεύει ο Προμηθέας στην Ιώ στους στίχους 742-785;
17. Ποια η αντίδραση της Ιώς στους στίχους 742-751;
18. Στη στιχομυθία Προμηθέα – Ιώς στους στίχους 742-785, αν προσέξετε στο πρωτότυπο κείμενο, ο Δίας χαρακτηρίζεται ως τύραννος. Για ποιους λόγους;
19. Για ποιο λόγο στους στίχους 823-845 ο Προμηθέας αναφέρεται στην πρόσφατη Πορεία και περιπέτεια της Ιώς;
20. Πόσο σύμφωνο θεωρείτε το περιεχόμενο του Γ΄ Στάσιμου με τον μύθο της τραγωδίας; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
21. Ποιο είδος γάμου επιθυμούν οι κόρες του Ωκεανού και ποιον αναφέρουν παραδειγματικά ως αταίριαστο γάμο και γιατί;

20^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 4 ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Οι μαθητές/τριες αναμένεται να κατανοήσουν ότι:

- Η έλευση του Ερμή επιτείνει την δραματική ένταση και αγωνία των θεατών.
- Η σύγκρουση Προμηθέα-Ερμή συνιστά σύγκρουση ανάμεσα σε ελεύθερο και ανελεύθερο πνεύμα με νικητή τον πρώτο.
- Ο Αισχύλος έχει ως πρόθεσή του να υμνήσει το αδούλωτο και ελεύθερο πνεύμα που στην επόμενη τραγωδία της τριλογίας του (Προμηθέας Λυόμενος) θα δικαιωθεί.
- Ο τρόπος με τον οποίο τελειώνει η τραγωδία προμηνύει συνέχεια.

ΕΞΟΔΟΣ: στίχοι 906-1093

Στίχοι 906-936

Προμηθεύς

ἤ μὴν ἔτι Ζεὺς, καίπερ αὐθάδης φρενῶν,
ἔσται ταπεινός, οἷον ἐξαρτύεται
γάμον γαμεῖν, ὃς αὐτὸν ἐκ τυραννίδος
θρόνων τ' ἄιστον ἐκβαλεῖ· πατρὸς δ' ἄρὰ
Κρόνου τότε ἤδη παντελῶς κρανθήσεται,

ἦν ἐκπίτνων ἠρᾶτο δηναιῶν θρόνων.
 τοιῶνδε μόχθων ἐκτροπήν οὐδεις θεῶν
 δύναιτ' ἂν αὐτῷ πλήν ἐμοῦ δεῖξαι σαφῶς.
 ἐγὼ τάδ' οἶδα χῶ τρόπῳ. πρὸς ταῦτά νυν 915
 θαρσῶν καθήσθω τοῖς πεδαρσίοις κτύποις
 πιστός, τινάσσω τ' ἐν χεροῖν πύρπνουν βέλος.
 οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ταῦτ' ἐπαρκέσει τὸ μὴ οὐ
 πεσεῖν ἀτίμως πτώματ' οὐκ ἀνασχετά·
 τοῖον παλαιστὴν νῦν παρασκευάζεται 920
 ἐπ' αὐτὸς αὐτῷ, δυσμαχώτατον τέρας·
 ὃς δὴ κεραυνοῦ κρείσσον' εὐρήσει φλόγα,
 βροντῆς θ' ὑπερβάλλοντα καρτερόν κτύπον·
 θαλασσίαν τε γῆς τινάκτειραν νόσον
 τρίαINAN, αἰχμὴν τὴν Ποσειδῶνος, σκεδᾶ. 925
 παίσας δὲ τῷδε πρὸς κακῷ μαθήσεται
 ὅσον τό τ' ἄρχειν καὶ τὸ δουλεύειν δίχα.
Χορός
 σύ θην ἂ χρήξεις, ταῦτ' ἐπιγλωσσᾶ Διός.
Προμηθεύς
 ἄπερ τελεῖται, πρὸς δ' ἂ βούλομαι λέγω.
Χορός
 καὶ προσδοκᾶν χρῆ δεσπόσειν Ζηνός τινα; 930
Προμηθεύς
 καὶ τῶνδέ γ', ἔξει δυσλοφωτέρους πόνους.
Χορός
 πῶς δ' οὐχὶ ταρβεῖς τοιάδ' ἐκρίπτων ἔπη;

Προμηθεύς

τί δ' ἄν φοβοίμην ᾧ θανεῖν οὐ μόρσιμον;

Χορός

ἀλλ' ἄθλον ἄν σοι τοῦδ' ἔτ' ἀλγίω πόροι.

Προμηθεύς

ὁ δ' οὖν ποιείτω· πάντα προσδοκητά μοι.

935

Χορός

οἱ προσκυνοῦντες τὴν Ἀδράστειαν σοφοί.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Προμηθεύς

Κι όμως μ' όλη την έπαρση του νου του

ο Δίας θα γίνει ακόμα ταπεινός

γιατί έναν τέτοιο γάμο ετοιμάζεται να κάμει,

που απ' το θρόνο κι απ' την αρχή του

ολοάφαντο θενά τον ρίξει-

κι έτσι θα πιάσει ολότελα τότε η κατάρα

που του 'δίνε ο πατέρας του ο Κρόνος,

όταν γκρεμίζονταν απ' τους πανάρχαιους του θρόνους.

Μα πώς να στρέψει τέτοια συμφορά, κανένας

δε θα είχε άλλος θεός άσφαλτο να του δείξει

έξω από με μόν' εγώ ξέρω πώς και πότε.

Μα τώρα ας κάθεται άγνοιαστος

και θαρρεμένος στους ψηλόβροντους χτύπους του

και μες στα χέρια τινάζοντας τα πύρινα
τ' αστροπελέκια όμως καθόλου αυτά δε θενά
τον γλιτώσουν απ' το άτιμο το πέσιμο
στην καταφρόνια γιατί ετοιμάζει τώρα ο ίδιος
του εαυτού του αντίπαλο απολέμητο,
τέρας αντρείας, που πιο καλή απ' τον κεραυνό
θενά 'βρει φλόγα, κι ανώτερο από τη βροντή
τρομερό χτύπο, και που στάχτη θα κάμει
και του Ποσειδώνα. την κοσμοσείστρα τρίαινα,
σύνεργο ολέθρου. Μα όταν πέσει σ' αυτή τη συμφορά,
θα μάθει πως άλλο να 'ν' κανείς αφέντης κι άλλο δούλος.

Χορός

Τι σε συμφέρει κακομελετάς του Δία.

Προμηθεύς

Όσα θα γίνουν κι όσα επιθυμώ προλέγω.

Χορός

Κι είναι να ελπίζεις πως ποτέ θα πέσει ο Δίας;

Προμηθεύς

Κι άλλα πιο αβάσταχτ' απ' αυτά κακά θα πάθει.

Χορός

Και δε φοβάσαι εσύ να πετάς τέτοια λόγια;

Προμηθεύς

Τι να φοβούμαι, αφού δεν μπορεί να πεθάνω;

Χορός

Μα ίσως και σ' άλλους πιο
σκληρούς σε ρίξει μόχτους.

Προμηθεύς

Ὅ,τι ἔχει ας κάμει, κι ὅλα
εγὼ τα περιμένω.

Χορός

Εἶναι σοφοί, μπρος στην Αδράστεια
ὄσοι σκύβουν.

Στίχοι 937-996 από πρωτότυπο

Προμηθεύς

σέβου, προσεύχου, θῶπτε τὸν κρατοῦντ' ἀεὶ.
ἐμοὶ δ' ἔλασσον Ζηνὸς ἢ μηδὲν μέλει.
δράτω, κρατεῖτω τόνδε τὸν βραχὺν χρόνον,
ὅπως θέλει· δαρὸν γὰρ οὐκ ἄρξει θεοῖς.
ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τόνδε τὸν Διὸς τρόχιν,
τὸν τοῦ τυράννου τοῦ νέου διάκονον·
πάντως τι καινὸν ἀγγελῶν ἐλήλυθεν.

940

Ἑρμῆς

σὲ τὸν σοφιστὴν, τὸν πικρῶς ὑπέρικρον,
τὸν ἑξαμαρτόντ' εἰς θεοὺς ἐφημέροισ
πορόντα τιμάς, τὸν πυρὸς κλέπτην λέγω·
πατὴρ ἄνωγέ σ' οὔστινας κομπεῖς γάμους
αὐδᾶν, πρὸς ὧν ἐκεῖνος ἐκπίπτει κράτους.
καὶ ταῦτα μέντοι μηδὲν αἰνικτηρίως,
ἀλλ' αὐθ' ἕκαστα φράζε· μηδέ μοι διπλᾶς

945

950

όδους, Προμηθεῦ, προσβάλης· ὄραῖς δ' ὅτι
Ζεὺς τοῖς τοιούτοις οὐχὶ μαλθακίζεται.

Προμηθεύς

σεμνόστομός γε καὶ φρονήματος πλέως
ὁ μῦθος ἐστίν, ὡς θεῶν ὑπηρέτου.

νέον νέοι κρατεῖτε καὶ δοκεῖτε δὴ 955

ναίειν ἀπενθῆ πέργαμ'· οὐκ ἐκ τῶνδ' ἐγὼ

δισσοὺς τυράννους ἐκπεσόντας ἠσθόμην;

τρίτον δὲ τὸν νῦν κοιρανοῦντ' ἐπόψομαι

αἴσχιστα καὶ τάχιστα. μή τί σοι δοκῶ

ταρβεῖν ὑποπτήσσειν τε τε τοὺς νέους θεοῦς; 960

πολλοῦ γε καὶ τοῦ παντὸς ἐλλείπω. σὺ δὲ

κέλευθον ἤνπερ ἤλθες ἐγκόνει πάλιν·

πέυση γὰρ οὐδὲν ὧν ἀνιστορεῖς ἐμέ.

Ἑρμῆς

τοιοῖσδε μέντοι καὶ πρὶν ἀνθαδίσμασιν

ἐς τάσδε σαυτὸν πημονὰς καθώρμισας. 965

Προμηθεύς

τῆς σῆς λατρείας τὴν ἐμὴν δυσπραξίαν,

σαφῶς ἐπίστασ', οὐκ ἂν ἀλλάξαιμ' ἐγώ.

κρεῖσσον γὰρ οἶμαι τῆδε λατρεύειν πέτρα

ἢ πατρὶ φῦναι Ζηνὶ πιστὸν ἄγγελον.

οὕτως ὑβρίζειν τοὺς ὑβρίζοντας χρεῶν. 970

Ἑρμῆς: χλιδᾶν ἕοικας τοῖς παροῦσι πράγμασι.

Προμηθεύς

χλιδῶ; χλιδῶντας ὧδε τοὺς ἐμοὺς ἐγὼ
ἐχθροὺς ἴδοιμι· καὶ σὲ δ' ἐν τούτοις λέγω.

Ἑρμῆς: ἦ κάμῃ γάρ τι συμφοραῖς ἐπαιτιᾶ;

Προμηθεύς

ἀπλῶ λόγῳ τοὺς πάντας ἐχθαίρω θεοῦς,
ὅσοι παθόντες εὖ κακοῦσί μ' ἐκδίκως.

975

Ἑρμῆς: κλύω σ' ἐγὼ μεμνητότ' οὐ σμικρὰν νόσον.

Προμηθεύς: νοσοῖμ' ἄν, εἰ νόσημα τοὺς ἐχθροὺς στυγεῖν.

Ἑρμῆς: εἴης φορητὸς οὐκ ἄν, εἰ πράσσοις καλῶς.

Προμηθεύς: <ὦμοι.>

Ἑρμῆς: ὦμοι; τόδε Ζεὺς τοῦπος οὐκ ἐπίσταται.

980

Προμηθεύς: ἀλλ' ἐκδιδάσκει πάνθ' ὁ γηράσκων χρόνος.

Ἑρμῆς: καὶ μὴν σύ γ' οὕτω σωφρονεῖν ἐπίστασαι.

Προμηθεύς: σὲ γὰρ προσηύδων οὐκ ἂν ὄνθ' ὑπηρέτην.

Ἑρμῆς: ἐρεῖν ἔοικας οὐδὲν ὧν χρήζει πατήρ.

Προμηθεύς: καὶ μὴν ὀφείλων γ' ἂν τίνοιμ' αὐτῷ χάριν.

985

Ἑρμῆς: ἐκερτόμησας δῆθεν ὡς παῖδ' ὄντα με.

Προμηθεύς

οὐ γὰρ σὺ παῖς τε κάτι τοῦδ' ἀνούστερος

εἰ προσδοκᾷς ἐμοῦ τι πεύσεσθαι πάρα;

οὐκ ἔστιν αἴκισμ' οὐδὲ μηχανήμ' ὅτῳ

προτρέψεται με Ζεὺς γεγωνῆσαι τάδε,

990

πρὶν ἂν χαλασθῇ δεσμὰ λυμαντήρια.

πρὸς ταῦτα ριπτέσθω μὲν αἰθαλοῦσσα φλόξ,

λευκοπτέρῳ δὲ νιφάδι καὶ βροντήμασι

χθονίοις κυκάτω πάντα καὶ ταρασσέτω.

γνάμψει γὰρ οὐδὲν τῶνδέ μ' ὥστε καὶ φράσαι

995

πρὸς οὗ χρεῶν νιν ἐκπεσεῖν τυραννίδος.

Μετάφραση στίχων 937-996

Προμηθεύς

Σέβου, προσκυνά, χάιδευε πάντα εκείνον

που κρατά την αρχή μα εγώ το Δία

πιο λίγο ψηφώ κι απ' το μηδέν ας κυβερνά

κι ας κάνει της κεφαλής του,

όσος καιρός του μένει ακόμα γιατί δε θα 'ναι
των θεών κύριος για πάντα. Μα βλέπω τώρα
αυτό του Δία τον ταχυδρόμο, του νέου του βασιλιά
τον πρόθυμο υπηρέτη, που κάποιο βέβαια
μήνυμα θα 'ρθε να φέρει.

Έρμης

Σε σένα το σοφό, που 'σαι γιομάτος πίκρα,
που στους θεούς αμάρτησες και πήες
να δώσεις στους ανθρώπους τιμές,
της φωτιάς λέω τον κλέφτη, στέλνει
ο πατέρας προσταγή να φανερώσεις
αυτούς τους γάμους, που κομπάζεις
πως θα γίνουν τάχ' αφορμή τους θρόνους του
να χάσει εκείνος κι αυτά, όχι μ' αινίγματα
και στριφτά λόγια μα ένα προς ένα ξάστερα,
μηδέ με βάλεις να κάμω διπλούς δρόμους,
γιατί βέβαια βλέπεις πως δε μαλάζεται
εύκολα ο Δίας με τέτοια.

Προμηθεύς

Μεγαλόστομα λόγια κι έπαρση γιομάτα
καθώς ταιριάζουν στον θεών τον υπηρέτη.
Νέοι, με χθεσινή εξουσία και θαρρείτε
μα εγώ δεν είδα δυο βασιλιάδες απ' αυτούς
να γκρεμιστούνε; και τρίτο αυτόν θα δω,
που βασιλεύει τώρα, πολύ γρήγορα
και άτιμα μήπως σου μοιάζω πως δείλιασα

και σκιάχτηκα τους νέους θεούς σου;
μακριά από μένα αυτή η ντροπή μα εσύ
το δρόμο που πήρες να 'ρθεις, βιάσου
να γυρίσεις πάλι κι απ' όσα με ρωτάς
τίποτα δε θα μάθεις.

Έρμῆς

Μα με τις τέτοιες σου και πριν
τις κομποφάνειες σ' αυτές τις συμφορές
καλό λιμάνι βρήκες.

Προμηθεύς

Μ' αυτή σου, ξέρε το καλά, τη λάτρα
που 'χεις εγώ ποτέ δε θ' άλλαζα
τη συμφορά μου και βέβαια πιο καλά
σ' αυτό το βράχο σκλάβος
παρά να 'μαι άγγελος πιστός του Δία πατέρα.
Έτσι δίκιο να βρίζονται κείνοι που βρίζουν.

Έρμῆς

Τα 'χεις καμάρι φαίνεται τα βάσανα σου.

Προμηθεύς

Καμάρι; έτσι άμποτε να δω να καμαρώνουν
οι εχθροί οι δικοί μου και μ' αυτούς και σένα βάζω.

Έρμῆς

Μη ρίχνεις τάχα φταιξιμο
γι' αυτά και μένα;

Προμηθεύς

Μ' ένα λόγο, μισώ τους θεούς όλους,

όσοι είδαν καλό κι έτσι άδικα
μου το πληρώνουν.

Έρμης

Βλάβη έχει ο νους σου
όχι μικρή μ' αυτά π' ακούω.

Προμηθεύς

Ίσως, αν να μισείς εχθρούς
του νου είναι βλάβη.

Έρμης

Θενά 'σουν όχι υποφερτός,
αν ευτυχούσες.

Προμηθεύς

Αλίμονο!

Έρμης

Αλίμονο, το λόγο αυτό
δεν ξέρει ο Δίας.

Προμηθεύς

Μα όλα ο χρόνος που γερνά
μας τα μαθαίνει.

Έρμης

Κι όμως εσύ δεν έμαθες
ακόμα γνώση.

Προμηθεύς

Αλήθεια, αλλιώς με δούλο
εσέ δε θα μιλούσα.

Έρμῆς

Φαίνεται δε θα πεις
ό,τι ζητά ο πατέρας.

Προμηθεύς

Μα βέβαια, χάρη που
χρωστώ να του πληρώσω!

Έρμῆς

Σαν να 'μουν δηλαδή παιδί
με περιπαίζεις.

Προμηθεύς

Παιδί κι ακόμα πιο άμυαλος
δεν είσαι τάχα, αν περιμένεις τίποτ'
από με να μάθεις; μα δεν υπάρχει
βάσανο και καμιά τέχνη
που ο Δίας θα με κατάφερνε
το μυστικό μου να πω, πριν τ' άτιμα μου
αυτά δεσμά λυθούνε. Κι έτσι λοιπόν
ας πάει να σκα η πυρφόρα η φλόγα,
με τουλούπες λευκόφτερες χιονιάς
κι υπόγειους ας σει τα πάντα βροντισμούς
κι ας συνταράζει, μα εμένα τίποτ' απ' αυτά
δε θα λυγίσει, που να του πω από ποιον
το θρόνο του θα χάσει.

Στίχοι 997-1093

Ἑρμῆς

ὄρα νυν εἴ σοι ταῦτ' ἄρωγὰ φαίνεται.

Προμηθεύς

ᾧπται πάλαι δὴ καὶ βεβούλευται τάδε.

Ἑρμῆς

τόλμησον, ᾧ μάταιε, τόλμησόν ποτε

πρὸς τὰς παρούσας πημονὰς ὀρθῶς φρονεῖν,

1000

Προμηθεύς

ὀγλείς μάτην με κῦμ' ὅπως παρηγορῶν.

εἰσελθέτω σε μήποθ' ὡς ἐγὼ Διὸς

γνώμην φοβηθεὶς θηλύνους γενήσομαι,

καὶ λιπαρήσω τὸν μέγα στυγούμενον

γυναικομίμοις ὑπτιάσμασιν χερῶν

1005

λῦσαί με δεσμῶν τῶνδε· τοῦ παντὸς δέω.

Ἑρμῆς

λέγων ἔοικα πολλὰ καὶ μάτην ἐρεῖν·

τέγγη γὰρ οὐδὲν οὐδὲ μαλθάσση λιταῖς

ἐμαῖς· δακῶν δὲ στόμιον ὡς νεοζυγῆς

πῶλος βιάζη καὶ πρὸς ἡνίας μάχη.

1010

ἀτὰρ σφοδρύνη γ' ἀσθενεῖ σοφίσματι·

αὐθαδία γὰρ τῷ φρονοῦντι μὴ καλῶς

αὐτὴ καθ' αὐτὴν οὐδενὸς μεῖζον σθένει.

σκέψαι δ', ἐὰν μὴ τοῖς ἐμοῖς πεισθῆς λόγοις,

οἷός σε χειμῶν καὶ κακῶν τρικυμία

1015

ἔπεισ' ἄφυκτος· πρῶτα μὲν γὰρ ὀκρίδα

φάραγγα βροντῆ καὶ κεραυνία φλογὶ
 πατὴρ σπαράζει τήνδε, καὶ κρύψει δέμας
 τὸ σόν, πετραία δ' ἀγκάλῃ σε βαστάσει.
 μακρὸν δὲ μῆκος ἐκτελευτήσας χρόνου 1020
 ἄγορρον ἤξεις εἰς φάος· Διὸς δέ τοί
 πτηνὸς κύων, δαφεινὸς αἰετός, λάβρως
 διαρταμήσει σώματος μέγα ῥάκος,
 ἄκκλητος ἔρπων δαιταλεὺς πανήμερος,
 κελαινόβρωτον δ' ἦπαρ ἐκθοινήσεται. 1025
 τοιοῦδε μόχθου τέρμα μή τι προσδόκα,
 πρὶν ἂν θεῶν τις διάδοχος τῶν σῶν πόνων
 φανῆ, θελήσῃ τ' εἰς ἀνάγητον μολεῖν
 Ἄϊδην κνεφαῖά τ' ἀμφὶ Ταρτάρου βάθη.
 πρὸς ταῦτα βούλευ'· ὥς ὄδ' οὐ πεπλασμένος 1030
 ὁ κόμπος, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰρημένος·
 ψευδηγορεῖν γὰρ οὐκ ἐπίσταται στόμα
 τὸ Δῖον, ἀλλὰ πᾶν ἔπος τελεῖ· σὺ δὲ
 πάπταινε καὶ φρόντιζε, μηδ' αὐθαδίαν
 εὐβουλίας ἀμείνον' ἠγήσῃ ποτέ. 1035

Χορός

ἡμῖν μὲν Ἑρμῆς οὐκ ἄκαιρα φαίνεται
 λέγειν. ἄνωγε γὰρ σε τὴν αὐθαδίαν
 μεθέντ' ἐρευνᾶν τὴν σοφὴν εὐβουλίαν.
 πιθοῦ· σοφῷ γὰρ αἰσχρὸν ἐξαμαρτάνειν.

Προμηθεύς

εἰδότεί τοί μοι τάσδ' ἀγγελίας 1040
 ὄδ' ἐθώυξεν· πάσχειν δὲ κακῶς

ἐχθρὸν ὑπ' ἐχθρῶν οὐδὲν ἀεικές.
πρὸς ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ ῥιπτέσθω μὲν
πυρὸς ἀμφήκης βόστρυχος, αἰθήρ δ'
ἐρεθιζέσθω βροντῆ σφακέλω τ' 1045
ἀγρίων ἀνέμων· χθόνα δ' ἐκ πυθμένων
αὐταῖς ρίζαις πνεῦμα κραδαίνοι,
κῦμα δὲ πόντου τραχεῖ ῥοθίῳ
συγχώσειεν τῶν οὐρανίων
ἄστρον διόδου· εἷς τε κελαινὸν 1050
Τάρταρον ἄρδην ῥίψει δέμας
τοῦμὸν ἀνάγκης στερραῖς δίναις·
πάντως ἐμέ γ' οὐ θανατώσει.

Ἑρμῆς

τοιάδε μέντοι τῶν φρενοπλήκτων
βουλεύματ' ἔπη τ' ἔστιν ἀκοῦσαι. 1055
τί γὰρ ἐλλείπει μὴ <οὐ> παραπαίειν
ἢ τοῦδ' εὐχῆ; τί χαλᾶ μανιῶν;
ἀλλ' οὖν ὑμεῖς γ' αἰ πημοσύναις
συγκάμνουσαι ταῖς τοῦδε τόπων
μετά ποι χωρεῖτ' ἐκ τῶνδε θεῶς, 1060
μὴ φρένας ὑμῶν ἠλιθιώση
βροντῆς μύκημ' ἀτέραμνον.

Χορός

ἄλλο τι φώνει καὶ παραμυθοῦ μ'
ὅ τι καὶ πείσεις· οὐ γὰρ δὴ που
τοῦτό γε τλητὸν παρέσυρας ἔπος. 1065
πῶς με κελεύεις κακότητ' ἀσκεῖν;

μετὰ τοῦδ' ὅ τι χρὴ πάσχειν ἐθέλω·
τοὺς προδότας γὰρ μισεῖν ἔμαθον,
κοῦκ ἔστι νόσος
τῆσδ' ἦντιν' ἀπέπτυσα μᾶλλον. 1070

Ἑρμῆς

ἀλλ' οὖν μέμνησθ' ἀγὼ προλέγω
μηδὲ πρὸς ἄτης θηραθεῖσαι
μέμνησθε τύχην, μηδέ ποτ' εἴπηθ'
ὡς Ζεὺς ὑμᾶς εἰς ἀπρόοπτον
πῆμ' εἰσέβαλεν· μὴ δῆτ' αὐταὶ δ'
ὕμᾶς αὐτάς. εἰδυῖαι γὰρ
κοῦκ ἐξαίφνης οὐδὲ λαθραίως
εἰς ἀπέρατον δίκτυον ἄτης
ἐμπλεχθήσεσθ' ὑπ' ἀνοίας. 1075

Προμηθεύς

καὶ μὴν ἔργῳ κοῦκέτι μύθῳ 1080
χθῶν σεσάλευται·
βρυχία δ' ἠχῶ παραμυκᾶται
βροντῆς, ἔλικες δ' ἐκλάμπουσι
στεροπῆς ζάφυροι, στρόμβοι δὲ κόνιν
εἰλίσσουσι· σκιρτᾷ δ' ἀνέμων 1085
πνεύματα πάντων εἰς ἄλληλα
στάσιν ἀντίπνουν ἀποδεικνύμενα·
ξυντετάρακται δ' αἰθὴρ πόντῳ.
τοιᾶδ' ἐπ' ἐμοὶ ριπὴ Διόθεν
τεύχουσα φόβον στείχει φανερώς. 1090
ὧ μητρὸς ἐμῆς σέβας, ὧ πάντων

αἰθήρ κοινὸν φάος εἰλίσσων,
ἔσορᾶς μ' ὡς ἔκδικα πάσχω.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἑρμῆς

Βλέπε αν σου φαίνονται
όλα αυτά πως σ' ωφελούνε.

Προμηθεύς

Τώρ' από μιας και τα 'χω
ιδεί κι αποφασίσει.

Ἑρμῆς

Τόλμησε, μάταιε, τόλμησε,
μια φορά τέλος να βάλεις γνώση
μες σ' αυτές τις συμφορές σου.

Προμηθεύς

Χάνεις τα λόγια σου άδικα,
κι ως κουφό κύμα τις γαλιφιές σου
τις γρικώ βγάλτ' το απ' το νου σου
που εγώ το Δία θα φοβηθώ
και θα ζαρώσω μπρος του σα θηλυκό
και με γυναίκειους τρόπους δεητικά
τα χέρια μου θενά τα υψώσω
στον πολυμισημένο μου,
για να με λύσει απ' τα δεσμά μου
αυτά κάθε άλλο παρά τούτο!

Έρμῆς

Όσα κι αν πω, μου φαίνεται
πως θα 'ν' του κάκου κι είναι
η καρδιά σου αμάλαχτη και δε λυγίζει
με παρακάλια μα το χαλινό δαγκώντας,
σα νιόστρωτο άτι πας και δε γρικός τα γκέμια.
Όμως θρασύς, σε σάπιο επαίρεσαι αντιστύλι
γιατί του νου η αποκοτιά, σα λείπει η γνώση,
μονάχη κι απ' το τίποτα πιο λίγο αξίζει.
Μάθε λοιπόν, τα λόγια μου αν δε θες
ν' ακούσεις, ποιες συμφορές φουρτουνιασμένες
και ποιες μπόρες άφευκτα σε προσμένουνε
‘πρώτα την άγρια φάραγγα ετούτη με βροντές
κι αστροπελέκια θα σπαράξει ο πατέρας μου
και το κορμί σου βαθιά μέσα στα ρέπια
θα καταχωνιάσει κι αφού καιρό πολύ τελειώσεις,
θα ξανάβγεις πίσω στο φως μα ο φτερωτός
του Δία ο σκύλος με στόμα λαίμαργο, ο αϊτός,
στο αίμα πανήμερος, βαμμένο τρανά ξεσκλίδια
το κορμί θα σου λιανίσει , ακάλεστος ολημερίς
στο γιόμα ερχόμενος και θενά τρώει σου
το σαπιόμαυρο συκώτι. Και μην προσμένεις
στο μαρτύριο αυτό σου τέλος,
πριν να βρεθεί κανείς θεός,
που να θελήσει να πάρει επάνω του
τα πάθια σου και πάει στου άφεγγου τ' Άδη
τ' άραχλα βαθιά σκοτάδια.

Παίρνε λοιπόν απόφαση,
γιατί δεν είναι πλασμένα παχιά λόγια αυτά,
μα η πάσ' αλήθεια, μια που δεν ξέρει
από ψευτιές του Δία το στόμα και δίνει τέλος
σ' ό,τι πει μα εσύ ένα γύρο κοιτάξου
και μελέτησε, μηδέ πως είναι ποτέ σου πεις
το πείσμα πιο καλό απ' τη γνώση.

Χορός

Σε μας δε φαίνεται άδικο σ' αυτά που λέει
να 'χει ο Ερμής, που σου ζητάει να παρατήσεις
το πείσμα και σε φρόνιμη να στρέψεις γνώμη πείσου,
κι είναι ντροπή ο σοφός έξω να πέφτει.

Προμηθεύς

Τα περίμενα τούτα που μου έσκουξε
αυτός τα μηνύματα κι είναι πολύ φυσικό
από εχθρό του κακό να παθαίνει ο εχθρός.
Και λοιπόν καταπάνω μου ας πάει να σκα
με βροντές και μ' αγρίων ανέμων σπασμούς
ας μανιάζει ο αιθέρας της μπόρας η οργή
τα θεμέλια ας τραντάζει ως τις ρίζες της γης
και το κύμα του πόντου μ' απύ βρουχισμό
τους ουράνιους των άστρων τους δρόμους
ψηλά εν' ας κάμει κι ας πνίξει κι αυτό το κορμί
μες στα μαύρα τα τάρταρ' ας ρίξει βαθιά
στης ανάγκης τ' αφεύγατο ρέμα συρτό
Μα ό,τι κάμει, εμένα ποτέ του ποτέ δε θα με θανατώσει!

Έρμῆς

Τέτοια ξόφρενα λόγια δεν είναι ν' ακούς μόνο ενός
που του σάλεψε σίγουρα ο νους;

Γιατ' αλήθεια τι λείπει να μην είν' αυτή του νου
βλάβη η ευχή του και τρέλα σωστή;

Μα εσείς τώρα που κάθεστε κι έτσι
αυτουνού συμπονάτε τα πάθη,

βιαστείτε απ' εδώ να τραβήξετε γρήγορ'
αλλού πουθενά, για να μη της βροντής
το φριχτό μουγγητό σας ζαλώσει τα φρένα.

Χορός

Άλλο τίποτ' αν έχεις να λες που μπορεί
να με πείσεις γιατί, όσο βέβαια για αυτά,
που ξεστόμισες τώρα, δε στέκουν για έπος.

Πώς με βάζεις να κάνω μια πράξη κακή;
κάλλιο ό,τι 'ναι μαζί του να πάθω κι εγώ,
που έχω μάθει από πάντα σαν τι να μισώ
τον προδότη, και που άλλη καμιά σαν αυτή
δε φοβούμαι χειρότερη αρρώστια.

Έρμῆς

Λοιπόν ό,τι προλέγω θυμάστε καλά,
κι όταν η άδικη ώρα θ' αδράξει και σας,
με την τύχη μην έχετε τότε αφορμή,
μηδέ πείτε σ' απρόβλεπτα ο Δίας κακά
πως σας έριξε μέσα μα μόνο σε σας
θα 'ν' το φταίξιμο, μια που το ξέρατε
πριν κι όχι ανύποπτα κι άξαφνα

μες του χαμού θα μπλεχτείτε

τ' απέραντα βρόγια.

Προμηθεύς

Όχι πια με τα λόγια, μα ιδού αληθινά

που τραντάζεται η γης και μαζί μου

κανιέται βαρύ της βροντής τ' αντιλάλημ'

απόγεια και γλώσσες στριφτές

οι αστραπές σαϊτεύουν φωτιάς.

Άγριος σίφουνας στρίβει ψηλά κορνιαχτό,

όλοι οι άνεμοι σκιρτούν, και μ' αντίπνοη

οργή στήνουν πόλεμο ο ένας στον άλλο

αντικρύ, και ταραχτήκε ο αιθέρας

με τον πόντο μαζί. Βέβαια τέτοια απ' τον Δία

χιμάει φανερά. Μα ω μητέρα μου εσύ σεβαστή,

κι ω που συ μες στο φως τυλίγεις,

αιθέρα, το παν, πόσον άδικα, δείτε με, πάσχω!

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιο μυστικό που μπορεί να οδηγήσει στην πτώση του Δία φαίνεται στους στίχους 908-929 ότι γνωρίζει ο Προμηθέας;
2. Ποια η στάση του Προμηθέα απέναντι στους θεούς στους στίχους 937-943;
3. Για ποιο λόγο ο Ερμής στον στίχο 944 αποκαλεί Σοφιστή τον Προμηθέα; Τι γνωρίζετε για τους σοφιστές;
4. Πώς αποκαλεί ο Προμηθέας τον Ερμή στους στίχους 953-963; Τι δείχνει η προσφώνηση αυτή;
5. Ως Τιτάνας ο Προμηθέας είναι εκφραστής της παλιάς τάξης πραγμάτων. Ποια δυσκολία έχει να προσαρμοσθεί στη νέα τάξη πραγμάτων, όπως φαίνεται στους στίχους 955-963;
6. Τι πετυχαίνει με τη στιχομυθία των στίχων 964-987 ο Αισχύλος;

7. Να περιγράψετε τα συναισθήματα του Προμηθέα απέναντι στους θεούς στους στίχους 955-997.
8. Πώς αντιδρά ο Ερμής στις κατηγορίες που απαγγέλλει στους θεούς ο Προμηθέας;
9. ἔλασσον, βραχύν, καινόν: Γράψτε τα παραθετικά των επιθέτων.
10. φράζε, προσβάλης, κρατεῖτε: Να κλίνετε τα παραπάνω ρήματα στον χρόνο, έγκλιση και τη φωνή στην οποία βρίσκονται.
11. φρονήματος, ὑπηρετου, έκπεσόντας, νόσημα, πατήρ: Να κλίνετε τα ουσιαστικά.
12. Να σχολιάσετε τον στίχο 970 του κειμένου.
13. ἀγγελῶν (στ. 943), τὸν σοφιστὴν (στ. 944), κράτους (στ. 948), φρονήματος (στ. 953), έκπεσόντας (στ. 957): Να αναγνωρίσετε τον συντακτικό ρόλο των παραπάνω λέξεων του κειμένου.
14. αἰσχιστα, τάχιστα: Να γράψετε τον θετικό βαθμό των επιρρημάτων και να κλίνετε το θηλυκό του επιθέτου από το οποίο προέρχεται το πρώτο επίρρημα και το αρσενικό γένος του επιθέτου από το οποίο προέρχεται το δεύτερο επίρρημα.
15. ἀνιστορεῖς, ἐπόψομαι: Από ποια ρίζα προέρχονται τα δύο ρήματα; Γράψτε από δύο ομόρριζές τους λέξεις στη νέα ελληνική.
16. «ὄρῳ δ' ὅτι Ζεὺς τοῖς τοιούτοις οὐχὶ μαλθακίζεται.»: Αναγνωρίστε το είδος της δευτερεύουσας πρότασης και δικαιολογήστε την εισαγωγή και εκφορά της με άξονα το περιεχόμενο των λόγων του πομπού.
17. Να δικαιολογήσετε την επανάληψη του επιρρήματος «μάτην» στους στίχους 1001 και 1007.
18. Τι προμηνύει ο Ερμής στον Προμηθέα στους στίχους 1007-1035; Δικαιολογήστε την ωμότητα της περιγραφής του.
19. Ποια η αντίδραση του Χορού στους στίχους 1036-1039 στις απειλές του Ερμή; Τη θεωρείτε δικαιολογημένη;
20. Ποια η αντίδραση του Προμηθέα στους στίχους 1041-1053 στις απειλές του Ερμή; Τη θεωρείτε δικαιολογημένη με κριτήριο το ήθος του σε όλη την τραγωδία;
21. Κατά πόσο αναμενόμενη θεωρείτε την αντίδραση του Χορού στους στίχους 1063-1070;
22. Πόσο εντείνεται η δραματική αγωνία και η τραγικότητα του προσώπου του Προμηθέα στους στίχους 1080-1093 που συνιστούν το εξόδιο άσμα;
23. Πιστεύετε ότι η τραγωδία κλείνει απότομα; Δημιουργείται η κάθαρση στους θεατές; Απαντήστε λαμβάνοντας υπόψη σας ότι ο Προμηθέας Δεσμώτης είναι η δεύτερη τραγωδία από την τριλογία του Αισχύλου. Η πρώτη ήταν ο Προμηθέας Πυρφόρος και η τρίτη ο Προμηθέας Λυόμενος, δηλαδή η τρίτη τραγωδία πραγματευόταν τη συνέχεια του μύθου, όταν ο Ηρακλής θα απελευθερώσει με εντολή του Δία τον Προμηθέα από τα δεσμά του.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Να διαβάσετε τα αποσπάσματα από την Θεογονία του Ησίοδου και τον Πρωταγόρα του Πλάτωνα, που αναφέρονται στον μύθο του Προμηθέα, και να βρείτε τις ομοιότητες και τις διαφορές με τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου.

1. ΗΣΙΟΔΟΥ «ΘΕΟΓΟΝΙΑ» στίχοι 507-570

Κι ο Ιαπετός πήρε την κόρη, την Ωκεανίδα με τους όμορφους αστραγάλους, την Κλιμένη και μαζί της ανέβηκε στο ίδιο κρεβάτι. Κι αυτή του γέννησε τον Άτλαντα, γιό με ατρόμητη ψυχή. Και γέννησε και τον υπερφίαλο Μενόιτιο, τον εύστροφο και επινοητικό Προμηθέα, και τον μπερδεμένο Επιμηθέα, που έκανε απ' την αρχή μεγάλο κακό στους άνδρες που τρέφονται με ψωμί. Γιατί πρώτος δέχτηκε την παρθένα γυναίκα που έπλασε ο Δίας. Τον αυθάδη Μενόιτιο ο Δίας που τα βλέπει όλα, τον γκρέμισε στο Έρεβος, χτυπώντας τον με τον κεραυνό που βγάζει καπνούς, για την ασέβειά και την υπεροπτική δύναμή του. Ο Άτλας υποχρεώθηκε από μεγάλη ανάγκη να κρατά τον πλατύ ουρανό, στα πέρατα της γης, μπροστά στις Εσπερίδες με την καθάρια φωνή, όρθιος, με το κεφάλι του και με τ' ακούραστα χέρια του. Γιατί αυτή τη μοίρα του όρισε ο σοφός Ζευς. Τον Προμηθέα με τις πολλές ιδέες, τον έδεσε με άλυτα και βασανιστικά δεσμά τυλίγοντας κολώνα στη μέση και ξεσηκώνοντας εναντίον του αετό με μακριά φτερά. Κι αυτός του έτρωγε το αθάνατο συκώτι, αλλ' αυτό ξαναγινόταν το ίδιο τη νύχτα, όσο είχε φάει τη μέρα το όρνιο με τα μακριά φτερά. Κι αυτό το σκότωσε ο Ηρακλής, ο γενναίος γιός της ομορφοστράγαλης Αλκμήνης, και λύτρωσε απ' τη φρικτή αυτή αρρώστια τον γιό του Ιαπετού και τον λευτέρωσε απ' το μαρτύριο, μα όχι χωρίς τη θέληση του Ολύμπιου Δία, που

βασιλεύει ψηλά, γιατί ήθελε να δοξαστεί περισσότερο από πριν ο Θηβογεννημένος Ηρακλής, πάνω στην πολυθρέφτα γη. Με τέτοια φροντίδα τίμησε τον δοξασμένο γιό του και παρά την οργή του σταμάτησε την πίκρα που είχε πριν επειδή συναγωνιζόταν (ο Προμηθέας) τον παντοδύναμο γιό του Κρόνου. Γιατί τότε που θεοί και θνητοί άνθρωποι, στη Μηκώνη τακτοποιούσαν τις σχέσεις μεταξύ τους, τότε (ο Προμηθέας) μοίρασε ένα μεγαλόσωμο βόδι με χαρά, θέλοντας να ξεγελάσει την κρίση του Δία. Στο μεν ένα έβαλε τα παχιά εντόσθια και τα κρέατα μέσα στο λίπος και τα σκέπασε με την κοιλιά του βοδιού. Στο άλλο τοποθέτησε με μεγάλη πονηριά τα άσπρα κόκαλα του βοδιού και τα ακούμπησε κάτω αφού τα σκέπασε με λευκό λίπος. Τότε λοιπόν ο πατέρας θεών και ανθρώπων του είπε: Γιέ του Ιαπετού φίλε πιο δοξασμένε απ' όλους τους άρχοντες, χώρισε τις μερίδες πολύ μεροληπτικά. Έτσι είπε περιπαίζοντάς τον ο Δίας με τη σκέψη που δε λαθεύει ποτέ. Κι ο πανούργος Προμηθέας του απάντησε με μισό χαμόγελο, χωρίς να ξεχάσει την απάτη που είχε στο μυαλό: «Δία πανένδοξε, μεγαλύτερε απ' τους αιώνιους θεούς, έλα διάλεξε όποια μερίδα τραβά η καρδιά σου». Έτσι είπε με πονηριά στη σκέψη. Κι ο Ζευς που η σκέψη του δεν λαθεύει ποτέ κατάλαβε, κι ο δόλος δεν του ξέφυγε. Και σκεφτόταν τα δεινά για τους θνητούς ανθρώπους, που ήταν μελλούμενο να γίνουν. Και σήκωσε με τα δύο του χέρια το λευκό λίπος. Κι οργίστηκε μέσα του και χολή ήρθε στη ψυχή του καθώς είδε τα λευκά κόκαλα για τους αθάνατους πάνω σε καπνισμένους βωμούς. Και με μεγάλη αγανάκτηση ο Δίας που μαζεύει τα σύννεφα του είπε: « Γιέ του Ιαπετού, που οι σκέψεις σου είναι ανώτερες όλων, δεν ξέχασες φίλε μου τη τέχνη της απάτης». Έτσι του είπε οργισμένος ο Δίας με τη σκέψη που δεν λαθεύει ποτέ κι από τότε θυμόταν πάντα την απάτη και δεν έστελνε στις μελιές την ορμή της ακούραστης φωτιάς για τους θνητούς ανθρώπους που κατοικούν πάνω στη γη. Αλλ' ο γενναίος γιός του Ιαπετού τον εξαπάτησε κι έκλεψε τη λάμψη της ακούραστης φωτιάς που φέγγει μακριά, μέσα σε κούφιο καλάμι. Αυτό δάγκωσε βαθειά τη ψυχή του Δία που βροντά από ψηλά και χολώθηκε καθώς είδε να έχουν οι άνθρωποι τη λάμψη της φωτιάς που φέγγει μακριά. Κι αμέσως για αντάλλαγμα της φωτιάς, δημιούργησε ένα κακό για τους ανθρώπους.

2. Πλάτωνας, Πρωταγόρας 320c-322d: Τα δώρα του Προμηθέα στον άνθρωπο

Ήταν κάποτε μια εποχή, που υπήρχαν θεοί, αλλά δεν υπήρχαν ζώα καμιάς ράτσας πάνω στη γη. Και όταν ήρθε η ώρα που όρισε και γι αυτά η μοίρα να 'ρθουν στον κόσμο, τα πλάθουν οι θεοί μέσα στη γη από ένα μείγμα που έκαναν από χώμα και φωτιά και απ' ό,τι μπορεί να ενωθεί με χώμα και φωτιά. Λοιπόν, την ώρα που ήταν να τ' ανεβάσουν στο φως του ήλιου, έδωσαν εντολή στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα να τα φροντίσουν και να τους μοιράσουν αξιοσύνες, τέτοιες που να ταιριάζουν στο καθένα τους. Τότε ο Επιμηθέας ζητά από τον Προμηθέα τη χάρη, μόνος του να κάμει τη μοιρασιά: «Κάνω εγώ τη μοιρασιά, του είπε, κι εσύ έρχεσαι μετά και κάνεις επιθεώρηση». Μ' αυτά τον πείθει, και κάνει αυτός τη μοιρασιά. Αρχίζει λοιπόν αυτός

τη μοιρασιά, και σε μερικά έδινε δύναμη, όχι όμως και γρηγοράδα, ενώ τα πιο αδύνατα τα εφοδίαζε με γρηγοράδα· σ' άλλα έδινε όπλα, για όσα όμως άφηνε χωρίς αρματωσιά σοφιζόταν κάποια άλλη ικανότητα, για να κρατιούνται στη ζωή. Δηλαδή αυτά που τα έκλεισε μέσα σε μικρό σώμα, τους χάριζε γοργά φτερά ή υπόγεια κατοικία· όσα πάλι τα προίκιζε με μεγάλο σώμα, σ' αυτό το ίδιο εμπιστεύθηκε να τα διαφεντεύει· και τις άλλες χάρες τις μοίραζε κρατώντας αυτό το δίκαιο μέτρο. Και αν τα σοφιζόταν ολ' αυτά, ήταν γιατί είχε την έγνοια μήπως καμιά ράτσα χαθεί από το πρόσωπο της γης. Ύστερα, αφού τα εφοδίασε μ' όσα χρειάζονταν, για να μην αφανίσουν το ένα το άλλο, σοφιζόταν τρόπους να τα προστατέψει από τις αλλαγές του καιρού —που είναι στο χέρι του Δία— ντύνοντάς τα με πυκνό τρίχωμα και χοντρές προβιές, που να μπορούν να τα φυλάξουν από το κρύο, μα μπορούν κι από τη ζέστη· κι όταν ήταν να πάνε για ύπνο, φρόντισε πάλι το καθένα τους να έχει σκεπάσματα ταιριαστά και δοσμένα από τη φύση· και τα παπούτσωσε άλλα με οπλές, άλλα με δέρματα χοντρά και χωρίς αίμα. Νοιάστηκε ακόμη το καθένα τους να βρίσκει διαφορετική τροφή, άλλο χόρτα της γης, άλλο καρπούς δέντρων κι άλλο ρίζες· μάλιστα σε μερικά έδωσε για τροφή τη σάρκα άλλων ζώων· τα 'φερε έτσι, ώστε αυτά τα τελευταία να γεννούν από ένα δυο, τα θύματά τους όμως να γεννοβολούν πολλά μικρά — αυτόν τον τρόπο βρήκε για να σωθεί η ράτσα τους. Που λες, ο Επιμηθέας βέβαια δεν ήταν και πολύ σοφός· έτσι δεν πήρε είδηση πως ξόδεψε όλες τις χάρες στα άλογα ζώα· του έμενε ωστόσο αφρόντιστη ακόμα η ράτσα των ανθρώπων — και δεν ήξερε τι να κάνει. Την ώρα που εκείνος καθόταν με τα χέρια σταυρωμένα, έρχεται ο Προμηθέας για να επιθεωρήσει τη μοιρασιά. Και βλέπει τα άλλα ζώα εφοδιασμένα με όλα κι όπως τους ταίριαζε, τον άνθρωπο όμως γυμνό και ξυπόλυτο, δίχως σκεπάσματα και αρματωσιά· είχε φτάσει κιόλας η μέρα που όρισε η μοίρα να βγει κι ο άνθρωπος από τη γη στο φως του ήλιου. Τότε, καθώς έζωνε τον Προμηθέα η δυσκολία, ποιον τρόπο να βρει για να κρατηθεί ο άνθρωπος στη ζωή, του ήρθε στο νου να κλέψει του Ηφαίστου και της Αθηνάς την τεχνική γνώση μαζί και τη φωτιά —γιατί δίχως φωτιά η τέχνη αυτή δεν μπορεί να γίνει κτήμα κανενός ούτε να του σταθεί χρήσιμη— και έτσι την κάνει δώρο στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος λοιπόν μ' αυτόν τον τρόπο πήρε στα χέρια του την τέχνη που τον βοηθά για να ζήσει, αλλά του έλειπε η άλλη τέχνη, η πολιτική· γιατί αυτή βρισκόταν δίπλα στον θρόνο του Δία. Όμως ο Προμηθέας δεν είχε πια καιρό να μπει στην ακρόπολη του Δία — ας μην ξεχνάμε ότι ο Δίας είχε φοβερούς καστροφύλακες. Μπήκε όμως κρυφά στο συνεταιρικό εργαστήρι της Αθηνάς και του Ηφαίστου, που μέσα εκεί δούλευαν —με τι μεράκι!— τις τέχνες τους· κλέβει λοιπόν και του Ηφαίστου την τέχνη, που δουλεύει με τη φωτιά, και τις υπόλοιπες τέχνες, που είναι της Αθηνάς, και τις δίνει στον άνθρωπο. Και έτσι ο άνθρωπος απόχτησε εφόδια για να ζήσει, ο Προμηθέας όμως, όπως λεν, εξαιτίας του Επιμηθέα σε λίγο δικάστηκε για κλοπή.

Λοιπόν, μια και ο άνθρωπος πήρε κι αυτός μερίδιο από τον κλήρο των θεών, πρώτα πρώτα αυτός μόνο απ' όλα τα ζωντανά, σαν συγγενής των θεών βέβαια, πίστεψε σε θεούς και άρχισε να χτίζει βωμούς και αγάλματα των θεών· κατόπι, με την αξιοσύνη του γρήγορα σχημάτισε γλώσσα και λέξεις, συνταιριάζοντας τις συλλαβές, και βρήκε και κατοικίες και ρούχα και υποδήματα και στρώματα και τις τροφές που δίνει η γη.

Μ' αυτά λοιπόν τα εφόδια οι άνθρωποι τον πρώτο καιρό ζούσαν σκόρπιοι, πολιτείες όμως δεν υπήρχαν. Έτσι τους αφάνιζαν τα θηρία, γιατί, σ' όλα τα σημεία ήταν πιο δυνατά απ' αυτούς· κι η βιοτεχνία τους τους βοηθούσε βέβαια σ' ό,τι χρειάζονταν για να βρουν την τροφή τους, όμως δεν μπορούσε να τους σώσει στον πόλεμο με τα θηρία· κι αιτία ήταν που δεν κάτεχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, που ένα μέρος της είναι η τέχνη του πολέμου· τότε ένιωσαν την ανάγκη να συγκεντρώνονται και να χτίζουν πολιτείες, για να σωθούν. Όμως, όποτε συγκεντρώνονταν, αδικούσε ο ένας τον άλλο, μια και δεν είχαν την πολιτική τέχνη, κι έτσι πάλι σκορπίζονταν και τους έτρωγαν τα θηρία.

Τότε ο Δίας ανησύχησε μήπως χαθεί η ράτσα μας από το πρόσωπο της γης και στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους την αιδώ και τη δικαιοσύνη, για να δημιουργηθούν μονιασμένες πολιτείες και δεσμοί που να δένουν με φιλία τους ανθρώπους. Όμως ρωτά ο Ερμής τον Δία με ποιον τρόπο τέλος πάντων να δώσει στους ανθρώπους την αιδώ και τη δικαιοσύνη: «Με ποιο τρόπο, όπως έχουν μοιραστεί τα επαγγέλματα, έτσι να τις μοιράσω κι αυτές; Ξέρεις πώς έχουν μοιραστή εκείνα: ένας γιατρός εξυπηρετεί πολύν κόσμο, το ίδιο και οι άλλοι τεχνίτες. Με τον ίδιο τρόπο να βάλω στους ανθρώπους και τη δικαιοσύνη και την αιδώ, ή να τις μοιράσω σ' όλους;». «Σε όλους, είπε ο Δίας, και ο καθένας να έχει το μερίδιό του· γιατί πώς θα σταθούν πολιτείες, αν —όπως έγινε με τα άλλα επαγγέλματα— λίγοι έχουν μερίδιο απ' αυτές; Και βάλε ένα νόμο με τη σφραγίδα μου: όποιος είναι ανίκανος να κρατήσει το μερίδιό του στην αιδώ και τη δικαιοσύνη, να τον σκοτώνουν, γιατί είναι πανούκλα της πολιτείας.»

2^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Μπορείτε να φανταστείτε ένα χριστιανικό έργο του οποίου το πρώτο ή το δεύτερο μέρος θα συνίστατο σε μια σειρά από κατάρες εναντίον του Θεού, επαναλαμβάνοντας και εξωθώντας στα άκρα τις εκφράσεις του Ιώβ, κατηγορώντας αδιάκοπα το Θεό ως άδικο, στυγνό, εγωκεντρικό, αυθαίρετο και ούτω καθεξής; Συμβαίνει κάτι ανάλογο με το έργο του Αισχύλου; Τι δηλώνει αυτό για την αθηναϊκή κοινωνία εκείνης της εποχής;

3^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο προσωρινός χαρακτήρας της θείας εξουσίας ισχύει επίσης και για τον Δία. Αυτό είναι ένα από τα βασικά μηνύματα που αντλεί όποιος διαβάσει την τραγωδία. Να βρείτε σχετικά σημεία της τραγωδίας που επιβεβαιώνουν την παραπάνω διαπίστωση.

4^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο Προμηθέας Δεσμώτης είναι ένα έργο ολοκληρωτικά εστιασμένο στην καταγγελία της στυγνότητας του Δία, της αδικίας του, του μίσους του για τους ανθρώπους, της τυραννίας που ασκούσε - και της στυγνότητας και αδικίας κάθε εξουσίας. Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω διαπίστωση με αναφορές στην τραγωδία.

5η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο Προμηθέας, σε μία από τις απειλητικές του προφητείες που επανέρχονται συνεχώς στη διάρκεια του έργου, λέει για τον Δία (στ. 166-177): «θα έχει σίγουρα την ανάγκη μου, αυτός, ο πρώτος των μακαρίων, για να του δείξω τη νέα βουλή της μοίρας που θα του στερήσει το σκήπτρο του και τις τιμές του... και αυτό, δεν θα το αποκαλύψω πριν δεχτεί να ξεπληρώσει αυτή την προσβολή που μου επιβάλλει». Μπορείτε να παραθέσετε άλλα σχετικά αποσπάσματα που δηλώνουν ότι η Μοίρα ή Ανάγκη, τοποθετημένη πάνω από τη θεία εξουσία, συνθλίβει ό, τι υπάρχει και επιτρέπει την έλευση του καινούργιου;

6η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ένα κύριο ερώτημα που γεννά η ανάγνωση της τραγωδίας Προμηθέας Δεσμώτης είναι αυτό της φύσης της εξουσίας, αν σταθούμε στο γεγονός ότι στερείται απολύτως κάθε ηθικής ιδιότητας και κάθε δικαίου. Βρείτε αντίστοιχα χωρία στην τραγωδία που γεννούν το παραπάνω ερώτημα.

7^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Να διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα από άρθρο του Κ. Καστοριάδη και να διερευνήσετε σε ποια σημεία της τραγωδίας ασκείται κριτική εναντίον της νεοπαγούς εξουσίας.

Στον Προμηθέα, όλες αυτές οι καταγγελίες εναντίον της εξουσίας μοιάζουν σαφώς συνδεδεμένες με τον πρόσφατο χαρακτήρα της. Παραφράζοντας θα λέγαμε: κάθε εξουσία είναι κακή, αλλά μια νεοπαγής εξουσία είναι ακόμη πιο κακή από τις άλλες. Υπάρχει ωστόσο μια νεοπαγής εξουσία στην Αθήνα του 5ου αιώνα, αυτό είναι μάλιστα το ουσιώδες γεγονός της εποχής εκείνης: πρόκειται βεβαίως για την εξουσία του δήμου, η κατάτμηση της οποίας ολοκληρώθηκε με τις μεταρρυθμίσεις του Εφιάλτη το 462, επομένως, ίσως, τη στιγμή ακριβώς που παίζεται η τραγωδία. Και η άλλη νεοπαγής εξουσία είναι η εξουσία των Αθηνών πάνω στις συμμαχικές ελληνικές πόλεις με τη σύσταση μετά τους Μηδικούς Πολέμους της Ομοσπονδίας της Δήλου, αρχή αυτού που ονομάστηκε αθηναϊκή ηγεμονία. Σχετικά με αυτή την ηγεμονία, κατά τον Θουκυδίδη, ο Περικλής απευθυνόμενος στους Αθηναίους λέει: μην ξεχνάτε ότι κατέχετε την ηγεμονία ως τυραννία, δηλαδή ως εξουσία που κατακτήθηκε μέσω της βίας και ότι - πρόκειται για μια κλασική παροιμία που προέρχεται από τους Επτά σοφούς - μπορεί να είναι εύκολο να γίνει κανείς τύραννος, είναι όμως δύσκολο να εγκαταλείπει αυτή την εξουσία ατιμωρητί. Εν ολίγοις, η τυραννία θα ήταν το καλύτερο πράγμα αν το τέλος της δεν ήταν πάντα ολέθριο. Η ιστορία, δυστυχώς, δεν το αποδεικνύει αυτό πάντοτε, είδαμε δε πρόσφατα ακόμη τυράννους που πέθαναν στο κρεβάτι τους. Το αποδεικνύει όμως αρκετά συχνά. Ο Περικλής προειδοποιεί λοιπόν τους Αθηναίους για τον κίνδυνο που διατρέχει αυτός που θέλει να εγκαταλείψει την τυραννία: πέφτουν επάνω του και τον σκοτώνουν. Στον Προμηθέα ο Ήφαιστος (στ. 35) περιγράφει αυτή τη φύση της εξουσίας, και ειδικότερα της νεοπαγούς εξουσίας: άπας τραχύς όσης αν νέον κράτη, όλοι όσοι ανέβηκαν πρόσφατα στην εξουσία, όσοι μόλις κατέλαβαν την εξουσία, είναι σκληροί, ανελέητοι. Και ο χορός, στους στίχους 149-151: *νέοι οίκονόμοι κρατοῦσ' Ὀλυμπον*, νέοι κυβερνώντες βασιλεύουν στον Ὀλυμπο, *νεοχμοῖς δέ δή νόμοις Ζεὺς ἀθέσμως κρατύνει*, και ο Δίας, με καινούργιους νόμους (η ελληνική όμως λέξη λέει πολύ περισσότερα από αυτό), ασκεί μια εξουσία χωρίς κανόνες. *Νεοχμός* είναι αυτός που θα μεταφράζαμε στα Αγγλικά με το *new-fangled.*, ένα είδος νέας, περίεργης ανακάλυψης. Οι Ωκεανίδες, που μιλάνε εδώ, αντιπροσωπεύουν την παλαιά τάξη των Τιτάνων, είναι Τιτανίδες, όπως και ο Προμηθέας. Για αυτές πρόκειται επομένως για νεωτερίζουσες νομοθεσίες, με κάποια απόχρωση περιφρόνησης. Και προσθέτουν (στ. 152): ο Δίας κυριαρχεί (κρατύνει) και

καταστρέφει αυτό που πριν ήταν τεράστιο, που ασκούσε τεράστια εξουσία. Λίγο πιο κάτω, όταν ο Προμηθέας προειδοποιείται να φοβάται την οργή του Δία, απαντά (στ. 186): ξέρω ότι είναι τραχύς, σκληρός, ανελέητος, και ότι έχει το δίκαιο στη διάθεσή του, *παρ' έαυτῶ τό δίκαιον ἔχων*. Ο Δίας εφευρίσκει το δίκαιο, δημιουργεί το δίκαιο, απλώς και μόνο επειδή έχει την εξουσία. Ξαναβρίσκουμε το ίδιο θέμα στην επόμενη σκηνή, όπου ο Ωκεανός (στ. 324) λέει: έχουμε τώρα έναν τραχύ μονάρχη, που δεν είναι υπεύθυνος - τυπικός πολιτικός όρος της αθηναϊκής δημοκρατίας - που δεν δίνει λογαριασμό σε κανένα. Και ο χορός επανέρχεται (στ. 402-403): αυτά τα αποτρόπαια πράγματα επιβάλλονται από τον Αία με βάση δικούς του και μόνο νόμους, *ιδίους νόμοις κρατύνων*.

Βλέπουμε λοιπόν ότι αυτή η τραγωδία επαναλαμβάνει και τονίζει τον πυρήνα σημασιών που σχετίζεται με τον προσωρινό χαρακτήρα της εξουσίας, ακόμη και της θείας, τον ολοσχερή διαχωρισμό της από κάθε ηθική ή δικαιοσύνη, το γεγονός ότι δημιουργεί ένα δίκαιο που είναι δίκαιο απλώς και μόνο επειδή η εξουσία το ονομάζει έτσι - η εξουσία είναι η εξουσία, τελεία και παύλα. Ιδού τι διακηρύσσεται στον Προμηθέα δεσμώτη, και αυτό άκουσαν όλοι οι Αθηναίοι περί το 460 π.Χ.

8^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Μελετήστε το παρακάτω απόσπασμα και εξηγήστε σε 100 λέξεις για ποιους λόγους ο Προμηθέας μπορεί να χαρακτηριστεί επαναστάτης-αποστάτης:

Στις ιερές γραφές των λαών καταγράφεται μια αποστασία, μια ανυπακοή προς την θέληση του Θεού, που έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη του νου του ανθρώπου. Στην Γένεση αναφέρεται η ανυπακοή των πρωτοπλάστων Αδάμ κι Εύας προς την εντολή του Θεού, που τους απαγόρευε να φάνε από το δέντρο της γνώσης του καλού και του πονηρού, λέγοντας : « από παντός ξύλου του εν τω παραδείσω βρώσει φαγή, από δε του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν, ου φάγητε απ' αυτού, ή δ' αν ημέρα φάγεσθε απ' αυτού, θανάτω αποθανείσθε». Ο πειρασμός, που τους προέτρπε να δοκιμάσουν τον απαγορευμένο καρπό, είχε το μορφή φιδιού, αλλά στην βίβλο διαβάζουμε : « ο δε όφης ήν φρονιμώτατος πάντων των θηρίων των επί της γης, ών εποίησε Κύριος ο Θεός». Το φρονιμότερο λοιπόν των θηρίων λέει στην Εύα : « ου θανάτου αποθανείσθε, ήδει γαρ ο Θεός, ότι ή αν ημέρα φάγητε απ' αυτού, διανοιχθήσονται υμών οι οφθαλμοί και έσεσθε ως θεοί, γινώσκοντες καλόν και πονηρόν».

Όταν έφαγαν από τον απαγορευμένο καρπό, ο Θεός είπe: « ιδού ο Αδάμ γέγονεν ως είς εξ ημών, του γινώσκειν καλόν και πονηρόν, και νυν μη ποτέ λάβη από του ξύλου της ζωής και φάγη και ζήσεται εις τον αιώνα». Έτσι ο Θεός έδωξε από τον παράδεισο της τρυφής το ζεύγος των αποστατών στην γη για να εργαστούν. Πότε απέκτησαν παιδιά; Διαβάζουμε παρακάτω : « Αδάμ δε έγνω Εύαν την γυναίκα αυτού, και συλλαβούσα έτεκε τον Κάϊν...». Στην ιερή βίβλο των προγόνων μας, που είναι η μυθολογία μας, αναφέρεται η αποστασία του Προμηθέα, που έκλεψε το “ πυρ” από τους Θεούς και το πρόσφερε στους ανθρώπους, κι έγινε έτσι ο μεγαλύτερος ευεργέτης τους.

9^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από άρθρο του Κ. Καστοριάδη και υποθέστε ότι γράφετε τον Προμηθέα Λυόμενο, έργο της τριλογίας του Αισχύλου που δεν έχει διασωθεί. Υποθέστε ότι στην αρχή του έργου κάνει την εμφάνισή του ο Ερμής, για να αναγγείλει στον Προμηθέα την απόφαση του Δία να τον απελευθερώσουν. Μαζί του είναι το Κράτος και η Βία, οι πιστοί ακόλουθοι του Δία και ο τεχνίτης Ήφαιστος. Δημιουργήστε έναν διάλογο ανάμεσα στα πρόσωπα αλλάζοντας μόνο την ψυχική διάθεση του δικαιωμένου πλέον Προμηθέα και διατηρώντας τα χαρακτηριστικά των άλλων, όπως τα γνωρίσατε στην τραγωδία.

Μια τελευταία υπενθύμιση πριν περάσω στο έργο: υπήρχε στην Αθήνα, και απ’ ό,τι φαίνεται στην Αθήνα και μόνο, η λατρεία του Προμηθέα. Ο Προμηθέας δεσμώτης είναι πιθανώς ένα από τα τελευταία έργα του Αισχύλου (525-456) και παίχθηκε μετά τους Επτά επί Θήβας (ανέβηκαν το 467), ίσως σε κάποια στιγμή χρονικά κοντά με την Ορέστεια, που θεωρείται συχνά ως το απόγειό του έργου του, και που παρουσιάστηκε το 468. Το έργο ήταν μέρος μιας τριλογίας. Γνωρίζουμε τους τίτλους

των άλλων δύο έργων: Προμηθέας πυρφόρος και Προμηθέας λυόμενος. Μπορούμε, σύμφωνα με αυτό, να φανταστούμε μια «φυσική» σειρά. Πρώτος ο Προμηθεύς «πυρφόρος» (δίνει τη φωτιά στους ανθρώπους), στη συνέχεια «δεσμώτης» (τιμωρείται από τον Δία) και τέλος «λυόμενος» (όπου θα είχαμε την τελική συμφιλίωση). Διαθέτουμε ένα αρχαίο σχόλιο που φαίνεται να μην αποδέχεται αυτή τη διάταξη, αλλά σε ό, τι με αφορά δεν το θεωρώ αποφασιστικό. Εν πάση περιπτώσει το πρόβλημα που μας αφορά είναι προφανώς η εικόνα του Προμηθέα και οι σημασίες που παρουσιάζονται στο έργο.

Όπως ξέρετε, το επίθετο «προμηθεϊκός» αποτελεί τρέχοντα όρο στους νεότερους χρόνους. Η σημασία του παραπέμπει στην εξέγερση του Προμηθέα εναντίον του Δία, σύμφωνα με μια ανάγνωση του έργου που βλέπει σε αυτό τη μόνιμη καταγγελία της εξουσίας, πράγμα που ενόχλησε έντονα τους φιλόλογους, διότι θέτει υπό αμφισβήτηση μια κυρίαρχη ιδέα για τη φιλοσοφία και τη θεολογία του Αισχύλου, που βασίζεται ουσιαστικά στην Ορέστεια. Η ιδέα αυτή ερμηνεύει το σύνολο των τραγωδιών του ως βαθμιαία διαδικασία κάθαρσης της αρχαϊκής θρησκείας μέσω της δημιουργίας της μορφής του Δία ως πηγής δικαιοσύνης και αμεροληψίας. Θα μπαίναμε στον πειρασμό να δούμε εδώ μια απλή προβολή, όπως συμβαίνει με άλλους φιλόλογους που καταφέρνουν να βρουν το Θεό των χριστιανών (τον δικό τους Θεό) στους συγγραφείς της ειδωλολατρικής Αρχαιότητας - ιδιαίτερα στον Πλάτωνα. Πράγμα εξάλλου σχετικά εύκολο, διότι τελικά η φιλοσοφία του ήταν η μήτρα όλων όσων βρίσκουμε ως ορθολογική θεολογία στο χριστιανισμό. Παρ' όλ' αυτά πολλοί σημαντικοί φιλόλογοι ήταν προφανώς πανευτυχείς να συναντήσουν έναν πρόγονο του Θεού των χριστιανών στη μορφή του Δία. Μπορούμε πράγματι να διαβάσουμε μερικά αποσπάσματα της Ορέστειας με αυτή την οπτική. Όχι βέβαια ως αναγγελία του χριστιανισμού, αλλά ως σκιαγράφηση μιας ήδη υπάρχουσας τάσης στους προσωκρατικούς, όπως στον Ξενοφάνη ή τον Ηράκλειτο, και η οποία αποσπάται από την κοινή παράσταση των θεών (με τις ιστορίες των εγκλημάτων τους, των μοιχειών κ.λπ.) και τους αναγάγει σε κάτι διαφορετικό, και ίσως σε έναν μοναδικό θεό. Ακόμη μία φορά, έχουμε εδώ την ασυγκράτητη τάση προς μια ενωτική οντολογία, ένα στοιχείο της οποίας είναι ο μονοθεϊσμός. Ωστόσο, δεν βρίσκουμε τίποτε από όλα αυτά στον Προμηθέα δεσμώτη, αντιθέτως μάλιστα. Σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχει μια πολύ εύκολη λύση, την οποία δεν παρέλειψαν να την προτείνουν και σε αυτή την περίπτωση. Πρόκειται για τη διατύπωση υποψίας σχετικά με την αυθεντικότητα του κειμένου που ενοχλεί. Υποστηρίχθηκε, πράγματι, ότι ο Αισχύλος δεν μπορεί να είναι ο συγγραφέας αυτής της τραγωδίας, μιας και δεν συνάδει με τη θεολογία του.^(ε) Ευτυχώς η θέση αυτή δεν επικράτησε. Ένα πράγμα είναι σίγουρο κατ' εμέ: η μορφή και η γλώσσα του έργου που είναι υπέροχες δηλώνουν μια συγγένεια, μια προφανή ταυτότητα ουσίας με τα στοιχεία που βρίσκουμε στις άλλες τραγωδίες του Αισχύλου. Θα ισχυριζόμουν ευχαρίστως ότι ο Προμηθέας είναι η κορυφή της ποιητικής τραγικής γλώσσας. Οι αντιρρήσεις υποχωρούν προβάλλοντας το γεγονός ότι καθώς το έργο έπρεπε να είναι το πρώτο (ή ίσως το δεύτερο) μιας τριλογίας που κατέληγε σε συμφιλίωση, η διαμάχη με τον Δία αναγκαστικά ξεπερνιόταν, καθώς ο Δίας εξελισσόταν τελικά σε ηθικά αποδεκτή μορφή. Είναι δυνατό, και μάλιστα πολύ πιθανό. Αλλά το ζήτημα δεν βρίσκεται εδώ. Έχετε παρά ταύτα ένα έργο ολοκληρωτικά εστιασμένο στην καταγγελία της στυγνότητας του Δία, της αδικίας του, του μίσους του για τους ανθρώπους, της τυραννίας που ασκούσε - και της στυγνότητας και αδικίας κάθε εξουσίας. Ας πάρουμε ένα σημείο αναφοράς: ας υποθέσουμε μάλιστα ότι στο επόμενο έργο ή στο μεθεπόμενο η τραγωδία καταλήγει σε συμφιλίωση.

10^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Να εντοπίσετε στην τραγωδία Προμηθέας Δεσμώτης το τραγικό στοιχείο και να το αναλύσετε.

11^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Έχοντας μελετήσει την Αντιγόνη του Σοφοκλή και τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου να εντοπίσετε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Αντιγόνη και τον Προμηθέα.

12^η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Σε ένα κείμενο 200 περίπου λέξεων να αναλύσετε τους λόγους για τους οποίους ο Προμηθέας μπορεί να θεωρηθεί σύμβολο του ελεύθερου ανθρώπου, αυτού που ενεργεί συνειδητά και έχοντας επίγνωση των συνεπειών των πράξεών του. Πόσο σημαντικό είναι να έχει ένας άνθρωπος τα παραπάνω χαρακτηριστικά;